

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

*збірник тез
Міжнародної науково-практичної конференції
“Дванадцяті осінні юридичні читання”
(м. Хмельницький, 8–9 листопада 2013 року)*

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА:

*Кримінальне право
Кримінологія
Кримінально-виконавче право
Кримінальний процес
Криміналістика
Судова експертиза
Міжнародне право
Порівняльне правознавство*

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
2013

А 43 **Актуальні проблеми юридичної науки** : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції “Дванадцяті осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 8–9 листопада 2013 року): [у 4-х част.]. – Частина четверта. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2013. – 174 с.

ISBN 978-617-7169-00-9 (повне зібр.)
ISBN 978-617-7169-04-7 (частина 4)

У збірнику представлені кращі тези доповідей, які були подані на Міжнародну науково-практичну конференцію “Дванадцяті осінні юридичні читання”, що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права 8–9 листопада 2013 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямків: “Кримінальне право”, “Кримінологія”, “Кримінально-виконавче право”, “Кримінальний процес”, “Криміналістика”, “Судова експертиза”, “Міжнародне право”, “Порівняльне правознавство”.

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів юридичного напрямку, практичних працівників і широкий читацький загал.

Організаційний комітет Міжнародної науково-практичної конференції “Дванадцяті осінні юридичні читання” не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережені орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 34
ББК 67.0

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

КРИМІНОЛОГІЯ

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

КРИМІНАЛІСТИКА

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО



CRIMINAL LAW

CRIMINOLOGY

CRIMINALLY EXECUTIVE LAW

CRIMINAL PROCEDURE

CRIMINALISTICS

LEGAL EXPERTISE

INTERNATIONAL LAW

COMPARATIVE LAW

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО.

Буркова Елена Анатольевна,
доцент кафедры “Уголовное право и процесс”
Финансового университета при Правительстве Российской Федерации,
кандидат юридических наук

ОТМЕНА ВЫТРЕЗВИТЕЛЕЙ В РОССИИ: ПОСЛЕДСТВИЯ

Проблем связанных с потреблением алкоголя в России немало – это и алкоголизм (сюда можно отнести отсутствие принудительных мер медицинского характера в отношении лиц, страдающих алкоголизмом или наркоманией) и преступления совершаемые лицами в состоянии алкогольного опьянения. В настоящей статье мы затронем проблемы, возникшие вследствие отсутствия вытрезвителей в России.

Чтобы наглядно представлять масштабы потребления алкоголя, рассмотрим данные статистики.

Таблица 1

Распространённость употребления алкогольных напитков в России
по возрастным группам за 2012 г. [1], (%)

		Всего опроше но лиц	В том числе								
			15–19	20–24	25–29	30–34	35–44	45–54	55–59	60–69	70 и более
Лица в возрасте 15 лет и более – всего:		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
В том числе	употребляют алкогольные напитки	61,2	26,7	62,4	70,9	74,5	74,7	70,2	63,3	54,5	31,6
	не употребляют алкогольные напитки	38,2	72,6	36,8	28,4	24,6	24,9	29,1	36,1	45,1	68,1
	не определено	0,6	0,8	0,8	0,7	0,8	0,4	0,7	0,7	0,4	0,3
	<i>По максимальной частоте употребления всех видов алкогольных напитков:</i>										
	употребляют крайне редко	5,0	13,2	4,9	3,7	3,4	4,5	3,9	5,7	6,3	10,0
	употребляют только по праздникам	49,0	38,9	43,2	42,6	44,7	41,6	49,8	56,1	58,4	62,1
	употребляют 1–2 раза в месяц	23,0	29,8	28,6	25,9	24,3	24,0	23,6	19,4	16,4	15,3
	употребляют 1 раз в неделю	14,6	13,4	16,3	18,8	18,0	16,3	14,1	10,9	11,3	6,9
	употребляют несколько раз в неделю	6,6	3,5	5,8	7,7	8,0	6,9	7,2	5,7	5,7	4,3
употребляют практически каждый день	1,7	1,3	1,2	1,3	1,6	2,1	1,5	2,3	2,0	1,4	

Из представленных данных видно, что процент людей, не употребляющих алкоголь (абстинентов), крайне низок, однако этот показатель неизменно увеличивается по отношению к аналогично прошедшему периоду. Основные данные потребления алкогольных напитков приходится на возрастную группу от 20 лет до 50 лет. С другой стороны, положительным можно было бы назвать момент частоты потребления алкоголя – незначительное количество людей употребляют алкогольные напитки каждый день и раз в неделю. Согласно данным Росстата, ВЦИОМа (Всероссийский центр изучения

общественного мнения) динамика потребления алкоголя различными возрастными группами постепенно имеет тенденцию к снижению, что, конечно же, является положительным моментом.

Однако имеются и негативные аспекты имеющие влияние на ситуацию связанную со злоупотреблением алкоголем. Так в 2011г. в связи с проведённой реорганизацией правоохранительных органов были ликвидированы все вытрезвители, находящиеся в ведении МВД России. И забота о людях находящихся в состоянии алкогольного опьянения полностью ложится на Министерство здравоохранения Российской Федерации. В настоящее время сотрудники правоохранительных органов увидев на улице человека в состоянии алкогольного опьянения: а) если человек находится в состоянии лёгкой или средней степени опьянения и не нарушает общественный порядок, полицейские сопровождают его до дома; б) если такой человек ведёт себя непристойно, оскорбляет граждан, нарушает общественный порядок, то его доставят в отдел внутренних дел для дальнейших разбирательств. Для граждан, находящихся в состоянии сильного опьянения, полицейские могут вызывать «скорую» [2].

Однако, это все теория. На практике же все складывается иначе. Так, например, лицо, находящееся в состоянии сильного алкогольного опьянения, и не представляющее опасности для окружающих, по сути, предоставлено самому себе, и учитывая зачастую абсолютно неменяемое состояние, может представлять угрозу лично себе – например, нарушив правила дорожного движения. Скорая помощь таких граждан далеко не всегда принимает – даже по просьбе окружающих, мотивируя это тем, что у них вызов к больному. Медицинских сотрудников можно понять – они вынуждены заниматься не только теми гражданами, которые просто крепко выпили и им необходима медицинская помощь, но и лицами, состоящими на учёте в наркологических диспансерах, т. е. – алкоголиками. И таких людей необходимо доставлять в городскую больницу, где содержатся обычные пациенты, которые вынуждены терпеть выходки, зачастую агрессивные, лиц страдающих алкоголизмом. При этом условия для помощи таким «пациентам» отсутствуют. Их не лечат, они лишь находятся в больницах до отрезвления организма. Патрульно-постовая служба также не настроена на помощь людям находящимся в состоянии алкогольного опьянения (будь то просто выпивший гражданин, либо лицо уже зависимое от алкоголя). На вызовы граждан о том, что в определённом районе находится такое лицо и ему необходима помощь, наряд приезжает не сразу, особенно, если данный человек не нарушает общественный порядок. Сомнительно также думать, что правоохранительные органы будут сопровождать до дома выпившего человека.

Может возникнуть негативный отзыв – жалеть алкоголиков нельзя, потому что они сами выбрали свой жизненный путь и даже представляют угрозу здоровому обществу. Автор не призывает жалеть лиц, страдающих алкоголизмом, но необходимо помнить, что это так же человек, и что проблему злоупотребления алкоголем необходимо решать не только на уровне административной ответственности, запрета спиртных напитков или увеличения их стоимости. Необходимо осуществлять помощь медицинского характера лицам, зависимым от алкоголя.

Использованные источники:

1. Федеральная служба государственной статистики / http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/.
2. Егоров И. В России закрылся последний вытрезвитель / <http://www.rg.ru/2011/10/13/vytrezvitel.html>.



Виговський Дмитро Леонідович,
професор кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ ПСЕВДОЗАКОНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ СУБКУЛЬТУРИ

Актуальність проблеми негативного впливу кримінальної субкультури в значній мірі визначається механізмом поширення псевдозаконів кримінальної субкультури шляхом використання засобів масової інформації (ЗМІ)¹. Таке поширення створює сприятливе середовище для детермінант злочинності неповнолітніх, проявів втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, маргінальний спосіб життя, алкоголізацію та наркотизацію молоді тощо².

Для ефективної протидії засиллю криміналізму в продукції, що поширюється ЗМІ пропонуємо наступні заходи:

- 1) ведення органами державної влади більш ефективного контролю за такою продукцією;
- 2) створення на основі роботи державних експертних комісій списку, який містить перелік творів друкованої і електронної продукції, відео- та кінофільмів, теле- і радіопередач, які мають бути обмежені для доступу неповнолітніх;
- 3) демонстрація вказаних відео- і телефільмів повинна відбуватись в пізній вечірній (після 23.00) і нічний час, щоб обмежити аудиторію повнолітніми особами;
- 4) вказані відео- та телефільми і серіали, а так само телепередачі повинні маркуватись спеціальним символом, що означає заборону їх для перегляду неповнолітніх і дає змогу дорослим визначити такі фільми як небажані для перегляду підлітків³;
- 5) на основі роботи державних експертних комісій скласти так званий “чорний список”, до якого увійдуть низькопробні фільми і телепередачі, які за своїм культурним рівнем не можуть мати прийняттого впливу на неповнолітніх, а тому повинні бути обмежені у вільному продажу на рівні з еротичною продукцією, а так само продукцією, що містить сцени жорстокості і насилля;
- 6) на основі роботи державних експертних комісій визначити перелік друкованої продукції, що також має бути обмеженою у вільному продажу. До такої продукції пропонуємо віднести друковані твори, що проводять яскраво виражену рекламу злочинного способу життя, чим здійснюють криміногенний вплив на неповнолітніх;
- 7) провадити у навчальних закладах активну роботу, метою якої повинне стати підвищення культури неповнолітніх, вироблення в них художнього смаку;
- 8) збільшення кількості публікацій українською мовою художніх та науково-популярних творів, які стануть альтернативою засиллю низькопробної друкованої продукції, що спостерігається нині;
- 9) збільшення кількості науково-популярних і розважальних телепередач для дітей і юнацтва, метою яких буде підвищення культурного рівня неповнолітніх, а також відволікання підлітків від “злочинної романтики”;
- 10) проведення під егідою служб у справах неповнолітніх при міських і селищних радах, співробітників внутрішніх справ телепрограм у вигляді семінарів і слухань для дорослих (батьків) учнів, а також для самих неповнолітніх, на яких педагоги і

¹ Див: Виговський Д.Л. Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / Д.Л. Виговський. – Київ, 2006. – 207 с.

² Миллер А.И. Противоправное поведение несовершеннолетних. [Генезис и ранняя профилактика] / А.И. Миллер. – К.: Наукова думка. – 1985. – 149 с.

³ Сочнев Д.В. Средства массовой информации и детерминация преступности несовершеннолетних / Д.В. Сочнев // Вестник Нижегородского государственного университета им. Н.И. Лобачевского. – 2002. - №4. – С. 257-265.

психологи, соціологи проведуть роз'яснювальну роботу з приводу небезпеки криміногенного впливу на неповнолітніх. Актуальність цих заходів пояснюється низькою свідомістю громадян, їх необізнаністю в питаннях небезпечності поширення норм кримінальної субкультури для неповнолітніх¹;

- 11) в засобах друкованої і електронної преси провести масовану кампанію боротьби з проявами кримінальної субкультури в ЗМІ. В контексті такої кампанії висвітлювати негативну роль кримінальної субкультури в механізмі злочинності неповнолітніх, в доступній і наглядній формі висвітлювати ницість і асоціальність псевдозаконів злочинного світу;
- 12) активно залучати ресоціалізованих осіб, що були засуджені, для розвінчання романтичного образу професійного злочинця, запрошувати таких осіб на тематичні вечори, радіо- і телепередачі для юнацтва, зустрічі з школярами, де колишні злочинці викривали б негативні риси носіїв кримінальної субкультури і псевдозаконів злочинного середовища в цілому²;
- 13) проведення за допомогою ЗМІ кампанії по боротьбі із засиллям низькопробної музичної продукції, зокрема пісень, які рекламують злочинний спосіб життя, пропагують “злочинну романтику”, створюють позитивний образ професійного злочинця;
- 14) обмеження у вільному продажі газет та журналів, що містять публікації, які в подробицях описують вчинення злочинів (в тому числі і важких), наводять біографії “ворів в законі” та інших “авторитетів” злочинного світу, містять сцени насилля та жорстокості, провадять непряму рекламу злочинного способу життя, чим негативно впливають на психічний стан неповнолітніх.

Проведення вказаних заходів, на нашу думку, дозволить більш плідно боротися з розповсюдженням серед неповнолітніх норм кримінальної субкультури. При цьому слід зауважити, що така боротьба може існувати лише як складова частина загальнонаціональної кампанії, спрямованої на боротьбу із засиллям злочинних традицій, поширенням атрибутів світу професійних злочинців, активної реклами асоціального спрямування тощо. Система боротьби із впливом норм кримінальної субкультури на неповнолітніх має характер превентивного заходу, спрямованого на недопущення втягнення неповнолітнього у злочинну та іншу антигромадську діяльність, а також попередження формування у підлітків асоціальної орієнтації, яку викликають у нього псевдозакони злочинного середовища, їх традиції і звичаї.

Використані джерела:

1. Виговський Д.Л. Кримінальна субкультура в механізмі злочинності неповнолітніх: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / Д.Л. Виговський. — Київ, 2006. — 207 с.
2. Миллер А.И. Противоправное поведение несовершеннолетних. [Генезис и ранняя профилактика] / А.И. Миллер. — К.: Наукова думка. — 1985. — 149 с.
3. Сочнев Д.В. Средства массовой информации и детерминация преступности несовершеннолетних / Д.В. Сочнев // Вестник Нижегородского государственного университета им. Н.И. Лобачевского. — 2002. — №4. — С. 257-265.
4. Топольскова И.А. Способы вовлечения несовершеннолетних в преступление или антиобщественное поведение / Топольскова И.А. // Право і безпека. — 2003. — Т.2. — № 1. — С. 136–139.

¹ Топольскова И.А. Способы вовлечения несовершеннолетних в преступление или антиобщественное поведение / Топольскова И.А. // Право і безпека. — 2003. — Т.2. — № 1. — С. 138.

² Трофимов Ю.В. Социальные факторы, способствующие групповой преступности несовершеннолетних / Трофимов Ю.В. // Материалы межведомственной научно-практической конференции «Организационно-правовые проблемы предупреждения преступности несовершеннолетних» — М.: Академия управления МВД России, 1999. — С. 89.

5. Трофимов Ю.В. Социальные факторы, способствующие групповой преступности несовершеннолетних / Трофимов Ю.В. // Материалы межведомственной научно-практической конференции «Организационно-правовые проблемы предупреждения преступности несовершеннолетних» – М.: Академия управления МВД России, 1999. – С. 88-90.



Вітко Олександр Юрійович,
аспірант Вищого навчального закладу “Національна академія управління”

ПИТАННЯ ОБ’ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 232-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день зважаючи на недостатню дослідженість, питання визначення безпосереднього об’єкта злочину, за ст. 232-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України), є актуальним.

Поряд цим, дану проблему намагались вирішити такі науковці як А. М. Ришелюк, який приходять до висновку про те, що основним безпосереднім об’єктом цього злочину є порядок обігу цінних паперів в частині, що стосується забезпечення прав інвесторів у цінні папери [1, с. 735-736], та О. О. Кашкаров, який вважає, що безпосереднім об’єктом цього злочину є інтереси інвестора, які складаються в сфері інформаційного забезпечення обігу цінних паперів [2, с. 225], а також інші.

В свою чергу, ми притримуємось позиції, що ці точки зору можуть бути уточнені з урахуванням аналізу структури суспільних відносин, на які посягає злочин, передбачений ст. 232-2 КК України.

Найперше слід відмітити, що право всіх інвесторів в цінні папери, в тому числі акціонерів, на отримання за письмовим запитом інформації про діяльність емітента, навіть якщо вона була офіційно розкрита емітентом у встановленому законодавством порядку, забезпечується на нормативному рівні, і такому праву кореспондує відповідний обов’язок емітента, який також закріплений на нормативному рівні, навіть з визначенням конкретних строків надання такої відповіді. Зокрема, це передбачено Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок», Законом України «Про акціонерні товариства», Положенням про розкриття інформації емітентами цінних паперів, яке затверджено Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 19 грудня 2006 року № 1591.

На нашу думку, структуру цих суспільних відносин, складають учасники суспільних відносин, предмет суспільних відносин та соціальний зв’язок (як зміст відповідних суспільних відносин), який може бути динамічним та статичним.

Суб’єктами, суспільних відносин, які ми розглядаємо є емітенти цінних паперів, в тому числі акціонери товариства та інвестори в цінні папери, в тому числі акціонери, оскільки саме між цими суб’єктами в основному складаються дані відносини. Сприяють існуванню цих відносин, але не є безпосередніми їх учасниками, НКЦПФР та професійні учасники фондового ринку. У випадку, коли компанії з управління активами виступають емітентами інвестиційних сертифікатів, вони набувають відповідного статусу емітента в цих відносинах.

Коло предметів суспільних відносин, на які впливає скоєння злочину, передбаченого ст. 232-2 КК України є досить широким.

Так, дані суспільні відносини наприклад складаються з приводу забезпечення нормальних умов для реалізації мети цих суспільних відносин, а саме отримання інвесторами в цінні папери інформації про діяльність емітента. Також ці відносини складаються з приводу властивостей інформації про діяльність емітента та з приводу задоволення властивостями такої інформації потреб інвесторів в цінні папери та задоволення їх інтересів.

Такими потребами інвесторів є, наприклад, потреба володіти інформацією про фінансовий стан емітента, про його статутний капітал, про органи його управління, про те, чи виступає емітент засновником інших юридичних осіб тощо. Крім того, потребами акціонерів для реалізації свого права на управління емітентом є також володіння інформацією про зміст статуту акціонерного товариства, про зміст положення про загальні збори, наглядову раду, виконавчий орган та ревізійну комісію, про зміст положення про кожну філію та кожне представництво товариства; про зміст протоколів засідань наглядової ради та колегіального виконавчого органу, наказів і розпорядження голови колегіального та одноосібного виконавчого органу, протоколів засідань ревізійної комісії тощо, оскільки без володіння інформацією про зміст даних документів акціонер не може в повній мірі реалізувати своє корпоративне право на управління товариством.

Також ці відносини можуть виникати, наприклад, з приводу набуття корисних наслідків від отриманої інформації про діяльність емітента, зокрема можливості визначення варіантів голосування на загальних зборах акціонерів, можливості визначати рентабельність акціонерного товариства та доцільності подальшої участі в акціонерному товаристві, можливості прогнозування вартості акцій емітента тощо, а для інших інвесторів також можливості визначення вартості їх цінних паперів, доцільності подальшого збереження права власності на такі цінні папери, можливості прогнозування своїх ризиків та вигод за цінними паперами.

Соціальні зв'язки як змісти цих відносин також є досить різноманітними.

В динамічному плані соціальний зв'язок даних відносин проявляється в діяльності пов'язаної з поданням письмових запитів інвесторами в цінні папери про отримання інформації про діяльність емітента та в діяльності щодо надання письмових відповідей на ці запити з інформацією, яка цікавить інвестора, в тому числі з додаванням до цих відповідей оригіналів чи копій необхідних документів.

Статичний соціальний зв'язок проявляється в праві інвестора на отримання інформації про діяльність емітента та в обов'язку емітента надати відповідну достовірну та повну інформацію на цей письмовий запит інвестора. Разом з тим, це не означає, що в даному випадку емітент є лише зобов'язаною стороною, а інвестор лише управленою стороною відносин. В окремих випадках законодавством передбачено право емітента брати плату за надання інформації у встановленому розмірі, а інвестор відповідно зобов'язаний оплатити в такому випадку за отримання інформації. Тому, в загальному емітенти та інвестори займають диспозитивну позицію один відносно одного, з взаємними правами та обов'язками.

Отже, на основі аналізу структури даних суспільних відносин визнаємо, що безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 232-2 КК України є унормовані правом суспільні відносини, які забезпечують права інвесторів в цінні папери, в тому числі акціонерів на отримання інформації про діяльність емітента, необхідної для реалізації ними своїх прав за цінними паперами, в тому числі для реалізації акціонерами корпоративних прав за акціями.

Використані джерела:

1. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. та доповн. – К.: Юридична думка, 2010. – С. 744.*
2. *Кашкаров О.О. Проблеми визначення об'єкту та предмету злочинів, які передбачені кримінально-правовими новелами в сфері обігу цінних паперів / О. О. Кашкаров // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки». – Том 22 (61). № 1. – 2009 г. – С. 223-228.*



Дідик Сергій Євгенович,
науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук

ІСТОРИЧНИЙ НАРИС ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Весь процес розвитку суспільства пронизаний прагненням до створення справедливого правосуддя. У досягненні цієї мети важливе значення відіграє протидія хабарництву суддів. В історії кримінального законодавства вона здійснюється шляхом встановлення відповідальності суддів за вимагання та одержання хабара. У даному контексті особливо актуальним є дослідження історії законодавства щодо кримінальної відповідальності за хабарництво, що вчинюється суддею.

Витоки українського законодавства правомірно пов'язують із виникненням та розвитком Київської Русі. Правова система Київської Русі тривалий час ґрунтувалась на звичаєвому праві. Але уже в X століття формується писане право. Так, норми кримінального писаного права закріплювались у договорах київських князів з греками. Наприклад, договір Олега 907 року, який був доповнений у 911 року, містив 12 статей, з яких 5 стосувалися кримінального права [1, с. 16].

Джерелом права Київської Русі були й так звані Номоканони. Серед основних джерел права у Київській Русі в XI–XIV столітті була «Руська Правда», яка дійшла до нас у кількох редакціях: короткій, просторовій і скороченій з просторовою.

Зазначені правові пам'ятки не передбачають відповідальності суддів за хабарництво. Це зумовлено тим, що у Київській Русі суд був установою суто народною і доволі самостійною не лише до утвердження князівської влади, а й після цього, оскільки судова влада хоча і перейшла до князів, однак здійснювалась за участю виборних земських людей [2, с. 21].

У період Гетьманщини XVII–XVIII століття особливу увагу становищу правосуддя приділяв російський уряд. Підставою для цього були численні скарги на неправосудність та зловживання у судах. В інструкції міністру при гетьмані Семенові Нарішкіну з Колегії чужоземних справ 1732 року весь перший пункт був присвячений справам суду. Відповідно до цієї інструкції Нарішкін був зобов'язаний наглядати за «суддями генеральними великоросійськими», щоб вони судили по правді, без зволікання, не брали хабарів і були в цьому за приклад для суддів українського походження. Коли Нарішкін виявляв, що судді українського походження вирішують справи не по правді, а кривдять тих, хто позивається, він мусив це довести до відома гетьмана, а сам, винести таким суддям догану.

У Кримінальному уложенні від 22 березня 1903 року [3, с. 278] підвищується кримінально-правова охорона правосуддя шляхом встановлення відповідальності присяжних засідателів за одержання хабара. Це пов'язано з тим, що на початку XX століття почали формуватися і діяти народні суди. У зв'язку з цим для забезпечення належної роботи народних судів і була передбачена кримінально-правова охорона цих відносин.

Першим вітчизняним кодифікованим кримінально-правовим актом став Кримінальний кодекс УСРР 1922 року [4]. У главі «Посадові злочини» ст. 111 регламентувала відповідальність за постановлення суддями з корисливих чи інших особистих мотивів неправосудного вироку. Окремої норми щодо відповідальності суддів за хабарництво у цьому кодексі не передбачалось. Відповідальність суддів за хабарництво наставала на загальних підставах, аналогічна відповідальності службових осіб за вчинення такого злочину.

1 січня 1927 року набрав чинності новий КК УРСР [5]. Цей КК у площині відповідальності за хабарництво мало чим відрізнявся від КК УСРР 1922 року.

Прийнятий у 1960 році КК УРСР [6] уперше за ознакою родового об'єкта об'єднав злочини проти правосуддя у самостійну главу XIII «Злочини проти правосуддя». Не

зважаючи не це відповідальність за одержання хабара суддею передбачалась у главі VII «Посадові злочини», аналогічна відповідальності інших посадових осіб.

1 вересня 2001 року набрав чинності діючий Кримінальний кодекс України. Український законодавець у цьому КК також окремих норм щодо одержання хабара суддею не виділяв, відповідно і покарання судді за таке діяння, передбачалося аналогічне покаранню за одержання хабара службовою особою, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище.

З метою приведення законодавства України у відповідність з рекомендаціями, наданими Україні за результатами третього раунду оцінювання Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO) 18.04.2013 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією». Відповідно до цього закону таке кримінально-правове поняття, як «хабар», було замінено поняттям «неправомірна вигода». У зв'язку з цим набрала чинності нова редакція статі 368 та 369 КК України та внесено зміни до статей 368-2, 368-3, 369-2, 370 КК України. При цьому кримінальна відповідальність встановлюється не тільки за давання або отримання, а й за пропозицію чи обіцянку неправомірної вигоди, а також за пропозицію чи обіцянку надання неправомірної вигоди не тільки службовій особі, а й будь-якому працівнику державного підприємства, установи чи організації (стаття 354 КК України). Не зупиняючись окремо на аналізі змін внесених до КК України ЗУ № 221-VII, слід відзначити, що суддів за отримання неправомірної вигоди повинні притягуватися до відповідальності за ч. 4 або ч. 5 ст. 368 КК України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою». При цьому під неправомірною вигодою згідно примітки до ст. 364-1 КК України слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. Тобто поняття «хабар» та «неправомірна вигода» відрізняються між собою тим, що хабар – це незаконна винагорода, яка має виключно матеріальний характер (гроші, матеріальні цінності, документи, які надають право отримати майно, будь-які дії майнового характеру та ін.), а неправомірна вигода може бути як матеріальною, так і нематеріальною (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи тощо).

Досліджувані правові джерела, які діяли на землях України до XVIII століття встановлювали кримінально-правову охорону правосуддя лише ззовні, не приділяючи уваги злочинним посяганням, що вчинюються суддями. Це зумовлено привілейованим становищем судів, класовим характером їхньої діяльності та ототожненням їх з адміністративним апаратом. У XVIII столітті підвищується розвиток демократичних принципів здійснення правосуддя. У правових джерелах посилюється кримінально-правова охорона правосуддя. Правові пам'ятки гетьманської доби уперше встановлюють відповідальність суддів за ухвалення неправосудних рішень та хабарництво. У XX столітті встановлюється кримінальна відповідальність народних засідателів, присяжних та третейських суддів за корупційні злочини. З прийняттям 18.04.2013 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» поняття «хабар» замінено поняттям «неправомірна вигода»

Використані джерела:

1. *Історія українського права: Навч. посіб. / За ред. проф. О.О. Шевченка. – К.: Олан, 2001. – 214 с.*
2. *Музиченко П.П. Історія держави і права України: навч. посіб. / П.П. Музиченко. – К.: Тов-ство "Знання", КОО, 1999. – 642 с.*
3. *Уголовное уложение от 22 марта 1903 года / Изд. Н.С. Таганцев. – С-Пб., 1904. – 464 с.*
4. *Уголовный кодекс УССР. – Харьков, 1922. – 142. с.*
5. *Уголовный кодекс УССР. – Харьков, 1927. – 108. с.*



Досюкова Татьяна Викторовна,
заведующий кафедрой уголовно-правовых дисциплин
Поволжского (г. Саратов) юридического института (филиала)
Российской правовой академии Минюста России,
кандидат юридических наук, доцент,
Лапунина Наталия Николаевна,
профессор кафедры уголовно-правовых дисциплин
Поволжского (г. Саратов) юридического института (филиала)
Российской правовой академии Минюста России,
кандидат юридических наук, доцент

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ УГОЛОВНОЙ ПОЛИТИКИ РОССИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Уголовная политика является одним из направлений социальной политики. Её можно определить как государственную политику в области борьбы с преступностью. Уголовная политика представляет собой стратегию и тактику этой борьбы. Стратегия даёт ответ на вопрос: что делать? Тактика – на вопрос: как делать? [1, с. 14].

В качестве составных частей единой политики в сфере борьбы с преступностью одни специалисты выделяют уголовно-правовую, уголовно-процессуальную, уголовно-исполнительную, криминологическую, административно-правовую оперативно-розыскную разновидности такой политики [2, с. 535], другие – уголовно-правовую, уголовно-процессуальную, уголовно-исполнительную и криминологическую [3, с. 7].

Кроме этого, ряд учёных в уголовно-правовой политике выделяют уровни. Так, профессор Г.М. Миньковский писал, что “можно говорить о политике борьбы с преступностью на трёх уровнях: концептуальном, законодательном и правоприменительном” [4, с. 31,32].

В общем виде можно сформулировать следующие основные направления уголовной политики:

- 1) определение круга преступных деяний (проблема криминализации);
- 2) определение характера и объёма методов уголовно-правовой борьбы с преступностью (проблема пенализации);
- 3) определение путей повышения эффективности воздействия уголовно-правовых мер на правосознание населения (проблема правового воспитания).

Первым направлением уголовной политики является проблема определения круга преступных деяний. В уголовном законодательстве любого государства этот перечень не может не меняться. Круг преступных деяний различный в различные периоды развития общества и государства.

Совершенствование действующего уголовного законодательства предполагает криминализацию новых общественно опасных деяний. С момента вступления в законную силу Уголовного кодекса Российской Федерации (далее УК РФ) прошло более 16 лет. За это время было принято 126 Федеральных закона (далее – ФЗ), и два Постановлениями Конституционного Суда РФ (от 27.05.2008 № 8-П, от 13.07.2010 № 15-П), содержащих изменения и дополнения как Особой, так и Общей части УК РФ. Процесс криминализации преступных деяний идёт в России в пять раз активнее, чем декриминализации.

С одной стороны, такое положение дел показывает то, что уголовный закон не консервативен, весьма мобилен и отражает изменения в общественных отношениях

российского государства. Кроме того, такое внимание законодателя демонстрирует его равнодушие к существующей уголовно-правовой базе страны, желание улучшить уголовное законодательство. Однако, с другой стороны, подобная, зачастую излишняя, на наш взгляд, мобильность самого сурового закона России указывает либо на недостаточную изначальную теоретическую базу кодификации, либо на банальную теоретическую неподготовленность законодателя при принятии либо изменении ряда уголовно-правовых норм.

Одновременное стремление к гуманизации уголовного законодательства и в то же время детализированию уже давно известных России преступлений привело к нарушению теоретических основ конструирования уголовного закона. Так, всем известное с незапамятных времён преступление, предусмотренное ст. 159 УК РФ (мошенничество), Федеральным законом от 29.11.2012 № 207-ФЗ зачем-то было детализировано ещё шестью статьями: 159¹ (Мошенничество в сфере кредитования), 159² (Мошенничество при получении выплат), 159³ (Мошенничество с использованием платёжных карт), 159⁴ (Мошенничество в сфере предпринимательской деятельности), 159⁵ (Мошенничество в сфере страхования) и 159⁶ (Мошенничество в сфере компьютерной информации).

С одной стороны, можно было бы предположить, что все эти шесть вновь введённых норм суть специальные нормы по отношению к ст. 159 УК РФ. А раз нормы специальные, то уголовное наказание должно быть выше, чем в ст. 159 УК РФ, как, например, в специальных нормах статей 277, 295, 317 по отношению к п. «б» ч. 2 ст. 102 УК РФ или ст. 290 по отношению к ст. 285 УК РФ. Однако, сравнив санкции всех «159-х» статей, видим, что наоборот – составы преступлений, предусмотренных вновь принятыми статьями, привилегированные, поскольку санкции содержат наказание мягче, чем в ст. 159 УК РФ. Но и это утверждение не совсем верно, поскольку есть различие в каждом виде наказания, если сравнить санкции каждой статьи между собой. Так, если сравнивать только основные составы указанных статей (части первые), то выясняется, что наказание в виде штрафа во всех санкциях одинаковые, за исключением ст. 159⁴ УК РФ (мошенничество в сфере предпринимательской деятельности), где штраф в виде определённой суммы предусмотрен до пятисот тысяч рублей против сто двадцати тысяч во всех остальных статьях. В части первой этой же статьи не предусмотрены такие виды уголовного наказания, как исправительные работы и арест, что есть в других «159-х» статьях, зато предусмотрено лишение свободы, которого в других вновь принятых «159-х» статьях нет. Эти обстоятельства переводят санкцию в более жёсткую, а значит привилегированным составом статью 159⁴ УК РФ назвать нельзя. Но в то же время максимальный срок наказания в виде лишения свободы в этой статье на год меньше, чем в ст. 159 УК РФ (мошенничество). Так что ни специальными нормами, ни привилегированными составами вновь принятые статьи о мошенничестве признать невозможно с теоретической точки зрения.

Получается, что все эти составы как бы самостоятельные, однако по содержанию диспозиций видно, что детализация по отдельным видам мошенничества произошла по способу совершения преступления, а если ещё точнее, то по виду обманных действий или по виду злоупотребления доверием. На наш взгляд, подобная детализация излишне перегружает уголовное законодательство.

Можно было бы обойтись, например, уточнением редакции примечания к ст. 159 УК РФ, включив в него размер крупного и особо крупного ущерба для статей 159¹, 159³, 159⁴, 159⁵, 159⁶ УК РФ, если уж законодатель решил декриминализировать ряд видов мошенничества.

Есть и другие примеры непродуманного изменения уголовного закона, нарушающего логические основы квалификации преступлений и назначения наказания, которые объём настоящих тезисов не позволяет рассмотреть подробно.

Из сказанного можно сделать вывод о том, что стремясь улучшить уголовное законодательство, законодатель зачастую игнорирует общеизвестные теоретические основы уголовного права, что может привести к серьёзным коллизиям правовых норм, различному применению уголовного закона на практике, что никак не будет способствовать

ефективному противодействию преступности. “Любую новую норму надо конструировать в связи с общим контекстом кодекса, с учётом всех его норм” [5, с. 137].

Использованные источники:

1. Алексеев И.А., Овчинский В.С., Побегайло Э.Ф. Российская уголовная политика преодоление кризиса.-М.: Норма, 2008.- С.14.
2. См., Долгова А.И. Преступность. ее организованность и криминальное общество. М., 2003.- С. 535-536
3. Коробеев А.И., Усс А.В., Голик Ю.В. Уголовно-правовая политика: тенденции и перспективы.- Красноярск, 1991.- С.7.
4. См.: Миньковский Г.М. Правовая политика в сфере борьбы с преступностью и проблемы законодательного регулирования этой борьбы//Проблемы формирования уголовной политики Российской Федерации и ее реализации органами внутренних дел. – М. 1995.- С. 32; Босхолов С.С. Основы уголовной политики: Конституционный, криминологический, уголовно-правовой и информационный аспекты.- М.: «ЮрИнфоР», 1999.-С.31.
5. Наумов А.В. Уголовная статистика: преступность и ее стабильность// Уголовное право. – 2008. – №4. – С. 137.



Захарчук Віктор Миколайович,
асистент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права

РОЗМЕЖУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ З ОКРЕМИМИ ЗЛОЧИНАМИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Розмежування складів злочинів зумовлене наявністю в них спільних ознак і є на думку В.М. Кудрявцева, зворотню стороною їх кваліфікації [1, с. 146]. Л.П. Брич виділяє два варіанти співвідношення складів злочинів, що мають спільні ознаки: склади злочинів є суміжними; склади злочинів передбачені нормами, що перебувають у конкуренції як загальна та спеціальна або як частина та ціле. А на підставі цього виділяє такі види розмежування складів злочинів: розмежування складів злочинів, передбачених нормами, що перебувають у конкуренції та розмежування суміжних складів злочинів [2, с. 60 – 70]. Роль ознак, за якими проводиться розмежування відіграють ознаки складу злочину, при цьому, як вказує В.О. Навроцький, не будь-які ознаки, а лише такі, які в різних злочинах відрізняються і які прямо вказані в диспозиції правової норми, тобто є конституючими ознаками злочину [3, с. 480]. В процесі розмежування ознаки складів злочинів порівнюються за їхнім змістом і, таким чином, виявляються їхні функції в ході розмежування складів злочинів. Сам же склад злочину є об'єктом, а не критерієм розмежування.

А.І. Терещенко та В.А. Бублейник пишуть, що часто самовільне зайняття земельних ділянок здійснюється відкритим способом, при цьому злочинець не звертає уваги на протести з боку власників чи законних користувачів земельних ділянок. В такому випадку, на їх думку, дії особи, яка самовільно займає земельну ділянку, нічим не відрізняються від грабежу [4, с. 228 – 229]. На думку С.В. Скларова, якщо захоплення земельної ділянки здійснюється із застосуванням насильства, небезпечного для життя і здоров'я, такі дії можуть кваліфікуватись як розбій; без насильства – як грабіж; якщо ж такі дії вчиняються таємно – як крадіжка [5, с. 53].

Для розмежування вказаних злочинів необхідно враховувати, що характерною ознакою крадіжки і грабежу, на відміну від інших злочинів проти власності, є те, що вони вчиняються шляхом викрадення майна, тобто шляхом його фізичного вилучення проти волі власника та переміщення у просторі. Власник майна в таких випадках позбавляється

можливості володіти, користуватися і розпоряджатися ним. Однак земельну ділянку, як предмет злочину, зважаючи на її фізичні властивості, неможливо викрасти, тобто вилучити і перенести в інше місце, зберігши при цьому її цілісність. І.А. Клепицький вказує, що особливий характер володіння нерухомістю, якою є земельна ділянка полягає у тому, що недобросовісний набувач не може забрати річ із собою. Особа, яка неправомірно захопила нерухомість, залишається «прикутою» до місця злочину. Якщо вона сховається, то тим самим припинить свої неправомірні дії [6, с. 12]. Тому в разі самовільного зайняття земельної ділянки особа стає лише її незаконним володільцем, сама ж земельна ділянка не вилучається і лишається на тому ж місці. Власник знає її місцезнаходження, що не є характерним для крадіжки чи грабежу, а також він не позбавлений права володіння, користування та розпорядження земельною ділянкою, йому лише створені перешкоди у вчиненні таких дій.

П.В. Олійник слушно наголосив, що самовільне зайняття земельної ділянки без юридичного оформлення права власності, враховуючи особливості її оборотоздатності не може розглядатися як її викрадення і має характер тимчасового запозичення. Тобто воно обмежується лише тимчасовим заволодінням майном, що може бути припинене власником, який задіє механізми захисту порушеного права [7, с. 163]. А.І. Бойцов також зауважує, що в силу фізичних та юридичних властивостей земельної ділянки її самовільне зайняття не можна кваліфікувати як крадіжку, грабіж або розбій [8, с. 162].

Отож, головна розмежувальна ознака між злочином, що передбачений ч. 1 ст. 197¹ КК України та злочинами, що передбачені статтями 185-187 КК України полягає в тому, що самовільне зайняття земельної ділянки не означає її викрадення у потерпілого, адже земельна ділянка не може бути відокремлена від такого природного об'єкта, як земля. Відокремленим може бути лише поверхневий (грунтовий) шар. Тому земельна ділянка, як нерухоме майно не може бути предметом крадіжки, грабежу або розбою. Отож, в даному разі порівнювані злочини є суміжними і їх кваліфікація за сукупністю неможлива.

Для розмежування самовільного зайняття земельної ділянки з іншими злочинами проти власності – вимаганням та шахрайством потрібно враховувати наступні розмежувальні ознаки. Перша з них – це спосіб дій. На думку О.О. Дудорова, якщо самовільне зайняття земельної ділянки означає фактичне заволодіння та користування земельною ділянкою, не поєднане з отриманням титулу на неї, то винний у шахрайстві або вимаганні у певний спосіб отримує (прагне отримати) правовстановлюючий документ на земельну ділянку, а отже, право на неї [9, с. 35]. М.Й. Коржанський також зазначав, що при шахрайстві разом з передачею майна винному передаються і всі повноваження власника разом [127, с. 270]. При самовільному ж зайнятті земельної ділянки такі повноваження не передаються і особа володіє земельною ділянкою без жодних правових підстав. Тому потрібно погодитись з П.В. Олійником, який вказує, що для повного та постійного панування над нерухомою річчю в особи не залишається іншого способу, як спонукати або примусити власника передати винній особі права на нерухомість, що можливе лише шахрайським способом або вимаганням [7, с. 164]. О.О. Дудоров та Р.О. Мовчан також вважають, що у випадку, коли особа заволодіває правом на земельну ділянку шляхом шахрайства чи вимагання, її дії мають кваліфікуватись лише за ст. 189 або за ст. 190 КК України, оскільки зазначені дії порушують юридичний зв'язок власника із земельною ділянкою, що не характерне для самовільного її зайняття, при якому заволодіння носить тимчасовий характер і порушує лише фактичний зв'язок власника із земельною ділянкою [11, с. 251].

Наступною розмежувальною ознакою є те, що в результаті шахрайських дій потерпілий – власник, володільець, особа, у віданні або під охороною якої знаходиться майно, добровільно передає майно або право на нього винній особі. При цьому, як вказує В.М. Бурдін, в свідомості потерпілої особи винним створюється помилкове враження про необхідність або вигідність передачі певного майна чи прав на майно винному. Також потерпілий чітко усвідомлює, яке саме майно чи права на майно він передає [12, с. 220]. П.С. Матишевський зазначав, що безпосередня участь потерпілого у передачі майнових благ і

добровільність його дій є обов'язковими ознаками шахрайства, які відрізняють його від викрадення майна та інших злочинів проти власності, де не вимагається вчинення будь-яких дій з боку потерпілого [13, с. 64]. У разі ж самовільного зайняття земельної ділянки власник не вчиняє жодних дій щодо передачі злочинцеві прав на земельну ділянку, ні добровільно, ні примусово і може певний час навіть не знати, що вона є самовільно зайнятою. На нього не чиниться злочинний вплив (погроза), що є характерним для вимагання.

Також потрібно враховувати і те, що для отримання майна або права на майно при вимаганні та шахрайстві не є обов'язковим безпосередній контакт злочинця з майном, тоді як обов'язковою ознакою самовільного зайняття земельної ділянки є безпосередній вплив на земельну ділянку, що полягає у заволодінні нею та її фактичному використанні (в тому числі шляхом використання винною особою найманих працівників або з використанням можливостей юридичної особи).

Предметом вимагання та шахрайства, окрім майна також може бути і право на майно. При самовільному ж зайнятті земельної ділянки таким предметом є лише майно (земельна ділянка). Тому наявність відносно великої кількості ознак, що розмежовують досліджувані злочини дає змогу говорити про те, що вони є суміжними.

Отже, для розмежування самовільного зайняття земельної ділянки з окремими злочинами проти власності слід звертати увагу на такі ознаки: предмет злочину – земельна ділянка, яка є нерухомим майном, що не може бути викрадена, тобто вилучена і перенесена в інше місце без втрати її цілісності та якісних характеристик; спосіб вчинення – будь-які дії, які свідчать про фактичне використання земельної ділянки; розмір заподіяної шкоди (шкода у значному розмірі); суб'єкт злочину – загальний суб'єкт, який не наділений жодними правомочностями відносно самовільно зайнятої земельної ділянки тощо.

Використані джерела:

1. Кудрявцев В. Н. *Общая теория квалификации преступлений* / В. Н. Кудрявцев. – М.: «Юридическая литература», 1972. – 352 с.
2. Брич Л. П. *Закономірності розмежування складів злочинів* / Л. П. Брич // *Життя і право*. – 2004. – № 7. – С. 67 – 75.
3. Навроцький В. О. *Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посібник* / В. О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
4. Терещенко А. І. *Кримінально-правова характеристика самовільного зайняття земельної ділянки* / А. І. Терещенко, В. А. Бублейник // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. – 2008. – № 2. – С. 221 – 232.
5. Скляр С. *Уголовная ответственность за хищение недвижимого имущества* / С. Скляр // *Российская юстиция*. – 2001. – № 6. – С. 52 – 53.
6. Клецицкий И. А. *Недвижимость как предмет хищения и вымогательства* / И. А. Клецицкий // *Государство и право*. – 2000. – № 12. – С. 11 – 19.
7. Олійник П. В. *Земля як предмет злочинів проти власності* / П. В. Олійник // *Вісник Харківського національного ун-ту внутрішніх справ*. – 2007. – № 39. – С. 160 – 171.
8. Бойцов А. И. *Преступления против собственности* / А. И. Бойцов. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 775 с.
9. Дудоров О. О. *Кримінально-правова характеристика самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва* / О. О. Дудоров, М. І. Мельник // *Вісник Верховного Суду України*. – 2007. – № 12. – С. 29 – 36.
10. Коржанський М. Й. *Кваліфікація злочинів: навчальний посібник* / М. Й. Коржанський. – [2-ге видання]. – К.: Атіка, 2002. – 640 с.
11. Дудоров О. О. *Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво: монографія* / О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – 400 с.

12. Бурдін В. Викрадення: окремі проблеми розмежування та диференціації кримінальної відповідальності / В. Бурдін // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія юридична. – 2012. – Вип. 55. – С. 216 – 226.
13. Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления / П. С. Матышевский. – К.: Юринком, 1996. – 240 с.



Каденко Оксана Олегівна,
старший викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
магістр права

СТАЖУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗДОБУТТЯ СТАТУСУ АДВОКАТА

Адвокатура завжди була і є віддзеркаленням стану суспільства та держави. Міцність та авторитетність інституту адвокатури свідчить про готовність і здатність держави забезпечити ефективність функціонування дієвих та ефективних механізмів захисту людини та відповідних суспільних інтересів.

Адвокати є одночасно і носіями наданих повноважень по правозахисту, і представниками самого інституту адвокатури, від професійних та особистісних якостей яких значною мірою залежить стан адвокатури в цілому. Саме тому, питання допуску до адвокатської професії сьогодні є одним із найбільш актуальних питань у даній сфері.

Із прийняттям нового Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» питання допуску до адвокатської професії здобули іншого врегулювання [1].

Зокрема, на відміну від попереднього порядку здобуття статусу адвоката, було визначено якісно новий його етап – необхідність проходження стажування.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатом може бути особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Згідно ч. 1 ст. 10 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» стажування полягає в перевірці готовності особи, яка отримала свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, самостійно здійснювати адвокатську діяльність. Стажування здійснюється протягом шести місяців під керівництвом адвоката за направленням ради адвокатів регіону.

Відповідно до ч. 4 ст. 10 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» порядок проходження стажування, програма та методика оцінювання стажування затверджується Радою адвокатів України.

На виконання зазначеної норми Закону 16 лютого 2013 року рішенням Ради адвокатів України було затверджено Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю [2].

У зв'язку із тим, що норми зазначеного Положення викликали неабиякі дискусії як серед громадськості, так і серед членів Ради адвокатів України, 01 червня 2013 року, 27 липня 2013 року та 27 вересня 2013 року відповідними рішеннями РАУ до вказаного акту вносились чисельні зміни.

На даний час актами Ради адвокатів України детально визначено повноваження органів адвокатського самоврядування по організації стажування, порядок укладення договорів на керівництво стажування, порядок організації та проходження стажування, порядок визначення внеску за проходження стажування, оцінювання результатів стажування, звільнення від стажування тощо, а також затверджено типові форми всіх необхідних

документів та Програму проходження стажування.

Так, особа, яка успішно склала кваліфікаційний іспит та отримала про це свідоцтво, протягом трьох років з дати його видачі має право звернутись до ради адвокатів регіону із заявою про призначення стажування.

Стажисту на весь термін стажування призначається один керівник стажування, що не позбавляє права стажиста протягом строку стажування пройти стажування ще у двох адвокатів з іншої спеціалізації.

Керівником стажування може бути адвокат, стаж адвокатської діяльності якого становить не менше п'яти років, який має достатній досвід та можливість забезпечити належне проходження стажування особам, які виявили бажання отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Керівник стажування отримує від ради адвокатів регіону визначену винагороду.

Під час проходження стажування стажист діє під керівництвом адвоката-керівника стажування та відповідно до наданих завдань у межах індивідуального плану проходження стажування.

За результатами стажування стажист складає звіт про виконання індивідуального плану стажування, а керівник стажування – висновок про оцінку стажування та готовність стажиста адвоката самостійно здійснювати адвокатську діяльність.

Внаслідок оцінювання результатів стажування, рада адвокатів регіону приймає одне з двох можливих рішень: про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю або про продовження стажування на строк від одного до трьох місяців.

У випадку прийняття рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, після отримання особою такого свідоцтва, складання присяги адвоката України та виконання інших встановлених вимог, особа вважається такою, що набула статус адвоката України.

Правило проходження стажування як обов'язкового елементу здобуття статусу адвоката, має лише одне виключення: від проходження стажування звільняються особи, які на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічника адвоката не менше одного року за останні два роки.

Така трансформація правовідносин, з урахуванням змісту зазначених вище норм чинного законодавства, свідчить з одного боку про демократизацію адвокатської спільноти, з іншого боку – про здійснення ефективних заходів щодо зміцнення інституту адвокатури, а в цілому визначає позитивну динаміку у правничій сфері нашої держави.

Використані джерела:

1. *Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 року // Голос України. – 2012. - №№ 148-149.*
2. *Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затверджене рішенням Ради адвокатів України №81 від 16.02.2013 року (зі змінами: [Електронний ресурс]. URL: <http://www.unba.org.ua/akti/> (дата звернення: 09.10.2013 року).*



Касабян Сюзанна Суренівна,
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Суспільна небезпека розбещення неповнолітніх визначається об'єктивними та суб'єктивними ознаками злочину, що виражаються у «вчиненні розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку». Визначаючи суспільну небезпеку, виходимо із

зневажання розпусними діями конституційного права на особисту недоторканість неповнолітньої особи. Ряд положень Конституції України проголошує та забезпечує правовий захист особистої, у тому числі, й статевої недоторканості людини. Так, у ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3, с. 5]; у ст. 29 проголошується право кожної людини на особисту свободу та недоторканість [3, с. 9]; у ст. 52 закріплено, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним [3, с. 14]. Суспільна небезпека розпусних дій полягає у їх безпосередньому спрямуванні на найбільш вразливу верству населення – дітей. Завданням держави є надати дитині такий правовий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, захисту від усіх форм дискримінації, фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, недбалого і брутального поводження та експлуатації, забезпечити їй нормальний фізичний та психічний розвиток.

Основним безпосереднім об'єктом розбещення неповнолітніх є статева недоторканість як суспільні відносини із забезпечення абсолютної інформаційної (психічної) та тілесної (фізичної) недоторканості неповнолітньої особи. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом розбещення неповнолітніх виступає статеве виховання та статевий розвиток неповнолітньої особи. Мета статевого виховання полягає у формуванні в молоді статевої етики, естетики та гігієни, культури інтимних стосунків, любові та сімейного життя, формування особистих знань щодо фізіологічних особливостей організму, морально-етичні норми і стосунки між хлопчиками та дівчатками.

Додатковим факультативним безпосереднім об'єктом розбещення неповнолітніх виступає здоров'я або життя (у разі погрози вбивством) неповнолітньої особи. Цей висновок ґрунтується на можливому насильницькому характері розпусних дій. Зміст об'єктивної сторони розбещення неповнолітніх, що розкривається через термін «вчинення розпусних дій», які, у свою чергу, поділяються на фізичні та психічні розпусні дії.

До фізичних розпусних дій відносять два різновиди контактних дій:

1) сурогатні (імітаційні) форми статевого акту, що призводять до задоволення статевої пристрасті винного та/або збуджують статевий інстинкт у неповнолітньої особи, наприклад, досягнення статевого задоволення шляхом тертя чоловічого статевого органу об тіло іншої особи;

2) сексуальні дії, не пов'язані з імітацією статевого акту, що призводять до задоволення статевої пристрасті винного та/або збуджують статевий інстинкт у неповнолітньої особи. До кола цих дій належать: 1) оголення статевих органів винного або статевих органів неповнолітньої особи та досягнення статевого задоволення шляхом їх огляду та/або мацання; 2) гомо- або гетеросексуальному контакті винної та неповнолітньої особи. Психічні розпусні дії при всьому розмаїтті форми проявів за характером сексуального впливу на потерпілу особу згруповані таким чином: 1) вербальні – відверто цинічні розмови, анекдоти, поради тощо; 2) візуальні – демонстрація порнографічної книжкової, кіно-, фото-, відеопродукції; 3) аудіальні – прослуховування музичних носіїв натуралістичних сексуальних історій, пісень тощо.

Розбещення неповнолітніх це злочин, що вчиняється виключно з прямим умислом. Як і всі інші злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості, розбещення неповнолітніх сконструйовано законодавцем як злочин з формальним складом, у якому суспільно небезпечні наслідки не становлять самостійної ознаки об'єктивної сторони, а тому свідомість особи їх не може передбачати, і особа не може їх бажати. Найважливішою обставиною, що входить у зміст інтелектуального моменту прямого умислу, є усвідомлення суспільної небезпеки розпусних дій, вчинюваних щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Особа, яка вчиняє розпусні дії, усвідомлює суспільну небезпеку (у загальному вигляді правову заборону та кримінальну караність) розпусних дій, знає або припускає недосягнення потерпілою особою шістнадцятирічного віку та бажає вчинювати щодо неї розпусні дії.

Розпусні дії в розумінні статті 156 – це дії сексуального характеру спрямовані на викривлення сприйняття статевого життя та його побудови зі сторони неповнолітнього. В результаті неповнолітній починає у викривленій формі сприймати побудови свого статевого життя. Це у кінцевому рахунку може йому формувати нормальні статеві стосунки у майбутньому. На мою думку, необхідно на доктринальному та законодавчому рівні закріпити визначення поняття розбещення неповнолітніх (викласти його в якості примітки до ст. 156 КК України).

Наприклад, під розбещенням неповнолітніх необхідно розуміти дії сексуального характеру спрямовані на порушення фізичної та психічної статевої недоторканості неповнолітньої особи шляхом формування у неї викривленого сприйняття нормальних статевих стосунків.

Використані джерела:

1. *Кримінальний кодекс України 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.*
2. *Світличний О. Доктринальне визначення об'єкта злочину розбещення неповнолітніх // Публічне право. - №2. – 2013. – С.134-142.*
3. *Конституція України. –С.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2011 – 48 с.*



Козлюк Людмила Григорівна,

*науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

Однією з причин появи масового екологічного нігілізму, який властивий сьогоденню, є складна економічна криза, яка спричинена глобальною кризою соціальної (ідеологічної, політичної, економічної, правової, екологічної та іншої) культури, яка охопила наших сучасників у всіх країнах світу [3, с. 48]. Ситуація яка склалась в економічній сфері, відсуває природоохоронні потреби на другий план і водночас стримує громадську активність.

Як відомо, істотний вплив на зростання злочинності у сфері охорони довкілля здійснює пасивний громадський контроль за діяльністю службових осіб у екологічній сфері, різних природоохоронних структур і органів кримінальної юстиції. Тобто успішність протидії екологічним злочинам значно підвищується, якщо в них беруть участь представники громадськості. Адже, громадський екологічний контроль сприяє об'єктивній оцінці стану довкілля і допомагає службовим особам різних рівнів приймати екологічно доцільні рішення щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання його ресурсів.

Відтак, різного роду екологічні організації, рухи повинні мати тісний зв'язок з широкими верствами населення. Адже відсутність такого зв'язку позбавляє можливості здійснювати результативний контроль за екологічним станом у країні і протидіяти злочинам у сфері охорони довкілля. Як свідчить зарубіжний досвід, лише з формуванням громадянського суспільства його соціальної культури підвищується суспільний інтерес до екологічних проблем у цілому, зокрема, з'являється зацікавленість населення щодо діяльності службових осіб, котрі повинні робити все, щоб забезпечити виконання природоохоронних норм. Тому без успішної громадської активності ті позитивні кроки в екологічній сфері, що закріплені в стратегії державної екологічної політики, у тому числі щодо протидії екологічним злочинам, залишаються нереалізованими.

Мінімізує можливість вчинення екологічних злочинів партнерство між громадськістю та службовими особами, яке спрямоване на охорону довкілля. Таке партнерство є

індикатором сталого розвитку збереження навколишнього природного середовища і забезпечення правопорядку у цій сфері. Вченими неодноразово наголошувалось про те, що дедалі більшого значення набуває залучення широкої громадськості до природоохоронної діяльності. Правові засоби протидії екологічним злочинам повинні бути спрямовані насамперед на руйнування негативних споживацьких та егоїстичнобезвідповідальних стереотипів деформованої екологічної поведінки, а також на формування серед широких верств населення еколого-правової свідомості. При цьому екологічні злочини безпосередньо зачіпають інтереси різних груп природокористувачів, у зв'язку з чим рівень протидії їм суттєво впливає на правосвідомість широких верств населення і, зрештою, відображається на загальному стані дотримання законності у сфері екологічних відносин [1, с. 67]. Тому протидія екологічним злочинам повинна будуватися на необхідності забезпечення узгоджених дій громадськості, природоохоронних і органів кримінальної юстиції по зміцненню екологічної законності та правопорядку в нашій країні. Скоординовані дії створюють широкі можливості для підвищення успішності всієї роботи по недопущенню вчинення екологічних злочинів. Більше того, на думку вчених, які досліджували цю проблему, якісне виконання компетентним суб'єктом покладених на нього обов'язків і чітке розмежування профілактичних функцій є необхідною і обов'язковою передумовою ефективного функціонування всієї системи протидії [1, с. 67]. Водночас не слід забувати, що успішність протидії екологічним злочинам залежить і від правильно скоординованих взаємовідносин між усіма суб'єктами екологоохоронної діяльності.

Взаємодія органів кримінальної юстиції та інших природоохоронних структур з громадськими організаціями екологоохоронної спрямованості створює сприятливі умови для об'єднання зусиль, що підвищує антикриміногенний потенціал здійснюваних екологоохоронних заходів забезпечує прозорість й сприяє досягненню оптимальних результатів із значною економією сил, засобів і часу.

Громадськість, реалізуючи функцію контролю, може запобігати небажаним явищам, які виникають у процесі реалізації особами своїх обов'язків у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Постійний громадський моніторинг не лише за станом довкілля, а й за діяльністю державних органів у галузі охорони природи, їх службових осіб, допоможе запобігти правопорушенням у екологічній сфері. Нажаль, не всі відомості екологічного моніторингу проведеного відповідними державними органами з охорони довкілля, громадськими інспекторами при цих органах стають відомими широкому колу громадськості. Тому ефективніше, щоб екологічні організації формували штаби громадських інспекторів з охорони довкілля. Саме такі громадські інспектори можуть поширювати об'єктивну інформацію проведеного моніторингу. Адже відомо, що дані екологічного моніторингу стають ефективним інструментом охорони природи лише в тому разі, якщо вони доступні населенню завдяки засобам масової інформації (це підтверджує досвід Німеччини, Швеції, Японії, Норвегії та інших країн) [2, с. 408].

Необхідно щоб серед громадських інспекторів, були особи, які здійснювали б моніторинг діяльності службових осіб різних підприємств, установ, організацій на яких покладені функції з охорони довкілля. Це допомогло б протидіяти свавіллю серед службових осіб, уникати приховання службових екологічних правопорушень, а інформація про виявлені правопорушення передавалася до відповідних органів для перевірки та притягнення винних до відповідальності.

Треба сказати, що досконалість та профілактичний потенціал, котрий може здійснювати громадськість у протидії екологічним злочинам, залежить від її інформаційного забезпечення. Ігнорування цього фактору знижує результативність такого контролю.

Своєчасність отримання кримінологічної інформації стосовно розглядуваних злочинів набуває особливого значення, оскільки нестабільність дії криміногенної детермінації, а також кумулятивні процеси накопичення негативної інформації екологічними

правопорушниками мають швидкоплинний характер, і заповнити прогалини в профілактичній роботі після закінчення критичного часу дуже важко або неможливо.

Використані джерела:

1. *Боротьба з екологічними злочинами (кримінально-правове і кримінологічне дослідження)* / [Лопушанський Ф.А., Светлов О.Я., Лановенко І.П. та ін.]; за ред. Ф.А. Лопушанського. – К.: Наук. думка, 1994. – С.67.
2. Білявський Г. О. *Основи екології: Підручник* / Г. О. Білявський, Р. С. Фур-дуй, І. Ю. Костіков. – К.: Либідь, 2005. – 408.
3. Костенко О.М. Як боротися з корупцією / О.М. Костенко // *Віче*. – 2008. – № 18. – С. 48.



Константінова Олена Олександрівна,
головний юрисконсульт Юридичного департаменту ПАТ “КБ “Надра”

**СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ОЗНАКИ В КРИМІНОЛОГІЧНІЙ
ХАРАКТЕРИСТИЦІ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦІВ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ
ШАХРАЙСТВО З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ**

З усією відповідальністю можна стверджувати, що дослідженню особистості злочинця в кримінологічній науці відведено центральне місце. За словами А.І. Долгової, жоден кримінолог, яку б наукову школу він не представляв, не може обійти проблеми, пов’язаної з людиною, яка вчиняє злочин [5, с. 330]. Як слушно зазначили у своїй роботі В.О. Глушков та П.М. Коваленко, вивчення особи злочинця має неабияке значення, адже такі знання, з точки зору кримінології, допомагають розкрити та попередити злочин [3, с. 201]. Дійсно, досягнення успішного попередження навряд чи можливо без приділення належної уваги дослідженню особистості злочинця, адже саме особистість є носієм причин їх вчинення.

Вітчизняні кримінологи поділяють ознаки особистості злочинця на основні групи: а) соціально-демографічні; б) кримінально-правові; в) соціальні ролі і статус; г) морально-психологічні характеристики [6, с. 96–97]¹. В межах доповіді пропонуємо розглянути соціально-демографічні ознаки особистості злочинця, до яких належать: стать, вік, освіта, родинний стан, місце проживання тощо.

Аналіз кримінальних справ дає право стверджувати про високий соціальний статус осіб, які вчинили шахрайство з фінансовими ресурсами. Цей факт підвищує ступінь суспільної небезпеки, оскільки зазначені особи крім матеріальних збитків, спричиняють появу й інших соціально-негативних наслідків, передусім, через свій вплив на банки та різноманітні державні установи. В останні роки зросла питома вага вчинення злочинів жінками. В результаті проведеного нами вибіркового дослідження кримінальних справ було встановлено, що у вчиненні шахрайств з фінансовими ресурсами було звинувачено та засуджено 54,5 % чоловіків і 45,5%, відповідно, жінок. Таким чином, питома вага жінок у вчиненні даного виду злочину, за нашими даними, нижча за чоловіків, однак доволі значна. Поясненням зазначеного співвідношення може бути той факт, що у більшості випадків у якості керівників суб’єктів господарювання виступали все ж таки чоловіки, а посади головних бухгалтерів займали жінки. За спостереженнями деяких науковців доволі значна кількість притягнутих до відповідальності жінок пояснюється ще й тим, що вони більш розважливі, досить часто є гарними психологами, вміють входити в довіру та використовувати людські слабкості [2, с. 109]. Слід додати ще й те, що жінки беруть участь у вчиненні злочину, що розглядається переважно у групі з чоловіками і в більшості випадків постають у ролі посібників.

¹ Курс кримінології: Загальна частина: Підручник: У 2 кн. / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.; За заг. ред. О.М. Джужа. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с. (С. 96-97)

Важливою соціально-демографічною ознакою є вік злочинців. Слід відмітити, що взагалі злочини у сфері господарської діяльності вчиняються переважно у зрілому віці. Внаслідок проведеного нами аналізу, вікові групи злочинців розподілилися наступним чином: найбільший відсоток осіб у віці від 40 до 49 років (45,5 %), на другому місці віковий період 30–39 років (31,8 %), на третьому – 25–29 років (18,2 %), на четвертому – 50 і більше років (4,5 %). Осіб двох вікових груп – до 18 років та від 18 до 24 років при вивченні матеріалів кримінальних справ нами не було виявлено. Зазначене може свідчити про те, що шахрайства з фінансовими ресурсами вчиняються особами, які визначаються як соціально зрілі, з відповідним соціальним статусом у суспільстві, зайняттям керівних посад, що в свою чергу, вимагає від злочинців володіння спеціальними знаннями (особливо економічними та правовими, а також у галузі банківської справи), наявності досвіду роботи та ділових контактів. А, як відомо, все це набувається протягом значного часу і з настанням, як правило, певного віку. Зазначене підтверджує справедливості віднесення більшістю науковцями даної особистості до «білокомірцевого» типу злочинця.

Загально прийнято вважати, що освітній рівень суттєво впливає на вибір життєвого шляху людини. Однак, на жаль, здобуті в результаті навчання навички та знання не завжди використовуються для розвитку особистості і на благо суспільства. Так, за результатами дослідження було встановлено, що освітній рівень осіб, які вчинили шахрайство з фінансовими ресурсами, досить високий. Так, вищу освіту мають 79,5 % осіб, середню та середню спеціальну – 20,5 %. У більшості випадків середню освіту мали головні бухгалтери. Вища освіта, в основному, була економічна (понад 60 %), юридична (біля 10 %), в решті випадків інша. Серед аналізованих нами кримінальних справ не було виявлено осіб з іншою освітою. Як бачимо, віковий показник осіб, які вчинили шахрайство з фінансовими ресурсами, набагато вищий, ніж у загальній злочинності. Вважаємо, що такий високий освітній рівень злочинців зазначеної категорії теж обумовлений об'єктивними причинами, пов'язаними з характером одержання субсидій, дотацій, субвенцій, кредитів або пільг щодо податків. Адже для цього, знову ж таки, потрібен певний рівень розвитку особистості та певний рівень освіти.

Наступною ознакою особистості злочинця є його родинний стан. Відомо, що проблеми, які виникають у сімейних стосунках та тяжке матеріальне становище за певних умов можуть сприяти вчиненню злочинів. А.П. Закалюк вважає: «...запобіжна і загалом позитивна роль сім'ї, для злочинів у сфері економіки значно послаблена й обмежена. Останнє пов'язане з тим, що сімейні потреби нерідко є визначальними для формування корисливої мотивації, а сім'я – це перший безпосередній користувач коштів та майна, здобутих через злочинну діяльність»[4, с. 166]. При вивченні зазначеної ознаки ми поставили за мету перевірити вірність даного положення щодо шахрайства з фінансовими ресурсами і отримали наступне: 88,6 % злочинців перебували у шлюбі, що, на нашу думку, цілком закономірно і зумовлено зрілим віком зазначених осіб. Якщо брати до уваги особливості складу сімей злочинців, то з'ясовується, що у 34,1 % з них були на утриманні неповнолітні. Ми перевірили й можливість незаконного одержання фінансових ресурсів, як джерела задоволення потреб сім'ї злочинців. Однак не знайшли підтвердження чи спростування вірності положення, зазначеного А.П. Закалюком, оскільки проаналізувати зазначене у повній мірі виявилось проблематичним через незначну кількість інформації, яка містилася у кримінальних справах. А наявна інформація свідчила про те, що злочинці не визнавали використання кредитних коштів на потреби сім'ї. При цьому ніяких особливостей у сімейних стосунках у них не було виявлено.

Якщо для загальнокримінальної злочинності істотним фактором є безробіття, то для шахрайств з фінансовими ресурсами це не характерно, оскільки ці злочини вчиняються особами працездатного віку, які обіймають керівні посади і, відповідно, працевлаштовані. Спостерігається наступний розподіл засуджених осіб за категоріями зайнятості: керівники суб'єктів господарювання – 81,8 %, головні бухгалтери – 6,8 %, приватні підприємці – 11,4 %. Поряд з зазначеним, припускаємо, що фактор безробіття все ж таки може впливати на шахрайство з фінансовими ресурсами, однак лише в окремих випадках, коли у вчиненні

злочину беруть участь «підставні» особи (в основному при створенні фіктивних фірм), яких злочинці підшуковують із категорії громадян, що не мають постійної роботи, місця проживання, є психічно хворими, раніше засудженими чи ведуть аморальний спосіб життя.

Щодо ще одної ознаки – судимості, можна лише зазначити те, що для шахрайств з фінансовими ресурсами вона не характерна, оскільки кількість засуджених осіб мізерна.

Така соціально-демографічна ознака як місце проживання злочинців на момент притягнення їх до кримінальної відповідальності дозволила нам одержати наступну інформацію: у містах з них мешкало 90,9 %, у селищах міського типу – 6,8 % і лише незначна частина припала на проживання у селах – 2,3 %. Як бачимо, наявна різюча зосередженість кількості міських злочинців. Скоріш за все отримані дані наближені до реальності, оскільки найбільша кількість кредитно-фінансових установ та їх центральних офісів розташована у містах. Однак не слід забувати про один важливий факт: з скасуванням інституту прописки в Україні був введений на її заміну реєстраційний облік, який продовжують вести органи Управління МВС України і тепер значення має лише наявність реєстрації особи за певною адміністративно-територіальною одиницею, яка необов'язково співпадає з реальним місцем проживання, але в усіх офіційних документах зазначається як основна. Це може вплинути й на достовірність отриманих нами результатів.

Узагальнена характеристика осіб, які вчинили злочини, на статичному рівні дозволяє визначити ступінь типовості, розповсюдження певних властивостей серед них і необхідна для планування та організації попередження злочинності [1, с. 40].

Звичайно наведені висновки характеризується дуже високим ступенем відносності, оскільки вони справедливі лише щодо частини досліджених кримінальних справ. На жаль, надати характеристику особистості осіб, які вчинили шахрайства з фінансовими ресурсами з використанням лише даних статистичних звітів не виявляється можливим, оскільки в останніх відсутні деякі кримінологічно значущі відомості, які необхідні для такого аналізу.

Використані джерела:

1. Бойков Д.А. *Нецелевое расходование бюджетных средств: криминологический и уголовно-правовой аспекты*: Дис. ...канд.юрид.наук: 12.00.08. – М.: РГБ, 2005 (С. 40)
2. Волков И.К. *Незаконное получение кредита: уголовно-правовая и криминологическая характеристика*: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М.: РГБ, 2005 (С. 109)
3. Глушков В.О., Коваленко П.М. *Шахрайство на фінансових ринках у біржовій торгівлі: Правовий та кримінологічний аналіз*. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 280 с. (С. 201).
4. Закалюк А.П. *Курс сучасної української кримінології: теорія і практика*: У 3 кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 2: *Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів*. – 712 с. (С. 166)
5. *Криминология: Учебник для вузов / Под общ. ред. д.ю.н., проф. А.И. Долговой*. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007. – 912 с. (С. 330)
6. *Курс криминології: Загальна частина: Підручник*: У 2 кн. / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.; За заг. ред. О.М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с. (С. 96-97).



Лапина Ирена Александровна,
заведующий кафедрой экономики и управления высшей школой
Республиканского института высшей школы (г. Минск, Республика Беларусь),
кандидат юридических наук, доцент

К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ КОРРУПЦИИ

С социально-экономической точки зрения, коррупция представляет собой систему незаконных отношений, основанных на возмездных принципах вплоть до полного

отрицания каких-либо морально-этических норм. Это система отношений, при которой все продаётся и покупается. С юридической позиции, это – общественно-опасное явление в сфере политики или государственного управления, выражающееся в умышленном использовании представителями власти своего служебного статуса для противоправного получения имущественных и неимущественных благ и преимуществ в любой форме, а равно подкуп этих лиц. Эти позиции дополняют друг друга, подчёркивая, что особенность коррупционного поведения, которое может наблюдаться в ряде самых различных ситуаций, состоит в нелегальном (или несанкционированном) характере передачи денег (или какого-либо эквивалента) от одного лица к другому. При этом заметим, одно из этих лиц (получающее вознаграждение) должно обладать властно-распорядительными полномочиями.

Одна из первых попыток определения коррупции и мер противодействия этому явлению была предпринята в Римской империи. Там на законодательном уровне было введено в качестве наказуемого деяние, обозначаемое термином "коррупция", состоявшее в подкупе лица, облечённого публичной властью. Коррупция от лат. *corruption* – подкуп, порча, растление. В качестве глобальной социальной проблемы коррупция была осознана значительно позднее. Лишь в 1979 г. в рамках ООН был проведён международный круглый стол, посвящённый борьбе с всевозможными коррупционными проявлениями. Итогом стала дефиниция, где коррупция определялась как выполнение должностным лицом каких-либо действий или бездействие в сфере его должностных полномочий за вознаграждение в любой форме в интересах дающего такое вознаграждение, как с нарушением должностных инструкций, так и без их нарушения.

Сложившаяся к тому времени ситуация в мире, связанная с расследованием «громких» дел об организованной преступности, мафиозных структурах, позволила правоохрнительным органам сделать выводы о причастности к деятельности таких структур чиновников, государственных служащих различного ранга. Действие под прикрытием этих людей, собственно, и делало возможным существование организованных сообществ. Причём с их стороны всегда присутствовали корыстная заинтересованность и прямой умысел. Однако коррупция связана не только с организованной преступностью, но является частью преступности вообще, подразумевая существование коррумпированности и потенциально возможной подкупности чиновников в системе властно-бюрократических структур любого общества. Её модификации, как показывает следственная и судебная практика, чрезвычайно разнообразны.

Таким образом, коррупция обладает свойством распространяться в сфере государственного управления, особенно там, где закон и служебные обязанности лица допускают принятие одного из нескольких вариантов решений. Вариативность в деятельности управленца создаёт потенциальную угрозу законности, с одной стороны, но, с другой – именно она и позволяет принимать адекватные и конкретные решения (индивидуальные акты), учитывающие все особенности обратившегося в государственный орган субъекта. Поэтому в настоящее время один из способов предупреждения коррупции, и эта мера есть в Конвенции ООН против коррупции, – это усиление прозрачности и содействие вовлечению населения в процессы принятия решений.

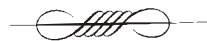
Следующим признаком коррупции является общественная опасность. Любое противозаконное действие уже опасно, потому и наказуемо. Поскольку если закон устанавливает и гарантирует определённый набор прав и свобод, то действие вопреки ему эти права нарушает. Но в случае коррупционного правонарушения негативные последствия усугубляются потенциально возможной заменой в будущем правовых норм и правил интересами отдельного лица или группы лиц (недобросовестных чиновников, их родных и знакомых, например). В связи с этим, во всех государствах мира существует ответственность (в большинстве случаев - уголовная) за коррупционные деяния, которые, как правило, относятся к категории тяжких и влекут за собой более суровые меры ответственности. В качестве профилактических мероприятий, в этом случае, используются

інформирование служащих о составах коррупционных правонарушений и мерах наказания, а также ротация кадров в организациях и учреждениях, которая не позволяет сформироваться слишком «тесным» социальным связям, перерастающим в зависимости. Такой своеобразный «team building» наоборот.

И последний, из наиболее важных социально-правовых признаков коррупции, это – повышенная латентность. Естественно, что правонарушитель практически всегда заинтересован в сокрытии своих действий. Что же касается коррупционных сделок, то все их участники заинтересованы в сохранении тайны. Ведь помимо желаемого результата, и ответственность наступает как для «берущей», так и «дающей» взятку стороны. Противостоять этому позволяет проведение мероприятий информационного характера, повышение уровня публичности и гласности в деятельности государственных органов.

Современный мир сотрясают все новые и новые коррупционные скандалы, связанные с вскрываемыми правонарушениями должностных лиц различного ранга в сфере реализации ими служебных полномочий.

Государственная политика, реализуемая в любом обществе, призвана формировать и поддерживать в нем определённый порядок и стабильность, сопряжённые со сложной многоуровневой системой социального контроля, взаимной ответственности и комфортности существования, т.е. направленные на обеспечение социальной безопасности. Однако поддерживать баланс в этой системе достаточно сложно, прежде всего, по той причине, что далеко не все субъекты-участники соответствующих общественных отношений следуют одинаковым (установленным) правилам и нормам (в том числе юридическим) поведения. Пытаться очертить лишь одну область общественной жизни, где такое возможно, на сегодняшний день чрезвычайно затруднительно: это не только промышленность, торговля, государственное управление, но и индустрия красоты и здоровья, сфера образования и спорт. Продолжать этот список, конкретизировав элементы можно достаточно долго, случаи коррупции, её схемы чрезвычайно разнообразны, но всем этим случаям присущи одинаковые закономерности. Именно знание о них даёт возможность сделать противодействие коррупционным проявлениям адекватным ситуации, действенным и целенаправленным.



*Ларченко Марина Олександрівна,
докторант юридичного факультету
Київського державного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ У КРИМІНОЛОГІЇ

На сучасному етапі розвитку науки очевидним стає, що кримінологічні явища та процеси поряд з якісними характеристиками володіють і кількісною мірою. Це доводять наступні положення.

1. У кримінології у зв'язку з правовою інформатизацією суспільства, створенням інформаційних комплексів та систем і вирішенням на комп'ютерах кримінологічних задач виникла значна кількість проблем, пов'язаних з оптимізацією функціонування певних систем кримінологічного спрямування, органів та процесів. Ці проблеми не можуть бути вирішені без застосування різного роду математичних методів, бо сутність оптимізації у цьому випадку міститься в розробці формалізованих способів досягнення цілей функціонування систем з найменшими затратами матеріальних засобів, часу в вирішенні інформаційних, логічних та математичних завдань.

2. Математика як наука володіє змістовним понятійним апаратом, за допомогою якого уявляється можливим відобразити в абстрактному вигляді структуру окремих кримінологічних систем, їх цілі, функції, процеси збору, обробки та використання інформації, які в них відбуваються. До числа цих понять відносяться: множина, підмножина, функція, ентропія, розпізнавання образів, операція, критерій оптимальності, модель і т.д.

3. У кримінології доводиться часто мати справу з кількісними параметрами. Останні стосуються: статистичної інформації, що надходить до державних органів, зокрема, стану та рівня злочинності, кримінологічних показників та іншого. Ця інформація повинна піддаватись адекватній обробці.

На жаль, про аргументи на користь широкого застосування математичних засобів і методів та про тісний взаємозв'язок кількісного аналізу з якісним у кримінології іноді забувають. При цьому посилаються на складність, соціальний характер кримінологічних систем, явищ та процесів; вказують на те, що кримінологи в процесі своїх досліджень мають справу з фактами не лише об'єктивного, а й суб'єктивного порядку, трансформація яких в математичну формулу не завжди може здійснюватись в рамках положень і аксіом вищої та прикладної математики; відмічають неможливість математизації всіх явищ кримінологічної природи.

Загальновідомо, що об'єкти, які вивчає кримінологія, дійсно є соціальними, багатовимірними по своїй природі та надзвичайно складними. Однак питання полягає в іншому. Інформатизація всіх сторін життя нашого суспільства, ускладнення господарських та соціальних зв'язків у сучасних умовах викликають природне ускладнення систем у сфері боротьби зі злочинністю. Це вимагає всебічного, у тому числі кількісного, математичного аналізу окремих кримінологічних і пов'язаних з ними систем, явищ та процесів. Ми впевнені, що соціальний характер інформаційних правових систем, явищ та процесів не може стати на заваді розумного застосування математичних методів у кримінології.

Формалізація фактів різного порядку, з якими доводиться мати справу кримінологу, не завжди може здійснюватись у рамках положень чи правил класичної вищої та прикладної математики. Тому необхідна спеціальна теорія вимірювання у сфері кримінології, яка суттєво відрізняється від існуючої теорії вимірювання, що використовується в точних науках. Розробка такої теорії вже розпочата. Однак, поки що зроблені лише певні кроки по створенню спеціального понятійного апарату, що придатний для опису систем, явищ і процесів соціальної дійсності (в тому числі і тієї, що є об'єктом дослідження кримінології). У той же час, сьогодні при проведенні кримінологічних досліджень використовується теорія ймовірностей, математична статистика, теорія інформації, математична логіка та інші розділи сучасної математичної науки.

У кримінологічній сфері намітилось певне число проблем і задач, що не мають формально-алгоритмічного розв'язку та й не всі системи, явища та процеси можна описати мовою математики. Ключовим моментом є вирішення за допомогою математичних засобів і методів окремих проблем та задач кримінології з метою подальшого удосконалення науки в цілому. У той же час при всіх перевагах математизації кримінології не можна перебільшувати її можливості та зводити сутність кримінологічних проблем до чистої математики.

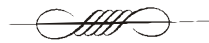
Провідна роль в кримінології належить якісному аналізу. Математичні засоби і методи дослідження правових систем обмежуються лише вимірюванням однорідних зв'язків даних систем; для них недосяжні загальні зв'язки систем «особистість злочинця» та «злочинна поведінка» в силу їх універсальності.

Відому обмеженість математики в дослідженні суспільних явищ визнають більшість науковців: неможна забувати про природні обмеження та доцільність її застосування на основі якісних знань.

Як відомо, процес пізнання правових систем (у тому числі і кримінологічних) іде від явища до його сутності, від пізнання якісного боку тієї чи іншої системи до її кількісної визначеності. Інакше кажучи, проникнення в сутність даної системи пов'язане з пізнанням її

кількісних характеристик. Однак у правовій реальності не існує відокремлених одне від одного кількісних і якісних явищ. Тому кількісний аналіз передбачає не відбраковування якості, як такої що не має жодного відношення до кількості, а врахування її при виділенні однорідних елементів. Категорія якості виражає конкретну цілісність кримінологічної системи – єдність множинності її елементів, ознак, її внутрішніх суперечностей. Категорія кількості виражає конкретну розчленованість кримінологічної системи – множину та диференціацію її якостей, ділимість на порівняно однорідні частини. У процесі пізнання якісна визначеність кримінологічних систем, явищ, процесів розкривається при з'ясуванні їх тотожності та відмінності з іншими явищами та процесами при цілісному розгляді їх ознак, а кількісна визначеність встановлюється при розгляді їх ознак з точки зору інтенсивності або ступеня прояву. Дослідження кількісних відносин можливе при відповідному абстрагуванні від якісної багатоманітності кримінологічної реальності. Основою для абстрагування є те, що в межах якісної однорідності кримінологічні системи, явища та процеси відрізняються кількісно.

Таким чином, під математикою в кримінології потрібно розуміти науку про кількісні і просторові моделі, а також про теоретичні інформаційні моделі у сфері боротьби зі злочинністю.



*Любецька Віта Володимирівна,
студентка 6 курсу заочного факультету
Хмельницького університету управління та права*

ПРЕДМЕТ СКЛАДУ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПЕЧАТОК, ШТАМПІВ ТА БЛАНКІВ, ЗБУТ ЧИ ВИКОРИСТАННЯ ПІДРОБЛЕНИХ ДОКУМЕНТІВ, ПЕЧАТОК, ШТАМПІВ

Спосіб побудови конструкції складу підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів дозволяє шляхом тлумачення змісту диспозицій віднести до предмета складу злочину такі види матеріальних носіїв: 1) офіційні документи; 2) приватні документи, що знаходяться на підприємствах, в установах чи організаціях; 3) особливо важливі документи, штампи та печатки; 4) паспорт або інший важливий особистий документ; 5) посвідчення або інший документ, який надає права або звільняє від обов'язків; 6) офіційні бланки, штампи та печатки [1].

У кримінально-правовому значенні предмету складу злочину притаманні соціальна, фізична і юридична ознаки [2, с. 8, 9]. З урахуванням потреби сформулювати вимоги до предметів складів злочинів про незаконні дії з документами, бланками, штампами та печатками доцільно провести з'ясування цих ознак і щодо окреслених складів злочинів.

Соціальна ознака визначається здатністю документів, бланків, печаток і штампів бути виявом охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин. Як зазначає П.П. Андрушко, «обов'язковою ознакою (властивістю) будь-якого документа є його функціональне призначення, яке обумовлюється метою створення документа – виконувати певні функції» [3, с. 60]. Документ є специфічною правовою категорією, виробленою багатовіковою суспільною практикою як засіб закріплення різних правовідносин, підтримання повсякденних ділових відносин і посвідчення юридичних фактів. Бланки, штампи і печатки виконують допоміжну функцію у документальному забезпеченні ділових процесів і використовуються для створення документів. Соціальна цінність документів, бланків, штампів та печаток як предмета складу злочину, передбаченого ст. 358 КК України, визначається їх використанням для належної реалізації прав, виконання обов'язків, підтвердження правового статусу, фіксації юридично значущих фактів, встановлення певних правил тощо.

Фізична ознака документів, бланків, штампів і печаток визначається, головним чином властивістю, матеріального носія зберігати та передавати інформацію у часі і просторі. Як стверджує Є.В. Лашук, «фізична ознака предмета злочину знаходить свій прояв у тому, що предмет як матеріальна цінність завжди наділена якісними та кількісними властивостями» [2, с. 8]. Кількісний критерій документів, бланків, штампів і печаток не має кримінально-правового значення. Що ж до якісних ознак, то загалом можна сказати, що нормативно-правовими актами не встановлено, що якийсь вид носія має переважне значення над іншими. Навпаки, встановлюючи правила та порядок поводження із конкретними документами, бланками, штампами та печатками, визначається вид та форма носія, властива кожному предмету. У сфері офіційного документообігу вільно функціонують як документи на паперових носіях, так і виконані на магнітних чи інших носіях. Для виготовлення печаток та штампів використовують метал, гуму або каучук.

Юридична ознака вказує на предмет злочину (документи, бланки, штампи і печатки) як на обов'язкову ознаку його складу. Правильна кримінально-правова кваліфікація незаконних дій з документами, бланками, штампами та печатками значною мірою залежить від того, наскільки зрозуміло описані ознаки предмета складу злочину та наскільки загальновідомою є назва кожного виду предмета, але – найголовніше від того, чи терміни, що використовуються мають легальне визначення.

Офіційні документи, штампи, приватні документи, особливо важливі документи, паспорт, інші важливі особисті документи, посвідчення є видовими поняттями більш ширшого за своїм значенням родового поняття, яким є «документ». Аналогічним чином застосовується це правило і щодо офіційних бланків, штампів чи печаток, родовим поняття для яких є бланк, штамп та печатка. Для них є характерними як загальні ознаки, притаманні будь-якому предмету складу злочину, так і специфічні ознаки, обов'язкові для певного виду таких документів, бланків, штампів та печаток. Зокрема, Ю.П. Дзюба при характеристиці ознак складу злочину, передбаченого ст. 357 КК України, виділяє такі ознаки предмета: 1) формальна визначеність; 2) інформативність; 3) посвідчувальність; 4) юридична значущість [4, с. 274]. Особливістю специфічних ознак документів, бланків, штампів і печаток є, на нашу думку, те, що з усіх матеріальних носіїв інформації, які перебувають в обігу, предметами складу злочину визнаються тільки ті, які пов'язані із охоронюваними кримінальним законом особливо цінними суспільними відносинами. Такими ознаками, на нашу думку, є: 1) формальна визначеність; 2) функціональність призначення; 3) нормативно-правова передбаченість.

Спеціальні ознаки предмета, складу злочину, передбаченого ст. 358 КК України, дають змогу відмежувати документи, бланки, штампи і печатки від інших матеріальних носіїв інформації, які визнаються предметами складів злочинів, розміщених в інших статтях Особливої частини КК України. Сукупність загальних спеціальних ознак документів, бланків, штампів і печаток свідчить про те, що вони можуть вважатися, *по-перше* виразником охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, а *по-друге*, предметом аналізованих складів злочинів.

Отже, характеристика загальних і спеціальних ознак документів, бланків, штампів і печаток дозволяє зробити висновок про віднесення документів, бланків, штампів і печаток до предметів із *спеціальним правовим режимом*.

Спеціальні ознаки документів, бланків, штампів та печаток потребують детального розгляду для їх конкретизації щодо кожного із виду предмета складу злочину, передбаченого ст. 358 КК України. Диспозиція цієї статті у питанні про визначення ознак складу злочину сформульовані законодавцем з використанням *трьох способів*: 1) шляхом безпосередньої вказівки на вид предмета (паспорт, посвідчення); 2) шляхом визначення родових ознак предмета складу злочину (офіційні документи, офіційні бланки, штампи та печатки, важливі особисті документи, особливо важливі документи, штампи та печатки); 3) шляхом вказівки на ознаку предмета (приватні документи, які знаходяться на підприємствах, в установах чи організаціях, документи, які видаються чи посвідчуються підприємством, установою,

організацією, громадянином-підприємцем, приватним нотаріусом, аудитором чи іншою особою, яка має право видавати чи посвідчувати такі документи, і які надають права або звільняють від обов'язків). Цілком закономірно, що визначення цих термінів не наведено у чинному КК України, оскільки вони не є кримінально-правовими. Питання про визначення ознак предмета незаконних дій з документами, бланками, штампами і печатками належить до дискусійних проблем як науки кримінального права, так і практики застосування цих кримінально-правових норм.

Це, зокрема, зумовлено, низкою причин, серед яких можна назвати такі: 1) відсутність однозначного їх тлумачення в різних за галузевою спрямованістю нормативних актах; 2) відсутність єдиної судової практики щодо належності тих чи інших предметів до ознак складу злочину, передбаченого у ст. 358 КК України.

Використані джерела:

1. *Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26.*
2. *Лащук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Є.В. Лащук. - К., 2005. – 20 с.*
3. *Андрушко П.П. Документи як предмет злочинів, складі яких передбачені статтями 357, 358 та 366 КК України / П.П. Андрушко // Альманах кримінального права: збірник статей. Вип. 1 / Відповід. ред. П.П. Андрушко, П.С. Берзін. – К. : Правова єдність, 2009. – 424 с.*
4. *Дзюба Ю.П. Предмет злочину як ознака складу злочину: методологічні аспекти дослідження / Ю.П. Дзюба // Вісник Адвокатури України. – 2009. - №1(14). – С. 273-274.*



Мануилов Михаил Александрович,
студент 4 курса юридического факультета
Белорусского государственного университета

ДЕЛО ВАГНЕРА: “ПАРАДОКС БЛИЗНЕЦОВ”, ИЛИ КТО ВИНОВАТ?

Парадокс близнецов – теория в физике, согласно которой брат-близнец, отправленный в космос, во время своего путешествия, будет испытывать на себе иное воздействие времени, нежели его брат-домосед. Однако никакой космический полёт не может повлиять на человека так, как зачастую влияет сама жизнь.

Предлагаю вашему вниманию дело по обвинению Владимира Вагнера в убийстве однойцового брата-близнеца Фёдора. 3 февраля 2011 года Владимир и Фёдор Вагнеры на кухне своей квартиры в честь дня рождения распивали вино. Упрекнув Владимира лишней рюмкой, Фёдор схватил со стола нож и стал наносить ему удар, который тот парировал левой рукой, после чего нож выпал из рук брата. Ничего не говоря, Фёдор направился в коридор и остановился лицом к нему у входной двери. В целях защиты от возможного нападения Владимир взял тот же нож и, держа его клинком вперёд в опущенной правой руке, направился в комнату, чтобы лечь спать, положив нож под подушку, как неоднократно поступал ранее, в результате чего, по его словам, «брат становился спокойнее». Когда он проходил мимо брата, тот попытался ударить его рукой, споткнулся и пошёл на него. Обороняясь от брата, Владимир блокировал удар левой рукой и нанёс удар ножом в грудь Фёдора, который через непродолжительное время скончался от полученного ранения.

Орган предварительного расследования усмотрел в действиях Владимира состав умышленного противоправного лишения жизни другого человека (ч.1 ст. 139 УК Республики Беларусь), так как, цитирую: «при нанесении удара ножом он имел умысел на убийство

своего брата, не находясь при этом в состоянии необходимой обороны». С такой правовой оценкой дело было направлено в суд.

Областной суд не согласился с квалификацией обвинения, Владимир Вагнер был признан виновным в убийстве, совершённом при превышении пределов необходимой обороны (ст. 143 УК Республики Беларусь). По мнению суда, исходя из обстоятельств дела, «у обвиняемого возникло право на необходимую оборону, вместе с тем, Фёдор Вагнер не применял каких-либо орудий для причинения вреда обвиняемому, последний же воспользовался ножом и умышленно ударил им посягавшего в жизненно важный орган, причинив без необходимости значительно более тяжкий вред Вагнеру Ф.».

Суд не подвергал сомнению факта нахождения обвиняемого в состоянии необходимой обороны. Нанося удар ножом, он пытался защититься от кулаков родного брата.

Мы не согласны с правовой оценкой как предварительного следствия, так и суда. Исходя из сложившейся обстановки, зная характер брата, Владимир имел основания расценивать действия Фёдора, как общественно опасное посягательство на его здоровье. Кроме того, столь незначительный повод для ссоры «упрекнул его лишней выпитой рюмкой» заставляет задуматься об истинных мотивах действий Фёдора. Как следует из показаний свидетелей, он неоднократно избивал Владимира пытаясь выжить из квартиры, говорил, что желает смерти своему брату, один раз бросился на него с топором, от удара которым тот едва увернулся. Владимир неоднократно приходил с синяками на теле и жаловался на побои. По одному из таких случаев есть заключение судмедэксперта о наличии у него лёгких телесных повреждений, не повлёкших за собой кратковременного расстройства здоровья, а также постановление участкового инспектора о прекращении дела об административном правонарушении, за отсутствием заявления. Таким образом, у Владимира Вагнера были основания опасаться не только за своё здоровье, но и жизнь.

Признавая Владимира Вагнера виновным в превышении пределов необходимой обороны, суд ссылается на то, что Фёдор «не применял каких-либо орудий для причинения вреда», обвиняемый же «прибёг к защите такими средствами, применение которых явно не вызывалось характером и опасностью вреда».

По моему мнению, в данном случае нельзя говорить о превышении пределов необходимой обороны. Само по себе причинение большего вреда нежели предотвращённого, а равно как и достаточного для прекращения преступления, не свидетельствует о несоответствии характера защиты опасности и характеру вреда. Да и можно ли в данной ситуации вообще говорить о предотвращении меньшего вреда, на мой взгляд, хватая нож со стола, Фёдор уже давно для себя обозначил объект посягательства – жизнь брата.

Вызывает сомнения вывод суда о очевидности для Владимира явного несоответствия защиты характеру и опасности посягательства в данном случае.

Во-первых, нападение брата на Владимира происходило очень быстро, вот он пытается ударить его рукой, вот споткнулся и пошёл на него. Во-вторых, в этот момент он испытывал сильные эмоции, из его показаний следует, что он думал о том «сколько ещё брат будет над ним издеваться». В-третьих, не стоит забывать об предшествующих преступлению событиях: постоянный страх перед братом, побои, угрозы убийством, сон с ножом под подушкой. Также нужно учитывать ту цель, с которой Владимир Вагнер взял с собой нож, не так давно выбитый из рук брата. Он не хотел его использовать в случае нападения в коридоре, не хотел пугать его видом, он хотел положить его под подушку, чтобы брат побоялся напасть на него во время сна. Все эти обстоятельства не позволяли Владимиру осознавать излишний характер защиты. Да и было ли у него время, защищая жизнь от брата тирана, соотносить в уме грозивший его вред с возможным исходом событий?

После содеянного Владимир бросился к соседке, у которой попросил вызвать скорую, по её словам «она не поверила ему», но его просьбу выполнила. С такой же просьбой он обратился и к другой соседке, от которой уже сам позвонил в отделение скорой помощи. Из показаний сотрудников РОВД прибывших на место происшествия следует, что Владимир «плакал, кричал, что убил брата ножом, просил прощения у убитого и о вызове скорой

помощи». Несмотря на постоянные унижения, грубость, агрессию со стороны брата, Владимир Вагнер горько жалел о содеянном.

Столь разительное отличие в поведении братьев: вспыльчивого, жестокого и грубого Фёдора и спокойного и терпеливого Владимира, с рождения наделённых природой идентичными генотипами, вызывает ощущения, словно один из них, в отличие от брата, воспитывался, даже не в околосемном пространстве, а в ином измерении. К сожалению, узнать причину столь разительных отличий уже не представляется возможным.

Использованные источники:

1. Уголовный кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 2 июня 1999 г.; одобрен Советом Респ. 24 июня 1999 г.; с изм. и доп.: текст Кодекса по состоянию на 20.09.2013 г. // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2012.
2. О применении судами законодательства, обеспечивающего право на необходимую оборону от общественно опасных посягательств: постановление Пленума Верховного Суда СССР (1924 – 1986) / Под ред. В. И. Теребилова. – М.: Изд-во «Известия Сов. нар. депутатов СССР», 1987. – С. 467 – 474.



Мартыненко Игорь Эдуардович,
заведующий кафедрой гражданского права и процесса
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы,
кандидат юридических наук, доцент

ПРОБЛЕМЫ УСТАНОВЛЕНИЯ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ ОБ ОХРАНЕ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

Под преступлениями против культурного наследия понимаются предусмотренные и запрещённые уголовным законом общественно опасные деяния, посягающие на отношения в сфере использования и сохранения объектов культурного наследия (памятников истории и культуры, историко-культурных ценностей), мест сосредоточения культурных ценностей, проявлений (элементов) нематериального культурного наследия. В Украине уголовная ответственность установлена за совершение следующих преступлений, предметом посягательств в которых выступают памятники культурного наследия, культурные ценности.

1. В ст. 298-1 УК Украины (введена Законом от 22 декабря 2006 г.) установлена уголовная ответственность за *умышленное уничтожение, повреждение или сокрытие документов Национального архивного фонда* (ч. 1), а также совершение тех же действий в отношении уникальных документов Национального архивного фонда (ч. 2).

2. В условиях декриминализации так называемой «товарной контрабанды» в Уголовном кодексе Украины сохранена ответственность за контрабанду культурных ценностей. 17 января 2012 г. вступил в силу Закон Украины от 15 ноября 2011 г. № 4025-VI «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно гуманизации ответственности за правонарушения в сфере хозяйственной деятельности», который изменил перечень противоправных действий, за которые наступает уголовная ответственность, в частности, отменил уголовную ответственность за контрабанду товаров и транспортных средств.

В ст. 201 УК Украины в редакции закона от 15 ноября 2011 г. установлена уголовная ответственность за *контрабанду культурных ценностей* (ч. 1), т. е. их перемещение через таможенную границу Украины вне таможенного контроля или с сокрытием от таможенного контроля.

3. В соответствии со ст. 43 Закона Украины «Об охране культурного наследия» в редакции Закона от 9 сентября 2010 г. № 2518-VI введена уголовная ответственность за совершение следующих преступлений.

3.1. Незаконное проведение археологических разведок, раскопок, других земляных или подводных работ на объекте археологического наследия (ч. 1 ст. 298 УК Украины);

3.2. Умышленное незаконное уничтожение, разрушение или повреждение объектов культурного наследия или их частей (ч. 2 ст. 298 УК Украины).

3.3. Умышленное незаконное уничтожение, разрушение или повреждение объектов культурного наследия или их частей, совершенные относительно памятников национального значения (ч. 3 ст. 298 УК).

3.4. Умышленное незаконное уничтожение, разрушение или повреждение объектов культурного наследия или их частей, совершенные с целью поиска движимых предметов, происходящих из объектов археологического наследия (ч. 4 ст. 298 УК Украины);

– умышленное незаконное уничтожение, разрушение или повреждение объектов культурного наследия или их частей, совершенные относительно памятников национального значения, совершенные с целью поиска движимых предметов, происходящих из объектов археологического наследия (ч. 4 ст. 298 УК Украины).

3.5. Умышленное незаконное уничтожение, разрушение или повреждение объектов культурного наследия или их частей, совершенные должностным лицом с использованием служебного положения (ч. 5 ст. 298 УК Украины);

– умышленное незаконное уничтожение, разрушение или повреждение объектов культурного наследия или их частей, совершенные относительно памятников национального значения, совершенные должностным лицом с использованием служебного положения (ч. 5 ст. 298 УК Украины).

4. В ст. 193 УК Украины установлена ответственность за *присвоение лицом найденного или случайно оказавшегося у него чужого имущества, которое имеет особую историческую, научную, художественную или культурную ценность, а также клада.*

Мотивы совершения преступлений против историко-культурного наследия весьма разнообразны. В большинстве случаев по делам данной категории это: корысть (с памятника срываются наиболее ценные элементы и продаются в качестве цветного металла); зависть (желание уничтожить или повредить культурную ценность, принадлежащую другому лицу); месть (в качестве отмщения выбираются наиболее ценные в историко-культурном отношении вещи, они уничтожаются либо повреждаются); тщеславие (желание, во что бы то ни стало, обладать конкретной антикварной вещью или произведением искусства, не взирая на невозможность её публичной демонстрации, ведь в трансформированном сознании обладание художественными ценностями означает обретение высокой общественной значимости); хулиганские побуждения (преступники не выделяют памятник из ряда сокрушаемых ими предметов); политическая, национальная либо религиозная нетерпимость, нацистские побуждения.

В заключении заметим, что уже назрела необходимость установления уголовной ответственности за *уклонение исполнителя полевых археологических и иных работ от обязательной передачи в государственную собственность обнаруженных при проведении таких работ предметов, имеющих особую культурную ценность.*

Тем самым сформируется правовой механизм защиты историко-культурного наследия от преступных посягательств.

В настоящее время эффективное использование системы уголовно-правовых запретов не обеспечивается оптимальной организационной структурой правоохранительных органов (не образованы специализированные подразделения по борьбе с посягательствами на культурные ценности, отсутствуют полноценные методики выявления и расследования подобных преступлений). В большинстве случаев в случае совершения преступлений данной категории ответственность не наступает (преступления не выявляются, преступники не

установлюються, в результаті преступлення не розкриваються, в деяких випадках відносини декриміналізовані).

Поэтому целесообразно введение специализированного курса дополнительной профессиональной подготовки для работников правоохранительных и контролирующих органов «Правовая охрана историко-культурного наследия». В этом плане может быть полезен образовательный проект «Международная и национальные правовые системы охраны историко-культурного наследия стран СНГ» [1], завершившийся в 2013 г. подготовкой одноименного учебника.

Использованные источники:

1. Мартыненко И.Э. *Международная и национальные правовые системы охраны историко-культурного наследия государств-участников СНГ: учеб. пособие / И.Э. Мартыненко.* – Москва, ИКД «Зерцало-М», 2012. – 943 с.



Мельничук Тетяна Володимирівна,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету “Одеська юридична академія”,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний прогресивний розвиток ринкових відносин диктує умови, за яких підтримання сталого розвитку економіки та досягнення економічного успіху стає можливим завдяки вдалому поєднанню випробуваних часом та інноваційних бізнесових технологій. Проте незмінним «атрибутом» модернізації залишаються соціально-економічні протиріччя, що провокують ризики підприємницької діяльності, в тому числі і криміногенного характеру. Кримінологічна вразливість національної економіки та її окремих галузей поглиблюється глобалізаційними віяннями. Відтак якісно нового значення набуває проблема забезпечення кримінологічної безпеки економічної діяльності, концепція якої на відміну від звичної стратегії протидії економічній злочинності зосереджена не тільки на впливі на джерело небезпеки (безпосередній злочинний діяльність), але й на об'єкті захисту (економіці макро- і мікрорівня, а також протиріччях та прогалинах її інфраструктури, завдяки яким потенційні криміногенні загрози реалізуються у конкретні злочинні діяння).

Кримінологічна безпека визначається як «об'єктивний стан захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства й держави від злочинних посягань і загрози таких посягань, породжуваних різного роду криміногенними факторами (явищами й процесами), а також як усвідомлення людьми такої своєї захищеності[1]». З приводу «стану захищеності» слід висловити деякі сумніви, адже захищеність завжди буде відносною, виходячи з відомого кримінологічного постулату про те, що злочинність іманентно властива суспільству. Але стан окремої особи, соціальної групи, держави або суспільства в цілому, за якого громада здатна контролювати криміногенні ризики, результативно відвертати загрози та використовувати можливості сталого розвитку, не відчуючи страху перед суспільно-небезпечними діями можна вважати кримінологічною безпекою [2].

Кримінологічна безпека економічної діяльності є невід'ємною складовою частиною національної безпеки України, а визначення і моніторинг загроз та ризиків безпеки уявляється запорукою результативності убезпечення.

Виходячи із семантичного трактування поняття «загрози» та загальноприйнятої термінології науки секьюритології, загрозою кримінологічній безпеці економіки слід вважати небезпеку, зумовлену свідомими або недбалим відхиленням від правових моделей економічної поведінки, нерациональною правотворчістю та регулюванням економіки,

соціально-економічними протиріччями та іншими криміногенними факторами, що провокують деструктивні (тіньові, у т. ч. злочинні) прояви в економічній сфері та настання суспільно-небезпечних наслідків у виді матеріальної та/або нематеріальної шкоди.

Загроза, на наш погляд, є статичною категорією, яка не відображає динаміку (вірогідність) завдання істотної шкоди господарській сфері. Тому для об'єктивізації відомостей про стан кримінологічної захищеності (або навпаки небезпеки) економічної діяльності слід оцінювати й ризики настання деструктивних наслідків. Таким чином, ризиком кримінологічної безпеки економічної діяльності є очікувана потенційна можливість настання небажаних або несприятливих суспільно-небезпечних наслідків у виді матеріальної та/або нематеріальної шкоди для суб'єкта господарювання або інфраструктури економічної діяльності, пов'язаних із реалізацією загрози за умов уразливості безпеки економіки. У свою чергу інтенсивність ризику - кількісна оцінка небезпеки, тобто це частота настання небажаних наслідків при реалізації загроз за конкретний період часу.

Враховуючи неоднорідність криміногенного впливу на економічну сферу, доцільним є групування (класифікація) загроз безпеці на окремі види залежно від галузей економіки, джерел небезпек тощо. Зокрема, досить операціональним вбачається наступний розподіл загроз кримінологічної безпеки економічної діяльності:

- 1) безпосередні загрози (злочинна економічна діяльність). Так, про ступінь загрози кримінологічній безпеці економіки свідчать сучасні характеристики та тенденції розвитку економічної злочинності: корпоративізація, організованість та транснаціоналізація, підкуп-продажність управлінської ланки сфери господарювання, відтік кримінальних капіталів з України з метою їх відмивання в офшорних територіях (при цьому іноземне інвестування лише на 30-40% «перекриває» відтік) тощо.
- 2) опосередковані загрози («фонові» явища економічної злочинності). Серед цієї категорії найбільш вагоме місце належить тіньовій економіці. Логічною вбачається думка багатьох науковців про те, що криміногенний потенціал містить не власне тіньовий капіталообіг, а його висока концентрація у легальній економіці. Світова практика свідчить, що тіньова економіка, досягнувши певної критичної маси, переростає із правоохоронної у загальнодержавну проблему, оскільки криміногенним чином впливає на усі сфери суспільних відносин – дестабілізує економіку, протидіє впровадженню соціально-орієнтованих проектів тощо, а також сприяє самовідтворенню економічної злочинності. Показовими є дані про питому вагу та динаміку тіньової економіки у ВВП у країнах світу. За оцінками, зробленими на основі модифікованого попиту на гроші, доля та темпи приросту тіньового сектору економіки у багатьох пострадянських державах значно вищі, ніж в африканських, а тим більше західноєвропейських. Так, у 2006 році доля тіньової економіки Білорусії складала 51 %, Росії 43,6 %, України 42,1 % ВВП (у середньому приріст склав 8-10 % порівняно із 2003 роком у кожній із зазначених країн)[3, с. 33–35]. Уявляється, показники України суттєво занижені, але і вони відповідають критичній масі.
- 3) аутозагрози (віктимна поведінка учасників господарських відносин).

Вивчення загроз дає можливість визначення ризиків кримінологічної безпеки та їх інтенсивності, що у подальшому є основою для побудови системи управління ризиками на державному, галузевому та індивідуальному рівнях. Технологія управління зазвичай включає наступні етапи: економічний та правовий моніторинг загроз, визначення уразливості/ступеню забезпечення безпеки, розрахунок інтенсивності ризиків, розробку заходів безпеки, управління ризиками, спрямоване на їх зниження.

З огляду на акцентування об'єкту кримінологічної безпеки на економіці та господарських відносинах створюється можливість оцінювати й приховані (латентні) форми загроз та виявляти детермінаційні зв'язки між ними.

Використані джерела:

1. Бабаев М.М. *Права человека и криминологическая безопасность* / Бабаев М.М., Рахманова Е.Н. Учебное пособие. М., 2003. – 153 с.; Бабаев М.М., *Криминологическая*

- безопасность в системе национальной безопасности (опыт структурного анализа) / Бабаев М.М., Плешаков В.А.// Криминологический журнал. – 2005. - № 7. – С. 5-9.*
2. Мельничук Т.В. Кримінологічна безпека: сутність та концептуальне обґрунтування / Мельничук Т.В. // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. - №60. – С. 132-138.
 3. Суслов Н. Воздействие цены энергии на размеры теневой экономики: межстранный анализ / Суслов Н., Агеева С.. - Киев: EERC, 2009. – 40 с.



Михайловская Юлия Валентиновна,
*преподаватель кафедры гражданского и международного права
Частного учреждения образования “БІП – институт правоведения”*

ПРОБЛЕМЫ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОФИЛАКТИКИ МОШЕННИЧЕСТВА В РАСЧЁТНО-КРЕДИТНОЙ СФЕРЕ

В криминологической доктрине криминологическую профилактику (профилактику преступлений) определяют, как вид предупредительной деятельности, направленной на «устранение, ослабление, нейтрализацию криминогенных факторов, недопущение совершения преступлений лицами с явной противоправной направленностью, разъяснение гражданам их юридических прав, обязанностей, способов ограждения себя, своего имущества от преступных посягательств» [1, с. 76].

Профилактику мошенничества в расчётно-кредитной сфере, на наш взгляд, можно определить, как деятельность: 1) по предотвращению замышляемых и подготавливаемых, а также пресечению начатых мошеннических деяний (оперативно-розыскная и следственная профилактика); 2) по применению уголовного наказания за совершенное мошенничество (уголовная, уголовно-процессуальная, судебная профилактика); 3) по недопущению мошеннической деятельности на предкриминальной стадии (криминологическая профилактика); 4) по предотвращению рецидива мошенничества (пенитенциарная и постпенитенциарная профилактика).

Каждый из указанных видов профилактики имеет собственные цели, задачи и содержание, обеспечиваемые системой специальных превентивных мер. Меры профилактического воздействия по его цели и направленности разделяют на меры стимулирования (поощрения), наказания (ответственности), восстановления (компенсации) и безопасности (защиты).

Предлагаем в качестве основных задач криминологической профилактики мошенничества в расчётно-кредитной сфере рассматривать:

- выявление общесоциальных причин и условий расчётно-кредитного мошенничества объективных и субъективных факторов);
- превентивное криминологическое предупреждение мошенничества в расчётно-кредитной сфере (установление лиц, склонных к совершению мошенничества; принятие профилактических мер с целью недопущения совершения мошенничества; осуществление первоначальной и рецидивной профилактики);
- криминологическое пресечение мошенничества в расчётно-кредитной сфере (выявление конкретных лиц, готовящихся к совершению мошенничества, и принятие к ним индивидуальных профилактических мер на стадии формирования преступного умысла с целью недопущения перерастания подготовительных действий в покушение и оконченное преступление).

Считаем достаточно эффективной такую меру стимулирования кредитополучателя как внедрение в кредитную практику белорусских банков и других организаций широко применяемую во многих государствах кредитной истории. Наличие безупречной кредитной истории означает, что для её обладателя (кредитополучателя) характерно позитивное,

законопослушное поведение, заслуживающего поощрения (смягчение требований к оформлению и выдаче кредита, поощрительное снижение процентной ставки и др.). В расчётно-кредитной сфере, на наш взгляд, особое значение имеют профилактические меры по имущественной компенсации ущерба, причинённого мошенническими действиями. К числу таких мер следует относить, прежде всего, уголовно-правовые, гражданско-правовые и иные отраслевые компенсационные меры (штраф, возмещение убытков и др.).

Важным направлением криминологической профилактики расчётно-кредитного мошенничества является применение упреждающих профилактических мер, прежде всего, в отношении фактических и потенциальных жертв. Кроме того, необходима системная криминологическая экспертиза действующего отраслевого законодательства (банковского, административного, гражданского, налогового, страхового и т. п.), которая позволит усилить профилактическую направленность отраслевых правовых норм.

Мошенничество в расчётно-кредитной сфере нередко отличается высоким интеллектуальным уровнем и умелым применением современной банковской документации, финансовых инструментов (денег, ценных бумаг, электронных платёжных средств и т. д.). Именно поэтому профилактика этого вида мошенничества должна носить не только межотраслевой, но и межведомственный характер. Серьёзным научно-практическим шагом в профилактике мошенничества в расчётно-кредитной сфере явилось внедрение свода рекомендаций по противодействию мошенничеству в области электронных платежей, разработанного межведомственной рабочей группой по противодействию мошенничеству в области электронных платежей. В Перечень рекомендаций включены: 1. рекомендации по организации взаимодействия между банками, процессинговыми центрами и органами МВД в случае выявления мошенничества с банковскими пластиковыми карточками; 2. рекомендации по обеспечению безопасного функционирования программно-технической инфраструктуры банков, и иных организаций, участвующих в обработке интернет-транзакций с использованием банковских пластиковых карточек; 3. рекомендации для оценки надёжности интернет-магазинов, подключаемых белорусскими банками-эквайерами. 4. рекомендации по противодействию мошенничеству при совершении расчётов в сети Интернет по банковским пластиковым карточкам; 5. рекомендации банкам по оформлению документов, позволяющих подтверждать ущерб, причинённый резидентам иностранных государств в результате мошенничества в области интернет-эквайринга на территории Республики Беларусь.

Профилактика мошеннической преступности как социального, экономического явления должна осуществляться на уровне общесоциального воздействия на преступность, а как правового явления – мерами криминологической и отраслевой профилактики.

Использованные источники:

1. *Словарь-справочник по криминологии и юридической психологии / Авт-сост. В. А. Ананич, О. П. Колченогова. - Минск: Амалфея, 2003. - 272 с.*



Навроцька Ірина Олександрівна,
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ АБО ІНШУ НЕЗАКОННУ УГОДУ ЩОДО ПЕРЕДАЧІ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Серед актуальних проблем сучасних форм порушення прав людини вагоме місце посідає проблема торгівлі людьми. З самого початку свого зародження торгівля людьми підтримувалася суспільством, нею займалися не лише прості громадяни, але й окремі правителі. Але з розвитком свідомості, моральних засад людська спільнота зрозуміла принизливість і ганебність цього явища. Лише на початку XVIII століття міжнародне

співтовариство почало робити перші, досить неспіливі кроки щодо викорінення торгівлі людьми.

На сьогодні міжнародним співтовариством укладені десятки угод щодо протидії торгівлі людьми, багато країн у своїх законодавствах передбачили кримінальну відповідальність за цей злочин. Між тим, темпи торгівлі не лише не вщухають, а навпаки, збільшуються. За інформацією ООН, останніми роками торгівля людьми набирає особливо широкого розмаху.

Враховуючи небезпеку транснаціональної торгівлі людьми за сучасних умов, Україною вживаються заходи щодо протидії цьому протиправному міжнародному явищу. У статті 149 КК України дається принципово нове визначення цього суспільно небезпечного діяння, що розкривається як продаж, інша оплатна передача людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України для подальшого продажу чи іншої передачі іншій особі (особам) з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатації її праці.

З огляду на високу змістовну диференційованість, а часом і полярність дій, що становить собою злочин, передбачений ч.1 ст. 149 КК, чітко визначений основний безпосередній об'єкт виступає є гідність особи, оскільки вона виступає об'єктом незаконної угоди, або обману, шантажу чи уразливого стану, піддається можливій експлуатації, що принижує її. Додатковий факультативний безпосередній об'єкт - життя та здоров'я особи, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень, суспільна моральність.

Об'єктивна сторона злочину передбачає множинність самостійних форм, а саме: а) торгівля людьми; б) здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина; в) вербування людини; переміщення людини; д) переховування людини; є) передача людини; ж) одержання людини.[5]

Суб'єктом цього злочину може бути будь-яка фізична, осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність – 16 років, незалежно від її статі та громадянства.

Серед кваліфікуючих ознак даного злочину ч. 2 ст. 149 КК України передбачає також його вчинення спеціальним суб'єктом: службовою особою (з використанням службового становища) або особою, від якої потерпілий був у матеріальній або іншій залежності.

Суб'єктивна сторона злочину передбачає прямий умисел і, зазвичай, корисливий мотив. Для третьої - сьомої форм цього злочину обов'язковою ознакою є мета експлуатації людини. Відповідно до п. 1 примітки до ст. 149 КК, під експлуатацією людини слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо [4].

Експорт "живого товару" здійснюється в Росію, Туреччину, Італію, Іспанію, Німеччину, Сербію, Македонію, Кіпр, Португалію, Угорщину, Грецію, Чехію, Арабські Емірати, Ізраїль, США та інші країни. Чоловіків експлуатують як будівельників, шахтарів; жінок – як домогосподарок, швачок, мийниць посуду. Крім звичайної експлуатації, жінки наражаються на такий її різновид, як сексуальна експлуатація, яка приносить найбільші прибутки у сфері торгівлі людьми. Для торгівлі людьми не існує державних кордонів, немає різниці між розвинутими державами і державами, що розвиваються. Вона легко адаптується як до бідності, так і до розкоші, є актуальною майже для всіх народів.

Торгівля людьми полягає у здійсненні щодо потерпілого угоди купівлі-продажу, в якій потерпіла особа виступає як предмет цієї угоди (товар). Це угода, за якої одна сторона

(продавець) передає людину у фактичне незаконне володіння та розпорядження іншої особи (покупця), за певну грошову винагороду. Угода може бути укладена як письмово, так і в усній формі. При цьому продавець зобов'язується заплатити за це.

Здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина. До ознак цього діяння належать дії, спрямовані на здійснення інших угод щодо людини. Поняття « незаконна угода» відносно використовується внаслідок того, що існують цілком законні угоди, предметом яких є людина [7, с.117]

На сьогодні у вирішенні питання щодо відмінності між першими двома формами торгівлі людьми на підставі форм розрахунків і форм надання людини безповоротно або на певний строк виникають наукові дискусії. Так, А. Орлеан зазначає, що у разі торгівлі людьми особа передається безповоротно та за грошову винагороду [5, с.15]. У свою чергу, В.Козак вважає, що торгівля людьми передбачає безповоротну передачу, але розрахунки, на його думку, можуть бути будь які (грошові, шляхом обміну на коштовності, коштовні метали, певне майно тощо). Здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом є людина, В.Козак розуміє як незаконну угоду, крім торгівлі людьми, яка може вчинятися незалежно від форм розрахунків і строку людини [6, с.153].

Існує багато причин торгівлі людьми. Вони є комплексними і взаємопов'язаними. Потрапляння людей в ситуацію з торгівлі людьми сприяє, зокрема:

- економічна нестабільність у державі та низький рівень життя населення;
- домашнє насильство, інші прояви гендерної нерівності;
- недостатня поінформованість про ризики нелегального працевлаштування як і в Україні, так і за кордоном;
- повільний розвиток державної системи захисту постраждалих;
- привабливість уявного кращого життя за кордоном та погана обізнаність українських громадян щодо реалій перебування за кордоном [3, с.11].

Також можна визначити основні напрями державної політики у сфері протидії торгівлі людьми:

- 1) попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту;
- 2) боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, шляхом виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, причетних до скоєння злочину, притягнення їх до відповідальності;
- 3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми [1].

Отже, в Україні створюється така юридична база для захисту прав, свобод, інтересів громадян, потерпілих від торгівлі людьми, яка відповідала б міжнародним вимогам і стандартам прав людини, забезпечувала б реалізацію прав кожної особи та контроль за виконанням законодавства щодо їх охорони.

Використані джерела:

1. Закон України від 20.09.2011 року «Про протидію торгівлі людьми» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.
2. Вікіпедія – торгівля людьми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Торгівля_людьми.
3. Протидія торгівлі людьми: посібник для дільничних інспекторів міліції – Київ, 2012.-40 с. <http://www.osce.org/uk/ukraine/93271>.
4. Кузнецов В.В., Савченко А.В. Кримінальне право України: питання та задачі для підготовки до вступних, семестрових та державних екзаменів. – 2011.
5. Орлеан А.М. Нова редакція статті, що передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми: аналіз складу злочину //Юридичний журнал. – 2006. - №4.-С.38-40.

6. Борисов В.І., Козак В.А. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини: характеристика складу злочину //Альманах кримінального права . – 2008. – Вип.1.-С.151-171.
7. Іскров К. Об'єктивна сторона складу злочину «Торгівля людьми» або інша незаконна угода щодо людини // Підприємництво, господарство і право. – 2012.№3.- С.141.



Назарова Ольга Александровна,
студентка 3 курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

К ВОПРОСУ О ТРАКТОВКЕ ПОНЯТИЯ “ГРУППА ЛИЦ” В УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ ДОКТРИНЕ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ

В теории уголовного права уделяется повышенное внимание исследованию форм соучастия. Это представляется оправданным, поскольку в уголовном законодательстве не только Республики Беларусь, но и многих других держав, отсутствует понятие «форма соучастия». Их уяснение позволяет не только раскрыть сущность соучастия, но и обеспечить необходимую дифференциацию уголовной ответственности соучастников [3, с. 8].

Уголовный кодекс Республики Беларусь выделяет такие формы соучастия, как: группа лиц (п.1 ст. 17), группа лиц по предварительному сговору (п.2 ст. 17), организованная группа (ст. 18) и преступная организация (ст. 19). Аналогичное распределение форм наблюдается и в Уголовном кодексе Украины: совершение преступления группой лиц, группой лиц по предварительному сговору, организованной группой или преступной организацией (ст. 28).

Вместе с тем, в кругу украинских учёных существуют разногласия при определении обязательных признаков этих форм, дискуссия об отнесении группы лиц без предварительного сговора к формам соучастия. Также не решены вопросы о соотношении понятий «группа лиц» и «группа лиц по предварительному сговору», об обоснованности законодательного ограничения группы лиц как формы соучастия соисполнительством [4, с. 103].

Понятие «группа лиц» гораздо шире понятия «группа лиц по предварительному сговору» и поглощает его. Вследствие чего, необходимо выделение группы лиц без предварительного сговора, которая может быть раскрыта методом от противоположного. Преступление признается совершенным группой лиц по предварительному сговору, если исполнители заранее договорились о совместном совершении данного преступления. Поэтому предварительный сговор отсутствует, если исполнители заранее не договорились о совместном совершении данного преступления [2, с. 27].

Также, п. 12 ст. 4 УК Республики Беларусь указывает нам на то, что группа лиц вовсе понимается как признак, характеризующий совершение преступления группой лиц по предварительному сговору, без предварительного сговора и организованной группой. Следует отметить минимальную организованность группы лиц без предварительного сговора по сравнению с остальными формами, т.к. совершение преступления в соучастии предполагает согласованность волеизъявлений соучастников. Таким образом, организованность может характеризовать все формы соучастия, но в различной степени. Организованная группа вдобавок ко всем признакам, характеризующим группу лиц, обладает ещё управляемостью, устойчивостью и, как правило, нацеленностью на достижение преступного результата, также практически всегда на продолжительное осуществление такого рода деятельности.

Как белорусский, так и украинский законодатель видят синонимами совершение преступления группой лиц и соисполнительство, причём сговор на совершение преступления должен состояться лишь тогда, когда один из исполнителей уже начал выполнять объективную сторону состава.

Общественная опасность групповых преступлений (преступление, совершенное группой лиц без предварительного сговора и группой лиц по предварительному сговору) заключается не в том, что преступники сообща выполняют объективную сторону преступления, а в том, что преступления совершаются сообща объединёнными усилиями соучастников, независимо от той роли, которую выполняет каждый из них – однородности или их разнородности. Действия каждого соучастника являют собой структурную часть системы соучастия, которая вместе с другими факторами является элементом единственной причины – совместной деятельности всех соучастников [5, с. 225].

По мнению О. А. Кваши, представляется удачным одно из решений данной проблемы – изложение понятия группы лиц как «участия в преступлении нескольких лиц без предварительного сговора между собой» [4, с. 104]. Схожую позицию занимает П.Л. Фрис, в которой он приводит достаточно удачный пример группы лиц без предварительного сговора, когда лицо, которое присоединяется к действиям исполнителя, выполняет функции пособника: «Может возникнуть соучастие в ситуации, когда к исполнителю, который совершает кражу, присоединяется другой, который начинает предупреждать о возможной опасности» [6, с. 253].

Проанализировав вышесказанное, логично согласиться с тем, что понятия «совершение преступления группой лиц» и «совершение преступления группой лиц без предварительного сговора» понятия неравные и первостепенные по объёму и значению. Можно увидеть, что эта проблема характерна для законодательства и Республики Беларусь, и Украины, каждая из которых посредством научного исследования стремится к разрешению данного вопроса.

Использованные источники:

1. Уголовный кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 2 июня 1999 г.: одобр. Советом Республики 24 июня 1999 г.: текст Кодекса по состоянию на 1 марта 2012 г. – Минск: Амалфея, 2012. – 177 с.
2. Бабий, Н. А. Убийство, совершенное группой лиц, как основание задуматься над правильностью регламентации ответственности за групповые преступления / Н. А. Бабий // Юстиция Беларуси. – 2009. – № 5. – С. 27–31.
3. Балеев, С. А. Соучастие в преступлении: формы и классификация / С. А. Балеев // Уголовное право. – 2006. – № 5. – С. 8–11.
4. Кваша, О.А. Группа лиц без предварительного сговора как форма соучастия по Уголовному кодексу Украины / О. А. Кваша // Право.бу. – 2013. – № 2. – С. 102–106.
5. Єфремов, С.О. Причинний зв'язок як об'єктивна ознака співучасті у злочині / С.О. Єфремов // Альманах кримінального права. – 2008. – Вип. перший. – С. 225.
6. Фрис, П.Л. Уголовное право Украины: Общая часть. / П. Л. Фрис. – Киев: Атика, 2009. – С. 253.
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // ВВР. – 2001. – N 25–26.



Налуцишин Віктор Володимирович,

доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, старший радник юстиції

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРИМІНАЛЬНО-КАРАНЕ ХУЛІГАНСТВО

(за матеріалами кримінальних справ, розглянутих міськрайонними судами Хмельницької області)

В науці кримінального права питання стосовно суб'єкта злочину до останнього часу були найменш дискусійними. Проблемам відповідальності суб'єкта злочину присвятили свої роботи П.П. Андрушко, В.І. Борисов, В.М. Бурдін, В.А. Владіміров, В.О. Глушков, С.Б.

Гавриш, Л.Д. Гаухман, Н.А. Гуторова, П.С. Дагель, А.Ф. Зелінський, Н.Ф. Кузнецова, І.П. Лановенко, А.В. Наумов, А.А. Музика, В.С. Орлов, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, С.А. Тарарухін, В.Я. Тацій, А.П. Тузов, В.В. Устименко та інші вчені.

Слід зазначити, що в більшості випадків або проводився аналіз спеціальних ознак суб'єктів окремих видів злочинів, особливості їхньої кваліфікації, або проблематика суб'єкта розглядалася як окремий випадок характеристик складу злочину.

Завданням даної статті є визначення передбачуваного кола осіб, які схильні до вчинення кримінально-караного хуліганства, і до яких можуть бути застосовані заходи запобігання.

Нами було досліджено 80 кримінальних справ розглянутих міськрайонними судами Хмельницької області протягом 2008-2013 років, а також використовувалися праці інших науковців, статистичні данні правоохоронних органів та судів.

Згідно зі ст. 22 КК України, кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України), може наступити в разі, коли особі до вчинення злочину виповнилось 14 років.

Аналіз літературних джерел, судової практики засвідчує, що особа, якій виповнилось 14 років, усвідомлює не лише характер своїх дій (образливе поведіння, брутальність слів, побиття інших осіб, пошкодження або знищення майна тощо), їх небезпечність як для потерпілого, так і до громадян (суспільства), характер і тяжкість заподіяної шкоди, що дає підстави вважати, що така особа усвідомлює і протиправність свого вчинку. Іншими словами, 14-річний вік – це той формально-неформальний вік, в основі якого лежить біологічний вік, як вік, який засвідчує наявність у такої особи інтелектуальних, психологічних, соціальних якостей, як підґрунтя кримінальної відповідальності [1, с. 145-148]. Ми вважаємо, що мінімальний (14-років) вік кримінальної відповідальності за всі різновиди хуліганських дій правильним і науково обґрунтованим.

Проведене нами дослідження судової практики показало, що особи, які вчинили хуліганство, за віком характеризуються такими даними: 18-25 років – 41,3%, 26 – 30 років – 16,8%, 31-35 років – 11,6 %, 36-41 – 11,3%, 40-50 років - 10,6%, понад 50 років – 4,1%.

За статеву ознакою за даними нашого дослідження 96 % осіб, які вчинили кримінально-каране хуліганство становили чоловіки і лише 4 % - жінки.

Освітній рівень осіб, які вчиняють хуліганські дії є невисокий: 3 % мають вищу освіту, 97 % мають середню освіту.

В дійсності особи, що вчинили хуліганство, в переважній своїй більшості навіть і неповнолітні, схильні до глумливо-цинічних вчинків з ознаками агресивності і жорстокості, очевидним ігноруванням правил співжиття, моральних вимог, що дає підстави погодитись з думкою І.М.Даньшина про те, що особи, які вчиняють хуліганство, мають антисоціальну спрямованість і складають злісний соціально-недисциплінований тип злочинців [2, с. 28]

Рисами морально-психологічної характеристики злочинця-хулігана : цинізм, зверхність, відсутність почуття сорому, неповага до людей, егоїзм, розгнущданість. Також до психологічних рис особистості злочинця, який вчиняє хуліганські дії, слід віднести дратівливість та образливість, емоційну чутливість та високу тривожність, ригідність афектів (мстивість, схильність підозрювати інших, злобність), рішучість, жорстокість, агресивність, імпульсивність, неприйняття соціальних норм і вимог, прагнення до самоствердження, недостатній рівень самоконтролю та комунікативних здібностей. При цьому домінуючими є мотиви самоствердження.

Матеріали вивчених нами кримінальних справ засвідчують, що особи, яких було засуджено за вчинення хуліганства, передбаченого ч. 1-4 ст. 296 КК України, 97% від загальної кількості засуджених перебували під час вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння. Суди у всіх цих випадках стан сп'яніння визнавали обставиною, яка обтяжує покарання. Проте ні на вид, ні на розмір покарання ця обставина не вплинула [3, с.136].

Отже, виходячи з вищеведеного, можна скласти умовний, більш узагальнюючий, середньо статистичний портрет суб'єкта хуліганства. Це особа чоловічої статі, віком від 25 до 50 років, яка має середню освіту, одружена, раніше не судима, непрацююча, матеріально не забезпечена, незадоволена своїм соціальним статусом, має зверхнє та зневажливе ставлення до оточуючих.

Використані джерела:

1. Гришук В.К. Акселерация и ретрадация: Некоторые вопросы уголовной ответственности в Украине / Конституционные основы уголовного права // Материалы I Всероссийского конгресса по уголовному праву, посвященного 10-летию Уголовного кодекса Российской Федерации. – М.: ТК Велби, 2006. – 624с.
2. Даньшин И.Н. Основные вопросы уголовно-правовой охраны общественного порядка : Автореф. дисс. ... доктора юрид.наук / – К., 1975. – 37с.
3. Налуцшин В.В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст.296 КК України). Монографія. – Х.: Харків юридичний, 2009. – 252 с.



Нєма Анна Борисівна,
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ ЗА УМИСНЕ ЗАРАЖЕННЯ ВІРУСОМ ІМУНОДЕФІЦИТУ ЛЮДИНИ (ВІДПОВІДНО ДО СТ. 130 ККУ)

Однією з найгостріших питань сучасності, що переросла своє суто медичне та суто національне значення і набула ознак глобальності, є проблема поширення ВІЛ/СНІД.

Згідно зі статтею 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини [1].

ВІЛ-інфекція, викликана вірусом імунодефіциту людини, кінцевою стадією якої є СНІД поширена у всьому світу, а Україна займає одне з перших місць за темпами поширення ВІЛ-інфекції у Східноєвропейському регіоні. Масове поширення створює загрозу особистій, громадській та державній безпеці, спричиняє важкі наслідки. Перед світовою спільнотою загалом і кожною державою зокрема стоїть завдання – попередити поширення ВІЛ-інфекції. Для цього можуть застосовуватись і правові засоби, у тому числі й кримінально-правового впливу [2].

Метою цієї статті є аналіз застосування норми статті 130 КК України, зокрема, що стосується поширення ВІЛ/СНІД.

Зараження вірусом імунодефіциту людини (ст. 130 ККУ) є спеціальним видом тілесного ушкодження. СНІД (синдром набутого імунодефіциту), що викликається особливим вірусом, досить швидко поширюється останніми роками у всьому світі і створює серйозні побоювання у світовій спільноті, оскільки й досі не знайдені засоби лікування цієї хвороби. Стаття 130 Кримінального Кодексу України встановлює відповідальність за зараження саме ВІЛ-інфекцією, хоча нею охоплюється такий наслідок зараження як СНІД [3, с.52-53].

Частина 1 ст.130 ККУ встановлює відповідальність за свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини [4].

Свідоме поставлення іншої особи у небезпеку зараження ВІЛ може полягати, зокрема, у здійсненні без застосування запобіжних заходів статевих контактів, надання донором – ВІЛ-інфікованою особою своєї крові або тканин, недотриманні профілактичних заходів, спрямованих на нерозповсюдження ВІЛ-інфекції.

Законодавство поширює певні правила щодо осіб які ВІЛ-інфіковані та хворі на СНІД певні обов'язки:

- а) вживати заходи щодо запобігання поширенню ВІЛ-інфекцій, запропонованих закладами охорони здоров'я;
- б) повідомити осіб, які були з ними у статевих стосунках про можливість інфікування;

в) відмовитися від донорства, їх компонентів, інших біологічних рідин, клітин, організмів і тканин для використання їх у медичній діяльності[5].

Злочин, передбачений ч. 1 ст. 130, належить до формальних складів і визнається закінченим з моменту вчинення дій, які створюють реальну небезпеку зараження іншої особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини. Для притягнення особи до відповідальності за ч. 1 ст. 130 не має значення те, чи знав потерпілий про хворобу винної особи, чи погоджувався він на вчинення щодо нього дій, які ставлять у небезпеку зараження вірусом невиліковної інфекційної хвороби.

З суб'єктивної сторони цей злочин передбачає усвідомлення. Тобто знання особою про наявність у неї хвороби, що є небезпечною для життя людей, і усвідомлення ним того, що він своїми діями ставить потерпілого в небезпеку зараження.

Деякі науковці вважають, що суб'єкт простого і кваліфікованого складів злочинів, передбачених ст. 130 КК – спеціальний. Тобто суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16 років, і є носієм ВІЛ або іншої інфекційної невиліковної хвороби та знає про це. Зважаючи на це, крім ознак загального суб'єкта особа має ще й такі додаткові ознаки:

- по-перше, є носієм вірусу імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини;
- по-друге, знала про наявність у неї цієї хвороби;
- по-третє, була попереджена у закладі охорони здоров'я про свої обов'язки і про заходи недопущення поширення на інших людей цієї хвороби.

Перші дві ознаки безпосередньо вказані в диспозиції статті 130 ККУ, третя ознака слідує з положень чинного законодавства зокрема з п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про питання запобігання та захисту населення від ВІЛ-інфекції та СНІД» [7].

Покарання за даний вид злочину відповідно до ч.1 ст.130 ККУ – арешт на строк до трьох місяців або обмеження волі на строк до п'яти років.

У практиці застосування цієї норми виникало чимало проблем.

Однією з найголовніших проблем в юридичному аспекті цього питання є неузгодженість норм кримінального законодавства і законодавства, що регулює сферу охорони здоров'я. Медичного терміну «невиліковна інфекційна хвороба, що є небезпечною для життя людини» не існує. З цього приводу Андрушко П. П. зазначив, що «інфекційних хвороб, що є взагалі невиліковними, нема» [6, с.322-328].

Також не менш вагомою проблемою виступає те, що в Україні почастишали випадки так званого «анонімного зараження ВІЛ-інфекцією», а саме особа яка чітко усвідомлює свої дії та наслідки, що настануть умисно підкладає у сидіння громадського транспорту та кінотеатрах голку із зараженою кров'ю. Законодавець не передбачає таких випадків, не застосовує певних заходів безпеки щодо уникнення таких випадків. Наприклад, можна проводити безліч сеансів психотерапії із особами які страждають на ВІЛ/СНІД, забезпечити належну підтримку як фінансову так і соціальну, щоб людина не відчувала себе покинутою в світі і ізольованою від суспільства.

Не дивлячись на негативну динаміку поширення ВІЛ-інфекції, в Україні ще не розроблений ефективний механізм медичного і правового попередження цього захворювання. Фактично не реалізується превентивний потенціал кримінального законодавства. Норма ст. 130 КК України практично не застосовується через відсутність чітких науково-обґрунтованих рекомендацій щодо її реалізації.

Отже, особливості вирішення умисного зараження особи вірусом імунодефіциту людини є досить актуальною в сучасному житті, адже, не лише шкодить життю та здоров'ю людини, а і наражає інших осіб та порушує нормальне існування у суспільстві. Подальша розробка даної проблеми буде сприяти підвищенню ефективності протидії цьому небезпечному захворюванню та злочинним діянням, що напряду пов'язані з зараження вірусом імунодефіциту людини.

На сучасному етапі боротьба з ВІЛ-інфекцією та СНІД є одним з пріоритетних завдань держави в галузі охорони здоров'я населення, яка повинна об'єднувати випереджувально-профілактичний вплив з комплексним соціальним, політичним, правовим, виховним та медичним підходами.

Використані джерела:

1. Конституція України: за станом на 1 вересня 2005 р [Текст] / Верховна Рада України. — Офіц. вид — К : Парлам. вид-во, 2006 — 70 с. — (Бібліотека офіційних видань).
2. Старко О. Кримінальна відповідальність за зараження вірусом імунодефіциту людини// Підприємництво, господарство і право. — 2010.№5.- С.141.
3. Кримінальне право України: Особлива частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Освіти / М.І. Бажанов, В.Я.Тацій, В.В.Сташис, І.О.Зінченкота ін..; За ред.. професорів М.І. Бажанов, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — К.: Юрінком Інтер, Х.: Право, 2001. — 496 с.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Офіц. вісн. України. — 2001. — №21. — Ст. 920.
5. Экономико-правовая библиотека «Vozlib» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://vuzlib.org/beta3/html/1/9136/9284/>
6. Науково-практичний коментар до кримінального кодексу України. В 2-х томах./ [За заг. редакцією Андрушко П. П.]. — К. : Вид-во «Правова Єдність». — . Т. 2. — 2009. —1592 с.
7. Про питання запобігання та захисту населення від ВІЛ-інфекції та СНІД: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1998 №2026// Офіційний Вісник України 1998, 51 від 08.01.99



Нікіфорова Тетяна Іванівна,

доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

**ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ НЕПОВНОЛІТНІМ
ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ПОМ'ЯКШУЄ ПОКАРАННЯ**

Чинний КК України в ст.65 встановлює загальні засади призначення покарання. Але щодо неповнолітніх законодавець доповнює їх іншими обставинами, які повинен дослідити суд при призначенні їм покарання. Так, відповідно до ч.1 ст.103 КК України суд повинен врахувати також умови життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього.

Законодавець не випадково акцентує увагу саме на цих обставинах. Адже по справах неповнолітніх вони зустрічаються досить часто. Крім того, їх дослідження може суттєво вплинути на форму та міру відповідальності.

Так, враховуючи соціально-психологічні особливості особи неповнолітнього, конкретні умови його життя та виховання, суд може прийти до висновку про суттєву невідповідність суспільної небезпеки вчиненого діяння особі неповнолітнього, визнати причинами вчиненого злочину брак виховання та злиденні умови життя. У літературі звертається увага на те, що збіг тяжких особистих або сімейних обставин, особливо у неповнолітніх, утруднює реалізацію соціально-позитивних форм життєдіяльності, стимулює формування та прояв негативної поведінки [1, с.152].

Вплив же дорослих на неповнолітніх може бути настільки суттєвим, що в певних випадках можна говорити про те, що у неповнолітнього була паралізована воля.

Однією із обставин, що пом'якшують покарання в ст. 66 КК України закріплено вчинення злочину неповнолітнім. Хоча, слід зазначити, що в літературі немає єдності думок

з приводу питання про те, чи у всіх випадках неповноліття злочинця повинно пом'якшувати відповідальність?

Більшість вчених дають позитивну відповідь на це запитання. Визнається, що за інших рівних умов, неповнолітні завжди повинні притягуватись до кримінальної відповідальності у більш м'якій формі чи мірі, ніж дорослі злочинці [2, с.48].

Проте є і інші точки зору. Так А.І. Ігнатов вважає, що неповноліття злочинця не повинно визнаватись пом'якшуючою обставиною у випадку вчинення тяжкого злочину [3, с.198].

Дійсно, позиція тих вчених, які вважають, що неповноліття не у всіх випадках повинно пом'якшувати відповідальність, прямо суперечить закону, адже закон не ставить врахування обставин, що пом'якшують покарання в залежність від тяжкості вчиненого злочину.

В будь-якому випадку, призначення покарання неповнолітнім злочинцям є одним з найважливіших питань у кримінальному праві.

До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі основні види покарань як штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк. Як додаткові покарання до неповнолітніх можуть бути застосовані покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Проте, діюча система покарань сьогодні не завжди дозволяє обрати покарання, не пов'язане з ізоляцією. Такі види покарань як позбавлення волі та арешт є найбільш суворими, оскільки вони пов'язані з ізоляцією особи, а тому застосування їх до неповнолітніх злочинців повинно бути викликано справді необхідністю, тобто лише тоді, коли інші засоби кримінально-правового впливу будуть визнані такими, що не зможуть досягти поставлених перед кримінальною відповідальністю цілей. На сьогодні створена парадоксальна ситуація: загальновизнаним є те, що чим молодше злочинець, тим більше є можливостей для його виправлення, але тим менше засобів передбачено законом для такого виправлення.

Вчені пропонували різні підходи до вирішення цієї проблеми. Так, А.П. Кондусов та І.М. Сабіров вважають, що в кожній санкції кримінально-правової норми необхідно передбачити положення, яким встановити окремий перелік покарань, для неповнолітніх [4, с.125].

Г.С. Гаверов вважає за необхідне передбачити в законі положення відповідно до якого неповнолітнім, у випадку вчинення необережних злочинів, можуть бути призначені покарання, не пов'язані з позбавлення волі, і в тому випадку, коли вони не передбачені санкцією кримінально-правової норми [5, с.31].

На сьогодні невирішеним є питання, як бути в тому випадку, коли щодо неповнолітнього судом буде встановлено брак покарань, які можуть бути ефективним засобом впливу. Так, зокрема, санкції ч.1 ст.185, ч.1 ст.186 КК, передбачають штраф, виправні роботи, позбавлення волі. Але як бути, коли у неповнолітнього, який не досяг 16-річного віку, немає ні самостійного доходу чи власних коштів, ні майна. Залишається лише позбавлення волі. На нашу думку, з метою створення більш широких умов для індивідуалізації покарання неповнолітнім, КК доцільно доповнити наступним положенням. Передбачити, що у випадку вчинення неповнолітнім злочину середньої або невеликої тяжкості, суд може з належним мотивуванням у вирок прийнятого рішення, застосувати будь-які інші, більш м'які покарання, ніж ті, що передбачені у санкції відповідної норми. Обмежитись в цьому відношенні треба злочинами середньої або невеликої тяжкості, оскільки саме по них найчастіше виникає необхідність призначення покарань, не пов'язаних з ізоляцією. Та в жодному випадку, при призначенні покарання неповнолітньому не варто забувати про мету покарання. Адже, ч.2 ст. 50 КК вказує, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також: запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Використані джерела:

1. Миньковский Г.М., Тузов А.П. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних.- Киев: Политиздат, 1987.- С. 152.

2. Долиненко Л.А. *Смягчающие ответственность обстоятельства по действующему уголовному законодательству и в судебной практике: Учебное пособие.*- Иркутск: Иркутский гос. у-т им. А.А. Жданова, 1980.- С. 48.
3. Игнатов А.И. *Ответственность за преступления против нравственности.*- М.: Юрид. л-ра, 1966.- С. 198.
4. Кондусов А.П. *Развитие уголовного законодательства РСФСР об ответственности несовершеннолетних // Становление и развитие советского уголовного законодательства: Материалы межвузовской научной конференции, посвященной 50-летию первого советского Уголовного кодекса.*- Волгоград: Высшая следственная школа МВД СССР, Саратовский юридический и-т им. Д.И. Курского, 1973.- С. 25.
5. Гаверов Г.С. *Проблемы назначения наказания несовершеннолетним // Проблемы борьбы с преступностью: Сб. науч. тр. МВД СССР.*- Омск: Омская высшая школа милиции, Иркутский госуд. у-т им. А.А. Жданова, 1978.- С. 30 - 31.



Новик Олег Олегович,

*преподаватель кафедры уголовного права и уголовного процесса
Витебского государственного университета имени П. М. Машерова*

К ВОПРОСУ ОБ ОПРЕДЕЛЕНИИ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ ПОСЛЕДСТВИЙ ПРИЗНАНИЯ В ДЕЯНИЯХ ЛИЦА РЕЦИДИВА ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Рецидив (от лат. *rekidivus* = «снова упасть», «возвращающийся») – повторное негативное явление [1, с.602]. Теорией уголовного права выработано общее понятие рецидива преступлений, им признано совершение умышленного преступления лицом, имеющим судимость за ранее совершенное умышленное деяние. Само слово «рецидив» означает повторение какого-либо явления после кажущегося его исчезновением. Для рецидива в уголовно – правовом смысле главное, определяющее состоит в том, что виновный был уже однажды осуждён, однако применённое к нему наказание не дало должного результата – им вновь совершено преступление, что свидетельствует о стойком нежелании стать на путь исправления и вести законопослушный образ жизни.

Уголовный кодекс Республики Беларусь (далее – УК) различает три вида рецидива преступлений: *простой (обычный), опасный и особо опасный рецидив*.

Анализ норм УК позволяет выделить ряд правовых последствий признания в деяниях лица рецидива преступлений, связанных с квалификацией преступлений; назначением наказания; применением видов освобождения от уголовной ответственности и наказания; снятием и погашением судимости; применением иных мер уголовной ответственности.

1. Согласно п. 1 ч. 1 ст. 64 УК рецидив выступает в качестве обстоятельства, отягчающего ответственность («совершение преступления лицом, ранее совершившим какое-либо преступление...»).

2. Рецидив преступлений в случаях, предусмотренных статьями Особенной части УК, выступает в качестве квалифицирующего признака преступления. Например: «...лицом, ранее судимым...» (ч. 3 ст. 174, ч. 2 ст. 175 УК, ч. 3 ст. 430 УК), «...лицом, ранее совершившим преступления...» (п. 7ч. 2 ст. 181 УК), и т.д.

3. Признание в деяниях лица рецидива преступлений не позволяет в отношении последних применять некоторые виды освобождения от уголовной ответственности. А именно, такие как, освобождение от уголовной ответственности с привлечением лица к административной ответственности (ст. 86 УК), освобождение от уголовной ответственности в связи с деятельным раскаянием (ст. 88 УК).

4. УК предусмотрены специальные правила назначения наказания при рецидиве преступлений в ст. 65. В указанной статье для опасного и особо опасного рецидива

предусмотрены минимальные пределы наказания, ниже которых суд не вправе назначить наказание виновному. Так, срок наказания при опасном рецидиве не может быть менее половины, а при особо опасном рецидиве – менее двух третей максимального срока наиболее строгого вида наказания, предусмотренного за совершенное преступление. При этом таких же требований по размеру наказания не предусмотрено для лиц допустивших простой (обычный) рецидив преступлений. В связи с чем, судам необходимо исходить из содержания ч. 5 ст. 43 УК, где указано, что рецидив преступлений влечёт более строгое наказание на основании и в пределах, установленных УК.

5. Рецидив преступлений влияет и на применение условно-досрочного освобождения от наказания, а также замены неотбытой части наказания более мягким. Так, согласно п. 2 ч. 3 ст. 90 УК, если лицо ранее осуждалось к лишению свободы за умышленное преступление, то условно-досрочного освобождения от наказания в отношении него может быть применено после лишь послефактического отбытия *не менее двух третей* срока наказания, назначенного судом. Согласно п. 3 ч. 2 ст. 91 УК, если лицо ранее осуждалось к лишению свободы за умышленное преступление то замена неотбытой части наказания более мягким наказанием может быть применена после фактического отбытия осуждённым *не менее половины* срока наказания назначенного судом. Если рецидив преступлений был допущен лицом в период неотбытой части наказания при условно-досрочном освобождении лица от наказания, то для повторного применения этого вида освобождения от наказания или замены наказания более мягким лицу следует отбыть соответственно *не менее трёх четвертей и не менее двух третей* срока наказания, назначенного судом (п. 3 ч. 2 ст. 90 и п. 3 ч. 2 ст. 91 УК).

6. Рецидив преступлений также влияет и на определения режима исправительной колонии при отбывании наказания в виде лишения свободы. Так, согласно ч. 4 ст. 57 УК мужчинам отбывание наказания в виде лишения свободы назначается при рецидиве преступлений, если осуждённый ранее отбывал лишение свободы – в исправительной колонии в условиях строгого режима, а осуждаемым мужчинам к лишению свободы при особо опасном рецидиве преступлений – в исправительной колонии в условиях особого режима. Согласно ч. 5 ст. 57 УК женщинам отбывание наказания в виде лишения свободы при особо опасном рецидиве – в исправительной колонии в условиях строгого режима. Более того, согласно п. 1 ч. 7 ст. 57 УК лишение свободы в виде заключения в тюрьме может быть назначено на часть срока как мужчинам так и женщинам, но не более чем на пять лет при особо опасном рецидиве преступлений.

7. Согласно п. 1 ч. 3 ст. 90 УК за лицом, допустившим особо опасный рецидив преступлений после освобождения из исправительного учреждения устанавливается превентивный надзор до снятия судимости.

8. Согласно ч. 3 ст. 97 УК судимость лица, допустившего особо опасный рецидив, не погашается. Такая судимостью, согласно ч. 2 ст. 98 УК, может быть снята судом по истечению пяти лет после отбытия основного и дополнительного наказания, если судом будет установлено, что это лицо ведёт законопослушный образ жизни и нет необходимости считать его имеющим судимость.

9. По общему правилу, к лицам, допустившим рецидив преступлений не применяется амнистия.

Использованные источники:

1. Булыко, А. Н. Современный словарь иностранных слов. Более 25 тысяч слов и словосочетаний / А. Н. Булыко. – М. : «Мартин», 2004. – 848 с.
2. Уголовный кодекс Республики Беларусь 9 июля 1999 г., № 275-З: в ред. Закона Респ. Беларусь от 26.10.2012 г. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2013.



КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Ст. 67 Конституції України передбачає обов'язок кожної особи сплачувати податки і збори у порядку і розмірах, встановлених законом. При цьому держава не спроможна забезпечити своєчасну сплату податкових внесків у повному обсязі лише за допомогою методу переконання, а система оподаткування не здатна ефективно працювати без інституту відповідальності і, зокрема, без належної кримінально-правової охорони.

Чинним кримінальним законодавством встановлено відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст. 212 КК України). Злочинне ухилення від сплати обов'язкових платежів, які входять у систему оподаткування, за що ст. 212 та деякими іншими нормами КК України передбачає кримінальну відповідальність, грубо ігнорує вказаний конституційний обов'язок, в якому втілено публічний інтерес всіх членів суспільства і сумлінне виконання якого справедливо визнається однією з необхідних умов існування соціуму.

Наука кримінального права має сформулювати теоретично обґрунтовані і практично прийнятні рекомендації щодо розуміння змісту ст. 23 КК України, а також визначити наскільки цей зміст узгоджується з розумінням вини в межах кримінальної відповідальності за податкові злочини. Проте, законодавчі визначення прямого і непрямого умислу не беруть до уваги своєрідність психічного ставлення у разі вчинення діянь, описаних нормами КК із бланкетними диспозиціями, якщо особа не усвідомлює регулятивну наповнюваність відповідної кримінально-правової заборони, як це має місце у випадку статті ст. 212 КК України.

Проблема податкових порушень та правозастосовна практика ускладнюються тим, що інколи порушення вчиняються внаслідок зловживання законодавством, а інколи – неправильним застосуванням законів без умислу на це.

На необхідність розмежовувати ухилення від сплати податків і несвоєчасну їх сплату за відсутності умислу на несплату вказав Пленум Верховного Суду України у п. 4 своєї постанови від 8 жовтня 2004 р. № 15 “Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів”. Згідно з цим пунктом особа, яка не мала наміру ухилитися від сплати податків, а не сплатила їх із інших причин, може бути притягнута лише до встановленої законом відповідальності за порушення податкового законодавства, пов'язані з обчисленням і сплатою цих платежів. На превеликий жаль, у Постанові немає роз'яснення, чи повинна така особа, якщо вона є службовою особою, притягатися до кримінальної відповідальності за службову недбалість згідно із ст. 367 КК України.

Зазначений приклад дозволяє привернути увагу до проблеми необхідності остаточного вирішення принципового питання про притягнення осіб до кримінальної відповідальності за необережну несплату податків. З точки зору застосування ст. 212 КК України, зазначає О. О. Дудоров, у особи, винної у передбаченому цією статтею умисному злочині, має бути усвідомлена можливість зіставити свою поведінку з вимогами як кримінального, так і податкового закону, тобто усвідомлення суспільної небезпеки діяння як легальна характеристика умислу є похідним (вторинним) від розуміння відповідним суб'єктом податкової протиправності своєї поведінки. Незнання податкового закону або помилкове його застосування, виключаючи умисел, за наявності до цього підстав може розглядатись як вияв необережної форми вини (злочинна недбалість) у поведінці платника податків чи його службової особи [1, с. 28].

Наголосимо на таких принципових положеннях:

1. Нормативне регулювання суб'єктивного елементу притягнення до кримінальної відповідальності у національній кримінально-правовій системі вимагає свого удосконалення.
2. З метою подолання суперечливості у випадках несплати податків без наявності умислу та за відсутності преюдиційності у застосуванні норм кримінального права, є можливим

удосконалити конструкцію диспозиції ч. 1 ст. 212 КК України, доповнивши її словами "... після попередження уповноваженого державного органу про обов'язок уплатити податок..."

Наведене вище свідчить про необхідність удосконалення кримінального законодавства, спрямованого на боротьбу із злочинами у сфері оподаткування. Це вимагає теоретичного осмислення шляхів удосконалення чинного кримінального закону та вироблення практичних рекомендацій, які би відповідали вимогам комплексності та системності законодавства, що встановлює юридичну відповідальність за протиправні діяння, пов'язані з оподаткуванням.

Використані джерела:

1. Дудоров, О. О. Проблеми кримінальної відповідальності за необережну несплату податків, зборів, інших обов'язкових платежів [Текст] / О. О. Дудоров // Кримінальний кодекс України 2001 року: проблеми застосування і перспективи удосконалення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції [13–15 квітня 2007 р.]. — Львів, 2007. — Частина 1. — С. 27–32.



Парасюк Наталія Михайлівна,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету
Навчально-наукового інституту права, психології та економіки
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИНУ, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ (В КОНТЕКСТІ Ч. 3 СТ. 358 КК УКРАЇНИ)

Кваліфікуючою ознакою складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 358 КК України, є вчинення злочину *групою осіб за попередньою змовою*. У цьому випадку диференціація кримінальної відповідальності проведена законодавцем з урахуванням однієї з форм співучасті. Необхідний набір ознак, що характерний для цієї форми співучасті формулюється у ч. 2 ст. 28 КК України, відповідно до якої – злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення. У кримінально-правовій науці ці ознаки поділяють на об'єктивні та суб'єктивні. Проведемо їх характеристику.

Перша об'єктивна ознака групи осіб за попередньою змовою визначається тим, що у вчиненні злочину беруть участь декілька осіб (дві або більше), які є суб'єктами злочину. При цьому слід враховувати як загальні ознаки (фізична, осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла шістнадцятирічного віку) так і спеціальні ознаки, які мають кримінально-правове значення і безпосередньо впливають із диспозиції ч. 2 ст. 358 КК України (працівник юридичної особи, який не є службовою особою, приватний підприємець, аудитор, експерт, оцінювач адвокат або інша особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг).

Друга об'єктивна ознака – попередня домовленість про вчинення злочину. Заздалегідь домовитися про вчинення злочину – означає дійти згоди ще до моменту виконання дій, які становлять об'єктивну сторону злочину, передбаченого частинами 1 або 2 ст. 358 КК України. Домовленість між співучасниками передбачає наявність двостороннього зв'язку між ними: кожен співучасник знає, що він діє не один, а спільно з іншими особами. Змова у цьому випадку може мати різний зміст. Зважаючи на специфіку дій, які утворюють підроблення документа, вважаємо, що для цього злочину змова має носити більш «предметний характер». Співучасники домовляються про виконання конкретних функцій у сфері створення підробки, визначають способи та методи підроблення, підшуковують

належні засоби, вивчають попит на конкретні матеріальні носії документованої інформації, налагоджують зв'язки на підприємствах, де безпосередньо виготовляються бланки офіційних документів тощо. Процес звичайно трудомісткий, однак матеріальні вигода від збуту документованих підробок є значною. Спеціалізація підроблення документів, бланків, штампів та печаток зростає відповідно до того як оновлюється офіційний документообіг.

Третя об'єктивна ознака групи осіб за попередньою змовою – характер дій співучасників. Думки з цього приводу розійшлися не тільки у наукових колах, а й представників судової гілки влади. Зумовлено це перш за все різним тлумаченням змісту ч. 2 ст. 28 КК України, а саме термінологічної зв'язки “якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше)”. Суть наукової дискусії розділилася у двох напрямках. Одні автори вважають, що учасниками групи осіб за попередньою змовою повинні вважатися особи, які виконують будь-які взаємно узгоджені в процесі попередньої домовленості функції [1, с. 18–20; 2, с. 10 та інші]. Інші автори, яких є більшість, відстоюють власну позицію, яка полягає у тому, що у групу осіб за попередньою змовою можуть входити тільки співвиконавці [3, с. 342; 4, с. 126; 5, с. 268 та інші]. Як видається, бачення цієї проблеми другою групою науковців, найбільш повно відображає суть спільної участі у вчиненні злочину групою осіб за попередньою змовою. Співвиконавство передбачає виконання об'єктивної сторони складу злочину декількома виконавцями. Їх дії є “функціонально-узгодженими, взаємодоповнюючими та взаємозумовленими” [3, с. 342]. При цьому необов'язково, щоб кожний із учасників групи за попередньою змовою осіб виконував всю об'єктивну сторону разом з іншими. Можливий також технічний розподіл функцій, за якого кожен співучасник виконує певну роль. Проектуючи наведені положення на ч. 3 ст. 358 КК України, слід зазначити, що вчинення злочину групою осіб буде наявне, наприклад, коли одна особа займається підробленням бланку, інша – заповнює його певними відомостями, коли одні особи підробляють документи, а інші – займаються збутом підробки, тощо. Слід наголосити, що для кваліфікації злочину за ч. 3 ст. 358 КК України важливо, що дії, які вчиняються учасниками групи за попередньою змовою осіб, визначаються ознаками об'єктивної сторони складу злочину передбаченого частинами 1 або 2 цієї статті. До них належить підроблення документів, виготовлення підроблених бланків, штампів та печаток, їх збут, а також складання чи видача завідомо підроблених офіційних документів. Оскільки ознаки складу злочину використання завідомо підробленого документа сформульовано у ч. 4 ст. 358 КК України, то кваліфікований склад злочину не може охоплювати їх також. Відтак, це ще раз підтверджує слушність позиції щодо того, що за частиною 4 цієї статті мають бути кваліфіковані дії особи, яка не підробляла документ, а лише використовує підробку. Тобто дії групи осіб, які не підробляють документів, але які за попередньою змовою вчиняють лише використання підроблених документів, слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 28 – ч. 4 ст. 358 КК України. Спільно вчинені дії співвиконавцями породжують спільний результат (наприклад, виготовлення підробки належної якості, збут підроблених документів, бланків, штампів чи печаток тощо). Саме тому “в групі, яка вчиняє злочин за попередньою змовою, кожний її учасник відповідає як виконавець, незалежно від характеру виконуваної у спільному злочині ролі” [5, с. 268].

Спільність діяння декількох осіб у вчиненні одного злочину, передбачає крім суто об'єктивного моменту – спричинення результату їх спільними зусиллями – також і суб'єктивний момент – обізнаність про приєднання діяльності інших осіб та намагання досягнути певного результату шляхом об'єднання зусиль [6, с. 42]. *Суб'єктивний критерій* спільності дій учасників групи осіб, які попередньо домовилися про вчинення підроблення документів, виготовлення підроблених бланків, штампів та печаток визначається усвідомленням спільного характеру вчинюваного злочину та бажанням спільно вчинити дії, передбачені частинами 1 або 2 ст. 358 КК України. Наявність попередньої домовленості в поєднанні із спрямованістю дій дозволяють зазначити, що суб'єктивна сторона дій співучасників характеризується умисною формою вини у виді заздалегідь обдуманого умислу [3, с. 342].

З огляду на наведені положення спірною видається кваліфікація як підроблення, вчиненого групою осіб за попередньою змовою, злочинного діяння при таких обставинах: ОСОБА_2 в листопаді 2003 р. в кафе вступив в попередню змову з невстановленою слідством особою на виготовлення посвідчення, що надає право безкоштовного проїзду в громадському транспорті, для чого дав їй свою фотокартку, за яке заплатив 100 грн. Через десять днів невідомий передав ОСОБА_2 посвідчення учасника бойових дій НОМЕР_1, виготовлене не поліграфічним підприємством та заповнене на ім'я ОСОБА_2 з вклеєною в посвідчення його фотокарткою [7]. У цьому випадку ОСОБА_2 обмежився лише одноразовим сприянням вчиненню злочину, надавши для цього свою фотокартку. Так між ним та підроблювачем є певна спільність, але вона ще не набула того вигляду, що характерно для злочину, вчиненого групою осіб за попередньою змовою. У вчиненому вбачається співучасть із розподілом ролей, в якій підсудний є пособником, а невстановлена особа, яка виготовила підробку, – виконавцем злочину. Відповідно, вважаємо, що дії ОСОБА_2 мають бути кваліфіковані за ч. 5 ст. 27 – ч. 1 ст. 358 КК України, тобто як пособництво у вчиненні підроблення посвідчення.

Наведемо ще один приклад. Подія злочину відбувалася таким чином: Особа_1 придбав у незнайомого чоловіка бланк посвідчення учасника бойових дій. Вдома вписав у нього свої дані та вклеїв фотокартку. Посвідчення він згодом віддав цьому чоловіку для проставлення печатки. Підроблене посвідчення Особа_1 пред'явив у громадському транспорті, де й був затриманий працівниками міліції. У цьому випадку дії особи було кваліфіковано за ч. 5 ст. 27 – ч. 1 ст. 358, ч. 3 ст. 358 КК України [8]. Вважаємо, що суд не правильно встановив у цьому випадку зв'язок між учасниками злочину. Виготовлення підробки стало можливим в результаті їх спільних дій, які базувались на попередній домовленості та спільному вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 358 КК України. При цьому вони також усвідомлювали суспільно небезпечний характер своїх дій та дій іншого учасника. А відтак має місце підроблення, вчинене групою осіб за попередньою змовою (ч. 3 ст. 358 КК України) та використання завідомо підробленого документа (ч. 4 ст. 358 КК України).

Отже, підроблення, збут чи виготовлення підроблених документів, бланків, штампів і печаток вважається вчиненою групою осіб за попередньою змовою, коли їх спільно вчинили декілька (два або більше) суб'єкти злочину, які попередньо (до початку) злочину домовилися про спільне вчинення злочину, склад якого передбачений частинами 1 або 2 ст. 358 КК України, діяли як співвиконавці, і при цьому усвідомлювали суспільно небезпечний характер власних дій та дій інших співучасників та бажали спільно вчинити злочин.

Використані джерела:

1. Тельнов П.Ф. Квалификация групповых хищений социалистического имущества / П.Ф. Тельнов // Советская юстиция. – 1971. – С. 18–20.
2. Альошин Д.П. Кримінальна відповідальність за розкрадання, вчинені у співучасті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Д.П. Альошин. – Харків, 2003. – 21 с.
3. Грищук В.К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. [для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл.] / В.К. Грищук. – К.: Ін Юре, 2006. – 568 с.
4. Лопашенко Н.А. Преступления против собственности: теоретико-исследование / Н.А. Лопашенко. – М.: ЛексЭст, 2005. – 408 с.
5. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: [навч. посібник] / В.О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
6. Бурчак Ф.Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву / Ф.Г. Бурчак. – К.: Наукова думка. – 1969. – 216 с.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.



Плисюк Наталія Миколаївна,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук

ПОТЕРПІЛИЙ У СКЛАДАХ УМИСНИХ ВБИВСТВ ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ ТА У РАЗІ ПЕРЕВИЩЕННЯ ЗАХОДІВ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ

Для правильного встановлення змісту безпосереднього об'єкта складів умисних вбивств при перевищенні меж необхідної оборони та у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця необхідно встановити коло потерпілих від такого злочину.

Потерпілим від злочину визнається фізична особа, яка є суб'єктом охоронюваних законом України про кримінальну відповідальність (КК України) суспільних відносин і якій злочином заподіяно моральну, майнову або фізичну шкоду [1, с. 181].

В. К. Грищук називає таку ознаку складу злочину потенційним потерпілим від злочину, під яким пропонує розуміти будь-яку фізичну особу (суб'єкта охоронюваних законом України про кримінальну відповідальність (КК України) суспільних відносин), якій цим злочином може бути заподіяно моральну, майнову або фізичну шкоду [1, с. 182].

Визначаючи потерпілого у злочині, відповідальність за вчинення якого передбачена у ст. 118 КК не слід упускати, що ми виходимо з того, що у цій статті передбачено два самостійних склади злочинів. Потерпілий є розмежувальною ознакою у таких складах. Відтак потерпілою у складі умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони може бути, насамперед, особа, яка вчинює суспільно небезпечне посягання і щодо якої винний застосовує заходи необхідної оборони.

Частина 1 ст. 36 КК України передбачає, що “необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту ... від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає...”. З цього нормативного положення очевидно, що для визнання особи такою, що посягає, достатньо щоб така особа була: а) фізичною; б) вчинила суспільно небезпечне посягання (діяння за яке передбачена відповідальність у чинному КК).

З дискусійних питань, з приводу поняття посягаючого, слід відзначити, що в юридичній літературі наявна позиція, що посягаючою може визнаватись як особа, наділена всіма ознаками суб'єкта злочину, а також особа, яка не наділена всіма такими ознаками, а саме: особа, яка не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, неосудна особа тощо.

Проте не отримало належного вирішення питання, кого слід вважати посягаючим при захисті від діянь, наприклад, групи осіб, якщо її учасники виконують різні ролі. Наприклад, група з декількох осіб вчиняє розбій з проникненням у житло. Один з учасників групи виконує у групі виключно роль водія. Виникає питання про можливість заподіяння йому шкоди в стані необхідної оборони, адже, з одного боку він є учасником групи, з іншого – дій, які утворюють об'єктивну сторону складу злочину вчинюваного групою, така особа не вчиняє.

Такі ситуації, на нашу думку, повинні вирішуватись за правилом, що посягаючою повинна визнаватись лише особа, яка вчиняє дії, котрі утворюють об'єктивну сторону посягання.

Альтернативним потерпілим, який прямо не називається у ст. 118 КК, у складі умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони, є особа, дії якої були неправильно оцінені винним як суспільно небезпечні (у стані уявної оборони).

Саме враховуючи цю категорію потенційних потерпілих, обмежувати безпосередній об'єкт складу злочину, передбаченого ст. 118 КК України, суспільними відносинами з приводу охорони життя лише “нападника” є неправильним.

Відтак, безпосереднім об'єктом складу аналізованого злочину, на нашу думку, слід визнавати суспільні відносини з приводу забезпечення захисту життя іншої (будь-якої) особи.

У той же час, слід все таки враховувати, що не може виступати потерпілим у складі аналізованого злочину третя особа (окрім особи, дії якої були неправильно оцінені винним як

суспільно небезпечні), навіть у випадках, коли шкода їй заподіюється у ситуації необхідної оборони чи затримання особи, що вчинила злочин. При цьому можна розрізняти такі ситуації: 1) особа, умисно заподіює шкоду третій особі. Наприклад, громадянин заподіює смерть особі, яка перешкоджає йому відвернути посягання, затримати злочинця тощо. У даному випадку оцінка заподіяної шкоди повинна базуватися або на правилах крайньої необхідності, або на основі інших обставин, що виключають злочинність діяння; 2) при обороні або затриманні відбувається відхилення дії, у результаті чого шкода заподіюється стороннім особам. У такому випадку особа, яка обороняється (затримує), або взагалі не підлягає відповідальності при наявності казусу, або може відповідати за необережний злочин [4, с. 77–88].

Потерпілим у складі умисного вбивства у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, є особа, яка вчинила злочин і щодо якої винний вживає заходів для затримання (ст. 38 КК України).

Згідно із ст. 38 КК України затримуватись може лише особа, яка вчинила злочин. Це означає, що ст. 38 КК України не поширюється на випадки затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, дисциплінарний проступок, цивільно-правовий делікт. Питання про правомірність затримання в таких випадках вирішується на основі норм іншого галузевого законодавства.

Такою, що вчинила злочин, при кримінально-правовому затриманні особа може визнаватися у випадку вчинення нею:

- 1) закінченого злочину;
- 2) закінченого чи незакінченого замаху на злочин;
- 3) готування до особливо тяжкого, тяжкого чи середньої тяжкості злочину;
- 4) злочину у співучасті.

У літературі неодноразово висвітлювалось питання неточності вживання поняття “особа, що вчинила злочин”. Визнати, що особа вчинила злочин, може лише суд. До цього часу особу більш правильно називати такою, яка вчинила суспільно небезпечне посягання або діяння, за вчинення якого передбачена кримінальна відповідальність. Разом з тим така підміна понять потягне за собою і зміну буквального обсягу регулювання ст. 38 КК України. Йдеться про відому в літературі проблему правової оцінки затримання осіб, які вчинили передбачені КК України діяння, але не наділені ознаками суб’єкта злочину (не досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, є неосудними). Проте в цій ситуації, як видається, слід все таки погодитись із С. Г. Блинською, що “правомірним буде затримання осіб, що не є суб’єктами злочину: неосудні або особи, які не досягли віку кримінальної відповідальності, при їх спробі зникнути після вчинення суспільно небезпечного посягання” [5, с. 16].

Ми усвідомлюємо, що поняття особи, що вчинила злочин, яке вживається у ст. 38 КК України, слід розуміти через використання такого поняття, як суб’єкт злочину. Відтак такою особою слід вважати лише особу, яка відповідає всім ознакам суб’єкта вчиненого злочину. На наше переконання, такий підхід є не зовсім точним. Той, хто затримує особу, що вчинила діяння, за яке передбачено відповідальність у КК України, не може одразу ж встановити, осудна така особа чи ні, досягла вона віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, чи ні. А відтак, більш доцільно було б у ст. 38 КК України, з метою узгодження термінології з тією, яка використовується в ст. 36 КК України, вести мову про “особу, яка вчинила суспільно небезпечне посягання”, як це пропонувала С. Г. Блинська.

Узагальнюючи вищевикладене, можемо констатувати, що, на наше переконання при аналізі потерпілого у складі умисного вбивства при перевищенні заходів необхідних для затримання злочинця, слід вказати, що в житті інколи мають місце випадки заподіяння при затриманні смерті особі, яка була помилково сприйнята за злочинця. У даному випадку питання про відповідальність за заподіяння шкоди при уявному затриманні повинно вирішуватися за загальними правилами про фактичну помилку.

Окресливши коло потерпілих у складах умисних вбивств при перевищенні меж необхідної оборони та у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила суспільно небезпечне посягання, можемо узагальнити, що безпосереднім об’єктом

складів аналізованих злочинів, на нашу думку, слід визнавати суспільні відносини з приводу забезпечення захисту життя іншої (будь-якої) особи.

Використані джерела:

1. Гришук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. / В. К. Гришук. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2006. – 568 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-тє вид., переробл. та доповн. – К.: Юридична думка, 2012. – 1316 с.
4. Гришук В. К. Загальний, родовий та безпосередні основні об'єкти злочинів проти життя і здоров'я / В. К. Гришук // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 2002. – №1. – С.77–88.
5. Блинська С. Г. Кримінально-правова природа затримання особи, що вчинила злочин як обставини, що виключає злочинність діяння: автореф. дис... к.ю.н.: 12.00.08 / С. Г. Блинська. – К., – 2006. – 19 с.



Рождествина Анна Анатольевна,
старший преподаватель кафедры уголовно-правовых дисциплин
Поволжского (г. Саратов) юридического института (филиала)
Российской правовой академии Минюста России

О НЕКОТОРЫХ СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ СВОЙСТВАХ СУБЪЕКТА ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С НАРУШЕНИЕМ ПРАВИЛ ОХРАНЫ ТРУДА

Право на труд в условиях, отвечающих требованиям безопасности и гигиены, гарантировано ст. 37 Конституции Российской Федерации [1]. В случае нарушения этого права законодательно предусмотрены различные виды ответственности, в том числе и уголовная, которая согласно Уголовному кодексу Российской Федерации [2] наступает за: 1) нарушение правил охраны труда (ст. 143); 2) нарушение правил безопасности при ведении горных, строительных или иных работ (ст. 216); 3) нарушение правил безопасности на взрывоопасных объектах (ст. 217); 4) нарушение требований пожарной безопасности (ст. 219); 5) преступления против жизни и здоровья человека, в случае, если они совершены при выполнении трудовых обязанностей (ст. 109, 111, 112, 115, 118); 6) должностные преступления в сфере охраны труда (ст. 201, 285, 286, 293). При этом субъект преступлений, связанных с нарушением правил охраны труда - наиболее проблематичный элемент данных составов преступлений [5, с. 47] в силу того, что он указывается в них в качестве специального. Проанализировав названные составы, можно прийти к выводу, что субъектами таких преступлений могут быть: 1) лица, на которых лежала обязанность по соблюдению правил охраны труда; 2) работодатель; 3) должностное лицо или лицо, выполняющее управленческие функции в коммерческой или иной организации; 4) иное лицо, нарушившее правила охраны труда, как правило, в связи с выполнением своих служебных обязанностей.

Исследование социально-демографических признаков субъектов преступлений, связанных с нарушением правил охраны труда, позволяет дать этой группе преступников следующие характеристики.

Во-первых, по возрастному признаку на первом месте находится группа лиц, совершивших преступления, в возрасте от 30 до 49 лет - около 75%, на втором – старше 50. Наличие такого возраста, в первую очередь, объясняется квалификационными требованиями, предъявляемыми к лицам, ответственным за соблюдение правил охраны труда. Так, например, инженером по охране труда может быть лицо, имеющее стаж работы

в должности техника I категории не менее 3 лет либо других должностях, замещаемых специалистами со средним профессиональным (техническим) образованием, не менее 5 лет, начальником отдела охраны труда - лицо, имеющее высшее профессиональное (техническое) образование и стаж работы по охране труда на инженерно-технических и руководящих должностях не менее 5 лет [4].

Несовершеннолетние могут нести ответственность в случае нарушения правил охраны труда только за совершение преступлений против жизни и здоровья при выполнении своих служебных обязанностей.

Во-вторых, по уровню образования лица, совершающие преступления в рассматриваемой сфере, характеризуются наличием высшего образования или наличием среднего специального образования, как правило, по технической специальности. Исключение из этого правила составляют: 1) работодатели - физические лица - у них может отсутствовать такое образование, т.к. закон не устанавливает для них в качестве обязательного требования для занятия трудовой деятельностью наличие какого-либо образования; 2) лица, нарушившие правила охраны труда, как правило, в связи с выполнением своих служебных обязанностей - здесь уровень образования может быть любой в зависимости от квалификационных требований, установленных для должности, на которой они осуществляют свои функции.

В-третьих, среди осужденных за совершение преступлений, связанных с нарушением правил охраны труда, по официальной статистике отсутствуют иностранные граждане и лица без гражданства, хотя такие преступления им совершаются. Связано это с тем, что большое количество таких лиц осуществляют трудовую деятельность на территории Российской Федерации нелегально и соответственно, совершаемые ими преступления остаются неучтенными правоохранительными органами.

В-четвертых, если учитывать отрасли, где работают лица, допустившие нарушение правил охраны труда, то на первом месте окажутся лица, работающие в сфере обрабатывающих производств - 39,2%, на втором - в сельском хозяйстве - 15,8%, на третьем - в сфере транспорта и связи - 11,1% и в сфере строительства - 10,1%.

При этом из числа лиц, привлеченных к ответственности, на первом месте оказываются лица, которые были ответственны за соблюдение правил охраны труда, на втором - руководители организаций. Единичны случаи привлечения к уголовной ответственности должностных лиц (хотя они привлекаются к административной ответственности по ст. 5.27 КоАП РФ [3]). Отсутствуют сведения о привлечении к ответственности работодателей - физических лиц за допущенные нарушения.

В-пятых, по половым признакам основную долю лиц, совершающих преступления составляют мужчины. Это объясняется спецификой совершаемых преступлений, связанных с нарушением правил охраны труда, и особенностью субъекта этих преступлений. Женщин довольно редко назначают на должности, связанные с выполнением обязанностей по соблюдению правил охраны труда. Кроме того, женщин, занимающих руководящие должности, гораздо меньше, чем мужчин.

Использованные источники:

1. Конституция Российской Федерации // СЗ РФ. — 2009. — № 4. — Ст. 445.
2. Уголовный кодекс Российской Федерации // СЗ РФ. — 1996. — № 25. — Ст. 2954.
3. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях // СЗ РФ. — 2002. — № 1 (ч. 1). — Ст. 1.
4. Об утверждении Единого квалификационного справочника должностей руководителей, специалистов и служащих, раздел «Квалификационные характеристики должностей специалистов, осуществляющих работы в области охраны труда»: приказ Минздравсоцразвития России от 17.05.2012 № 559н // Рос. газ. — 2012. — № 141.
5. Макашева А. Ответственность за нарушение законодательства об охране труда [Текст] / А. Макашева // Закон. — 2003. — № 5.



Рубцова Лариса Фёдоровна,
*магистрант 2 курса кафедры уголовного,
уголовно-исполнительного права и криминологии юридического факультета
Саратовского государственного университета имени Н. Г. Чернышевского*

ЭТИКО-ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИНУДИТЕЛЬНОГО КОРМЛЕНИЯ ЗАКЛЮЧЁННЫХ РОССИЙСКИХ МЕСТ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ, ОБЪЯВИВШИХ О СВОЁМ ОТКАЗЕ ОТ ПРИЁМА ПИЩИ

Часть 4 статьи 101 Уголовно-исполнительного кодекса Российской Федерации допускает принудительное кормление лиц, осуждённых по приговору суда (судьи) к реальному лишению свободы, содержащихся в российских местах лишения свободы, отказывающихся от приёма пищи. Данная законодательная норма предполагает наличие для реализации подобной процедуры принудительного кормления лишь наличие трёх важных обстоятельств:

- 1) отказ осуждённого (осуждённой), отбывающего назначенный ему (ей) судом (судьёй) срока наказания, от приёма пищи в установленном порядке;
- 2) возникновении угрозы жизни для такого (такой) осуждённого (осуждённой);
- 3) наличие медицинских показаний для осуществления процедуры принудительного кормления.

Принимая во внимание неоднозначно воспринимаемую этическую составляющую механизма реализации на практике собственно процедуры принудительного кормления лица, находящегося в местах лишения свободы, рекомендуется учитывать при этом точку зрения, высказанную Международным Комитетом Красного Креста (МККК). Не вызывает сомнения признанный во всем мире высокий авторитет МККК как международной гуманитарной организации. Соответственно, целесообразно прислушиваться и национальным законодателям, и лицам, применяющим нормы права к точке зрения, отражающей позицию МККК по поводу голодовок в тюрьмах (местах отбывания реального лишения свободы по приговору суда (судьи)). Мнение МККК в указанном вопросе однозначно: следует принимать все меры для недопущения принудительного (насильственного) кормления заключённых медицинским персоналом, ибо такая деятельность будет являться серьёзным нарушением медицинской этики [1, с. 1].

Сомнений в обоснованности и целесообразности такой трактовки сложного понятия медицинской этики, озвученной от имени МККК, не может возникнуть ни у одного национального врача. Как минимум, даже при появлении противоречащих этому точек зрения российских врачей, такие мнения (в качестве полемики) до принятия их МККК будут иметь лишь характер личных точек зрения, не имеющих обязательного характера для медицинского сообщества. Остаётся предполагать, что российские врачи и иной национальный медицинский персонал надлежало воспримут указанную точку зрения МККК и будут в полном объёме ей следовать. Врачи, работающие в российских местах лишения свободы, наряду с иным медицинским персоналом, сфера деятельности которых также распространяется на национальные места лишения свободы, также, надо думать, что не окажутся исключением из указанного правила. Деятельность врачей и медицинского персонала следственных изоляторов и изоляторов временного содержания, сталкивающихся с фактами объявления отказа от приёма пищи лицами, содержащимися в российских местах предварительной изоляции от общества до принятия окончательного решения в отношении них судом (судьёй), – является темой самостоятельного дальнейшего научного исследования автора. Поэтому данная тематика не анализируется в настоящей работе.

Если заключённый (заключённая, конкретные заключённые) объявляет голодовку (отказ от приёма пищи) в установленном порядке, представители МККК могут посетить таких голодающих. Действующее российское национальное уголовно-исполнительное законодательство, к сожалению, не содержит указания на необходимость обязательного приглашения компетентных представителей МККК к конкретному заключённому

(заключённой, заключённым), объявившему (объявившей, объявившим) голодовку (отказ от приёма пищи). Возложение подобной обязанности российским национальным законодателем на администрацию отечественных мест отбывания уголовного наказания в виде реального лишения свободы, несомненно, способно повысить авторитет Российской Федерации в многополярном современном мире, способно наглядно продемонстрировать степень устойчивости движения сегодняшней России относительно традиционных демократических ценностей, относительно представлений о гуманизме. Положительной стороной является и мизерная стоимость процесса внедрения и процедуры реализации на практике подобной инновационной законодательной инициативы. Во всех российских местах отбывания уголовного наказания в виде реального лишения свободы имеются средства связи, используя которые, персонал сможет практически в режиме реального времени информировать МККК о каждом факте отказа осуждённым (осуждённой, осуждёнными) от приёма пищи. Для государства, являющегося членом Совета Безопасности ООН, каким является современная Российская Федерация, затраты, требуемые на воплощение подобной инициативы, не являются какими-либо значительными. Вместе с тем, несомненным являлся бы прогресс в формировании положительного имиджа России, связанный с таким совершенствованием норм права. Как минимум, стали бы невозможными случаи сокрытия от российской и международной общественности конкретных случаев не только массовых, групповых, но и индивидуальных голодовок (отказов от приёма пищи). В результате внимание многих лиц не только в России, но и в других странах мира, могло бы быть привлечено к целому спектру российских проблемных моментов, свойственных современным отечественным местам отбывания наказания в виде реального лишения свободы. Несомненно, что, как и у многих инновационных предложений, у подобной точки зрения, весьма вероятно, могут оказаться и противники. Поэтому остаётся надеяться на верное решение, которое возможно будет принято по указанному вопросу российским национальным законодателем. Посещение представителями МККК голодающих заключённых в российских местах лишения свободы, как предполагается, сможет способствовать и надлежащему объективному анализу каждой сложной ситуации, связанной с подобными явлениями в социуме. Производимые представителями МККК беседы с отказывающимися от надлежащего приёма пищи заключёнными, с представителями руководства администрации конкретных российских мест лишения свободы, с соответствующим медицинским персоналом, могут оказать содействие в преодолении барьера информационного вакуума. Иногда такой информационный вакуум оказывается свойственным фактам отказов российских заключённых от приёма пищи. Надлежащий учёт российским национальным законодателем положений этики способен дать импульс российскому современному законодательству к демократии.

Использованные источники:

1. Б.а. МККК. *Международный Комитет Красного Креста: Голодовки в тюрьмах: позиция МККК по данному вопросу. 31-01-2013. Вопросы и ответы// Международный Комитет Красного Креста <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/faq/hunger-strike-icrc-position.htm> (дата доступа: 29 сентября 2013 г.).*



Сазонова Снежана Викторовна,
*студентка 4 курса юридического факультета
Витебского государственного университета имени П. М. Машерова*

ПОНЯТИЕ НЕВИНОВНОГО ПРИЧИНЕНИЯ ВРЕДА И ЕГО ОТГРАНИЧЕНИЕ ОТ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОВЕРШЕННЫХ ПО НЕОСТОРОЖНОСТИ

Принцип привлечения к ответственности лишь за виновное причинение вреда занимает одним из центральных мест в науке уголовного права. Наряду с виновным

причинением вреда существует совершение так же невиновных деяний, которые не влекут за собой ответственности. Актуальным является вопрос разграничения данных деяний, так как привлечение к уголовной ответственности за совершение последних является грубым нарушением законности в целом, и законодательства в частности.

Что же такое невиновное причинение вреда, и какие критерии являются ограничителями от преступлений, совершенных по неосторожности?

Ответить на вышеуказанные вопросы помогут: общенаучный метод познания, сравнительно-правовые методы, а так же полный и всесторонний анализ законодательства и научной литературы.

Статья 26 Уголовного кодекса Республики Беларусь (далее - УК) гласит: «Деяние признается совершенным невиновно, если лицо, его совершившее, не сознавало и по обстоятельствам дела не должно было или не могло сознавать общественную опасность своего действия или бездействия либо не предвидело возможности наступления общественно опасных последствий и по обстоятельствам дела не должно было или не могло их предвидеть» [1, ст. 26].

Примером невиновного причинения вреда может служить следующая ситуация: К., скрываясь от сотрудников милиции, спрятался в мусоропроводе. В данный момент Л. выбрасывал в этот же мусоропровод старую гирю. Гирия упала на голову К. и от полученной травмы он скончался. В действиях Л. усматривается невиновное причинение вреда, так как он не предвидел, не мог и не должен был предвидеть по обстоятельствам дела наступление данных последствий.

Таким образом, определение невиновного причинения вреда неразрывно связано с понятием осознания общественной опасности и желанием наступления последствий. Для установления этих факторов необходимо четко определять содержание интеллектуального и волевого момента в целом и невиновного причинения вреда в частности.

Для правильного правоприменения от случаев невиновного причинения вреда следует отличать преступления совершенные по неосторожности.

Согласно ст. 23 УК, преступлением, совершенным по неосторожности, признается общественно опасное деяние, совершенное по легкомыслию или небрежности (ч. 1). Преступление признается совершенным по легкомыслию, если лицо, его совершившее, предвидело возможность наступления общественно опасных последствий своего действия или бездействия, но без достаточных оснований рассчитывало на их предотвращение (ч. 2). Преступление признается совершенным по небрежности, если лицо, его совершившее, не предвидело возможности наступления общественно опасных последствий своего действия или бездействия, хотя при необходимой внимательности и предусмотрительности должно было и могло их предвидеть (ч. 3) [1, ст.23].

К примеру преступления, совершенного по небрежности можно отнести следующую ситуацию: А. в порыве злости хотел нанести удар Р., но при нанесении удара споткнулся, сбил с ног Р., и упал на него. Тем самым нанес Р. тяжкие телесные повреждения. В действиях А. усматривается причинение тяжких телесных повреждений по неосторожности, так как А. не предвидел тяжких последствий, но мог и должен был их предвидеть.

Таким образом, отличие между этими формами состоит в объективном и субъективном признаках. Если при преступной небрежности лицо, причинившее вред, должно было и могло предвидеть возможность наступления последствий, то при невиновном причинении вреда отсутствует хотя бы один признак, т.е. лицо не предвидело возможности наступления последствий в силу каких-либо объективных обстоятельств и условий, при которых причинялся вред, либо в силу каких-либо субъективных характеристик этого лица.

На основании вышеизложенного нетрудно понять, что теоретическое обоснование невиновного причинения вреда является необходимым условием правильного понимания и практического решения вопросов наступления уголовной ответственности, реализации на практике принципа справедливости, презумпции невиновности. Детальное изучение и понимание процессов взаимодействия понятий вины, невиновного причинения вреда, и

преступлений совершённых по неосторожности помогает более точному и осознанному изучению уголовного права, криминалистики, квалификации преступлений.

Использованные источники:

1. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 09.07.1999 г. № 275-З: в редакции Закона Республики Беларусь от 26.10.2012 г. № 435-З // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000. [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. – Минск, 2013.
2. Рарог, А.И. Субъективная сторона и квалификация преступлений / А.И. Рарог. – Москва: Профобразование, 2001. – 134 с.
3. Грунтов, И.О. Психологический и социально-психологический элементы содержания вины и законодательная модель неосторожности / И.О. Грунтов // Судовы веснік. – 2008. – № 2. – С. 43–46.



Семенюк-Прибатень Анна Вікторівна,
асистент кафедри кримінального права і процесу
Хмельницького університету управління та права

**ЗНИЩЕННЯ МАЙНА ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНА ДІЯ
ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ**

Відповідальність за дії, що охоплюються поняттям «знищення майна» передбачена ст.ст. 194, 196 Кримінального кодексу України (далі – КК України) і основним безпосереднім об'єктом даного злочину є право власності. Предметом даного злочину може бути будь-яке майно, як рухоме, так і нерухоме, крім окремих його видів, знищення яких передбачено кримінальним кодексом як спеціальний вид знищення майна.

Термінологічна конструкція «знищення» передбачає як вчинення певного роду діяння, так і настання відповідних суспільно-небезпечних наслідків. При цьому наслідки мають головне значення, оскільки саме з ними закон пов'язує момент закінчення злочину.

Знищення майна – це доведення майна до повної непридатності щодо його цільового призначення. Внаслідок знищення майно перестає існувати або повністю втрачає свою цінність. Знищення майна як суспільно небезпечне діяння складає об'єктивну сторону злочину і оскільки основним безпосереднім об'єктом даних видів злочину являється право власності, то додатковими факультативними об'єктами можуть виступати громадський порядок, екологічна безпека, життя і здоров'я людини.

Предметом знищення у злочинах, передбачених ст.ст.194, 196 КК України, може бути тільки чуже майно, тобто тільки майно, яке знаходиться у володінні, користуванні або розпорядженні іншої особи, або коли особа знає, що дане майно належить іншій особі. Для кваліфікації діяння як знищення не має значення, кому саме і за правом якої форми власності (державної, приватної, колективної) належить майно, яке є предметом знищення. Знищення власного майна, у тому числі майна, яке є спільною власністю винного та інших осіб, не утворює складу цього злочину.

Суб'єктивна сторона злочинів, які охоплюються поняттям знищення майна, може характеризуватися як прямим або непрямим умислом а також необережною формою вини. При цьому кваліфікуючими ознаками умисного знищення майна є: 1) вчинення його шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом; 2) заподіяння майнової шкоди в особливо великих розмірах; 3) спричинення загибелі людей чи інших тяжких наслідків.

Умисне знищення чужого майна може бути здійснено у будь-який спосіб (розбиття, розламування чи розрізання речі на шматки, дія на річ водою чи повітрям, повне чи часткове розчинення її у воді чи інших рідинах тощо). Якщо внаслідок підпалу чи дій, спрямованих на

його вчинення, майно не було знищене з причин, що не залежали від волі винного, вчинене повинно розглядатися як замах на знищення майна шляхом підпалу.

Необережне знищення майна встановлюється, коли особа передбачає, що внаслідок вчинюваних нею дій чи бездіяльності можуть виникнути такі наслідки, як знищення чужого майна та пов'язані з ними тяжкі тілесні ушкодження або загибель людей, але легковажно розраховує на відвернення вказаних суспільно небезпечних наслідків або не передбачає можливості настання вказаних наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачати.

За своєю конструкцією склад злочину, передбачений ст. 194 КК України, є матеріальним. Обов'язковими ознаками його об'єктивної сторони є заподіяння цим діянням великої шкоди і причинний зв'язок між діянням та заподіяною шкодою.

При наявності умислу свідомістю винного охоплюється той факт, що в результаті його дій власникові майна заподіюється велика шкода. У разі знищення майна загально небезпечним способом винний передбачав, що він завдає чи може завдати фізичної шкоди людям, а так само знищити майно інших фізичних чи юридичних осіб, крім майна, на яке вчинюється посягання, або може і повинен це передбачати.

Мотив і мета не є обов'язковими ознаками цього злочину, але їх встановлення є важливим в плані відмежування його від інших злочинів, вчинення яких може супроводжуватись знищенням чужого майна. Це, зокрема, стосується таких злочинів як диверсія, терористичний акт, масові заворушення.

Особливістю відповідальності за необережне знищення чужого майна є те, що, на відміну від умисного знищення майна, передбаченого ст. 194 КК України, спосіб знищення майна на кваліфікацію вчиненого не впливає. Відповідальність за цей злочин обумовлена лише його наслідками. Необережне знищення чужого майна утворює склад злочину лише у випадку, коли такі дії призвели до тяжких тілесних ушкоджень або загибелі людей.

Якщо особа необережно ставиться тільки до наслідків у вигляді спричинення тілесних ушкоджень або загибелі людей, а до наслідків у вигляді знищення майна - умисно, вчинене нею слід кваліфікувати за ч.2 ст. 194 КК України.

Оскільки таке поняття як «тяжкі наслідки», застосовуються у багатьох основних та у кваліфікованих складах злочинів, то під час кваліфікації злочинів щодо знищення чужого майна слід ретельно досліджувати питання про відмежування цих злочинів від інших, суміжних з ним за ознаками об'єктивної сторони, та про необхідність кваліфікації за сукупністю.



Слободзян Алла Петрівна,
здобувач Національної академії прокуратури України

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI СЛУЖБОВЕ ПІДРОБЛЕННЯ

Службове підроблення може бути скоєне лише спеціальним суб'єктом – службовою особою. Службова особа – це суб'єкт, який постійно, тимчасово чи за спеціальними повноваженнями має право видавати згідно чинних норм права оформлені і засвідчені офіційні документи, які посвідчують певні факти, що мають юридичне значення, таким чином організовуючи діяльність інших осіб, для яких цей документ має юридичну силу.

Для кримінологічної характеристики службових осіб, які скоїли службове підроблення, вагоме значення мають їх соціально-демографічні ознаки, завдяки яким складається більш чітке уявлення про злочинців даного різновиду.

Вивчення статевої приналежності злочинців засвідчило, що питома вага засуджених осіб за службове підроблення в загальній кількості засуджених за службові злочини за останні 7 років становить 36,4 % з яких питома вага чоловіків становить 67,8 % від загальної

кількості засуджених за ст. 366 КК України, а жінок – 32,2 %. Водночас, якщо з'ясувати питому вагу жінок у загальній кількості засуджених за вчинення всіх злочинів, то вона складе 12,6 % [1]. В.Д. Малков вбачає причини жіночої злочинності у спотвореній морально-вольовій установці особистості жінок, вказуючи, що їм притаманні «певні властивості особистості та потреби: підвищена чутливість у міжособистісних стосунках, прагнення до досконалості, демонстративність; схильність до психопатії та неврастенії, конформізм; зниження прояву вольових якостей у небезпечних умовах; прагнення до комфорту в побуті, до володіння предметами особистого вжитку» тощо [2, с. 375].

Разом із тим динаміка питомої ваги жінок в числі засуджених осіб за службове підроблення демонструє позитивні тенденції до спаду. Так, якщо в 2006 році вона становила 15,5 % від загальної кількості осіб за службові злочини, то в 2012 році 3,4 %.

Співвідношення різних вікових груп дає підстави з'ясувати криміногенну активність злочинців різного віку поширеність службового підроблення серед осіб певних вікових категорій. Вік є важливою складовою кримінологічної характеристики, оскільки багато в чому визначає потреби, життєві позиції, соціальний статус людей. До того ж з віком змінюються звички, характер, поведінка та способи реагування на ті чи інші ситуації.

Дослідження злочинів, учинених на території України вказує на те, що досить характерним показником вчинення саме службових злочинів відбувається у більш зрілому віці, старше 30 років: серед засуджених осіб за ст. 366 КК України старше 30 років трохи більше половини всіх засуджених інших вікових категорій. На найбільш активну в загальнокримінальному плані вікову групу осіб у віці від 25 до 30 років припадає всього п'ята частина скоєних фактів підробки. Причому, як бачимо зі Звіту про склад засуджених з 2006 по 2012 роки, серед загальної їх кількості за ст. 366 КК України частка осіб віком 25–30 років становить трохи більше 10%, а серед засуджених у віці 30–50 – 55 % [3].

Зазначене вище підтверджується й результатами аналізу поширеності службових підроблень серед осіб різних вікових категорій. Так, якщо частка осіб у віці 30-50 років складає серед засуджених в загально кримінальному плані 40 %, то серед засуджених за службові злочини в даній віковій категорії частка засуджених за підроблення становить 60%. І вже менш значний показник поширеності підробки в групі службових осіб старше 50 років. Займаючи в загальному числі засуджених менше 6 %, особи даної вікової групи демонструють найвищий відсоток засудження серед службових злочинців за підробку; з-поміж засуджених за службові злочини осіб у віці старше 30 років питома вага засуджених за підробку становить понад 64 %.

Отже, співвідношення вікових категорій злочинців вказує на те, що досить характерним показником є та обставина, що їх вчиняють особи у більш зрілому віці. Пояснюється це віковою зайнятістю осіб, що працюють на відповідних посадах. Зокрема, особи призначаються на посади, пов'язані з матеріальною відповідальністю, як правило, тоді, коли вони мають значний трудовий стаж і життєвий досвід, а відтак, перебувають на вершині соціальної активності, що й окреслює чітку специфіку скоєння цього злочину.

Не менш важливе значення має рівень освіти, завдяки якому формується особа в процесі осмислення сукупності теоретичної інформації та, як результат, застосування її у практичній діяльності. Таким чином, людина, отримуючи теоретичні знання, в майбутньому набуває відповідного практичного досвіду. Згідно проведеного аналізу доходимо висновку, що частка осіб з вищою освітою серед засуджених, притягнутих за ст. 366 КК України, майже в 16 разів перевищує аналогічні показники серед усіх засуджених осіб, при цьому частка осіб з вищою освітою з 2006 року по 2012 зросла на 26 % [4].

Рівень освіти засуджених безпосередньо пов'язаний із показниками їх зайнятості. За офіційними статистичними даними, даються узагальнені відомості про зайнятість осіб, засуджених за службове підроблення. Такі відомості дають змогу виокремити осіб, які скоюють злочин за формою зайнятості, що істотним чином доповнює картину службової особи, яка вчинила підроблення. Дослідження показало, що підроблення більшою мірою притаманне особам, віднесеним до категорії «інші службовці» – 981 осіб. У той час як в

загальній масі засуджених вони складають всього 5,75 %, то серед засуджених за злочини у сфері службової діяльності – 41,25 %. Тоді як державні службовці 514 осіб, а це майже 3% від загальної кількості засуджених за службові злочини [5]. Наведені цифри свідчать про низький рівень контролю за категорією осіб «інші службовці», наявність у них широких повноважень і складність здійснення контролю за їх службовою діяльністю. Адже саме відсутність контролю на різних етапах створення службових документів дає змогу особам обходити норми закону, що й становить підвищений ступінь суспільної небезпеки.

З огляду на викладене, доходимо висновку, що більшість осіб, яких засуджено за ст. 366 КК України це переважно чоловіки після 30 років, які мають повну вищу і базову освіту діяльність яких віднесена до категорії «інші службовці».

Використані джерела:

1. *Звіт про склад засуджених з 2006 по 2012 роки, Форма № 7, Форма № 8*[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/.
2. Малков В.Д. Кримінологія: уч. для вузів / Под. ред. В.Д. Малкова. Изд. 2-е. – М.: Юстицинформ, 2005. – С. 528.
3. *Звіт про склад засуджених з 2006 по 2012 роки, Форма № 7* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/.
4. Там само.
5. Там само.



Терно Андрій Михайлович,

*здобувач Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
заступник прокурора Херсонської області*

НЕВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ

Відповідно до ч. 5 ст. 124 Конституції України [1] судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території держави. Аналогічні за змістом норми містять і окремі законодавчі акти процесуального характеру. Як відомо, судові рішення, що набрали законної сили, є підставою для його виконання. Виконання судового рішення сприяє втіленню законів у життя та зміцненню їх авторитету. Рішення суду охороняє права, свободи та законні інтереси громадян, а також є завершальною стадією судового провадження. На жаль, практика свідчить, що існуюча система виконання судових рішень, що набрали законної сили, не відповідає потребам часу і часто є малоефективною, а іноді і взагалі недієвою. Особливо що стосується виконання рішень Європейського суду з прав людини. Саме ці причини стали підставою до змін, внесених у статтю 382 Кримінального кодексу України [2] у 2010 році.

Свідченням невиконання таких судових рішень є оприлюднення Європейським судом з прав людини інформації про невиконання Україною 95% прийнятих ним за позовами українців рішень: 900 рішень, по суті, продовжують перебувати на контролі, з них — 736 рішень під посиленням контролем, що означає, що більшість рішень, прийнятих по Україні, досі залишається невиконаною.

Реальне виконання рішення суду сприяє втіленню законів у життя та зміцненню їх авторитету, судові рішення за своєю суттю охороняє права, свободи та законні інтереси громадян, а також є завершальною стадією судового провадження. Крім того, за своєю суттю та правовими наслідками судові рішення має силу закону, хоч при цьому не створює нових правових норм, а лише відновлює порушене право. Швидкий розгляд справи та швидке виконання рішення суду є запорукою ефективності правосуддя. Це відображено і в рішеннях Європейського суду з прав людини, які після ратифікації Європейської конвенції про захист

прав людини та основних свобод [3] (1997 рік) стали частиною національного законодавства. У них відзначається, що адміністративні органи є складовою держави, яка керується принципом верховенства права, а відтак інтереси цих органів збігаються з необхідністю належного здійснення правосуддя. Якщо адміністративні органи відмовляються або неспроможні виконати рішення суду, чи навіть зволікають з його виконанням, то гарантії, надані статтею 6 Конвенції стороні на судовому етапі, втрачають сенс.

Основним законодавчим механізмом, спрямованим на забезпечення виконання рішень Європейського Суду з прав людини, є не тільки проголошення в Україні обов'язковості таких судових рішень відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» [4], а також і встановлення відповідальності за їх невиконання.

Окремі автори неодноразово висловлювалися щодо перевищення уваги до рішень Європейського Суду з прав людини і призначення за їх невиконання більш суворого покарання, ніж це передбачено за невиконання рішень національних судів, пояснюючи це принципом обов'язковості судових рішень національних судів, що вважається, однією з ключових конституційних засад судочинства (статті 124, 129 Конституції України).

Відповідно до ч.2 ст. 21 КПК України вирок та ухвала суду, що набрали законної сили в порядку, визначеному Кодексом, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України. Крім того, правові наслідки невиконання рішень національних судів для фізичних і юридичних осіб, на думку прихильників вказаної вище думки, є однаковими, тобто такими ж, як і у випадку невиконання рішень Європейського суду з прав людини.

На нашу думку, таку думку варто визнати здатною для існування та обговорення, разом із тим, вона є спірною, оскільки звернення до Європейського Суду можливе лише після вичерпання усіх національних засобів юридичного захисту, що передбачено ст. 35 Конвенції. Також Європейський Суд покладає відповідальність за порушення прав громадян на державу – саме держава відповідає за свою неспроможність забезпечити гарантовані права (свободи), тобто власне за бездіяльність чи протизаконну діяльність утворених нею органів та їх посадових осіб. разом із тим за рішенням національних судів відповідає державний орган і ніколи не відповідає держава в цілому. За рішенням національного суду в такому випадку настає винятково юридична відповідальність, то за рішенням Європейського суду настає відповідальність не так юридична, як соціально-правова, обумовлена міжнародно-правовим зобов'язанням України перед європейською спільнотою щодо забезпечення основоположних природних прав і свобод людини і громадянина [5].

Враховуючи викладене, вважаємо, що встановлення суворішої кримінальної відповідальності за невиконання рішення саме Європейського суду, є вмотивованим підвищеною суспільною небезпечністю діяння і його наслідками, оскільки підривається авторитет держави на міжнародному рівні.

Використані джерела:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України від 28 червня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
3. Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 року // ВВР. – 2006. - № 30. - Ст.260.
5. Мірошніченко С. Рішення Європейського суду з прав людини і національне законодавство: вплив, взаємозв'язок, наслідки [Текст] / С.Мірошніченко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. - № 3. – С. 50-55.



Томчук Інна Олександрівна,
*викладач юридичного відділення Галицького коледжу ім. В. Чорновола (м. Тернопіль),
кандидат юридичних наук*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УКРАЇНІ

Протягом останніх трьох років в Україні відбулося ряд суттєвих змін в антикорупційному законодавстві з метою приведення його у відповідність у повній мірі світовим антикорупційним стандартам.

Так, останні зміни відбулися 18 травня 2013 року, коли набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» [1].

Цей законодавчий акт суттєво посилює відповідальність за вчинення корупційних правопорушень. Зокрема нормами цього Закону криміналізуються поняття «обіцянки неправомірної вигоди» (ч. 1 ст. 369 КК України) та «прийняття пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди» (ч.1 ст. 368 КК України). Також в кримінальному законодавстві замінюється термін «хабар» на уніфіковане поняття «неправомірна вигода», яке охоплює не лише матеріальні предмети, а й немайнові вигоди.

Так, під “неправомірною вигодою” слід розуміти “грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав” [2].

Зміни були внесені і до ст. 370 КК України «Провокація підкупу», під якою тепер слід розуміти свідоме створення службовою особою обставин і умов, що зумовлюють пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду.

Слід зазначити, що найбільш великі сподівання щодо протидії корупційним злочинам, науковці покладають на вдосконалення нормативно-правової бази, яка встановлює кримінальну відповідальність за їх вчинення та визначає повноваження правоохоронних органів у вчиненні оперативно-розшукових і слідчих дій.

У цьому контексті є потреба звернути увагу на деякі законодавчі неузгодженості, які безпосередньо в негативному плані впливають на ефективність боротьби з корупційними правопорушеннями.

Без сумніву, головним джерелом отримання інформації стосовно фактів надання службовим особам та одержання ними неправомірної вигоди, а тим більше пропозиції такої вигоди чи прийняття пропозиції або обіцянки такої вигоди є матеріали оперативно-розшукової діяльності, які насамперед, використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування [3].

Без документування цих видів злочинів шляхом використання оперативних та оперативно-технічних можливостей, практично неможливо довести факти надання та одержання неправомірної вигоди. А як впливає зі статті 370 КК України, практично будь-які оперативно-розшукові заходи, спрямовані на документування пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, є провокацією підкупу. Отже, чинне законодавство, зокрема ст. 370 КК України практично обмежує можливості оперативних підрозділів правоохоронних органів в успішній протидії корупційним злочинам.

Тому, вбачається доцільним, з метою підвищення ефективної боротьби з корупцією, декриміналізувати ст. 370 КК України “Провокація підкупу”. Саме тоді можна було б створювати, наприклад у структурі правоохоронних органів, підрозділи, які провокували б чиновника на одержання неправомірної вигоди.

З цього приводу, варто звернутися до польського досвіду протидії корупції, де польські правоохоронці в боротьбі з корупцією використовують величезний арсенал сучасних спецслужб, що мають право використовувати у своїй діяльності таку технологією як провокація хабара. Цей винятковий метод застосовують лише до посадовців, відносно яких є дуже серйозні та аргументовані підозри в хабарництві. Проте, можновладці Польщі відверто бояться брати хабарі, оскільки бачать у кожній пропозиції хабара «довгу руку» Центрального антикорупційного бюро, які мають право здійснювати провокацію хабара [4].

На нашу думку, в Україні аналогічним чином варто узаконити такий механізм виявлення й розкриття корупційних правопорушень. Саме тому, потрібно не вносити зміни до ст. 370 КК України «Провокація підкупу», а виключити її з норм КК України, що дало б змогу більш ефективно застосовувати антикорупційні заходи і не обмежувати можливостей правоохоронних органів у протидії корупції.

Використані джерела:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18.04.2013 р. № 221-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до док.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/221-18>.
2. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 р. № 3206-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до док.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до док.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
4. Михайло Хвацький. Центральне антикорупційне бюро: польський досвід протидії корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://corruptua.org/2013/07/tsentralne-antikorupsiyne-byuro-polskiy-dosvid-protidiyi-korupsiyi>.



Турлюк Татьяна Петровна,

магістрант кафедри державно-правових дисциплін
Белорусского государственного экономического университета

ПРОБЛЕМЫ КВАЛИФИКАЦИИ УБИЙСТВ, СОВЕРШЕННЫХ ПОД ВЛИЯНИЕМ ПСИХОТРАВМИРУЮЩЕЙ СИТУАЦИИ

Жизнь человека хрупка и уязвима, она может оборваться, едва начавшись. Поэтому Конституция Республики Беларусь не только провозгласила, что человек, его права являются высшей ценностью общества и государства, но и закрепила обязанность государства по защите жизни человека от любых противоправных посягательств. Следуя положению ст. 2 Конституции, законодатель отвёл в Уголовном кодексе Республики Беларусь (далее – УК Республики Беларусь) приоритетное место нормам о преступлениях, посягающих на человека [1].

Охрана жизни является первостепенной задачей уголовного права. Проблема психотравмирующей ситуации в уголовном праве привлекала внимание многих учёных-криминалистов.

Психотравмирующая ситуация – категория, исследуемая и анализируемая в рамках наук, изучающих психическую деятельность человека.

Употребление термина «психотравмирующая ситуация» в уголовно-правовой литературе определяет необходимость установления его признаков. Данный термин не имеет единой трактовки в уголовно-правовой литературе.

И.О. Грунтов указывает, что относительно ст.140 Уголовного кодекса Республики

Беларусь психотравмирующую ситуацию следует рассматривать как основание возникновения особого психического состояния роженицы, когда она не могла в полной мере сознавать значение своих действий и руководить ими [2, с. 55].

Например, С.В. Бородин относительно к убийству матерью новорождённого ребёнка даёт такую дефиницию: «*Психотравмирующая ситуация*» – оценочное понятие. Наличие или отсутствие её зависит от многих обстоятельств: от психического состояния женщины; условий, в которых происходили роды; наличие семьи у этой женщины, условий для проживания с ребёнком». В случае если психотравмирующая ситуация выступает причиной для возникновения аффективного состояния, то С.В. Бородин определяет её «как процесс накопления отрицательных эмоций, который завершается неожиданной для самого виновного разрядкой» [3, с. 65].

На наш взгляд, психотравмирующая ситуация – процесс накопления отрицательных эмоций либо конкретный набор обстоятельств, субъективно способных оказать влияние на психическое состояние лица в виде внешнего и внутреннего конфликта, выраженное определённым эмоциональным состоянием.

Наличие психотравмирующей ситуации в объективной стороне преступлений, предусмотренных ст.140 и 141 УК Республики Беларусь, выступает основанием для смягчения уголовного наказания за содеянное. Это происходит в случаях, когда воздействие психотравмирующих факторов вызывает у лица возникновение состояния уменьшенной вменяемости.

В УК Республики Беларусь законодатель отдельно дал определение уменьшенной вменяемости и физиологического аффекта. При таком подходе законодателя следует сделать вывод, что физиологический аффект не является частью уменьшенной вменяемости, а представляет собой самостоятельный институт.

Квалификация действий матери при совершении убийства новорождённого ребёнка без обязательных признаков, указанных в ст. 140 УК Республики Беларусь, по п. 2 ч. 2 ст. 139 УК Республики Беларусь необоснованно расширяет пределы, в которых возможно назначения наказания за детоубийство. В связи с этим следует согласиться с высказыванием о необходимости изменить редакцию п. 2 ч. 2 ст. 139 УК Республики Беларусь. Этот пункт целесообразно изложить следующего содержания:

«Убийство заведомо малолетнего (за исключением убийства матерью новорождённого ребёнка), престарелого или лица, находящегося в беспомощном состоянии».

В случае убийства матерью нескольких детей, её действия необходимо квалифицировать по ст. 140 УК Республики Беларусь.

Лицо, совершая убийство при превышении пределов необходимой обороны также может находиться одновременно и в состоянии сильного душевного волнения. В таком случае, следуя правилу конкуренции норм со смягчающими обстоятельствами, необходимо квалифицировать содеянное по статье, предусматривающей более мягкое наказание.

При убийстве в состоянии аффекта, более логично считать, что покушение на совершение преступления редко, но все же возможно.

Такой вывод может иметь место, поскольку физиологический аффект, ограничивал контроль поведения, не исключает направленности в поведении лица на достижение вполне определённого общественно опасного последствия.

Квалификация действий матери при совершении детоубийства в соучастии должна производиться с учётом следующих положений:

- 1) при отсутствии в деянии конструктивных признаков, предусмотренных ст. 140 УК Республики Беларусь, действия матери убитого ребёнка подлежат квалификации по п. 2 ч. 2 ст. 139 УК Республики Беларусь наравне с иными участниками убийства;
- 2) при установлении признаков, позволяющих рассматривать детоубийство как привилегированное, действия матери ребёнка необходимо квалифицировать по ст. 140 УК Республики Беларусь независимо от её роли в совершенном преступлении;

3) действия иных соучастников детоубийства следует квалифицировать как соучастие в убийстве заведомо малолетнего (п. 2 ч. 2 ст. 139 УК Республики Беларусь) со ссылкой на ст. 16 УК Республики Беларусь.

Соучастие в преступлении, предусмотренного ст. 141 УК Республики Беларусь, может иметь место, если лица, принимающие участие в нем, осознают обстоятельства, характеризующие особенности психического состояния исполнителя этого преступления.

Однако если лица не сознают, что исполнитель находится в состоянии сильного душевного волнения и не может в полной мере осознавать значение своих действий или руководить ими, их квалификация как соучастников в этом преступлении исключается вовсе.

Использованные источники:

1. Конституция Республики Беларусь от 15 марта 1994 г. (с изм. и доп.), принятыми на республиканских референдумах 24 нояб. 1996 г. и 17 окт. 2004 г. [электронный ресурс] — Режим доступа. — URL: <http://www.pravo.by/main> (дата обращения 02.04.2013).
2. Грунтов, И.О. Умышленное убийство при смягчающих обстоятельствах, характеризующих особое психическое состояние виновного / И.О. Грунтов // *Право Беларуси*. - 2002. - № 4. - С. 54 - 64.
3. Бородин, С. В. Преступления против жизни. Университет гос-ва и права. - Юрид. центр, 2003. С. 65.



Туровець Юрій Миколайович,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

*“Питання захисту дитини, дотримання
її прав, тісно пов’язане з національною
безпекою і майбутнім держави”
(Президент України В. Янукович)*

Сьогодні перед юридичною наукою і практикою стоїть завдання напрацювати нові підходи для вирішення проблем, що накопичилися у сфері запобігання злочинності серед неповнолітніх. Можливо, у пересічного громадянина ця проблематика не викликає занепокоєння, проте статистика свідчить, що дане питання актуальне та потребує детального аналізу.

До прикладу, незважаючи на загальне зниження підліткової злочинності у Хмельницькій області на 34,9 відсотка, за оцінкою Кабінету Міністрів України, рейтингові показники по першому півріччю 2013 року за питомою вагою злочинності серед неповнолітніх становлять 5,9 відсотка та за кількістю дітей, які потерпіли від злочинів - 4,9 відсотка, а це відповідно 16 та 23 місця у державі. Неповнолітніми скоєно кожний 7-й злочин у стані алкогольного сп’яніння, кожна десята дитина – це дівчинка, майбутня мама, більш як дві третини злочинів скоїли учні навчальних закладів. Понад 60% злочинів, скоєно неповнолітніми мешканцями міст і селищ міського типу [1].

Ми підтримуємо думку дослідників, серед яких І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін., які дають визначення поняттю «запобігання злочинності серед неповнолітніх», як сукупності різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та

процесів, що породжують злочинність серед неповнолітніх або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки[2, с. 23].

Щодо системи профілактики злочинності неповнолітніх, то вона складається з таких етапів:

- 1) оздоровити середовище та допомогти неповнолітнім, які опинилися в несприятливих умовах життя та виховання, ще до того, як негативний вплив цих умов позначиться на їхній поведінці (етап ранньої профілактики);
- 2) не допустити переходу на злочинний шлях і забезпечити корекцію осіб зі значним ступенем дезадаптації, що вчиняють правопорушення незлочинного характеру (етап безпосередньої профілактики);
- 3) не допустити переходу на злочинний шлях та створити умови для корекції поведінки осіб, які систематично здійснюють правопорушення, характер й інтенсивність яких вказують на ймовірність учинення злочинів у найближчому майбутньому (етап профілактики дозлочинної поведінки);
- 4) запобігти рецидивові злочинів підліткам, які раніше вчиняли злочини (профілактика рецидиву) [3, с. 87-88].

На нашу думку, основна причина усіх проблем у сфері запобігання злочинності серед неповнолітніх – це вузьковідомчий підхід, формалізм і відсутність належної координації дій, а звідси і взаємодії правоохоронних органів, працівників соціальних служб та органів місцевого самоврядування, педагогів та батьків.

У 2009 році було прийнято Закон України, яким затверджено Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року. Зокрема, у пункті 4.8 Програми визначено основні завдання профілактики та запобігання правопорушенням серед неповнолітніх, а саме:

- запровадити у практику новітні методи та форми роботи з дітьми, схильними до правопорушень;
- підвищити рівень обізнаності дітей шкільного віку з правових питань;
- вдосконалити моніторинг щодо: стану дитячої злочинності та злочинів, вчинених проти дітей; стану дотримання прав, а також створення умов для перебування дітей у приймальниках-розподільниках для дітей органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторах, спеціальних виховних установах Державного департаменту України з питань виконання покарань, школах соціальної реабілітації та професійних училищах соціальної реабілітації органів освіти;
- забезпечити соціальний патронаж дітей, які відбувають покарання у спеціальних виховних установах Державного департаменту України з питань виконання покарань або звільнені з них;
- вжити заходів щодо зменшення кількості випадків повторного вчинення злочинів дітьми, тощо [4].

Також, прийнято Указ Президента України «Про концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх» від 24 травня 2011 року, яким серед основних заходів розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх визначено: удосконалення превентивної та профілактичної роботи; забезпечення під час здійснення дізнання, досудового слідства та правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення; сприяння розвитку програм відновного правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення; створення ефективної системи реабілітації неповнолітніх, які вчинили правопорушення, з метою їх перевиховання та ресоціалізації [5].

Проте, закріплення на законодавчому рівні низки декларацій саме по собі не створить позитивних тенденцій у вирішенні піднятого проблемного питання, а є лише підґрунтям та стимулом до практичної реалізації шляхів запобігання та профілактики правопорушенням серед неповнолітніх.

Незважаючи на прийняття українським парламентом та введенням в дію нового Кримінального процесуального кодексу України, чинна нормативно-правова база

попередження злочинності неповнолітніх все ж залишається розрізненою, що істотно ускладнює її реалізацію на практиці.

Використані джерела:

1. Оцінка результатів діяльності Ради Міністрів Автономної республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zhitomir-region.gov.ua/doc/reiting_reg2.pdf.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник [Текст] / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. - 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.
3. Кримінологія: Навч. посіб. [Текст] / Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа. – К.: Вид. Паливода А.В., 2006. – 254 с.
4. Загальнодержавна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року: Закон України [Текст] // Урядовий кур'єр. – 2009. - №68. – С. 5-9.
5. Про концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх: Указ Президента України № 597/2011 [Текст] // Урядовий кур'єр. – 2011. - №99. – С. 3-6.



Хандрико Артём Анатольевич,
студент 4 курса юридического факультета
Белорусского государственного университета

ВИДЫ НАКАЗАНИЙ ЗА КРАЖУ В ПРИЗМЕ СУДЕБНОЙ СТАТИСТИКИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

На фоне снижения количества осуждённых за хищения удельный вес осуждённых за кражу в 2012 г. составил 80,3 %. Динамика осуждения по ст. 205 (кража) УК Республики Беларусь (далее – УК) показывает рост числа преступлений до 2005 г., после чего наблюдается тенденция к снижению преступлений данной группы. Вместе с тем, удельный вес осуждённых за кражу относительно хищений из года в год растёт и в 2012 г. составил 80,3 %.

Законом Республики Беларусь от 15 июля 2009 г. № 42-3 санкция ч. 1 ст. 205 УК дополнена наказанием в виде общественных работ. Это объясняет значительное увеличение применения данного наказания после 2009 г. До 2009 г. санкция ч. 1 ст. 205 УК наказания в виде общественных работ не предусматривала, а по ч. 2 ст. 205 УК оно отсутствовало даже в первоначальной редакции, хотя статистика говорит о применении данного наказания. Применение наказания в виде общественных работ к 2012 г. по сравнению с 2003 г. уменьшилось почти в 5 раз. Следует полагать, что это произошло по следующим причинам:

1. Активно применялась ст. 70 (назначение более мягкого наказания).
2. Применение данного наказания как дополнительного (ч. 3 ст. 49 УК).

Следует заметить, что отсутствие чётких статистических данных ведёт к искажению судебной статистики.

К 2006 г. в 8 раз увеличилось число применения штрафа по ч. 1 ст. 205. После этого наблюдается снижение. Возможная причина данного снижения – падение судимости в целом после 2006 г. По ч. 2 ст. 205 после снижения до 2007 г. стал наблюдаться рост применения данного вида наказаний (к 2012 г. в 7,5 раз). Следует отметить, что поскольку кража является преступлением экономического характера, то целесообразно сделать акцент и на наказаниях экономического характера.

После роста до 2005 г. и по ч. 1 и по ч. 2 ст. 205 наблюдается тенденция снижения применения наказания в виде исправительных работ (почти в 2 раза по ч. 1 ст. 205 и в 15 раз

по ч. 2 ст. 205). На снижение оказало влияние увеличение применения ареста и ограничения свободы (2007 г. и 2008 г.).

Скачкообразный рост привёл к увеличению по ч. 1 ст. 205 к 2012 г. в 3 раза числа применения наказания в виде ареста. По ч. 2 ст. 205 наблюдается снижение, за исключением всплесков в 2006, 2009-2010 гг.

Статистика показывает рост числа применения наказания в виде ограничения свободы до 2009 г. и по ч. 1 и по ч. 2 ст. 205. После этого наблюдается тенденция к снижению.

Статистические данные показывают, что по ч. 1 ст. 205 суд в большинстве случаев назначал лишение свободы на сроки до 1 года и от 1 года до 2 лет. Встает вопрос: оправданы ли в данном случае столь короткие сроки? Возможно целесообразнее расширить использование альтернативных видов наказания (например, арест)? Помимо этого, существуют иные меры уголовной ответственности. Например, в 2012 г. по ч. 1 ст. 205 зафиксировано лишь 46 случаев применения отсрочки исполнения наказания (ст. 77 УК) и 41 случай условного неприменения наказания (ст. 78 УК). Также не стоит забывать о положениях ст. 62 УК: *наказание в виде лишения свободы может быть назначено лишь при условии, что цели уголовной ответственности не могут быть достигнуты применением более мягкого наказания.*

По ч. 2 ст. 205 как показывает статистика преобладает лишение свободы на срок от 1 года до 2 лет. Снижается число лиц, осуждённых к лишению свободы на срок от 3 до 4 лет по ч. 2 ст. 205 УК.

По ч. 3 ст. 205 УК суд чаще назначал лишение свободы сроком от 3 до 5 лет. Снижается число лиц, осуждённых к лишению свободы на срок от 5 до 7 лет.

По ч. 4 ст. 205 преобладают сроки от 5 до 8 лет, от 3 до 5 лет лишения свободы. За исключением 2005 г. и 2008 г. на протяжении всего анализируемого периода снижается количество осуждённых, которым назначено лишение свободы на срок от 8 до 10 лет. Снижается количество лиц, осуждённых к лишению свободы на срок от 10 до 12 лет. В 2012 г. ни одного случая не было зафиксировано.

Таким образом, изучение статистики применения наказаний за кражу позволяет сделать следующие выводы:

1. Отсутствие некоторых статистических данных ограничивает возможности для анализа особенностей применения некоторых видов наказаний.
2. Причиной снижения применения штрафа по ч. 1 ст. 205 УК следует признать падение судимости в целом после 2006 г.
3. Снижение применения в судебной практике исправительных работ обусловлено увеличением применения наказаний в виде ареста и ограничения свободы.
4. Статистика свидетельствует о большом удельном весе краткосрочного лишения свободы. Представляется целесообразным уделять большее внимание альтернативным лишению свободы наказаниям, а также иным мерам уголовной ответственности.



Чорний Руслан Леонтіївич,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЗМОВА У СКЛАДІ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОМУ СТ. 109 КК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ

Проблема кримінально-правової охорони конституційного ладу та державної влади посідає одне з ключових місць у науці кримінального права. Втім, питанням кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 109 КК України, вченими приділено недостатньо уваги. До найбільш дискусійних, належить питання щодо складу змови про

вчинення дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади.

Аналіз положень Кримінального кодексу КК України свідчить, що термін «змова» двічі застосовано у положеннях його Загальної частини: при формулюванні поняття готування до злочину (ч. 1 ст. 14) та одного з видів співучасті у злочині (ч. 2 ст. 28), а також двічі при визначенні основного складу злочину в Особливій частині (ч. 1 ст. 109 та ч. 1 ст. 437). Проте, зміст вказаного поняття законодавець не роз'яснює.

У зв'язку з цим, в теорії кримінального права відсутня єдність думок щодо змісту поняття «змова» та моменту, з якого злочин, передбачений ст. 109 КК України, у цій формі є закінченим.

Існує дві позиції з досліджуваної проблеми. Відповідно до першої – змова є караною за наявності самої лише домовленості (таємної угоди) між двома або більше особами про спільне вчинення злочину [1, с. 161 – 162]. Зміст другої позиції полягає у тому, що змова є не лише певною попередньою домовленістю про вчинення злочину, а й проявом конкретних дій особи, хоча і не пов'язаних із безпосередньою реалізацією об'єктивної сторони злочину, але такими, що сприяють його вчиненню [2, с. 138].

Остання позиція, на перший погляд, виглядає більш переконливою, оскільки, виходячи з сучасної доктрини кримінального права: лише суспільно небезпечне, протиправне та винне діяння може бути підставою кримінальної відповідальності, а не думки, наміри, бажання, переконання, настрої чи погляди особи, не об'єктивовані у конкретних діях (бездіяльності), заборонених законом про кримінальну відповідальність під загрозою покарання. У зв'язку з цим деякі вчені пропонують відмовитися від терміна «змова» у положеннях загальної частини закону про кримінальну відповідальність при визначенні поняття готування до злочину [3, с. 11, 95, 103, 106, 166], а це, у свою чергу, може мати наслідком пропозицію щодо внесення відповідних змін і до ч. 1 ст. 109 КК України. Проте, будь-які теоретичні висновки і законодавчі пропозиції повинні виходити із змісту термінів і понять, вжитих при конструюванні кримінально-правових норм.

Аналіз численних визначень поняття змови, а також термінів, які характеризують вказане поняття [4, с. 583; 5, с. 341, 874, 260; 6, с. 317, с. 1506; 7, с. 155, с. 111, 493] дає підстави стверджувати, що *змова – це таємне, зафіксоване у письмовій або в усній формі досягнення згоди (як обставини реальної дійсності) двох або більше осіб щодо спільного вчинення ними конкретного злочину відповідно до взятих на себе кожним суб'єктом зобов'язань, попередньо погоджених усіма учасниками такої групи.*

Таким чином, у нормативному розумінні змову на вчинення злочину слід розглядати як незакінчений злочин, а саме готування до нього (ч. 2 ст. 13 КК України). У свою чергу, діяння, передбачене ч. 1 ст. 109 КК України, у формі змови є злочином з так званим усіченим складом.

Виходячи з наведеного виникає щонайменше два запитання: по-перше, у чому знаходить свій вияв готування до злочину як явище об'єктивної дійсності? По-друге, які дії є необхідними для визнання готування до злочину у виді змови кримінально караним, і з якого моменту злочин, передбачений у ч. 1 ст. 109 КК України, у формі змови є закінченим?

З приводу першого питання в теорії кримінального права домінує позиція, що готування до злочину – це умисне, суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), яке передуює безпосередній реалізації об'єктивної сторони конкретного злочину, передбаченого в Особливій частині КК України [1, с. 157, 161 – 162].

Отже, змова як вид готування до злочину, окрім суб'єктивних, містить також об'єктивні ознаки, що знаходять свій безпосередній прояв у діях, хоча і не пов'язаних із безпосереднім виконанням об'єктивної сторони конкретного злочину, але спрямованих на реалізацію спільної для винних мети, у тому числі вчинення дій, передбачених у ч. 1 ст. 109 КК.

Відповідь на друге питання потребує аналізу поняття дії. У філософії дія розглядається як структурна одиниця діяльності; відносно завершений акт людської діяльності, для якого характерна спрямованість на досягнення визначеної усвідомлюваної мети, продуктивність і

навмисність індивідуальної активності. Усвідомленість мети та цілеспрямованість діяння виявляються, зокрема, у тому, що вони завжди передбачають використання засобів, якими можуть виступати різноманітні знаряддя, знаки, цінності, норми, ролі тощо. У свою чергу, діяльність означає специфічну активну форму ставлення особи до навколишнього світу, зміст якої утворюють його усвідомлена зміна і перетворення відповідно до поставленої мети. Діяльність людини передбачає певне протиставлення суб'єкта і об'єкта діяльності: особа протиставляє собі об'єкт діяльності як матеріал, який повинен отримати нову форму і властивості, перетворившись з матеріалу в продукт діяльності [8, с. 607, 633], яким є змова – група, утворена з двох або більше осіб, котрі об'єдналися з єдиною для всіх учасників метою – вчинення дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади. Розглянуті філософські положення щодо змісту категорій «дія» та «діяльність» дає всі підстави погодитися з твердженням В.Б. Малініна та А.Ф. Парфенова, що вчинювана суб'єктом дія (змова – Ч.Р.) – це початковий елемент процесу, який здійснює негативний вплив на суспільні відносини як об'єкт злочину і внаслідок цього має кримінально-правове значення [9, с. 23].

В теорії кримінального права протягом тривалого часу дискусійним залишається питання щодо змісту дії, як ознаки об'єктивної сторони складу злочину. Деякі учені під дією розуміють виключно рухи тіла людини [10, с. 28]. Інші – відносять до дії також сили і закономірності, які використав суб'єкт [11, с. 42 – 43]. Найбільш обґрунтованою видається позиція М.І.Панова, який поділяє дії на фізичні та інформаційні. Перші – «характеризуються такою суспільно небезпечною поведінкою, яка знаходить вияв у використанні мускульної, фізичної сили для здійснення злочинного посягання. Ці дії завжди спрямовані на зміну зовнішньої, фізичної сфери предметів матеріального світу тощо. Інформаційні дії полягають у такій суспільно небезпечній поведінці, яка спрямована на передачу відповідної інформації іншим особам і виявляється у словесній (вербальній) формі, а також у формі різних дій, що містять інформацію, смислових жестів і виразних рухів (міміка і пантоміма)» [12, с. 16]. У подальшому вказана позиція була розвинена Л.Д. Гаухманом, який зазначив, що дія може включати використання предметів зовнішнього світу, сил і закономірностей природи, дій інших людей і, таким чином, складатися з нескінченно різноманітних видів діяльності, які відомі людству в цілому або будуть винайдені ним у майбутньому [13, с. 96].

Таким чином, змова є актом усвідомленої, умисної, вольової поведінки двох або більше осіб, об'єднаних спільною метою на вчинення злочину, тобто суспільно небезпечною дією. Об'єктивно вона може проявитися як у рухах тіла людини, так і в словесній або письмовій формі, а також за допомогою різних технічних пристроїв, телекомунікаційних мереж тощо. З суб'єктивної сторони, змова повинна передбачати усвідомлення винними спільності своїх дій і бажання їх вчинити.

На підставі викладеного є підстави вважати, що змова у контексті ч. 1 ст. 109 КК України – це суспільно небезпечна дія, яка є одним з видів караного готування до злочину, при цьому злочин, передбачений у ч. 1 ст. 109 КК України у вказаній формі є закінченим з моменту досягнення учасниками такої змови домовленості про спільне вчинення дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади.

Використані джерела:

1. Навроцький, В.О. *Основи кримінально-правової кваліфікації [Текст] : навч. посібник В.О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с. – Бібліогр. : с. 690 – 692.*
2. *Енциклопедия уголовного права [Текст] / отв. ред. В.Б. Малинин. – СПб. : Издание профессора Малинина, 2005. – Т.5 : Неоконченное преступление / М.В. Гринь [и др.]. – [Б. м.] : [б.и.], 2006. – 462 с.*
3. Чернокозинская, С.В. *Приготовление к преступлению: Понятие, основания и принципы криминализации, влияние на квалификацию преступления и наказание [Текст] : дис...*

- канд... юрид. наук : 12.00.08. / Чернокозинская Светлана Васильевна ; Саратовский юридический институт МВД РФ. – Саратов, 2005. – 205 с.
4. Даль, В.И. Толковый словарь русского языка. Современная версия [Текст] / В.И. Даль ; сост. Е. Грушко, Ю. Медведев. – М. : ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 736 с.
 5. Сучасний тлумачний словник Української мови: 65 000 слів [Текст] / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2006. – 1008 с.
 6. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] : 250000 (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
 7. Тлумачний словник української мови [Текст] / А.О. Івченко. – Х. : Фоліо, 2002. – 540 с. – (Бібліотека державної мови).
 8. Новая философская энциклопедия : в 4 т. [Текст] / Ин-т философии Российской акад. наук, Национальный общественно-научный фонд ; науч.-ред. совет.: В.С. Степин – пред. совета и др. – М. : Мысль, 2010. – 27 см. Т. 1: А – Д. – 2010. – 741, [1] с. : ил.
 9. Малинин, В.Б., Парфенов, А.Ф. Объективная сторона преступления [Текст] / В.Б. Малинин, А.Ф. Парфенов. – СПб. : Издательство Юридического института Санкт-Петербурга, 2004. – 301 с.
 10. Кузнецова, Н.Ф. Избранные труды [Текст] / Н.Ф. Кузнецова / Предисловие академика В.Н. Кудрявцева. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 834 с.
 11. Ковалев М.И., Васьков, П.Т. Причинная связь в советском уголовном праве [Текст] / М.И. Ковалев, П.Т. Васьков ; ред. А.А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1958. – 72 с.
 12. Панов, Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность [Текст] / Н.И. Панов. – Х. : Вища шк., 1982. – 160 с.
 13. Гаухман, Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика / Л.Д. Гаухман. – 4-е изд., перераб. и доп. – Москва. : Центр ЮрИнфоР, 2010. – 557, [2] с.; 20 см. – (Библиотека "ЮрИнфоР").



Чужеземец Алина Сергеевна,
студентка 5 курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ ИНЫХ МЕР УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

В течение длительного времени уголовное наказание считалось главным средством противостояния преступности и воздействия на неё, признавалось и признается основной формой реализации уголовной ответственности. Однако на протяжении своего существования этот институт вызывал острые споры философов, социологов, политологов и, конечно, юристов, по поводу своей эффективности как средства противостояния преступности.

Исследованию института альтернативных видов уголовных наказаний в юридической литературе уделялось значительное внимание. Существенный вклад в разработку концептуальных положений назначения и исполнения отдельных видов рассматриваемой группы наказаний внесли исследования целого ряда авторов: Г.А. Алексеевой, И.А. Бушуева, С.В. Бородина, В.И. Гуськова, С.И. Дементьева, А.И. Зубкова, В.Д. Иванова, Ю.А. Кашубы, А.В. Баркова, В.М. Хомича, Э.А. Саркисовой и других учёных.

Вместе с тем, большинством из них осуждение без применения наказания рассматривалось как освобождение осуждённого от наказания, а не как самостоятельная форма реализации уголовной ответственности. Существенный вклад в развитие альтернативных наказанию мер воздействия был внесён в последние годы XX столетия. Разработанная белорусской школой уголовного права (В.М. Хомич) нормативная концепция уголовной ответственности, которая нашла отражение в принятом в 1999 г. Уголовном

кодексе Республики Беларусь (далее УК). В настоящее время в систему иных мер уголовной ответственности включены: осуждение с отсрочкой исполнения наказания (ст. 77 УК), осуждение с условным неприменением наказания (ст. 78 УК) и осуждение без назначения наказания (ст. 79 УК)[5, с. 58].

Перечисленные меры являются важным средством обеспечения исправления осуждённых без изоляции от общества и реализуются путём осуществления мер профилактического, исправительного и испытательного характера в отношении осуждённого и посредством угрозы применения наказания в случае, если осуждённый нарушит условия испытания.

Основанием применения иных мер уголовной ответственности является возможность достижения целей уголовной ответственности без отбывания назначенного наказания, о наличии которой должен прийти при всестороннем анализе обстоятельств дела.

По данным судебной статистики по республике наиболее часто с применением ст.ст. 77, 78, 79 осуждались лица, виновные в незаконной охоте (ст. 282 УК) – 16,7 %, незаконной добыче рыбы или других водных животных (ст. 281 УК) – 12,5 %, вовлечение несовершеннолетнего в совершение преступления (ст. 172 УК) – 11,3 %. Такие цифры статистики вызваны рядом ограничений, установленных белорусским законодателем. Во-первых, установлен запрет на применение данных мер к лицам, совершившим тяжкие и особо тяжкие преступления (исключение лишь несовершеннолетние и лица, достигшие пенсионного возраста). Во-вторых, в УК есть указание на предельный срок лишения свободы. При применении иных мер уголовной ответственности присутствует такое условие, как назначение лицу наказания в виде лишения свободы на срок до 5 лет. И чтобы применить меры, указанные в ст.ст. 77, 78, 79, суды, как правило, вынуждены завышать оценку характера и степени общественной опасности содеянного, назначая лицу наказание в виде лишения свободы. В итоге, к примеру, осуждение с условным неприменением наказания оказывается, как бы более строгой мерой, чем наказание в виде ареста, ограничения свободы, исправительных работ, так как оно применяется за более опасное преступление, чего в принципе быть не должно [4, с. 49].

Одной из главных задач, стоящих перед судами, является расширение применения иных мер уголовной ответственности. Для ее решения указанные меры необходимо применять к лицам, не представляющим опасности для общества. При этом суду необходимо детально проанализировать все обстоятельства совершенного преступного деяния и личность виновного. Оценивая личность виновного, следует учитывать и самые последние сведения о характере поведения обвиняемого, которые дают возможность в перспективе оценить его позитивное отношение к правопорядку [2, с. 19].

Таким образом, для более эффективного применения иных мер уголовной ответственности необходимо:

- 1) расширить круг преступлений, за совершение которых можно было бы применять иные меры уголовной ответственности и предоставить суду возможность выносить обвинительный приговор и в отношении лиц, впервые совершивших тяжкое преступление, не сопряжённое с посягательством на жизнь и здоровье человека. В этом случае обвиняемый должен добровольно возместить причинённый ущерб, передать в собственность государства принадлежащие ему орудия и средства совершения преступления;
- 2) осуществить индивидуальный подход судов при определении мер ответственности осуждённым;
- 3) сделать открытым перечень применяемых к осуждённым ограничений и возлагать на них дополнительные обязанности;
- 4) ужесточить последствия неисполнения возложенных обязанностей.

Указанные меры, возможно, позволят достичь главного результата – исправления осуждённых и предотвращения рецидива преступности, а также экономии государственных ресурсов на содержание осуждённых.

Использованные источники:

1. Концепция совершенствования системы мер уголовной ответственности и порядка их исполнения: указ Респ. Беларусь, 23 окт. 2010 г. № 672 // Консультант Плюс: Беларусь. [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2012.
2. Кухоцковалец, С. Вопросы применения судами иных мер уголовной ответственности / С. Кухоцковалец // Юстыцыя Беларусі. -2011. - №8. – С.19-20.
3. Михайлов, К.В. О понятии и правовой природе условного осуждения / К.. Михайлов // Российская юстиция. – 2008. - №1. – С. 35-37
4. Саркисова, Э.А. Осуждение с условным неприменением наказания: к вопросу о совершенствовании правового регулирования / Э. А. Саркисова // Юстыцыя Беларусі. – 2006. - №4. -С. 48-52.
5. Уголовный кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 2 июня 1999г.: одобр. Советом Респ. 24 июля 1999 г.: текст Кодекса по состоянию на 12 февр. 2010 г. – Минск: Амалфея, 2012. – 352 с.



Шопіна Юлія Олегівна,
студентка 4 курсу групи “Правознавство” Кам’янець-Подільської філії
Національного університету державної податкової служби України

ВИХОВНО-ВИПРАВНІ ЗАКЛАДИ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У контексті проблеми, що розглядається, особливої уваги потребує вивчення історико-правової спадщини в сфері реалізації кримінального покарання позбавленням волі щодо неповнолітніх, яка мала місце в дореволюційній Росії до складу якої входило дев’ять етнічних українських губерній.

Зазначена проблема має достатньо багату історіографію, яку можна класифікувати на три періоди: дореволюційний, радянський, пострадянський.

Системі пенітенціарних закладів для неповнолітніх у Російській імперії присвятили свої праці вчені-правознавці дожовтневої доби, серед них: Д. Дріль [1], А. Кістяковський [2], Н. Тотанцев [3].

Радянська юридична історіографія представлена роботами: З.А. Астемірова [4], Г.М. Мінковського [5], Я.М. Шевченка [6].

У сучасній юридичній літературі зазначену проблему висвітлювали В.М. Бурдін [7], І. Васильківська [8], Н.С. Юзікова [9].

Метою статті є визначення ролі та місця каральних установ для неповнолітніх правопорушників у загальноімперській репресивній системі, еволюцію основних засобів пенітенціарно-педагогічного впливу на засуджених та можливість їх запозичення сучасною кримінально-виконавчою системою України.

Неповнолітні як спеціальний суб’єкт кримінальної відповідальності вперше в історії кримінального законодавства Російської імперії згадуються в Артикулах військових 1715. : «Покарання за крадіжку пом’якшується або особа взагалі не карається, якщо це дитина і вона може бути віддана батькам на виховання [10, с. 363].

Подальший розвиток і нормативне визначення інститут кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх отримав в « У положенні про покарання кримінальні та виправні» 1845 р. Терміном «неповнолітній», охоплювалась категорія осіб у віці від 10 до 17 років, які вчинили умисні злочини. «У положенні про покарання кримінальні та виправні» визначило особливий порядок застосування покарань до цієї категорії осіб. Так, за деякі склади злочинів санкції яких передбачали тілесні покарання і заслання на каторжні роботи,

неповнолітні карались засланням на поселення. За суспільно небезпечні діяння, що передбачали ув'язнення у гамівному та робочому домі, неповнолітні карались ув'язненням в монастирі строком від двох місяців до одного року.

Аналізуючи зміст ст. 173 «Статуту про ув'язнення в тюрмах та при поліції» в редакції 1857 р. необхідно зробити висновок, що вона містила припис утримувати неповнолітніх окремо від дорослих засуджених у тюрмах, але ця вимога була тільки побажанням законодавця, про що свідчить подання Президента товариства опіки про тюрми С.С. Ланського на ім'я імператора Олександра II, в якому зазначалось наступне: «Неповнолітні утримуються в ув'язненні роками. Більшість із них заражені духом розпусти від спілкування з дорослими злочинцями [11, с. 279].

5 грудня 1866 р. у Російській імперії набув чинності Закон «Про створення притулків та колоній для морального виправлення неповнолітніх правопорушників». Цим законодавчим актом передбачалось створення в усіх губерніях Російської імперії системи виховно-виправних закладів для неповнолітніх правопорушників.

Зазначу, що цей нормативний акт став результатом роботи представників товариства опіки про тюрми, які протягом шести місяців 1865 р. вивчали діяльність аналогічних установ в Швейцарії, заснованих відомим педагогом І. Пестолоцці.

Перша із колоній для неповнолітніх злочинців у Російській імперії була відкрита 7 червня 1871 р. поблизу міста Санкт-Петербурга. За десятилітній період з 1871-1881 рр. на теренах Російської імперії було відкрито шість притулків та п'ять землеробних колоній. Серед них в Україні Рубежівська земельно-ремісницька колонія поблизу міста Київ (1876 р.) та Харківський виправний притулок (1881 р.).

З часу проведення тюремної реформи в Російській імперії (1879 р.) та створення головного тюремного управління, центральним органом пенітенціарної системи, починаючи з 1881 р. організовувались з'їзди представників виховно-виправних закладів на яких вирішувались питання, пов'язані з практикою виконання покарань, формуванням корпусу пенітенціарно-педагогічних службовців.

Ось як виглядав штат земельно-ремісницької колонії у м. Студзинець поблизу Варшави: директор, помічник директора, законовчителі, лікар, начальники відділень, наглядачі, економіст, садівник, бухгалтер, завідувач магазином, майстри, службовці, сторожі, кухонна прислуга [12, с. 40].

За даними Головного тюремного управління станом на 01.01.1801 р. загальна кількість засуджених до покарання позбавленням волі віком від 10 до 17 років сягала 3 543 особи, або 3% від загальної кількості засуджених у 1800 р. Із них 1414 неповнолітніх, відбували покарання у притулках та колоніях, 1722 особи тримались у спеціальних приміщеннях при тюрмах і 407 неповнолітніх ув'язнених відбували покарання разом із дорослими злочинцями у загальних камерах губернських та повітових тюрем [13, с. 46].

Цікавим є факт, що станом на 01.01.1805 р. на території Російської імперії функціонувало 43 притулки і 6 сільськогосподарських колоній відкритих на внески приватних осіб і ні однієї державної установи подібного зразка.

На початок XX ст. в українських губерніях функціонували Рубежівська, Полтавська, Чернігівська колонії, Одеський та Харківський притулки для неповнолітніх злочинців.

22 квітня 1801 р. у місті Кам'янець- Подільському було відкрито Подільську виправну колонію для неповнолітніх, яка підпорядковувалась «Подільському товариству виправних колоній та притулків».

Станом на 1 січня 1803 р. у колонії трималося 14 вихованців – за вироками судових установ та 4 сиріт за постановою комітету товариства. За соціальним становищем вихованці поділялись наступним чином: міські жителі (61%); сільські (39%).

Вихованці колонії навчались в основному сільськогосподарським професіям. При колонії функціонувала теслярна майстерня в якій, під керівництвом досвідченого майстра, вихованці опановували професію тесляра. Заняття в майстерні проводились протягом зимових місяців вечорами. Шкільні заняття (за програмою церковно-приходських шкіл),

зазвичай в колонії, розпочинались із жовтня місяця до березня – початку польових робіт. Безпосередньо колонія підпорядковувалась директору, окрім нього у штаті колонії перебували: наглядач, фельдшер, садівник та теслярний майстер [14, с. 139].

Більшість із існуючих колоній та притулків були призначенні для тримання неповнолітніх чоловічої статі, і тільки три для неповнолітніх жінок, а саме Сарговський, Московський та Варшавський притулок «Пуца» [15, с. 61].

Однак, такої кількості виховно-виправних установ було недостатньо порівняно із щорічно зростаючим рівнем злочинності неповнолітніх.

У 1808 р. ця цифра становила 4 628 особи, або 3,1%; у 1809 р. відповідно 6 137 осіб, або 3,7%, а у 1810 р. 7 483 особи, або 4,6% від загальної кількості засуджених [13, с. 47].

Аналізуючи стан рецидивної злочинності серед неповнолітніх, які звільнились із місць позбавлення волі, відомий вчений-пенітенціарист С. Познишов писав наступне: «Значний відсоток осіб, які відбувають покарання у спеціальних приміщеннях при тюрмах, неповнолітніх, тримався разом з дорослими арештантами. Більше половини із них нічим корисним не займаються, а це означає, що вони швидко проходять курс «тюремної науки». Тюремне ув'язнення губить їх навечно. Воно робить їх професійними злочинцями [16, с. 54].

Недостатня кількість коштів, які виділялись урядом на побудову нових виховно-виправних закладів у 1806-1809 рр. не дозволяла Головному тюремному управлінню облаштовувати особливі приміщення при тюрмах для тримання неповнолітніх ув'язнених. Водночас, заснованих на кошти приватних осіб притулків та колоній було недостатньо.

Вивчивши власну та зарубіжну практику в сфері виконання покарання у вигляді позбавлення волі щодо неповнолітніх правопорушників Міністерство юстиції Російської імперії розробило проект «Положення про виховно-виправні заклади для неповнолітніх», який набрав юридичної сили 19.04.1809 р. [17].

Відповідно до ст. 1 Положення на виховно-виправні заклади покладалось наступні завдання: забезпечення порядку та умов виконання покарання; виправлення засуджених; запобігання вчиненню ними нових злочинів; підготовка їх до чесного життя в умовах волі.

З метою забезпечення визначених завдань передбачалась наступна система засобів виправлення неповнолітніх правопорушників: режим виконання (відбування) покарання; залучення до суспільно корисної праці; релігійне виховання та професійне навчання.

У виховно-виправних закладах відповідно з нормами Положення могли тримати неповнолітніх у віці від 10 до 17 років:

- 1) визнані винними у вчиненні будь-якого злочинного діяння на підставі вироку суду;
- 2) звинувачені та підсудні стосовно яких обрано запобіжний захід – взяття під варту;
- 3) жебраки, волоцюги, безпритульні та безпризорні за постановою комітетів, правлінь та рад товариств, яким підпорядковувались виховно-виправні заклади;
- 4) відданні для виправлення батьками за згодою установ, яким підпорядковувались виховно-виправні заклади.

На початок 1917 р. у системі Головного тюремного управління функціонувало 57 колоній та притулків, в яких трималось 2 570 вихованців [18, с. 208].

Таким чином, розглянувши основні етапи еволюції пенітенціарних закладів для неповнолітніх правопорушників необхідно зробити наступні висновки:

- у результаті проведених буржуазних реформ у 70-х роках XIX ст. у Російській імперії особливо актуальним постало питання реалізації кримінального покарання позбавленням волі щодо неповнолітніх;
- судова реформа 1864 р. визначила підсудність неповнолітніх мировим суддям;
- розширення практики застосування покарання у вигляді позбавлення волі стосовно неповнолітніх обумовило необхідність формування відповідної структури закладів для неповнолітніх злочинців;
- пенітенціарні установи для підлітків посідали особливе місце у репресивному апараті дореволюційної Росії, що надавало можливість диференційованого впливу на

особистість засудженого у контексті застосування засобів пенітенціарно-педагогічного впливу.

Використані джерела:

1. Дриль Д.А. Преступность и преступники (Уголовно-психологические методы) / Д.А. Дриль, - С.Пб.: издание Х. Канторовича, 1895.- 293 с.
2. Кистяковский А.Ф. Элементарный учебник общего уголовного права с подробным изложением начал русского уголовного законодательства / А.Ф. Кистяковский. – К., 1882. – Часть общая. – 930 с.
3. Тотанцев Н.С. Русское уголовное право: Часть общая: В 2 т. / Н.С. Тотанцев. – Тула : Автограф, 2001. – Т. 1 - 799 с.
4. Астемиров З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. / З.А. Астемиров. - М. : Юрид. л-ра, 1970. – 125 с.
5. Миньковский Г.М. Особенности расследования и судебного разбирательства дел о несовершеннолетних / Г.М. Миньковский. – М. : Госюриздат., 1959. – 208 с.
6. Шевченко Я.Н. Правовое регулирование ответственности несовершеннолетних. / Я.Н. Шевченко. – К. : Наукова думка, 1976. – 192 с.
7. Бурдін В.П. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: [монографія] / В.М. Бурдін. – К. : Атіка, 2004. – 240 с.
8. Васильківська І. Сімейне виховання в Україні: шляхи вдосконалення в аспекті запобігання злочинності неповнолітніх. / І. Васильківська // Право України. – 2000. - № 4. – с. 99-102.
9. Юзікова Н.С. Проблема кримінально-правового захисту інтересів неповнолітніх: [Монографія] / Н.С. Юзікова. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 1899. – 160 с.
10. Российское законодательство X-XX веков: В 9 т. – М. : юрид. Л-ра, 1984. – Т. 4. – 511 с.
11. Никитин В.Н. Жизнь заключенных. Обзор петербургских тюрем и относящихся к ним узаконений и административных распоряжений / В.Н. Никитин. – С. Пб. : Колесов и Михлин, 1871. – 300 с.
12. Внутреннее устройство земледельческо-ремесленной колонии в городе Студзенец (близ Варшавы) // Тюремный вестник. – 1800. - № 8. – с. 40-45.
13. Тарнавский Е. Н. Движение числа несовершеннолетних, осуждённых в связи с общим ростом преступности в России за 1801-1910 гг. / Е.Н. Тарнавский // Журнал Министерства юстиции. – 1913. - № 10. – с. 45-47.
14. Обзор Подольской губернии за 1803 год. – Каменец- Подольск: типография губернского правления, 1904. – 188 с.
15. Тетрюмов И.М. Земледельческие колонии и исправительные заведения для малолетних преступников / И.М. Тетрюмов // Журнал Министерства юстиции. – 1896. - № 3. – с. 21-66.
16. Познышев С.В. К вопросу о несовершеннолетних преступниках / С.В. Познышев // Вопросы права. -1910. –Книга V. – с. 54-55.
17. Свод законов Российской империи. – С. Пб., 1913. – т. XIV.
18. Уголовно-исполнительное право России: теория, законодательство, международные стандарты, отечественная практика конца XIX- начала XXI века : Учебник для вузов / Под ред.. д. ю. н., проф. А.И. Зубкова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : НОРМА, 2002. – 720 с.



КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС. КРИМІНАЛІСТИКА. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА.

Боржецька Наталія Леонідівна,

аспірант кафедри правосуддя та кримінально-правових дисциплін

Інституту права ім. І. Малиновського Національного університету "Острозька академія"

ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ФОРМІ СКЛАДАННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ

Закінчення досудового розслідування у формі складання обвинувального акту має певну специфіку при здійсненні особливих порядків кримінального провадження, зокрема при здійсненні кримінального провадження на підставі угод.

Подібно багатьом іншим нововведенням, законодавчо закріплені особливості кримінального провадження на підставі угод, часто породжують різночитання при теоретичному аналізі та проблеми у практичному застосуванні, зокрема на етапі закінчення досудового розслідування.

1. При співставленні ст. 291 та ст. 474 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) простежується певна неузгодженість норм права.

Так, відповідно до ч. 4 ст. 291 КПК «До обвинувального акта додається: 1) реєстр матеріалів досудового розслідування; 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування; 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування; 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного. Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється» [1, с. 121].

Тоді як ч. 1 ст. 474 КПК передбачає, що якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт невідкладно надсилається до суду з підписаною сторонами угодою. Можливість надіслання до суду такого додатку (угоди) до обвинувального акту не згадується у ст. 291 КПК.

Очевидно, що ст. 474 КПК містить норми, які визначають загальний порядок судового провадження на підставі угоди, котрий проте є специфічним в порівнянні із загальним порядком кримінального провадження. Тому ч. 1 ст. 474 КПК є спеціальною по відношенню до ч. 4 ст. 291 КПК, доповнює, конкретизує та уточнює її положення.

З огляду на те, що останнє речення ч. 4 ст. 291 КПК в категоричній формі не допускає надання суду інших документів до початку судового розгляду, для більш послідовного формулювання норм права законодавцю все ж слід було пом'якшити категоричність даної норми, передбачивши посилання на встановлені кримінальним процесуальним законом винятки. Зокрема, сформулювати останнє речення ч. 4 ст. 291 КПК наступним чином: «Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється, *за винятком випадків, передбачених цим Кодексом*».

2. Деякі проблеми виникають у правозастосуванні при розрізненні таких форм закінчення досудового розслідування, як звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим та звернення до суду з обвинувальним актом у кримінальному провадженні на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим.

Так, практика укладання угод про примирення між потерпілим та підозрюваним/обвинуваченим знає випадки передбачення як однієї з умов укладеної угоди – згоди сторонами на закриття щодо підозрюваного/обвинуваченого кримінального провадження на підставі та в порядку, передбаченому ст. 46 Кримінального кодексу України (далі – КК).

Проте при зверненні до суду з обвинувальним актом у кримінальному провадженні на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим посилення в угоді на ст. 46 КК («Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим») є абсолютно неприпустимим з огляду на різну правову природу, а також кримінальні матеріальні та кримінальні процесуальні наслідки застосування інститутів звільнення від кримінальної відповідальності та укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, передбачені, зокрема, ч.ч. 1, 2 ст. 286, ч. 3 ст. 288, ч. 1 ст. 474, ч. 1, 2 ст. 475 КПК.

На підставі проведеного аналізу практики застосування КПК судова палата у кримінальних справах в п. 4 інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ головам апеляційних судів областей, міст Києва та Севастополя, Апеляційного суду Автономної Республіки Крим «Про доповнення до інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 № 223-1679/0/4-12 "Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод"» від 5 квітня 2013 року № 223-558/0/4-13 (далі – Лист) звернула увагу суддів судів першої та апеляційної інстанцій, що «у випадках, коли у кримінальному провадженні одночасно вбачаються підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим, передбачені ст. 46 КК, та для призначення обвинуваченій особі покарання на підставі угоди між потерпілим і підозрюваним/обвинуваченим (надійшла укладена між сторонами угода про примирення), суд, враховуючи, що стаття кримінального закону, яка передбачає таке звільнення від кримінальної відповідальності, має імперативний (обов'язковий) характер, а також беручи до уваги встановлені обставини, повинен: за наявності підстав для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим... та згоди обвинуваченого на таке звільнення і закриття провадження з таких підстав – відмовити згідно з п. 3 ч. 7 ст. 474 КПК у затвердженні угоди про примирення та звільнити обвинуваченого від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК; за наявності підстав для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим, у разі якщо потерпілий заперечує проти такого звільнення, оскільки результатом його примирення з обвинуваченим є укладена між ними угода, ... за відсутності підстав для відмови в її затвердженні – ухвалити вирок, яким затвердити угоду і призначити узгоджену сторонами міру покарання» [2].

Вказаними окремими теоретичними та практичними проблемами закінчення досудового розслідування у формі складання обвинувального акту при здійсненні кримінального провадження на підставі угод не вичерпується весь їх перелік. Проте аналіз навіть декількох з них свідчить про необхідність більш чіткого формулювання законодавцем кримінальних процесуальних норм та їх глибокого критичного аналізу кожним правозастосовувачем з метою уникнення неоднозначного тлумачення.

Використані джерела:

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України [текст]: – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 254 с.*
2. *Про доповнення до інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 № 223-1679/0/4-12 "Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод" : інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квітня 2013 року № 223-558/0/4-13: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0223740-13>*



ПРОКУРОР ЯК КЕРІВНИК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

В умовах сьогодення, прийняття нового КПК являлось нагальною потребою, адже попередній КПК діяв понад 50 років, а Українська держава має ж намір приєднатися до Європейського співтовариства .

І проблемою був не тільки вік самого Кодексу, адже відомі випадки у світі, коли закони діють століттями, і це тільки позитивно їх характеризує. Справа в тому, що коли приймали КПК 1960 року, у його основу була покладена така пострадянська суспільна і правова модель, яка не забезпечує належного захисту прав підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного у процесі. У ньому, можна сказати, був обвинувачувальний нахил.

Новий КПК України, прийнятий Верховною Радою України у квітні 2012 року, – важливий підсумковий документ судово-правової реформи. Основною його ідеєю є захист прав і законних інтересів громадян в межах кримінального провадження.

У зв'язку з прийняттям нового КПК України, що ліквідував архаїчний кримінально-процесуальний інститут додаткового розслідування, гостро постало питання про необхідність забезпечення не тільки законного, а й якісного розслідування кримінальної справи під час досудового провадження. Виконання цього відповідального завдання ст. 36 КПК України покладає на наглядаючого прокурора, наділяючи його функцією процесуального керівництва досудовим розслідуванням . Поза тим, законодавець окремо не виділяє повноважень, за допомогою яких прокурор реалізує цю функцію, вважаючи, що будь-яке із повноважень прокурора, визначених ч. 2 ст.36 КПК України, може бути використаним для здійснення функції процесуального керівництва досудовим розслідуванням [1; 2].

По-перше, відповідно до ст. 30 Закону України «Про прокуратуру» [4] завданням прокурорського нагляду є своєчасне вчинення прокурором передбачених законом заходів по виявленню і усуненню порушень закону у досудовому провадженні.

По-друге, прокурор зобов'язаний засобами процесуального керівництва забезпечити повне і якісне встановлення слідчим всіх обставин, які підлягають доказуванню по кримінальній справі відповідно до ст. 91 КПК України.

Процесуальне керівництво пов'язане з організацією досудового розслідування справи з використанням не внутрішніх організаційно-управлінських повноважень, а правових кримінально-процесуальних повноважень владно-розпорядчого характеру, закріплених у ст. 36 КПК України.

Це – різні види керівництва, як за спрямованістю, так і за змістом. Якщо перший з них направлений на забезпечення високої організації праці, то другий – на методику, техніку і тактику розслідування кримінальної справи [2].

Починається прокурорський нагляд з моменту надходження повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення і продовжується до завершення досудового розслідування. Здійснюється він систематично і незалежно від наявності сигналів про порушення законності. Нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування – це конституційна функція прокуратури, необхідність якої обумовлена підвищеною відповідальністю органів досудового розслідування. Адже їхня діяльність пов'язана з вторгненням у сферу особливо охоронюваних прав людини, а також із можливістю застосування при цьому найтяжчих державних примусових заходів процесуального характеру аж до тимчасового позбавлення волі. Тому, з метою забезпечення належного прокурорського нагляду під час досудового розслідування необхідно передусім чітко визначити завдання прокурора у досудовому провадженні.

Дискусійним залишається й питання про співвідношення прокурорського нагляду і процесуального керівництва розслідуванням. В юридичній літературі існує чотири основні

погляди на цю проблему. Одні автори повністю відкидають керівну роль прокурора при розслідуванні злочинів, стверджуючи, що керівництво несумісне з прокурорським наглядом. Інші вважають, що прокурор керує лише слідчими органів прокуратури, а в ролі керівників слідчих підрозділів інших правоохоронних органів виступають на чальники цих слідчих підрозділів. Деякі автори обстоюють наявність у прокурора функції процесуального керівництва розслідуванням, але тлумачать його (як і український законодавець) у формі нагляду, вважаючи, що між першим і другим чіткої межі провести неможливо.

І, насамкінець, є прихильники висновку, що прокурорський нагляд і процесуальне керівництво – це самостійні функції прокурора у досудовому провадженні.

Якщо більш чітко сформулювати наглядові завдання у досудовому провадженні, то вони будуть виглядати так: це попередження і своєчасне виявлення будь-яких порушень закону, допущених органами досудового розслідування при виконанні процесуальних і слідчих дій та прийнятті процесуальних і слідчих рішень під час досудового розслідування; своєчасне припинення та усунення цих порушень закону; своєчасне виявлення та усунення порушень закону, допущених іншими учасниками досудового провадження, захист прав учасників досудового провадження, а в разі їх порушення – прийняття передбачених законом заходів до негайного відновлення; забезпечення повного, об'єктивного та якісного досудового розслідування [3].

На думку В.М. Юрчишина, «чистого прокурорського нагляду» взагалі не існує, бо аналіз юридичних понять і дослідження реальних фактів дійсності – різні речі. В конкретних галузях людської діяльності є свої особливості. Саме ними і визначається специфіка прокурорського нагляду. Кримінальне судочинство і сфера його застосування вимагають надання прокурору владно-розпорядчих повноважень, без яких цей вид нагляду не

може бути ефективним. Своєчасне виявлення порушень закону, допущених у досудовому провадженні, і своєчасне їх усунення унеможливлюються без використання владно розпорядчих повноважень прокурора [2].

Процесуальне керівництво забезпечує якісне розслідування справи, що має безпосереднє і вирішальне значення як для складання прокурором кримінального позову, так і формування його позиції в суді як державного обвинувача. А щоб мати таку впевненість, прокурор зобов'язаний сам систематично брати участь у розслідуванні справи й оперативно керувати досудовим розслідуванням, направляти і координувати його.

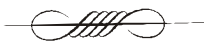
Тільки на базі такого керівництва процесуальною діяльністю слідчих, безпосередньої участі в провадженні важливих слідчих дій, своєчасного виправлення помилок, допущених при розслідуванні справи, прокурор може забезпечити об'єктивне, повне і всебічне розслідування справи, а отже, матиме фактичну і юридичну можливість як державний обвинувач твердо і послідовно відстоювати з судової трибуни свою точку зору з питань доведеності злочину і винуватості підсудного [2].

І все ж, належній ефективності діяльності сторони обвинувачення перешкоджає відсутність необхідних структурних змін в органах досудового розслідування і прокуратурі, що має наслідком надмірне навантаження на слідчих і відсутність належної ініціативності прокурорів як процесуальних керівників розслідування [5].

Використані джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України :чинне законодавство: поточна редакція — Редакція від 11.08.2013 р. (офіц.текст) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1362114858573239>.
2. Юрчишин В.М. «Прокурор як керівник досудового розслідування».- журнал Адвокат №7 2012 р.- 26-30 ст.
3. Юрчишин В.М. «Нагляд прокурора при провадженні досудового розслідування за новим Кримінальним процесуальним Кодексом України».- Кримінальний процес і криміналістика.- 2012 р. – 74-77 ст.

4. Закон України «Про прокуратуру»: чинне законодавство : поточна редакція - Редакція від 09.06.2013 р. (офіц. текст) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12/print1362114858573239>.
5. Реалізація нового КПК України у 2013 році (моніторинговий звіт)/ О.А. Банчук, М.І. Хавронюк.- К.: ФОП Москаленко О.М., 2013.- 40 ст.



Волкотруб Сергій Григорович,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ ВІДПОВІДНО ДО КПК УКРАЇНИ 2012 РОКУ

У процесуальній літературі неодноразово наголошувалося на тому, що кримінально-процесуальні функції як напрямки, види діяльності, обумовлені завданнями кримінального судочинства. Власне термін функція (від латинського *functio* – "виконання, завершення") у його загальному значенні розуміють як "діяльність, обов'язок, роботу; призначення" [4, с. 630]. 3.3. Зінатулін цілком справедливо підкреслює, що проблема кримінально-процесуальних функцій відноситься до категорії таких, що потребують уваги дослідників не час від часу, а щодня, постійно, безперервно.

У науці кримінального процесу немає єдиного підходу до визначення кримінально-процесуальних функцій, поняття і зміст даної категорії є дискусійними. Практично не викликає сумнівів, що функції - це окремі напрями кримінально-процесуальної діяльності [5, с. 188]. В подальшому науковці конкретизують це базове визначення і зазначають, що це визначені законом основні напрями кримінально-процесуальної діяльності. Ще більше ознак містить визначення кримінально-процесуальних функцій, згідно з яким - це виражені в законі основні напрями процесуальної діяльності, які здійснюються самостійними суб'єктами, котрим для досягнення відповідних цілей надано широкі права і повноваження на активну участь в кримінальному судочинстві [1, с. 13]. Однак найбільш повним визначенням можна вважати таке: "кримінально-процесуальні функції - це визначені у законі основні напрями процесуальної діяльності, що здійснюються з метою реалізації завдань кримінального судочинства суб'єктами, уповноваженими на ведення процесу або наділеними правами для активної участі у справі з метою захисту своїх законних інтересів" [3, с. 23]. Таким чином кримінально-процесуальна функція дозволяє визначити призначення і роль учасника процесу у кримінальному судочинстві.

Після прийняття та набрання чинності КПК України 2012 р. чимало питань виникло у зв'язку з новітнім формулюванням функції прокурорського нагляду. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 36 КПК України 2012 р. прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, наділений значним обсягом повноважень щодо здійснення кримінального переслідування особи та, одночасно, і щодо забезпечення прав та законних інтересів особи в кримінальному провадженні. Таким чином, до повноважень одного суб'єкта (прокурора) належить здійснення як суто обвинувальних дій, так і правозахисних. На нашу думку, такий підхід законодавця потребує належного осмислення та теоретичному рівні, оскільки ефективність здійснення одночасно однією особою взаємовиключних видів діяльності викликає певні сумніви. Можливим шляхом вирішення такої проблеми є подальша диференціація повноважень між процесуальними прокурорами та керівниками органів прокуратури та їх заступників.

Використані джерела:

1. Альперт С.А. Кримінально-процесуальні функції: поняття, система, суб'єкти : [Конспект лекцій]. - Харків : НЮАУ, 1995. – 60 с.
2. Зинатуллин З.З. Еще раз об уголовно-процессуальных функциях / З. З. Зинатуллин, Т. З. Зинатуллин // Проблемы совершенствования и применения законодательства о борьбе с преступностью : Материалы Всероссийской научно-практической конференции, посвященной 95-летию Башкирского государственного университета, Часть 1. - Уфа: РИО БашГУ, 2004. - С. 43-44.
3. Кримінальний процес : [підручник] / за ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. - Х. : Право, 2010. - 608 с.
4. Словник іноземних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарпунта. - К.: Наукова думка, 2000. - 736 с.
5. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса / М.С. Строгович. - В 2 т. - М.: Наука, 1968. - Т. 1 - 470 с.



Долінська Анна Миколаївна,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ У СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Раніше в літературі панувала думка про те, що принцип презумпції невинуватості являється положенням, яке не властиве для нашої системи права. Не так давно про презумпцію невинуватості навіть в підручниках говорилось не інакше як про „так звану презумпцію невинуватості”. Перепонами повернення до минулого по відношенню до презумпції невинуватості є такі норми:

- ст. 62 Конституції України, прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р.;
- ст.11 Всезагальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р.;
- ст.14 Міжнародного пакету про громадянські і політичні права, прийнятою Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 р.

Будівництво правової держави в Україні висуває на перший план завдання забезпечення прав і законних інтересів громадян, верховенство закону у всіх сферах державного і суспільного життя. У всіх галузях діючого законодавства повинні отримати нормативне закріплення принципи, які забезпечують права людини. Діючі в нашому праві фундаментальні начала – недоторканість прав і свобод людини, взаємна відповідальність держави і громадян – набувають особливого значення в кримінальному судочинстві.

Проблема правового закріплення принципів кримінального процесу і принципу презумпції невинуватості, зокрема, безсумнівно стоїть перед законодавством. Принципу презумпції невинуватості приділено особливу увагу в ст. 62 Конституції України, його зміст закріплено у вигляді взаємопов'язаних і взаємообумовлених правових норм. Даний принцип також закріплений у ч. 1,2 ст. 17 КПК України.

Презумпція невинуватості безсумнівно є конституційним принципом кримінального процесу, він притаманний кримінально – процесуальній діяльності і діє на всіх її стадіях. Однак недивлячись на відносно довгу історію становлення і розвитку принципу презумпції невинуватості, не дивлячись на досить детальну його регламентацію, в діючому кримінально-процесуальному законодавстві є прогалини, які дозволяють неоднозначно тлумачити зміст та суть цього принципу.

В працях багатьох авторів (М.С.Строгович, М.М.Міхєєнко, В.З.Лукашевич, А.А.Ларін та інші) досліджені різні аспекти вказаного принципу. Разом з тим, питання практичного застосування положень принципу презумпції невинуватості на досудовому слідстві, судовому розгляді залишається дискусійним, що негативно відображається на реальному забезпеченні прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства. Реалізація принципу презумпції невинуватості повністю підпорядкована меті кримінального процесу.

З огляду на це спробуємо дослідити певні проблеми, пов'язані з реалізацією цього принципу у кримінальному судочинстві на сучасному етапі державотворення України.

Усім відомо, що принцип презумпції невинуватості виступає в якості нормативної вимоги, що закріплює тезис про добропорядність громадян і наділяє їх можливістю в повному об'ємі користуватися наданими правами в ході кримінального судочинства.

Принцип презумпції невинуватості є структурним елементом загальної системи принципів. Лише реалізація всіх принципів у сукупності, у взаємозв'язку може привести до виконання завдань кримінального процесу. Реалізація принципу презумпції невинуватості підпорядкована меті кримінального процесу – досягнення істини у справі, разом з тим він забезпечує охорону прав та законних інтересів осіб.

Суть принципу презумпції невинуватості полягає у тому, що ніхто не може бути визнаним винним у вчиненні злочину, а також підданий кримінальному покаранню інакше як за обвинувальним вироком суду, що вступив в законну силу.

Принцип презумпції невинуватості пронизує всі стадії кримінального процесу. Багато спірних питань виникає при практичному застосуванні вказаного принципу. Це перш за все, пов'язано з прогалинами в діючому кримінально - процесуальному законодавстві. Прояв принципу презумпції невинуватості на всіх стадіях кримінального судочинства визначається завданнями, які стоять перед кожною із стадій. Аналізуючи проблемні питання реалізації принципу необхідно проводити паралель, виходячи із визначення суті і основного змісту стадії. Позитивна реалізація принципу презумпції невинуватості можлива лише при неухильному дотриманні вимог закону. Це, в свою чергу, забезпечить права та законні інтереси учасників кримінального судочинства.

В КПК України принцип презумпції невинуватості викладено у ст. 17, яка має назву презумпція невинуватості і забезпечення доведеності вини. У цій статті передбачено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вини не буде доведено в порядку передбаченому цим кодексом і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обов'язок доведення вини підозрюваного, обвинуваченого, підсудного покладається на слідчого, прокурора, а у справах приватного обвинувачення і в інших випадках, передбачених кодексом – на потерпілого. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини, а також сумніви у тлумаченні закону вирішуються на користь підозрюваного, обвинуваченого, підсудного.

А тому ми можемо стверджувати, що принцип презумпції невинуватості є одним із важливих принципів кримінального процесу, який забезпечує охорону прав людини і громадянина, виключає необґрунтоване і недоказане обвинувачення і засудження, служить гарантом права обвинуваченого на захист.

Використані джерела:

1. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов.: (офіц. текст). – К.: Паливода А.В., 2013 – 56 с.
2. Кримінально процесуальний кодекс України. – К.: Алерта, 2013. – 270с.
3. Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюція 217А (III) Генеральної Асамблеї 10.12.1948.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 16.12.1966.
5. Європейська конвенція з прав людини 1950.



Крушинський Сергій Антонович,
*старший викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

ДО ПИТАННЯ ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Кримінальне судочинство є складною багатогранною правовою діяльністю, в якій беруть участь як відповідні державні органи, посадові особи, так і окремі громадяни, залучені в певній ролі до цієї діяльності. Ці особи вступають поміж собою у певні кримінально-процесуальні відносини.

В науці кримінального процесуального права є різні думки стосовно того, як називати осіб, які тим чи іншим чином беруть участь у кримінальному судочинстві: «суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності» [7, с. 203], «суб'єкти кримінального процесу», «суб'єкти кримінального судочинства» [4, с. 80], «учасники кримінального процесу» [3, с. 77], «учасники кримінально-процесуальної діяльності» [6, с. 277].

КПК України 1960 року чітко не визначав поняття і не подавав класифікацію суб'єктів кримінального процесу. У ньому йшлося про осіб, які беруть участь у справі (ст.ст. 19, 20, 22, 53, 87 КПК), учасників процесу (глава 3 КПК). Новий КПК України оперує поняттями «сторони кримінального провадження» та «учасники кримінального провадження». Глава 3 нового КПК України, яка регламентує процесуальний статус суб'єктів кримінального провадження, має назву «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження».

Крім того, у п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України дається визначення, що учасники кримінального провадження – це сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник. У свою чергу сторони кримінального провадження – це з боку обвинувачення: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК; з боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК) [1].

Як бачимо, поняття «учасники кримінального провадження» не охоплює собою таких суб'єктів кримінального судочинства, як суд і слідчий суддя. Тому більш вдалим видається термін «суб'єкти кримінального провадження», який охоплює абсолютно усі органи та осіб, які тим чи іншим чином задіяні у кримінальному судочинстві.

Таким чином, на нашу думку, суб'єкти кримінального провадження – це всі державні органи, службові та приватні особи, які ведуть кримінальне провадження або залучаються до нього, вступають між собою у процесуальні правовідносини, набуваючи процесуальних прав і виконуючи процесуальні обов'язки.

Ці суб'єкти вступають між собою у різні правовідносини залежно від їх ставлення до факту, стосовно якого здійснюється кримінальне провадження. Перші – в силу необхідності захищати свої права та законні інтереси (потерпілий, цивільний позивач та інші); другі – в силу своїх посадових обов'язків щодо встановлення істини та забезпечення правосуддя

(слідчий, прокурор, суддя, слідчий суддя та інші); треті – за дорученням чи угодою (представник цивільного позивача, захисник та інші); четверті – притягаються до участі у провадженні у примусовому порядку (обвинувачуваний, підозрюваний). Зазначене створює передумови для їх класифікації. Проте в науці кримінального процесу єдності думок із цього приводу немає.

Так, Ю.М. Грошевий та О.В. Капліна вказують, що при класифікації суб'єктів на окремі групи варто враховувати спрямованість і характер їхньої діяльності у кримінальному процесі, а також ті цілі, які ці суб'єкти переслідують. На цих підставах всіх осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві, вони поділяють на групи:

- 1) орган правосуддя (суд);
- 2) орган, що здійснює нагляд за законністю провадження по кримінальних справах і підтримує державне обвинувачення в суді (прокурор);
- 3) орган, що здійснює парламентський контроль у кримінальному судочинстві;
- 4) суб'єкти, що здійснюють провадження по кримінальній справі (слідчий, начальник слідчого відділу, орган дізнання, особа, що провадить дізнання);
- 5) суб'єкти, які мають інтерес у порушенні або у відмові у порушенні кримінальної справи;
- 6) учасники кримінального процесу (обвинувачений, підозрюваний, захисник, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники);
- 7) особи, відносно яких здійснюється кримінальне судочинство (особа, відносно якої порушена кримінальна справа; особа, що вчинила суспільно небезпечне діяння у віці від одинадцяти років до досягнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність; правопорушник – при протокольній формі досудової підготовки матеріалів);
- 8) особи, що володіють спеціальними знаннями (експерт, спеціаліст, перекладач);
- 9) інші суб'єкти, що сприяють повному, всебічному та справедливому кримінальному судочинству (свідки, поняті) [4, с. 80].

Зазначена класифікація, на нашу думку, є занадто розширеною і не у повній мірі відповідає новому кримінальному процесуальному законодавству України.

В.В. Назаров і Г.М. Омеляненко пропонують поділяти усіх суб'єктів кримінального процесу на чотири групи:

1. Суб'єкти, які провадять досудове розслідування та здійснюють правосуддя: орган дізнання (особа, яка провадить дізнання), слідчий, начальник слідчого відділу (відділення, управління, головного управління), прокурор, суд (суддя). Спільним для них є охорона державних інтересів та виконання функцій, спрямованих на досягнення завдань кримінального судочинства. Вони наділені владно-розпорядчими повноваженнями та повинні бути не заінтересовані в результатах справи.
2. Суб'єкти, які мають та обстоюють у кримінальному провадженні власні інтереси: підозрюваний, обвинувачений, підсудний, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач.
3. Суб'єкти, які захищають та представляють інтереси інших осіб: захисник, представник потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача, законний представник неповнолітнього.
4. Суб'єкти, які сприяють кримінальному судочинству і здійсненню правосуддя: свідок, поняті, перекладач, спеціаліст, експерт, секретар судового засідання та ін. Ці суб'єкти сприяють кримінальному судочинству за допомогою виконання завдань, покладених на них законом [5, с. 77].

М.В. Джига вважає за доцільне класифікувати суб'єктів кримінального провадження на такі групи:

- 1) державні органи, посадові особи (слідчий, начальник слідчого підрозділу, орган дізнання, особа, яка проводить дізнання, прокурор);

- 2) учасники процесу (обвинувачений, підозрюваний, захисник, а також потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та їхні представники);
- 3) суб'єкти, які сприяють здійсненню судочинства (заявник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, понятий, поручитель, заставодавець, педагог, лікар, секретар судового засідання та інші);
- 4) колективні особи, які беруть участь в кримінальному процесі (підприємства, установи чи організації, колективам яких осіб передано на поруки; приймальники-розподільники, куди поміщаються неповнолітні; служба в справах неповнолітніх) [2, с. 64-66].

Вказані класифікації, на наш погляд, не у повній мірі відповідають новому кримінальному процесуальному законодавству України, а виділення в окрему групу колективних осіб, які беруть участь в кримінальному процесі, видається необґрунтованим.

На нашу думку, з урахуванням положень нового КПК України, видається доцільним поділяти усіх суб'єктів кримінального провадження на чотири групи:

- 1) органи та посадові особи, які здійснюють правосуддя та судовий контроль у кримінальному провадженні (суд, слідчий суддя);
- 2) сторони кримінального провадження:
 - сторона обвинувачення (слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також в окремих випадках – потерпілий, його представник та законний представник);
 - сторона захисту (підозрюваний, обвинувачений, засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники);
- 3) інші учасники кримінального провадження, які мають у ньому власний інтерес або представляють інтереси інших осіб (потерпілий, цивільний позивач, їх представники та законні представники, цивільний відповідач, його представник);
- 4) суб'єкти кримінального провадження, які сприяють здійсненню кримінального судочинства (заявник, свідок, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, понятий).

Використані джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Джига М. В. Проблеми законності та доцільності при забезпеченні правового статусу обвинуваченого під час розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М. В. Джига. – К., 2002. – 210 с.
3. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України: [підручник] / Є. Г. Коваленко, В. Т. Малярєнко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 712 с.
4. Кримінальний процес: [підручник] / За ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
5. Назаров В. В. Кримінальний процес України: [навчальний посібник] / В. В. Назаров, Г. М. Омеляненко. – К.: Атіка, 2008. – 583 с.
6. Рахунов Р. Д. Участники уголовно-процессуальной деятельности / Р. Д. Рахунов. – М.: Госюриздат, 1961. – 277 с.
7. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса / М. С. Строгович. – М.: Наука, 1968. – Т. 1. – 470 с.



Курман Олександр Васильович,
доцент кафедри криміналістики
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ОБСТАНОВКИ НЕЗАКОННОГО ЗБИРАННЯ АБО ВИКОРИСТАННЯ ВІДОМОСТЕЙ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ

Важливою умовою ефективності конкурентної боротьби є збереження у таємниці відомостей, заволодіння якими сторонніми особами може послабити економічні позиції підприємства та завдати йому шкоду. Дані відомості охоплюються поняттям комерційна таємниця.

Сьогодні з’явилися нові, раніше невідомі способи злочинів у сфері підприємництва та конкурентних відносин, що викликає необхідність розробки ефективних методик виявлення та розслідування цих злочинних деліктів. Основою методики розслідування будь-якого виду злочину є криміналістична характеристика. Певне місце в ієрархії елементів посідає обстановка злочину і, зокрема, причини та умови його вчинення. Між тим знання цих аспектів має велике значення для ефективної протидії з боку правоохоронних органів, розробки методики розслідування та рекомендацій заходів профілактики.

Говорячи про причини та умови вчинення злочинних посягань на відомості, що становлять комерційну таємницю, мають на увазі як об’єктивні (економічні, соціальні, законодавчі) фактори, так і суб’єктивні. Так, до об’єктивних можна віднести умови, які складаються в результаті прийняття певних нормативно-правових актів, що регулюють конкурентні та інші відносини, що впливає на діяльність підприємства. Суб’єктивними чинниками є і неналежне виконання співробітниками підприємств своїх обов’язків, недбале ставлення до роботи, і пряма участь у злочинній діяльності.

Незаконному виходу інформації за межі підприємства можуть сприяти наступні обставини.

1. Неналежна організація роботи системи конфіденційного документообігу:

- недостатній рівень оснащення засобами технічного захисту конфіденційних матеріалів – сейфами, сховищами, пристроями для знищення документів;
- неналежний технічний стан зазначених засобів;
- використання сейфів, які частково втратили свої захисні властивості через втрату екземплярів ключів, розповсюдження інформації серед працівників щодо комбінації коду замка.

2. Неналежний рівень організації відбору претендентів на посади, пов’язані із доступом до конфіденційної інформації, а також контролем за діяльністю персоналу:

- низький рівень виробничої та службової дисципліни, несприятлива психологічна обстановка у колективі;
- залучення до роботи із секретними документами осіб, які не володіють достатніми вольовими якостями, непридатні до такої роботи за станом здоров’я та психологічними властивостями;
- часта зміна співробітників, які мають доступ до такої інформації.

Незаконному збиранню та використанню комерційної інформації сприяє те, що на підприємствах, де використовуються такі відомості, у багатьох випадках відсутні внутрішні документи, інструкції, що регламентують доступ співробітників до документів із конфіденційною інформацією. У таких інструкціях обов’язково повинно бути відображено: 1) функції керівництва у сфері захисту інформації; 2) механізм обліку інформації; 3) механізм забезпечення збереження інформації; 4) механізм доступу до відомостей представників правоохоронних та контролюючих органів; 5) порядок розповсюдження комерційної таємниці; 6) види відповідальності за розголошення відомостей; 7) термін, протягом якого інформація відноситься до комерційної таємниці. Відсутність типових внутрішніх правил щодо комерційної таємниці на підприємстві, які б містили основні вимоги

до збереження документів, отримання доступу до них, роботи з конфіденційною інформацією сприяє вчиненню цього виду злочинів.

На сьогодні одним із розповсюджених методів незаконного збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, є використання комп'ютерної техніки та мережі Інтернет. Для цього злочинці застосовують спеціальні комп'ютерні програми, що дозволяють виконувати пошук необхідних даних та копіювати їх [1, с. 56–58].

За допомогою спеціальної техніки здійснюється прослуховування приміщень або зняття інформації з каналів зв'язку. Для цього застосовуються радіозакладки, мікрофони спрямованої дії, пристрої для зняття інформації з вікон за допомогою лазерних промінів, апаратура для виявлення та розшифровування електромагнітного випромінювання від офісної техніки, міні фото та відеокамери. Таку техніку можуть встановлювати або використовувати як спеціально підготовлені особи, так і завербовані співробітники підприємства.

Вчиненню вказаних незаконних дій нерідко сприяє недбале ставлення співробітників до своїх службових обов'язків, корумпованість, співучасть у злочині. Так, окрім сторонніх осіб ззовні можна виділити декілька груп осіб-співробітників, які займаються незаконним збиранням та використанням інформації, що становить комерційну таємницю: 1) працівники, які займаються збиранням інформації на замовлення, знаходячись із власником комерційної таємниці (уповноваженим органом) у трудових відносинах; 2) працівники, які займаються збиранням інформації для себе (про всяк випадок).

Незаконному збиранню інформації через такі способи сприяють системні порушення співробітниками, зокрема: 1) правил організації технічного захисту території приміщень, що охороняється, мереж та систем, що забезпечують функціонування систем життєдіяльності; 2) порядку експлуатації систем обробки та передачі інформації; 3) порядку ведення службової інформації стосовно генерації електронних ключів та паролів доступу; 4) порядку оперативного контролю за функціонуванням системи захисту інформації; 5) порядку реєстрації та аналізу дій користувачів; 6) порядку обліку, зберігання та видачі користувачам носіїв конфіденційної інформації; 7) порядку допуску до приміщень, де здійснюється автоматична обробка даних [2, с. 105].

Таким чином, недоліки в організації роботи підприємств, установ, організацій є одними із основними чинників вчинення злочинних посягань на відомості, що становлять комерційну таємницю. Посилення контролю за діяльністю підлеглих з боку керівництва, більш ретельний відбір кадрів, удосконалення механізмів взаємодії між різними підрозділами, чітко визначені правила поведінки – все це певною мірою сприятиме зменшенню випадків вчинення цього виду злочинів.

Використані джерела:

1. *Збірник методичних рекомендацій з викриття та документування злочинів у сфері інтелектуальної власності та високих технологій / Л.П. Скалозуб [та ін.]; за ред. О.М. Джужі– К.: 2009. – 192 с.*
2. *Сербин И.С. Криминалистическое обеспечение защиты коммерческой тайны / И.С. Сербин. – М.: «Юрлитинформ», 2008. – 152 с.*



*Лейба Олена Анатоліївна,
студентка 4 курсу Інституту підготовки кадрів для Міністерства юстиції України
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”*

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ – НОВИЙ ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Повідомлення про підозру є новелою чинного кримінального процесуального законодавства. Попередній Кримінальний процесуальний кодекс (1960 р.) не містив такого поняття і не передбачав такої процесуальної дії в межах досудового розслідування. Інститут повідомлення про підозру було запроваджено з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році.

Повідомлення про підозру є одним із важливих елементів у структурі досудового розслідування. Його роль в досудовому розслідуванні полягає у визначенні подальшого вектора кримінального провадження і започатковує етап притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Статтею 276 чинного КПК виділяється декілька випадків, в яких особа обов’язково повинна бути повідомлена про підозру. Частина перша цієї статті дає можливість поділити їх на два види залежно від кількості доказів, які обґрунтовують підозру. До першого виду відносяться випадки, коли слідчому та/або прокурору вже достовірно відомо про факт вчинення кримінального правопорушення певною особою: зібрані достатні докази для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення та/або щодо особи необхідно обрати один з запобіжних заходів (п. 2, 3 ч. 1 ст. 276 КПК). До другого виду відносяться випадки, коли доказів ще замало, знання слідчого чи прокурора на цьому етапі ще є невизначеними, неповними, уривчастими, а висновок про вчинення кримінального правопорушення певною особою можна зробити лише на підставі того, що вона затримана на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК).

Перш ніж обґрунтувати у обвинувальному акті твердження про вчинення кримінального правопорушення конкретною особою необхідно встановити причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, тому що виникаюча підозра є попереднім висновком, який повинно бути перевірено та оцінено у сукупності з усіма доказами.

Обвинувачення, відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК є твердженням про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому КПК. Підозра не може бути твердженням, її сутність полягає в тому, що це тільки припущення, яке необхідно перевірити під час нового етапу досудового розслідування, який настає після повідомлення про підозру конкретної особи.

Підозра як обґрунтоване припущення про вчинення кримінального правопорушення певною особою повинна бути перевірена під час кримінального процесуального доказування з метою її спростування або підтвердження. Причому підозра не повинна бути єдиним припущенням, яке у свідомості слідчого чи прокурора перетворюється на презумпцію винуватості особи. Вона повинна бути сформульована та перевірена у сукупності зі всіма доказами, разом із версією про невинуватість особи, про непричетність її до вчинення кримінального правопорушення, що повністю відповідатиме правовому змісту такої засади кримінального провадження, як презумпція невинуватості.

Таким чином можна зробити висновок, що підозра – це обґрунтоване припущення слідчого та/або прокурора про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, яке формалізоване у повідомленні про підозру, та повинно бути перевірено з метою спростування або підтвердження.

Закон чітко не встановлює, коли саме слідчий та/або прокурор повинні повідомити особу про підозру при наявності достатніх доказів для цього, надаючи стороні

обвинувачення право вирішити це питання самостійно, керуючись внутрішнім переконанням. Однак слід вказати на те, що штучне затягування з повідомленням про підозру обмежує не лише процесуальні, але й конституційні права особи, яка своєчасно не набуває адекватного її реальному становищу правового статусу. Крім того, при тлумаченні ч. 1 статті 276 КПК слід звернути увагу на імперативність її припису про те, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється при наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

На відміну від розглянутої підстави для повідомлення про підозру, яка міститься у п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК, в інших випадках повідомлення особи про підозру закон встановлює момент, з яким пов'язується необхідність складання цього процесуального документа. Це затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення та обрання до особи одного з передбачених КПК запобіжних заходів (п. 1, 2 ч. 1 ст. 276).

Запобіжними заходами відповідно до ч. 1 ст. 176 КПК є: особисте зобов'язання, особиста порука; застава; домашній арешт; тримання під вартою. При обранні одного з вказаних запобіжних заходів здійснюється повідомлення про підозру. Водночас зазначимо, з одного боку, законодавець закріплює правило про те, що повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадку обрання до особи одного з запобіжних заходів (п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК), а з іншого, що обрати запобіжний захід на стадії досудового розслідування можна тільки відносно підозрюваного (ч. 1 ст. 177, ст. 178, ч. 1 ст. 179, ч. 1 ст. 180, ч. 1 ст. 181, ч. 1 ст. 182, ч. 1 ст. 183 КПК). Уявляється, що при вирішенні цього питання слід виходити із пріоритетності ч. 2 ст. 177 КПК, яка закріплює, що підставою застосування запобіжного заходу є серед інших "наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення". Отже, перш ніж звернутися до слідчого судді із клопотанням про обрання запобіжного заходу, слідчий або прокурор повинні повідомити особу про підозру. Причому по суті ця підстава для повідомлення про підозру є близькою до тієї, що міститься у п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК, оскільки закон забороняє слідчому та прокурору ініціювання застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених КПК (ст. 177 КПК). Крім того слідчий суддя при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків зазначених у ст. 177 КПК, на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним кримінального правопорушення. Отже, на цьому етапі слідчим та/або прокурором по суті вже повинні бути зібрані достатні докази для підозри особи у вчиненні злочину, що дає також можливість ініціювати обрання щодо неї запобіжного заходу.



Лях Ольга Анатольевна,

студентка 3 курса Академии управления при Президенте Республики Беларусь

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ДЕЙСТВИЙ В РАМКАХ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАВОВОЙ ПОМОЩИ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ

В настоящее время в связи с ростом транснациональной преступности и для противодействия ей возникла необходимость в эффективной организации взаимодействия государств. Для этого необходимо активизировать работу в рамках международной правовой помощи по уголовным делам.

Международная правовая помощь по уголовным делам – выполнение органами государства, ведущими уголовный процесс, процессуальных и иных действий по просьбе иностранных государств, компетентных принимать решения по вопросам оказания международной правовой помощи по уголовным делам, а также выполнение аналогичных

действий органами иностранных государств, ведущими уголовный процесс, по просьбе органов Республики Беларусь, ведущих уголовный процесс, в соответствии с международными договорами Республики Беларусь или на основе принципа взаимности [1, с. 19–20].

С течением исторического процесса особенности проведения процессуальных действий в рамках международной помощи по уголовным делам перманентно менялись. Сегодня наблюдается тенденция к смягчению требований в явке некоторых участников уголовного процесса.

Например, в настоящий момент явка свидетеля, потерпевшего, эксперта, гражданского истца, гражданского ответчика, их представителей возможна только на добровольной основе, то есть с их согласия, хотя до 80-х гг. XVIII в. в конвенциях явка свидетеля провозглашалась обязательной [2, с. 39]. Вызов лица в иностранное государство для производства процессуальных действий с его участием в качестве потерпевшего, гражданского истца, гражданского ответчика, их представителя, свидетеля, эксперта, состоит из следующей последовательности действий: вручение вызова лицу, в отношении которого поступила просьба органа иностранного государства; разъяснение лицу, в отношении которого поступила просьба, добровольности его явки по вызову в иностранное государство для участия в процессуальных действиях на его территории, а также условий, предусмотренных статьёй 471 УПК; выяснение, согласно ли лицо, в отношении которого поступила просьба, на участие в процессуальных действиях на территории иностранного государства [1, с. 70]. Вышеописанные условия представляется возможным дефинировать как *диспозитивные* в силу добровольности участия лица в уголовном процессе.

На наш взгляд, данный перечень нуждается в расширении. Для вызова лица в другое государство необходимо взаимодействовать с Министерством иностранных дел (далее МИД) его страны пребывания. Для разрешения этого вопроса МИД государства пребывания лица должен связаться с органами внутренних дел своего государства. Органы внутренних дел должны уведомить об этом само лицо и по возможности помочь ему в выезде за пределы государства для оказания помощи подобного рода.

Таким образом, существующий диспозитивный порядок вызова гражданина следует дополнить некоторыми чертами императивности. Это необходимо для более чёткого, надёжного и безопасного проведения международной помощи по уголовным делам. Подобный порядок должен стать общим в международной практике и обязательным для выполнения всеми государствами.

Однако существуют ситуации, когда от быстроты реагирования зависит качество расследования. В особо экстренных случаях, когда могут быть задеты интересы национальной безопасности, общественного порядка, защиты нравственности, здоровья населения, прав и свобод других лиц, возможен пересмотр данного порядка ради ускорения проведения обращения. Данная мера должна стать временной, так как представляется возможным в будущем создать внутри каждого из государств *межотраслевые институты* – полноценные неполитизированные органы – по обеспечению международной правовой помощи по уголовным делам. Однако, к сожалению, социально-экономические условия некоторых стран на сегодняшний день не позволяют содержать подобные институты. Таким образом, идею институционального межгосударственного взаимодействия в рамках международной помощи по уголовным делам следует рассматривать как перспективную и развивать, приобщая к ней все большее число государств.

С развитием в конце XX в. техники в уголовном процессе появилась возможность проведения процессуальных действий дистанционно с помощью видеосвязи. Затем применение подобного новшества стало допустимым и в рамках международной правовой помощи по уголовным делам (ст. 105 Конвенции СНГ 2002 г.). Использование средств видеосвязи должно быть урегулировано во внутреннем законодательстве, как это сделано в § 69 и 468 УПК Эстонии. Применение технических средств при производстве процессуальных действий допускает ч. 3 ст. 192 УПК Республики Беларусь, но его подробная регламентация отсутствует [1, с. 62].

Проведение международной помощи по уголовным делам является одной из наиболее эффективных мер противодействия международной преступности, так как именно при данной форме взаимодействия суверенные государства консолидируют свои усилия для борьбы с противоправными деяниями. Представляется возможным введение в науку уголовного процесса *синхронную* и *диахронную* концепции участия иностранного государства в уголовном процессе другого государства.

Диахронное участие в уголовном процессе – изучение одним государством хода расследования уголовного дела другого государства в течение всего периода его продолжения с момента, когда этому государству стало о нем известно. Это должно применяться в случаях, когда имеет место быть международное преступление, и сильно затронуты интересы как одного, так и другого государства.

Синхронное (дескриптивное) участие в уголовном процессе – изучение хода расследования в определённый период времени. Данный вид участия одного государства в уголовном процессе другого государства применяется, когда требуется вызов свидетеля, потерпевшего, эксперта, гражданского истца, гражданского ответчика, их представителей. При дескриптивном участии интерес к другому государству может проявляться лишь в косвенной форме. Например, когда его гражданин невольно стал свидетелем преступления в другом государстве.

Таким образом, к превалирующим особенностям проведения процессуальных действий в рамках международной правовой помощи по уголовным делам следует отнести возрастание диспозитивности в требованиях к явке некоторых участников уголовного процесса, а также широкое использование возможностей технических средств. К перспективному направлению следует отнести разграничение на синхронное и диахронное участие государств в уголовном процессе. Для этого необходимо совершенствовать законодательство и практику производства по уголовным делам.

Использованные источники:

1. Данилевич, А.А. *Международная правовая помощь по уголовным делам: уголовно-процессуальный аспект* / А.А. Данилевич, В.И. Самарин. – Минск: БГУ, 2009. 127 с.
2. Ивановский И. *Взаимное содействие государств в производстве по делам уголовным*. – Одесса: Типография «Одесского вестника», 1889.



Мазур Андрій Петрович,

*викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

МІСЦЕ “СПОСОБУ ВЧИНЕННЯ” В РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ

Спосіб вчинення злочину в юридичній літературі розглядається не лише криміналістикою, а і науками кримінального, кримінально-процесуального права, кримінологією та іншими галузями знань, кожна з яких вивчає його у своєму аспекті. Як певна форма поведінки (дія, бездіяльність), він має місце у всіх випадках вчинення злочину.

Кримінальне право визначає спосіб вчинення обов’язковою складовою кожного злочину, незалежно від його виду, змісту об’єктивної сторони та форми вини. Під способом вчинення злочину розуміється певний порядок, послідовність дій. В цьому аспекті йому не завжди надається кримінально-правове значення, і розуміється він в теорії кримінального права, як факультативна ознака об’єктивної сторони складу злочину.

В науці кримінального процесу спосіб вчинення злочину розглядається як одна із обставин, що підлягає доказуванню (ч. 1 ст. 91 КПК). Це пов’язано із значенням способу вчинення злочину для правильного вирішення справи та індивідуалізації покарання. По

великому рахунку, інтерес кримінально-правової та кримінально-процесуальної теорій до способу вчинення злочину обмежений, вони вивчають лише те, що має правове значення.

Абсолютно іншого значення спосіб вчинення набуває в криміналістиці. Тут він розглядається в якості джерела інформації, системи узагальнених даних необхідних для розробки засобів, прийомів та методів розкриття, розслідування і попередження злочинів.

Як вважає колектив авторів на чолі з Белкіним Р.С., дані про спосіб вчинення і приховання злочинів є центральною частиною криміналістичної характеристики, оскільки саме вони виражають функціональний бік злочинної діяльності. Ці дані включають не лише відомості про те, яким шляхом готується, вчиняється і приховується злочин, але і дані про те, як дії злочинця відображаються в навколишньому середовищі, тобто які сліди, «відображення» дій злочинця виникають в результаті злочинного посягання, де їх шукати і як по ним встановлювати механізм злочину [3, с. 693–694].

Центральне місце в системі елементів криміналістичної характеристики способу вчинення злочину відводиться також И.Ф. Герасимовим, Л. Я. Драпкіним, В. Ю. Шепітько та іншими вченими криміналістами [4; 5].

В широкому значенні спосіб вчинення, окрім безпосередньо злочинних дій, включає в себе і спосіб підготовки та приховання злочину. Ці дії можуть бути здійсненні в різний час, різними особами і мати різне кримінально-правове і криміналістичне значення. Такий підхід до структури способу вчинення злочину, на наш погляд є найбільш прийнятним для криміналістики в цілому і криміналістичної характеристики зокрема.

Під готуванням до злочину розуміється підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину (ч. 1 ст. 14 КК України) [5, с. 14]. Існують злочини, що можуть вчинятись без попередньої підготовки.

Спосіб вчинення злочину свідчить про те, як, яким чином особа здійснює суспільно небезпечну дію. Обрання способу вчинення злочину пов'язано з особливостями особи злочинця та особи потерпілого. У процесі злочинного діяння використання злочинцем певного способу його вчинення залишає характерний (типовий) комплекс слідів. Дані про спосіб вчинення злочину дозволяють повністю встановити сліди, їх локалізацію, особливості механізму слідоутворення.

Нерідко при вчиненні злочину, злочинці вдаються до такої форми протидії розслідуванню як приховування злочину.

За змістовною стороною приховування злочини поділяють на такі групи: приховування злочинів шляхом утаювання інформації і (або) її носіїв, тобто залишення слідчого у невіданні щодо тих або інших обставин справи чи джерел інформації (приховування предмета посягання, речових доказів, умовчування, від давання показання та ін.); приховування злочинів шляхом знищення інформації і (або) її носіїв, у тому числі слідів злочинця; приховування злочинів шляхом маскування інформації і (або) її носіїв з метою зміни уявлення про спосіб вчинення злочину, особу винного, призначення об'єктів – носіїв інформації; приховування злочинів шляхом фальсифікації інформації і (або) її носіїв (неправдиві повідомлення, створення неправдивих слідів та інших речових доказів, підроблення документів тощо) [7, с. 211].

Використання того чи іншого способу вчинення злочину, знарядь чи засобів для вчинення злочину закономірно пов'язано із виникненням властивих їм типових слідів та інших доказів.

Знання способів вчинення злочинів дозволить вирішувати багато завдань, які виникають при розслідуванні окремого виду злочинів. Визначивши спосіб вчинення злочину, особа, яка здійснює розслідування, може припустити хто вчинив злочин, оскільки в результаті даного злочину залишаються сліди та інші речові докази, які містять інформацію про суб'єкта злочину.

Спосіб вчинення злочину є одним з провідних елементів і криміналістичної характеристики злочинів проти правосуддя. Оскільки, як зазначалось вище, знання про

спосіб нам дасть інформацію про типові для даного способу або групи способів матеріальні сліди та відомості ідеального характеру. Ще однією особливістю злочинів правосуддя, у контексті способу їх вчинення, є те, що він являє собою не одну чи кілька дій, які здійснюються одноразово, а, як правило, систему різнопланових і численних дій, що тривають значні періоди, і в яких нерідко беруть участь великі групи осіб. Іншою особливістю способу вчинення злочинів проти правосуддя є взаємний зв'язок кількох посадових осіб різного рангу, нерідко це керівництво відповідних відділів, підрозділів, управлінь. Не виключається звісно і можливість, що злочини проти правосуддя можуть буди одноразовими, спеціально не зорганізованими і вчинені окремими особами.

Вибір конкретного способу вчинення злочинів цих видів зумовлений рядом обставин:

- перш за все обстановкою вчинення злочинів, видом правоохоронного органу; режимом його роботи, особливостями контролю та звітності;
- наявністю безпосередньо у злочинця повноважень (владних прав), можливістю вчинення конкретних злочинних дій унаслідок знаходження на визначеній службовій посаді;
- особливостями особистих якостей злочинця;
- цілями та мотивами вчинення злочину;
- поведінкою інших осіб, пов'язаних із злочинцем, особливістю відносин (наприклад, наявністю корумпованих “верхів”, які забезпечують злочинцю безпеку при вчиненні дій).

Вичерпний перелік конкретних можливих способів вчинення досліджуваних злочинів проти правосуддя сформулювати практично неможливо, у зв'язку з тим, що для осіб, які їх вчиняють характерним є активний пошук все нових та нових можливостей вчинення злочину. Способи вчинення злочинів під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів постійно змінюються та доповнюються раніше невідомими.

Використані джерела:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // ВВР України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. - № 37 (25.05.2012). - Ст. 1370.
3. Криминалистика: Учебник для вузов / Под ред. заслуженного деятеля науки РФ, проф. Р. С. Белкина. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Норма, 2006. — 992 с.
4. Криминалистика: Учеб. для вузов / И.Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкин, Е.П. Ищенко и др.; Под. ред. И.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкин. – М.: Высш. шк., 1994 – 528 с.
5. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: Монографія / Кол. авторів В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.; За ред. В.Ю. Шепітька. – Х.: Право, 2006. – 624 с.
6. Когутич І. І. Криміналістика: Курс лекцій.- К.: Атіка, 2008.- 888 с.
7. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. — М.: Мегатрон XXI, 2000. — 2-е изд. доп. — 334 с.
8. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров [та ін.]. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.
9. Андреев И.С., Грамович Г.И., Порубов Н.И., Криминалистика: Учеб. пособие / Под ред. Н.И. Порубова. – Мн.: Высш. шк., 1997. – 344с.
10. Уголовное право России. Особенная часть / Под ред. Б.В. Здравомыслова. – М. – 1993. – С. 411 – 413.



МЕДІАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ: ПОНЯТТЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ

Інститут медіації у кримінальних справах – це один із правових інститутів, який поступово впроваджується в кримінальний процес України. Відповідно до Рекомендації Ради Європи «Про медіацію у кримінальних справах», медіація у кримінальних справах – це гнучкий, всеохоплюючий, орієнтований на пошук рішення процес, який є додатковим або альтернативним способом вирішення кримінальних справ у системі традиційного судочинства, і спрямований на: врахування інтересів і залучення зацікавлених осіб до процесу; визнання законних інтересів потерпілого, які виникли внаслідок злочину; діалог потерпілого з правопорушником з метою відшкодування моральних та матеріальних збитків; розвиток почуття відповідальності у правопорушника та надання йому можливості для виправлення; підвищення ролі окремої особистості та громади у попередженні злочинів та конфліктів.

В національному законодавстві інститут медіації не регламентовано жодним нормативно-правовим актом. Проект Закону України «Про медіацію» від 19.04.2012 року містить основні засади функціонування інституту медіації в Україні, правовий статус медіатора, процедуру та наслідки медіації, однак його знято з розгляду Верховною Радою України. Можна сказати, що наразі передумовою впровадження до кримінального процесу України інституту медіації є положення чинного кримінального процесуального кодексу (ст. 468), відповідно до якого потерпілий та підозрюваний (обвинувачений) можуть укласти угоду про примирення.

Кримінальне провадження на підставі угод в Україні є новелою. Цей інститут має важливе значення для судової практики, оскільки його основною метою є скорочення строків розгляду справ, що значно зменшить навантаження на роботу судів, а також досягнення консенсусу між сторонами кримінального провадження.

Угода про примирення – це угода між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим), в якій узгоджуються межі відповідальності підозрюваного (обвинуваченого) за умови вчинення ним дій, спрямованих на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Допускається у провадженнях щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої або середньої тяжкості та тих, що розслідуються у формі приватного обвинувачення, які посягає виключно на приватні інтереси конкретної фізичної або юридичної особи.

Угода про примирення може бути укладена як під час досудового розслідування (ч. 1 ст. 474), так і під час судового провадження (ч. 3 ст. 474). Умовами укладення угоди про примирення є:

- 1) по-перше, згода на це потерпілого і обвинуваченого;
- 2) по-друге, укладення такої угоди є можливим лише щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої і середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (ч. 3 ст. 469);
- 3) по-третє, така угода може бути укладена до моменту виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку (ч. 5 ст. 469).

Ст. 469 регламентує, що угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

Виходячи з положень статті, перелічені суб'єкти мають право не тільки на ініціювання даної процедури, а й на формування змісту угоди про примирення (в зарубіжних країнах це є

функцією медіатора). Відповідно до положень ст. 471 КПК України, в угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, а також наслідки невиконання угоди.

В законі вказано, що домовленості можуть проводити як потерпілий і підозрюваний (обвинувачений) самостійно, так і за допомогою захисника, представника або іншої особи, погодженої сторонами. Таким чином виникає дві проблеми: чи можна в даному випадку говорити про об'єктивність складеної угоди, якщо її зміст формують заінтересовані особи та чи дозволить рівень правової освіти середньостатистичному громадянину України юридично грамотно скласти вказаний документ. Уникнути цих проблем можна за умови чіткої законодавчої регламентації процедури та обов'язкових вимог до оформлення документації медіації. Адже по-перше, метою медіації в кримінальному процесі є неупереджене вирішення кримінально-правового конфлікту з урахуванням інтересів обох сторін; по-друге, медіатор – професійно підготовлений посередник у переговорах між сторонами конфлікту, який повинен мати документи, що посвідчують його кваліфікацію.

Таким чином можна зробити певні висновки. Угода про примирення потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) є новим для кримінального процесуального законодавства України, позитивними сторонами якої є врахування інтересів сторін кримінального провадження, зменшення навантаження на органи досудового слідства та дізнання (при заключенні угоди на стадії досудового розслідування), а також на суд (при заключенні угоди на стадії судового розгляду). Однак, існують і певні проблеми при функціонування кримінального провадження на підставі угод, які можна вирішити за допомогою інституту медіації в кримінальному судочинстві, а також одного із основних суб'єктів – медіатора. Медіатор є тим суб'єктом кримінального процесу, який забезпечить додержання основних принципів кримінального судочинства (законність, об'єктивність та неупередженість) при укладанні угод про примирення з тим, щоб були враховані законні інтереси всіх сторін договору.

Використані джерела:

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 1992 р. № 4651-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-19. – Ст. 88. – (Зі змін. та допов.).*
2. *Рекомендація Ради Європи «Про медіацію у кримінальних справах» № R(99)19 від 15 вересня 1999 р./ Відновне правосуддя в Україні: Спецвипуск. — 2005. — С. 53–56.*
3. *Проект Закону України «Про медіацію» від 19.04.2012 р. № 10301-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрану.*



Максимишин Наталія Миронівна,
*аспірант 2 року навчання юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОПИТУ ЕКСПЕРТА У СУДІ

За своєю сутністю допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінальними процесуальними нормами інформаційно – психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти. Що мають значення для встановлення істини [9, с. 265].

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства України судовий експерт може бути викликаний на допит до слідчого, прокурора і суду для надання роз'яснень або доповнень висновку судової експертизи.

Висновок судової експертизи оцінюється за критеріями наукової достовірності і доказового значення. На думку Р.С. Белкіна, А.І. Вінберга та І.Л. Петрухіна суд, прокурор, особа, яка проводить дізнання можуть і повинні перевірити не тільки логіку експертного доказування, але і розібратися у висунутих експертом наукових положеннях, щоб упевнитися в достовірності й повноті висновків експерта. Будь-яке судження експерта має розглядатися крізь призму внутрішнього переконання суду або слідчого до того як стати підставою для судового рішення.

Розглянемо детальніше доказове значення висновку експерта як характеристики, що відображає його місце в системі інших доказів у справі. А також рівень його аргументованості та прийнятності до розуміння судом та іншими учасниками кримінального процесу. Доказове значення має бути враховане слідчим, судом при оцінці висновку експерта в системі інших доказів. Доказова значущість результатів експертизи зумовлена не лише їх місцем у системі інших доказів у справі, але й залежить від змісту висновку експерта, якостей опису в ньому перебігу та результатів досліджень [8, с. 410].

Допит експерта у суді один з ефективних способів перевірки наукової обґрунтованості, мотивованості висновку експерта.

Предметом допиту експерта, як зазначає Л. Е. Ароцкер, можуть бути найрізноманітніші по своєму характеру обставини, що мають значення для кримінального провадження і потребують спеціальних знань [1, с. 107].

Предмет допиту судового експерта відрізняється від предмета допиту інших осіб. Так, свідки, потерпілі, обвинувачені, підсудні можуть бути допитані щодо обставин, які мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні. У той же час, предмет допиту судового експерта має конкретні межі, зумовлені об'єктивними факторами: процесуальним статусом судового експерта, його компетенцією, сутністю судової експертизи, що ним проводилася [3, с. 96].

Допит експерта в суді обмежується предметом виконаної ним судової експертизи й визначений як отримання від нього органом дізнання, слідчим, прокурором, суддею, судом роз'яснень та доповнень щодо наданого ним висновку. Мета допиту – одержання інформації про відомі допитуваному факти. Під час допиту експерта така інформація стає додатковою до висновку, який експерт зробив раніше. Згідно зі ст. 356 КПК України експерту можуть бути поставлені запитання щодо наявності у нього спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), що стосується предмета його експертизи, використаних методик і теоретичних розробок, достатності відомостей, на підставі яких підготовлено висновок, наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов певного висновку, застосовності та правильності застосування обраних принципів і методів до фактів кримінального провадження, інші запитання, що стосуються достовірності висновку.

З цього можна зробити висновок, що суд та інші сторони кримінального провадження можуть ставити не абстрактні наукові питання, а лише ті, що стосуються предмету проведеної експертизи. При цьому доцільно буде використовувати такі тактичні прийоми як уточнення, деталізація та співставлення, які, як слушно зазначає Л.Е. Ароцкер, дозволять зробити відповіді експерта більш точними, чіткими та зрозумілими для суду та інших учасників судового засідання [1, с. 113].

Як свідчить судова практика експерту ставляться запитання відносно: наукових основ експертизи, яку він представляє, наукової обґрунтованості методик, використаних експертом при проведенні даної експертизи, правильності вибору і використання методик, ступеня достовірності висновків.

Запитання експерту можуть бути поставлені як в усній, так і в письмовій формі, але з дотриманням меж предмету судової експертизи. Експерт під час відповідей має право

користуватися своїми письмовими та іншими матеріалами, які використовувалися під час експертного дослідження. Також на прохання експерта йому може бути надано час для підготовки відповіді на поставлені запитання.

Підчас допиту експерта неприпустимо ставити запитання, які не належать до його компетенції, не пов'язані з висновком, стосовно якого проводиться допит, і на які експерт надав зрозумілу відповідь у своєму висновку. Якщо виникає потреба надання відповіді на останні, треба призначити нову експертизу[3, с. 101].

На нашу думку, питання щодо наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), які стосуються предмета його експертизи, не відповідають предмету допиту експерта в суді, тому що ці дані містяться в Реєстрі атестованих судових експертів Міністерства юстиції України. Тому, немає змісту з'ясовувати їх у експерта (якщо відомості про експерта не занесені до Реєстру, такі дані містяться в матеріалах кримінальної справи).

У ході аналізу питання щодо використаних методик і теоретичних розробок, а також наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов певного висновку, зауважимо що у висновку експерт обґрунтовує вибір методики дослідження, доцільність застосування інших дослідницьких засобів, а також проміжні та результативні висновки. [7, с. 122].

Ми підтримуємо позицію О.М. Моїсєєва, який пропонує в процесі складання запитань експерту виключати такі, що не потребують застосування спеціальних знань та прирівнюють процесуальний статус експерта до положення свідка. У разі якщо від учасників судового засідання експерту надходять такі запитання рекомендуємо йому клопотати перед судом про їх відхилення. Реалізація цієї пропозиції сприятиме підвищенню ефективності судового засідання за рахунок уникнення запитань, що не відповідають компетенції та процесуальному статусу експерта. [7, с. 125].

Таким чином, допит судового експерта проводиться з метою роз'яснення або доповнення наданого ним висновку, а специфікою предмета допиту експерта в суді, вважаємо те, що суб'єкт оцінки не має спеціальних знань, а отже, висновок експерта повинен бути належним чином аргументований та зрозумілим для суду та інших учасників кримінального провадження.

Використані джерела:

1. Ароцкер Л.Е. Тактика и этика судебного допроса, М. : Юридическая литература, 1969. – 120с.
2. Белкин А.Р. Теория доказывания: научно- методическое пособие / А.Р. Белкин. – М.: - Норма,1999. – 429 с.
3. Демидова Є.Є. Тактика допиту обізнаних осіб : Монографія / Є.Є. Демидова ; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Х.: Вид. Агенція «Апостіль», 2013. – 232 с.
4. Експертизи в судовій практиці: Навч. посібник / В.Г. Гончаренко, В.Є. Бергер, ЛПК.: “Юрінком Інтер”, 2010. – 386с
5. Закон України «Про судову експертизу» від 5.02.1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар; за заг. ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шурила. – К. : Юстиніан, 2012 – 1224 с.
7. Моїсєєв О.М. Процесуальне значення допиту експерта / О.М. Моїсєєв // Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. – Х. : Право, 2009. – Вип. 9. – С. 120–126.
8. Панько Н.А. Доказове значення висновку експерта / Н.А. Панько // Форум права. – 2009. - № 1. С. 409 -414.
1. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика: системно – структурний аналіз: Монографія / В.Ю. Шепітько. – Х.: Харків юрид., 2007. – 431 с.



Меланчук Анна Василівна,
*старший викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права*

ГОНОРАР АДВОКАТА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Всі аспекти питання про гонорар адвоката завжди були і залишаться найбільш делікатними і складними з етичного боку, недарма Правлячий сенат у 1903 році назвав дії присяжних повірених при визначенні і призначенні гонорару "...вагомими діями... і власне такими, які часто найкраще висвітлюють моральні якості присяжного повіреного».

Після введення в дію Судових статутів, якими був утворений інститут присяжної адвокатури в Російській Імперії, статтею 395 Урядження судових установ було закріплено право присяжного повіреного і довірителя домовлятися про розмір винагороди. Угода про це повинна була оформлятися у письмовій формі. За відсутності письмової угоди між присяжним повіреним і довірителем сумніви відносно змісту укладеного між ними договору про винагороду розтлумачувались проти повіреного, від якого напряду залежало своєчасність захисту своїх інтересів [1, с. 318].

У разі, якщо згоди не було досягнуто, сума за виконання доручення вираховувалась за такою, розмір якої встановлювався Міністром юстиції. Такса встановлювалась лише для цивільних справ. Розмір такси після введення в дію Судових статутів становив 10% від тієї суми, яку за рішенням суду було присуджено на користь позивача. Спочатку планувалось встановлювати таку таксу раз в три роки, але це не було здійснено. І встановлена в 1868 р. Міністерством юстиції такса залишалась у силі на весь період існування присяжної адвокатури в Росії.

У справах, що не підлягали оцінці, гонорар визначався судом, виходячи із значення і важливості справи для спірних сторін, їх матеріального положення, а також часу і праці, витрачених повіреним.

Діюче того часу законодавство надавало право присяжним повіреним, у випадку не отримання від довірителя належної їм за договором чи по таксі винагороди, стягувати її в судовому порядку. При цьому присяжні повірені були зобов'язані попереджати довірителів про свої наміри пред'явити їм позов, якщо у відповідний строк винагорода не буде добровільно сплачена, але це попередження мало бути виражене у пристойній формі, без погроз та образливих дій, а також без непотрібного розголосу. Будь-який інший спосіб вимоги був несумісним з гідністю присяжного повіреного, який завжди мав бути розбірливим у виборі засобів, а особливо тоді, коли справа стосувалась його особистого матеріального інтересу і коли його право оспорувалось протилежною стороною.

Важливо відзначити, що встановлені розміри винагороди не були обов'язковими, оскільки використовувались лише у випадках виникнення розбіжностей між адвокатом і клієнтом. Отже, незалежність адвокатури щодо свободи встановлення адвокатського гонорару між повіреним і його клієнтом все ж мала місце бути, оскільки оплата праці адвоката здійснювалась за домовленістю з клієнтом і присяжні повірені самостійно могли укладати письмові угоди стосовно розміру гонорару за ведення справи за домовленістю сторін, які були прообразом сучасної угоди на надання юридичної допомоги [2, С.43].

Питання гонорару адвоката не втратило своєї актуальності й сьогодні. Сучасне нормативне регулювання питання гонорарної політики здійснюється ст. 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3], Правилами адвокатської етики та дещо опирається на ті правила, які були вироблені радами присяжних повірених. Зокрема, положення Правил адвокатської етики перегукуються з аналогічними, які були установлені в ХІХ – поч. ХХ ст.: «Гонорар є формою винагороди адвоката за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту (ст. 28); адвокат має право, окрім гонорару, стягувати з клієнта кошти, необхідні для покриття фактичних витрат, пов'язаних з виконанням доручення, якщо обов'язок клієнта з погашення цих витрат визначено договором або визначений законом (ст. 29); адвокат не може укладати з клієнтом,

доручення якого перебуває в його провадженні, договорів майнового характеру, окрім договорів про засоби забезпечення зобов'язань клієнта щодо сплати гонорару або погашення фактичних видатків, пов'язаних з виконанням доручення (ст. 31)» [4]. Але ні норми Закону про адвокатуру, ні норми Правил адвокатської етики не регулюють питання, пов'язані з правом адвоката на стягнення винагороди в судовому порядку [5, С.2]. У зв'язку з цим, на нашу думку, статтю 28 Правил адвокатської етики необхідно доповнити частиною 4 наступного змісту: «Адвокату слід утримуватися від реалізації права на стягнення винагороди в судовому порядку. Право стягнення винагороди з клієнта в судовому порядку може бути реалізовано лише після прийняття всіх розумних заходів для позасудового вирішення суперечки за умови, що доручення клієнта виконане адвокатом чесно, розумно і сумлінно».

Критеріями, які має враховувати адвокат при визначенні розміру гонорару, Закон про адвокатуру, аналогічно як і Правила адвокатської етики, називають: складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, фінансовий стан клієнта та інші істотні обставини. На нормативному рівні закріплюється правило, що гонорар має бути розумним та враховувати витрачений адвокатом час.

Разом з тим, якщо адвокат надає безоплатну вторинну правову допомогу, оплата його праці здійснюється за рахунок держави у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку. Як бачимо, чинне законодавство не передбачає ніяких відсоткових стягнень із гонорарів адвокатів на створення загальнодержавної суми для оплати праці адвоката, яка свого часу мала місце в результаті Судової реформи 1864 р. 18 квітня 2012 р. Кабмін затвердив постановою № 305 «Порядок оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» та «Методику обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу у кримінальних провадженнях». Порядком передбачено, що оплата послуг адвокатів з надання безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється один раз на місяць не пізніше останнього робочого дня цього місяця і, що розмір оплати за годину роботи адвоката становить 2,5 відсотка мінімальної заробітної плати, визначеної законом на час надання послуг адвокатом [6].

Таким чином, слід зазначити, що аналіз законодавства про адвокатуру в частині оплати адвокатської праці з моменту становлення інституту адвокатури детальним чином виявляє питання становлення адвокатського гонорару.

Використані джерела:

1. Марков А.Н. Правила адвокатской профессии в России / А.Н. Марков. – М.: Типография О.Л.Сомовой, 1913. – 432 с.
2. Скопцова А.Е. К вопросу об истории становления адвокатского гонорара / А.Е. Скопцова // Адвокатская практика. – 2009. - № 3. – С. 42-45.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
4. Правила адвокатської етики: Затверджені Установчим З'їздом адвокатів України від 17 листопада 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vkdk.org/pravil-advokatskoji-etiki>.
5. Азаров Д. Гонорар адвоката: история и современность [Електронний ресурс] / Д.Азаров // Часопис Академії адвокатури Укр. – 2009. - №2. - С.1-3. - Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chasu/2009-1/09adxiiis.pdf>.
6. Порядок оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 року № 305 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/305-2012-%D0%BF/paran8#n8>.



ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ СУЩЕСТВОВАНИЯ СТАДИИ ВОЗБУЖДЕНИЯ УГОЛОВНОГО ДЕЛА

С момента существования стадии возбуждения уголовного дела продолжают, и будут продолжаться споры о её самостоятельности и необходимости.

Как известно, вплоть до 30-х годов прошлого века возбуждение уголовного дела не рассматривалось как самостоятельная стадия уголовного процесса. В теории уголовного процесса до этого времени, да и в дальнейшем в работах ряда авторов (В.Н. Яшин, А.В. Победкин, А.В. Аксенов), возбуждение уголовного дела считалось либо частью предварительного расследования (дознания), либо назначением дела к слушанию, если не требовалось предварительного производства по делу. Другие учёные (М.А. Чельцов-Бебутов) отстаивали несколько иную точку зрения, согласно которой сущность возбуждения уголовного дела сводилась лишь к составлению единственного процессуального документа – постановления о возбуждении уголовного дела.

Надо сказать, что дискуссии по данному вопросу не остались незамеченными. И в настоящее время в юридической науке преобладающая позиция такова: возбуждение уголовного дела – это самостоятельная, полноценная и обязательная стадия уголовного судопроизводства [1, с. 37–38].

Заметим, что, несмотря на все вышеизложенное постоянно возникает другой спорный вопрос: действительно ли необходима в уголовном процессе самостоятельная стадия возбуждения уголовного дела? Может быть верным исключить её? Чтобы ответить на этот вопрос, необходимо, прежде всего, оценить значение данной стадии для всего механизма уголовного процесса, а также с учётом направленности данной стадии на защиту граждан.

Мы видим значение данной стадии в том, что она, во-первых, обеспечивает законность и обоснованность возбуждения уголовного дела; во-вторых, защищает права и законные интересы граждан, которые в случаях необоснованного возбуждения уголовного дела могли бы оказаться нарушенными, так как ряд граждан оказались бы неизбежно необоснованно втянутыми в процедуры расследования преступления; в-третьих, ограждает дознавателя и следователя от расследования по уголовным делам, не имеющим никакой судебной перспективы, что отвлекало бы их, как и весь следственный аппарат, от расследования действительно опасных и тяжких преступлений [2].

Приведённые аргументы достаточно серьёзные, но, тем не менее, многие процессуалисты выступают за ликвидирование стадии возбуждения уголовного дела. Ярким примером может послужить опыт Украины, в истории правотворческой деятельности которой уголовно-процессуальное законодательство совсем недавно претерпело значительные изменения: изменилось понимание сложившихся в судопроизводственной и следственной практике многих правовых институтов. Но самое главное, из содержания Уголовно-процессуального кодекса этой страны был исключён институт стадии возбуждения уголовного дела [3]. Чем же это обосновано?

Считается, что ликвидация стадии возбуждения уголовного дела не только сокращает стадию предварительного следствия и повышает её качество, но и повышает процессуальную защищённость лиц, вовлекаемых в уголовное судопроизводство. Однако многие юристы считают, что с ликвидацией данной стадии существенно ограничивается право граждан на судебную защиту на этапе уголовного производства. Представим, что случилось преступление и потерпевший обратился к правоохранительным органам с соответствующим заявлением. Раньше его должны были уведомить, возбуждено ли уголовное дело или в таком возбуждении отказано, в таком случае он мог обжаловать в суде отказ. Сейчас же заявителя они ни о чем информировать не обязаны. На практике это выглядит просто – подал заявление – и можно оставить все надежды, тем более, если имя

подозреваемого ещё предстоит установить. Следователь по новому УПК Украины не обязан ни о чем информировать заявителя или потерпевшего, все сроки он будет отсчитывать не с момента обращения с заявлением к нему, а с момента, когда он вручит уведомление о подозрении. Жаловаться на бездействие – фактически смысла никакого нет, ведь существует тайна досудебного следствия, и следователь имеет право решать, что ему и когда делать. Ещё один показатель – защищённость от незаконного уголовного преследования. По новому УПК Украины уже нельзя оспорить безосновательные подозрения. И даже если суд оправдает невиновного, то оснований для возмещения вреда, причинённого незаконным преследованием, не будет, ведь формально все было законно, следователь просто ошибался в своих подозрениях [4].

Таким образом, представление о том, что с ликвидацией стадии возбуждения уголовного дела повышается качество предварительного следствия, является ложным. На это указывают как минимум два критерия – уровень защищённости обычного человека, потерпевшего от преступления, и вероятность преследования и наказания невиновного.

Поэтому, исходя из всего вышеперечисленного, нам представляется, что имеет место необходимость процессуальной корректировки стадии возбуждения уголовного дела.

Использованные источники:

1. Бранчель, И.А. Возбуждение уголовных дел / И.А. Бранчель // ЮстицияБеларусі. – 2008. – №11. – С. 37-40.
2. Быков, В.Н. Проблемы стадии возбуждения уголовного дела / В.Н. Быков // Журнал российского права [Электронный ресурс]. – 2006. – Режим доступа: http://www.juristlib.ru/book_2945.html. - Дата доступа: 16.09.2013.
3. Уголовный процессуальный кодекс Украины / пер. Фокина Л.И. – Х.: Одисей, 2012. – 384 с.
4. Сегодня.ua – новости Украины [Электронный ресурс]. – 2013. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/ukraine/Minusy-novogo-UPK.html>. - Дата доступа: 16.09.2013.



Муфаздалов Салават Ибрагимович,

*преподаватель кафедры уголовного процесса и криминалистики
Саратовского военного института внутренних войск МВД России*

ПРОВЕДЕНИЕ ВСЕОБЩЕЙ ДАКТИЛОСКОПИЧЕСКОЙ РЕГИСТРАЦИИ: КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ И ГАРАНТИИ БЕЗОПАСНОСТИ ЕЁ ПРИМЕНЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Дактилоскопическая регистрация, проводимая в соответствии с Федеральным законом от 25 июля 1998 г. № 128-ФЗ «О государственной дактилоскопической регистрации в Российской Федерации» [1] направлена на обеспечение возможности идентификации личности человека, за счёт использования информации об особенностях строения поверхностного слоя кожи рук человека - папиллярных узоров.

Папиллярный узор можно смело назвать неповторимым природным идентификатором человека. Вероятность совпадения папиллярных узоров в результате наблюдений и математических расчётов выражена как отношение 1:100¹⁰ и признается ничтожно малой в масштабах Планеты и это обстоятельство не может быть оставлено без внимания.

Несложно заметить, что суть конкретных целей проведения государственной дактилоскопической регистрации направлена также на решение таких глобальных задач как, предупреждение, раскрытие и *расследование преступлений*, а также предупреждение и выявление административных правонарушений. Но полноценное решение указанных задач возможно лишь при наличии единой базы данных, содержащей информацию о строении папиллярных узоров пальцев рук каждого гражданина страны, а также всех пребывающих на территории Российской Федерации иностранных граждан и лиц без гражданства.

В последнее время средства массовой информации все чаще распространяют информацию о предстоящей обязательной дактилоскопической регистрации всех совершеннолетних граждан, независимо от пола, социального статуса и наличия или отсутствия судимостей [2]. Содержащаяся в различного рода статьях информация не находит законодательного подтверждения. Тем не менее, рассматриваемая информация уже успела вызвать реакцию со стороны многих граждан.

Анализируя данные опроса на тему «Отношение россиян к обязательной дактилоскопии», проводимой правовой системой «Гарант» из 1175 опрошенных россиян проголосовали «за» – 492 человека, «против» – 651 человек, 32 – «все равно» [3]. Существуют и другие опросы, по результатам которых согласие на обработку своих данных, содержащих особенности строения папиллярных линий пальцев рук, даёт около 45 % опрошенных. Объяснить отрицательное отношение противников описанной идеи можно следующими причинами:

- негативные эмоции граждан (особенно старшего поколения), сформировавшиеся во времена (до 1998 года), когда дактилоскопированию подвергались только лица, задержанные по подозрению в совершении преступления, обвиняемые или подозреваемые, заключённые под стражу, лица, административно-арестованные и, как следствие, нежелание находиться с этой категорией лиц в одной базе;
- страх, связанный с сомнениями в части защиты и сохранности передаваемой им информации и подпитываемый реальными случаями хищения, продажи и корыстного использования информации о личности из баз данных банков, государственных учреждений и др.;
- отсутствие чёткого осознания пользы данной базы данных для граждан, в связи с низкой правовой сознательностью (внимание проблеме борьбы с преступностью, как правило, уделяется только после того, как человек оказывается в роли жертвы);
- восприятие обязательной дактилоскопической регистрации как элемента «тотального контроля» над обществом, осуществляемой путём продвижения идей, основанных на компьютеризации большинства сфер жизнедеятельности человека (камеры слежения, встроенные в паспорта чипы, спутниковая навигация и др. заканчивая идеями «чипизации» граждан страны);
- религиозные убеждения, основанные на священных писаниях и действующем менталитете верующих граждан;
- не исключена также возможность технической ошибки (сбоя техники, программного обеспечения и др.) при обработке информации о личности.

Лица, имеющие специальные познания в области криминалистики, судебной экспертизы и т.д. понимают опасность, которая может возникнуть в случае доступа посторонних лиц к базе с отпечатками пальцев рук, учитывая интеллектуальные и технические возможности современного общества, в частности при использовании лазерного гравирования, свойств фотополимерных материалов и др. В сети Интернет несложно найти способы копирования и последующего воспроизводства папиллярных узоров пальцев рук из легко доступных подручных материалов.

Таким образом, теоретически можно предположить, что нанесённый «жировой» отпечаток при помощи изготовленного клише на поверхность предмета, имеющего отношение к месту происшествия, в ходе осмотра будет воспринят как след, оставленный конкретным человеком.

Описав причины, отражающие негативное отношение к обязательной дактилоскопической регистрации, было бы несправедливым оставить без внимания её положительные стороны:

- гарантированная государством возможность установления личности при порче документов, несчастных случаях, катастрофах, наводнениях, землетрясениях, пожарах, террористических актах, авиационных и железнодорожных катастрофах;
- установление личности людей, страдающих потерей памяти (лица пожилого и

старческого возраста, недееспособные лица и т.д.);

- возможность раскрытия большинства совершаемых преступлений путём сопоставления следов пальцев рук, оставленных преступником при совершении преступления, с отпечатками пальцев рук, имеющимися в автоматизированной дактилоскопической идентификационной системе МВД, которая уже насчитывает около 40 млн. дактилокарт.

Достижение государством поставленных целей в рамках проводимой дактилоскопической регистрации во многом зависит от обеспечения гарантий защищённости информации о личности от посторонних лиц.

Важно правильно использовать имеющиеся интеллектуальные и технические достижения в этой области и не допустить злоупотребления ими для достижения корыстных и преступных целей, путём получения доступа к базе данных дактилоскопической регистрации.

Использованные источники:

1. *Федеральный закон от 25 июля 1998 г. № 128-ФЗ «О государственной дактилоскопической регистрации в Российской Федерации» (ред. от 07.05.2013) // "Собрание законодательства РФ", 03.08.1998, N 31, ст. 3806.*
2. *В. Самарцев Нам предстоит обязательная дактилоскопическая регистрация? URL: <http://www.rusfront.ru/3511-nam-predstoit-obyazatel'naya-daktiloskopicheskaya-registraciya.html> (дата обращения 26.08.2013).*
3. *В России планируется ввести обязательную дактилоскопию, чтобы создать единую базу отпечатков пальцев россиян. Как вы относитесь к этому предложению? URL: <http://forum.garant.ru/read.php?4,1777277> (дата обращения 29.09.2013)*



Нор Василь Тимофійович,

*завідувач кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка,
доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України*

ПРАВОВІ УГОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

1. Багато країн західноєвропейського регіону (а фактично всі), у тому числі й Україна, мають значний ріст злочинності, збільшення проблем економічного порядку тощо. Зрозуміло, що все це штовхає до пошуку нетрадиційних для класичних європейських стандартів рішень для, хоч би часткової, нейтралізації насамперед зазначених проблем. Тому й все ширше використовуються спрощені способи вирішення кримінально-правових конфліктів, насамперед щодо кримінальних проступків. На пострадянський простір, в т.ч. й в Україну (а по великому рахунку і загалом в Європу) стали активно проникати характерні для англо-американської правової системи «правові угоди («угоди з правосуддям»), зокрема «угоди про примирення» та «угоди про визнання вини», які ще не так давно вважались неприйнятними для кримінального судочинства і піддавались гострій критиці не лише колишніми радянськими, але й багатьма європейськими юристами, особливо німецькими. Сьогодні ми можемо констатувати, що чисто англо-американські за своїм походженням «угоди з правосуддям», або їх аналоги, в більшій чи меншій мірі, трансформовані до національних традицій і умов, фактично перекочували в Континентальну Європу та на пострадянський простір.

Принагідно слід відзначити, що прототип такої угоди з правосуддям, як «угода про визнання вини», проник і в кримінальне судочинство Німеччини, яка завжди і не без підстав

(правда, поряд з Францією) вважалася символом і форпостом континентального кримінального судочинства і насамперед принципів «законності кримінального переслідування» та «матеріальної (об'єктивної) істини», і не визнавала у кримінальному судочинстві правових угод, зокрема з обвинуваченим. Тим не менше і в німецькому кримінальному процесі в кінці 80-х на початку 90-х років виник «феномен правозастосовчої практики», згідно якого практика кримінально-правової угоди про визнання вини (т. зв. Absprachen in Strafverfahren) стала офіційно визнаною, хоч законодавчої основи вона тривалий час не мала, а розвивалася *praeter legem* («на практиці»), як один із правових засобів хоч би частково розвантажити кримінальну юстицію (Roxin C. Strafverfahrensrecht. Munchen, Beck, 1993, s. 85). Практику застосування у німецькому кримінальному судочинстві угоди про визнання вини легітимізував Закон про врегулювання угоди про визнання вини в кримінальному процесі від 29 липня 2009 р. Конституційний Суд ФРН і раніше і зовсім недавно (19.03.2013 р.) рішенням 2-го сенату федерального Конституційного Суду ФРН, ухваленим за результатами розгляду конкретних конституційних скарг на рішення загальних судів відзначив, що, не дивлячись на істотні недоліки виконання законодавства про угоди про визнання вини в кримінальному процесі, воно не протирічить Основному закону (Конституції) ФРН. Але Суд відзначив, що законодавець зобов'язаний постійно перевіряти ефективність захисних механізмів, які б забезпечували дотримання конституційних вимог, і за необхідності оптимізувати їх. При цьому не допускати т. зв. неофіційних домовленостей, які б виходили за рамки законодавчих норм.

Таким чином, інститут правових угод, маючи англо-американське коріння, впевнено проник і на європейський континент та знайшов свою реалізацію і у кримінально-процесуальному законодавстві України – у його прийнятому рік тому Кримінальному процесуальному кодексі (13 квітня 2012 р., введений в дію з 20.11.2012 р.), підірвавши цим здавалося б непорушну аксіому – у кримінальному праві і провадженні – жодних офіційних домовленостей між злочинцем і державою бути не може.

2. КПК України (ст. 468) передбачив можливість використання у кримінальному провадженні 2-х видів угод.

1) угода про примирення між потерпілим, з одного боку, та підозрюваним / обвинуваченим, - з другого;

2) угода між прокурором (державним обвинувачем) та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості у вчиненні кримінального правопорушення (кримінального проступка або злочину).

3. *Угода підозрюваного чи обвинуваченого з потерпілим про примирення* може бути укладена як на досудовому розслідуванні (потерпілого з підозрюваним) в будь-який момент після повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення у формі кримінального проступка або злочину невеликої чи середньої тяжкості. Зрозуміло, що угода про примирення може бути укладена також в разі вчинення кримінального правопорушення, яке переслідується у формі приватного обвинувачення. Така угода може укладатись в суді першої інстанції, до якого надійшов обвинувальний акт щодо обвинуваченого, аж до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

4. Угода про примирення може укладатись між підозрюваним/ обвинуваченим виключно за ініціативою сторін цієї угоди, їх захисників та представників або ж іншої особи (медіатора), узгодженої сторонами. Кримінально-процесуальний закон забороняє ініціювати або брати участь в переговорному процесі щодо такої угоди слідчому, прокурору чи судді. Вони лише зобов'язані інформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в досягненні угоди про примирення. Такий підхід законодавця, як видається, є цілком виправданим, оскільки перелічені суб'єкти є представниками держави і саме вони насамперед зацікавлені у реалізації завдань кримінального провадження за допомогою всебічного, повного й неупередженого дослідження і встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення. Укладення ж угоди про примирення допускає можливість прийняття судового рішення без дослідження фактичних обставин провадження. Суб'єкти (сторони)

цієї угоди можуть не чекати доки слідчий/ прокурор виконають всі необхідні слідчі (розшукові) дії та вчинять інші процесуальні дії, в тому числі й такі, які обмежують права і свободи, а розпочати процедуру укладення угоди. У разі її досягнення на досудовому розслідуванні слідчий складає обвинувальний акт і разом з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилає його до суду. Розгляд цих процесуальних актів проводиться судом (суддею) під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди. Лише переконавшись у добровільності угоди про примирення, а також у тому, що умови угоди не суперечать законові, суд ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання обвинуваченому. В протилежному разі суд відмовляє у затвердженні угоди і досудове розслідування продовжується у загальному порядку. У випадку ж невиконання обвинуваченим умов затвердженої судом угоди про примирення, потерпілий вправі звернутися до суду з клопотанням про скасування вироку. Таке клопотання може бути подане ним впродовж строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення.

5. Другий вид правових угод, сприйнятий нашим новим КПК – це *угоди про визнання винуватості*, яка може бути укладена між прокурором, з одного боку, та підозрюваним чи обвинуваченим, з другого, у випадку вчинення ними кримінальних проступків, злочинів невеликої або середньої тяжкості і навіть тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Проте, що особливо варто підкреслити, якщо у провадженні бере участь потерпілий, то укладення такої угоди не допускається.

6. Механізм процесуального регулювання даного виду правових угод схематично полягає у наступному:

- 1) ініціаторами укладення угоди про визнання винуватості може бути як прокурор, так і підозрюваний чи обвинувачений;
- 2) така угода може ініціюватися у будь-який момент провадження, але після повідомлення особі про підозру (тобто після з'явлення у провадженні такого суб'єкта як підозрюваний) і аж до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку;
- 3) якщо у провадженні є не один підозрюваний чи обвинувачений, а згода про укладення угоди про визнання винуватості досягнута з одним чи кількома з них і така угода з ними укладена, то кримінальне провадження щодо них виділяється в окреме провадження;
- 4) кримінально-процесуальний закон (ст. 470 КПК) чітко встановлює обставини, що мають бути враховані прокурором при укладенні угоди про визнання винуватості (ступінь і характер сприяння названих суб'єктів провадження у встановленні фактичних обставин правопорушення як щодо себе, так і інших осіб; - характер і тяжкість підозри чи обвинувачення; - наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидкого досудового розслідування і судового розгляду провадження; - наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні та припиненні інших кримінальних правопорушень, особливо тяжких);
- 5) Закон чітко регулює зміст угоди про визнання винуватості (ст. 472 КПК), серед яких особливо слід відзначити: беззастережне визнання підозрюваним/ обвинуваченим своєї вини; їх обов'язки щодо співпраці у розкритті кримінального правопорушення та вчинення його іншими особами (якщо такі були); узгоджене покарання та згода підозрюваного / обвинуваченого на його призначення, та інші передбачені законом домовленості;
- 6) Якщо угоди про визнання винуватості досягнуто під час досудового розслідування, то прокурор невідкладно надсилає обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою до суду, який розглядає його під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін провадження;
- 7) Якщо угоди про визнання вини між прокурором і обвинуваченим досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє інші процесуальні дії і переходить до розгляду угоди та ухвалення вироку з урахуванням цієї угоди.

7. У кримінально-процесуальній доктрині як до роботи над проектами нового КПК України, так і під час їх обговорення (а до речі слід підкреслити, що всі вони передбачали можливість застосування правових угод), і навіть уже після прийняття нового КПК у квітні 2012 р. велась гостра дискусія щодо необхідності впровадження у кримінальне судочинство угоди про визнання винуватості підозрюваним чи обвинуваченим. Не лише палкі противники впровадження цього інституту у вітчизняне кримінальне провадження, але й більш помірковані адепти правових угод у ньому висловлювали (одні глибоке переконання, інші – можливість) занепокоєння з приводу того, що наявність угоди про визнання винуватості стимулюватимуть сторону обвинувачення у використанні недозволених методів впливу на підозрюваного/ обвинуваченого з метою укладення таких угод, що може стати наслідком не лише порушення законності, але й крайнім і найбільш небезпечним її проявом – притягнення до кримінальної відповідальності і покарання невинуватої особи. Зрозуміло, що такі побоювання мають право на існування. Тому необхідні правові гарантії, які б, якщо й не усунули повною мірою, то, принаймні, істотно нейтралізували реалізацію на практиці таких побоювань (фактів). Вважаю, що до честі розробників нового КПК України, він передбачив цілу систему процесуальних гарантій, дотримання яких здатне забезпечити і законність укладення названої угоди, і при цьому дотримання прав, свобод і законних інтересів осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень.

Якщо йдеться про такі гарантії, то їх можна звести до таких груп: суд зобов'язаний під час судового засідання (підготовчого чи основного) *з'ясувати в обвинуваченого чи він розуміє, що він має право:* – на судовий розгляд, в ході якого *прокурор зобов'язаний* довести його вину; він має право на «мовчання», на захисника в т.ч. і за рахунок держави; допитувати свідків обвинувачення та інші права; чи він згідний на обумовлене в угоді покарання, та інші умови; суд зобов'язаний з'ясувати в обвинуваченого чи він знає і усвідомлює, які правові наслідки тягне за собою укладення та затвердження угоди і роз'яснити їх (обмеження права на оскарження вироку і лише оскарження його з підстав: суворішого призначення покарання аніж передбаченою угодою; ухвалення вироку з призначенням покарання, якщо угода передбачала його непризначення; нероз'яснення наслідків укладення угоди); суд зобов'язаний переконатися у добровільності обвинуваченого на укладення угоди, для чого має право витребувати документи (скарги, відповіді на них; викликати та опитати в судовому засіданні відповідних осіб, тощо), тобто вчинити процесуальні дії, які б переконали його у добровільності обвинуваченого укласти угоду; суд зобов'язаний перевірити угоду на відповідність її вимогам закону. Якщо вона не відповідає встановленим КПК вимогам (ч. 7 ст. 474) суд відмовляє у затвердженні угоди; у разі відсутності у суду переконання щодо добровільності укладення угоди про визнання винуватості або коли така угода не відповідає вимогам закону, суд відмовляє (ухвалює рішення) про відмову ухвалити вирок на підставі угоди і в такому випадку провадження продовжується у загальному порядку. Повторне звернення з такою угодою у цьому провадженні не допускається. Оскарження вироку на підставі відмови суду у затвердженні угоди КПК не передбачає.

8. І, нарешті, останнє: наскільки новий (остання угода) інститут став практичною реальністю, наскільки він став витребуваним у кримінальному провадженні? На сьогодні щодо цього проглядається певний оптимізм. Динаміка застосування угод у кримінальному провадженні взагалі, в тому числі і про визнання винуватості є позитивною. За даними Генеральної прокуратури України, якщо у січні 2013 р. до суду направлялось обвинувальних актів з угодами лише 6% (405 з 7.000) то у березні ц.р. – вже 13% (майже 4 тис. з 20 тис. направлених до суду) (Вісник прокуратури України, 2013, №4, с. 64).

З'явлення у кримінально-процесуальному законі України нового правового інституту – «угоди про визнання вини» – породило, як уже мною відзначалось, і відповідні доктринальні дискусії, в тому числі навіть щодо існування самого інституту. Проте, видається, що в умовах змагального процесу (принаймні його істотного розширення) та забезпечення достатніми гарантіями правозахисту особи, цей інститут може стати

ефективним правовим механізмом вирішення кримінально-правових деліктів. Очевидно, що за його допомогою можна буде істотно вплинути на криміногенну ситуацію у бік позитиву. Крім того, паралельно захист прав і свобод особи поєднується з бажаною для суспільства і держави економією засобів і сил державних органів правоохорони і правосуддя. Власне, з цих міркувань необхідно удосконалювати (під впливом практичного застосування цього інституту) правовий механізм цього інституту, а можливо й розповсюдити його застосування на найбільш небезпечні форми кримінальних деліктів, зокрема організовану злочинність, дотримуючись, зрозуміло, при цьому непорушності конституційного положення про пріоритет прав і свобод людини і громадянина, а також гарантованого захисту не лише приватного, але й публічного інтересу.



Притченко Роман Сергійович,
*старший викладач кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права
економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

СУД ПРИСЯЖНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

На відміну від радянської системи правосуддя зараз, після кардинальних змін в суспільстві та державі, роль та повноваження суду в сучасній Україні змінилась. Така ситуація дає змогу забезпечити реальну дієвість інституту народних представників в судах, а саме дієвість суду присяжних. Проте чи є нагальна необхідність в такому інституті у вітчизняній судовій системі, процес реформування якої і так проходить досить складно?

Відповідно до положень Конституції України, народ може реалізувати своє право на участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних засідателів (англ. juror, jurymen, jury) [1].

Бачимо, що в Україні проголошено дві форми участі народу у відправленні правосуддя. Проте такі конституційні приписи законодавство [2] не сприйняло на належному рівні. На сьогоднішній день в Україні навколо суду присяжних вирує багато суперечок стосовно необхідності або навпаки безглуздості створення в Україні такого судового інституту [3]. Це актуалізує дослідження правової природи, процедур організації та діяльності суду присяжних.

Проголошений Конституційний принцип участі представників народу у здійсненні правосуддя, по суті відокремив професійних суддів від присяжних, що характерне саме для англо-американської моделі суду присяжних.

Законодавчі основи діяльності суду присяжних містяться в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та Кримінально-процесуальному кодексі України.

По суті, суд присяжних повинен створювати необхідні умови для подальшого втілення ідей правової держави у сфері правосуддя, зміцнювати довіру до суду, гарантувати справедливість, захист прав і свобод людини. Суд присяжних – ознака громадянського суспільства, форма здійснення громадського контролю в певній гілці влади.

Суд присяжних в Україні складається з трьох присяжних засідателів та двох професійних суддів, що є найменшою кількістю в міжнародній практиці. Присяжні обираються автоматизованою системою документообігу суду з списку кандидатів на присяжних, список яких затверджується місцевим самоврядуванням. Після закінчення відбору присяжних відібрані особи приводяться до присяги. Під час підготовчого судового розгляду обвинувачуваний має право подати клопотання про розгляд його справи судом присяжних у випадку, якщо він обвинувачується у вчиненні злочину, за яке передбачене покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Якщо обвинувачуються декілька осіб, і хоча б один з них заявив клопотання про розгляд провадження судом присяжних, суд присяжних

розглядає провадження і щодо інших обвинувачуваних по цьому провадженні.

Присяжним може бути будь-який громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду, крім осіб, які: визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного; мають не зняту чи не погашену судимість; є народними депутатами України, членами Кабінету Міністрів України, судьями, прокурорами, працівниками органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, військовослужбовцями, працівниками апаратів судів, іншими державними службовцями, адвокатами, нотаріусами; досягли шістдесяти п'яти років; не володіють державною мовою.

Проте, перше слухання справи судом присяжних в Україні відбулося у Личаківському районному суді Львова 30 квітня поточного року. З початку 2013 року, суди присяжних в Україні, винесли лише вісім вироків і з них – жодного виправдувального. Це говорить про певну непорядкованість цього інституту народовладдя [4].

Так, на сьогодні залишається погано врегульованим механізм добору суду присяжних, а саме порядок добору кандидатів у присяжні та правила безпосередньої участі присяжних у здійсненні правосуддя.

Викликає, наприклад, здивування той факт, що перевірку підстав, які перешкоджають присяжному виконати свою функцію, має з'ясувати головуючий. Для з'ясування чого, прокурор, потерпілий, обвинувачений з дозволу головуючого вправі задавати присяжним відповідні запитання.

Таке положення не має практичного підґрунтя, так як по суті лише відволікає головуючого від цілеспрямованого розгляду обставин складної кримінальної справи.

По-перше, присяжний засідатель – це і певний контролер діяльності професійного судді при розгляді конкретної справи, і, в той же час, колега. Така складна іпостась пред'являє до особистості засідателя певні вимоги. При чому це не тільки вимоги до обізнаності, освіченості, життєвої адекватності та досвіду, толерантності та справедливості особистості. Це також вимоги до психології, правосвідомості та правової культури особистості. Присяжний не повинен бути декорацією в судовому процесі, його роль повинна бути значно активніша і повноцінно відповідати закладеному в нормативних актах змісту повноважень.

По друге, світовий досвід добору присяжних говорить, що присяжні відбираються з найбільш шанованих осіб. Людина йде в присяжні не через намір здобути матеріальну вигоду, а з почуття забезпечення правопорядку та законності, керуючись насамперед соєю правосвідомістю.

Враховуючи це, здається слушним залучати до участі в формуванні списків присяжних безпосередньо громаду муніципалітету, з метою виключення звідти осіб, які не здатні виконувати такий громадський обов'язок чи об'єктивність яких викликає сумнів у громадськості.

По третє, особи, призначені присяжними здебільш не компетентні в галузі права. Однак, Україна не має таких законів, які б пересічні громадяни досить би вільно розуміли. Навпроти, наші закони складні, потребують численних роз'яснень. Застосування норм КПК України навіть судьями-професіоналами майже неможливе без таких роз'яснень, які надані вищими судами, без науково-практичних коментарів. Тому, функцію колеги по відношенню до професіонального судді, присяжному виконати вкрай важко. Що ж стосується оцінки обставин судової справи в першу чергу на основі життєвого досвіду і моральності, яку перш за все вимагають від представників народу в судовому процесі, то такий характер оцінювання обставин справи все ж має ґрунтуватися на певній правовій базі.

Всі ці факти в сукупності дають підставу для висновку про те, що інститут присяжних засідателів в кримінальному судочинстві України, наразі не є тим показником розвитку громадянського суспільства, демократії та правової держави, який від нього очікується.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2353-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 41-42, № 43, № 44-45. - Ст. 529.
3. Куценко В. Суд присяжних в Україні / Вісник державної судової адміністрації України. – К.: «Юрінком Інтер», 2013. - №1 (26). – С. 52-55.
4. За півроку суди присяжних розглянули 8 справ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zib.com.ua/ua/38121>.



Прокоф'єва Любов Миколаївна,
студентка 5 курсу юридичного факультету
Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського

РОЛЬ СЛІДЧОГО СУДДІ В ДАЧІ ДОЗВОЛУ НА ПРОВЕДЕННЯ ДЕЯКИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Актуальність цієї теми обумовлена тим, що слідчий суддя – принципово нова фігура у кримінальному провадженні, що виникла у зв'язку з прийняттям нового КПК України. Згідно з п.18 ст.3 КПК слідчим суддею є суддя першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК України, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому ст.. 247 КПК України, тобто у випадку розгляду клопотань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій - голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя.

Інститут слідчих суддів був введений законодавцем задля забезпечення принципу змагальності, режиму законності, судового контролю на стадії досудового слідства з метою дотримання насамперед конституційних прав та свобод людини. Слідчий суддя на стадії досудового слідства стає ключовою фігурою у кримінальному процесі. Багато питань, які відповідно КПК 1960 р. були віднесені до компетенції прокурора та слідчого, тепер вирішує слідчий суддя.

Питання процесуального статусу слідчого судді та предмету судового контролю у кримінальному процесі досліджували відомі українські та зарубіжні вчені, зокрема : Ю.М. Грошевий, О.А. Губська, В.Т. Маляренко, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, А.Р. Туманянц, В.В. Шимановський та інші [2, с. 1].

Повноваження слідчого судді в кримінальному процесі можна розділити на три основні групи:

- повноваження слідчого судді при застосуванні заходів процесуального примусу на стадії досудового розслідування кримінальної справи;
- повноваження слідчого судді при розгляді скарг на дії та рішення особи, яка здійснює дізнання, слідчого чи прокурора;
- повноваження слідчого судді при проведенні слідчих дій, які обмежують конституційні права людини і громадянина [3].

Що стосується участі слідчого судді саме при призначенні слідчих (розшукових) дій, в даному випадку його роль виражена у наданні дозволу на: проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК), проведення обшуку (ст. 234 КПК), проведення огляду у випадку, якщо його необхідно провести в житлі чи іншому володінні особи (ст. 237 КПК), проведення огляду трупа, якщо він провадиться одночасно з оглядом місця події, яким є житло чи інше володіння особи (ч. 2 ст. 238 КПК), здійснення дистанційного судового розслідування

в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту у зв'язку з існуванням небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань (ч.2 ст. 232 КПК). А також: вирішення питання про залучення експерта у разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про таке залучення (ст. 244 КПК), вирішення питання про відбирання біологічних зразків, необхідних для проведення експертизи, у разі відмови особи добровільно їх надати (ч. 3 ст. 245 КПК) [1].

Процесуально участь слідчого судді знайшла своє вираження у винесенні ухвали на проведення окремої слідчої (розшукової) дії. Таким чином, до компетенції слідчого судді було віднесено досить широке коло питань, що раніше вирішувались слідчим самостійно або за погодженням з прокурором. Тепер ця процедура значно ускладнилася, стала більш трудомісткою та займає більше часу, що в свою чергу може ставати перепорою і заважати проведенню слідчих (розшукових) дій.

У зв'язку з цим перед у практичній діяльності слідчих постають нові проблеми, раніше не відомі органам досудового слідства. До них можна віднести:

По-перше, слідчі судді мають чітко встановлений робочий час, на відміну від чергових груп міліції, що працюють цілодобово. В деяких випадках стає неможливим навіть провести огляд місця події, якщо він пов'язаний з проникненням в житло чи інше володіння особи, навіть потерпілого, оскільки злочин було здійснено у неробочий час слідчого судді, наприклад, вночі. Доводиться чекати ухвали і лише тоді проводити огляд місця події, що в свою чергу може тягнути за собою втрату деяких доказів.

Авжеж, законодавець передбачує форс-мажорні обставини, пов'язані із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, за наявності яких слідчі дії можуть проводитись і без ухвали слідчого судді. Але коло цих обставин достатньо вузьке і потребує більш детального вивчення та розширення.

По-друге, при зверненні слідчого до слідчого судді про проведення окремої слідчої (розшукової) дії стає відомо більшій кількості осіб, при чому це може бути не тільки сам слідчий суддя, але й інші особи – працівники суду. Це в свою чергу може завадити вирішенню тактичних завдань та досягненню мети, що були поставлені слідчим і досягнути цього можливо лише через проведення даної слідчої дії. Найбільш актуальною ця проблема стає у невеликих територіальних одиницях, що мають невелику кількість населення.

Шляхом вирішення цієї проблеми може послужити встановлення суворої відповідальності за розголошення інформації, що міститься в ухвалі слідчого судді, якщо буде доведено, що такі свідчення не підлягали розголошенню.

По-третє, розгляд клопотання про проведення слідчої (розшукової) дії вимагає додаткового часу, що в свою чергу відтягує момент проведення слідчої (розшукової) дії. Це також в певному випадку стає перепорою в кримінальному провадженні і заважає оперативності розслідування.

Ця проблема теж повинна бути вирішена, можливий спосіб – визначення як можна коротшого строку розгляду клопотань слідчих і внесення відповідних положень в КПК. Звісно, це повністю проблему не вирішить, але більш-менш зменшить негативний вплив на проведення розслідування.

Отже, опираючись на вищевикладене, можна говорити про те, що не дивлячись на усі позитивні сторони, інститут слідчого судді має і негативні моменти, що потребують додаткового дослідження і виправлення недоліків на законодавчому рівні шляхом внесення змін та доповнень у КПК України.

Використані джерела:

1. *Кримінальний процесуальний кодекс України/Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.*

2. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України / Н. П. Сиза // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2012. – № 2(6) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf>.
3. Ольга Шаповалова. Повноваження слідчого судді у новому КПК України./ О.Шаповалова//«Судова практика» Травень – Червень 2013 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slidespace.ru/show/9234>.



Савчук Татяна Анатольевна,
*старший преподаватель кафедры конституционного и административного права
Академии управления при Президенте Республики Беларусь*

ДИСКУССИОННЫЕ ВОПРОСЫ ИСЧИСЛЕНИЯ СРОКА ДОМАШНЕГО АРЕСТА В КАЧЕСТВЕ МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ

В научной литературе высказываются различные взгляды на возможность законодательного установления и исчисления срока домашнего ареста. И.Л. Трунов и Л.К. Трунова полагают, что данная мера не должна иметь срока действия [1, с. 57]. Большинство авторов (М.С. Гулякевич, В.В. Климов, Э.К. Кутуев, И.В. Маслов, Ю.Г. Овчинников, К.В. Попов) считают, что сроки домашнего ареста должны совпадать со сроками заключения под стражу, а, по мнению В.Ю. Мельникова, – со сроками предварительного следствия [2, с. 32]. УПК Республики Беларусь (ч. 3 ст. 125) определяет, что установление и продление срока домашнего ареста регулируется нормами, относящимися к заключению под стражу. Так, заключение под стражу, а, значит и домашний арест, при предварительном расследовании не может превышать двух месяцев, а максимальный срок их продления – восемнадцати месяцев (ч. 1 и ч. 4 ст. 127 УПК Республики Беларусь). Аналогичные положения содержат уголовно-процессуальные кодексы Республики Казахстан (ч. 3 ст. 149), Российской Федерации (ч. 2 ст. 107), Республики Молдова (п. 7 ст. 188), Азербайджанской Республики (ст. 163.4), Республики Таджикистан (ч. 3 ст. 110). В то же время УПК Кыргызской Республики (ст. 111) указывает, что срок домашнего ареста должен быть не свыше одного года, а УПК Украины (ч. 6 ст. 181) устанавливает, что эта мера пресечения применяется на срок до двух месяцев, дальнейшее продление осуществляется по ходатайству прокурора в пределах срока досудебного расследования, а совокупный срок домашнего ареста не может превышать шести месяцев. Таким образом, законодательство этих государств определяет самостоятельный срок домашнего ареста.

В целом разделяя позицию белорусского законодателя об установлении одинаковых сроков заключения под стражу и домашнего ареста, считаем, что некоторые вопросы исчисления срока последнего нуждаются в самостоятельном правовом регулировании.

Следует отметить, что на практике встречаются случаи, когда фактическое начало отбывания домашнего ареста не совпадает с датой принятия решения о его применении. Из числа изученных нами случаев применения домашнего ареста 2,8 % постановлений содержали разные даты принятия соответствующего решения и его санкционирования прокурором, а 7,2 % – разные даты вынесения постановления и ознакомления с ним обвиняемого. Например, дознаватель Березинского РОВД вынес постановление о применении домашнего ареста в отношении Б., которое датировано 02.07.2008, санкция прокурором дана 07.07.2008, а дата ознакомления обвиняемого с постановлением – 02.07.2008 [3]. В целях предотвращения подобных нарушений уголовно-процессуального закона считаем необходимым в резолютивной части постановления о применении домашнего ареста указывать дату, когда обвиняемый фактически должен быть помещён под домашний арест, а также срок, на который применяется данная мера пресечения.

На наш взгляд, на законодательном уровне не решён вопрос о предельном сроке пребывания лица под домашним арестом с учётом его предыдущего содержания под стражей, о чем свидетельствует и отечественная практика. Так, судом Октябрьского района г. Гродно обвиняемому Л. мера пресечения в виде заключения под стражу, применённая в ходе предварительного расследования 09.04.2010, в связи с истечением сроков содержания под стражей 07.04.2012 была изменена на домашний арест [4]. Полагаем, что данное решение суда не соответствует ч. 3 ст. 125 УПК Республики Беларусь об одинаковых правилах исчисления сроков этих двух мер пресечения. Указанная норма приводит к выводу о том, что в срок домашнего ареста должно засчитываться время содержания лица под стражей и наоборот. При этом общая продолжительность пребывания лица под стражей и домашним арестом не должна превышать их предельный срок, установленный в уголовно-процессуальном законе, независимо от того, в какой последовательности применялись эти меры пресечения. Думается, что данные предложения должны быть учтены как в УПК Республики Беларусь, так и других государств, предусматривающих названные меры пресечения.

Уголовные кодексы Республики Беларусь (ст. 75), Республики Казахстан (ст. 62) и Кыргызской Республики (ст. 61) предусматривают правила зачёта судом время нахождения лица под домашним арестом в срок наказания. К сожалению, уголовное законодательство других государств – участников СНГ, в том числе и УК Украины, не содержат такой нормы. Согласно ч. 1 ст. 75 УК Республики Беларусь, один день содержания под стражей и два дня домашнего ареста соответствуют одному дню наказания в виде лишения свободы. Следует констатировать, что существует два законодательных подхода к решению вопроса о сроках домашнего ареста: процессуальный (один день содержания под стражей = один день домашнего ареста) и уголовно-правовой (один день наказания в виде лишения свободы = один день содержания под стражей = два дня домашнего ареста). На первый взгляд кажется, что принцип зачёта домашнего ареста в срок содержания под стражей либо лишения свободы должен быть одинаковым как при исчислении процессуальных сроков, так и при назначении наказания. С другой стороны, может сложиться ситуация, когда общий максимальный срок содержания лица под стражей и домашним арестом до суда (12 месяцев + 6 месяцев = 18 месяцев) в приговоре к лишению свободы таковым являться не будет (12 месяцев + 6 месяцев : 2 = 15 месяцев). Сказанное приводит к выводу, что существующий порядок исчисления процессуальных сроков заключения под стражу и домашнего ареста, предусмотренный УПК Республики Беларусь, и зачёта их в наказание является справедливым.

Представляется, что сформулированные выше предложения, направленные на совершенствование правовой регламентации срока домашнего ареста, будут способствовать правильному законодательному и единому правоприменительному установлению и исчислению срока этой меры пресечения.

Использованные источники:

1. Трунов, И.Л. Меры пресечения в уголовном процессе / И.Л. Трунов, Л.К. Трунова. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 354 с.
2. Мельников, В.Ю. Применение мер пресечения к подозреваемым и обвиняемым / В.Ю. Мельников // *Российский судья*. – 2007. – № 7. – С. 29–34.
3. *Архив прокуратуры Березинского района Минской области за 2008 г. – Надзорное производство № 18/372м-2008.*
4. *Обзор судебной практики № 3 [Электронный ресурс]. – 2013. – Режим доступа : <http://www.supcourt.by/cgi-bin/index.cgi?vm=d&vr=obzor&vd=76&at=0&m1=2>. – Дата доступа : 24.04.2013.*



УГОДА МІЖ ПРОКУРОРОМ І ПІДОЗРЮВАНИМ (ОБВИНУВАЧЕНИМ) ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

З метою втілення в життя принципу процесуальної економії, зменшення витрат на ведення процесу, поліпшення становища осіб, які допомагають розслідуванню злочинів та зменшення навантаження на правоохоронні органи і суд статтею 468 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК) 2012 року передбачена можливість укладення угод.

Законом передбачено, що угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої і середньої тяжкості, тяжких злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним і суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у випадку, якщо в кримінальному провадженні бере участь потерпілий, не допускається така угода може бути укладена як під час досудового розслідування (ч.1ст.474 КПК) так і під час судового провадження (ч.3 ст.474 КПК), але тільки до моменту виходу суду до нарадчої кімнати [2].

В Україні правоохоронні органи практикують непроцесуальні методи отримання зізнання у вчиненні злочину. Як наслідок існує ймовірність того, що значна кількість невинних людей можуть під тиском зізнатися в тому, чого не здійснювали, і безпідставно понести покарання, нехай і незначне, але за невчинюване ними діяння. Тому суд наділений повноваженнями приймати рішення про затвердження або відмову в затвердженні угоди та відповідно до ч.6 ст.474 КПК: суд перед прийняттям рішення про затвердження угоди зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним [2].

Цікаво також, що повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається (ч.8 ст.474 КПК) [2].

Законодавцем також передбачена можливість звернення сторін до суду в разі невиконання умов угоди. Разом з тим в результаті невиконання умов угоди кримінальне провадження щодо особи надіслано для проведення досудового розслідування (якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування). Судовий розгляд у такому випадку проходить на загальних підставах. Вироком суду знову-таки встановлюється винність особи, і йому призначається покарання за вчинений злочин, тому винну особа фактично повторно буде вироком суду визнано винним і йому буде призначено покарання [4]. Це призводить до порушення статті 61 Конституції України, відповідно до якої ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення [1].

Очевидно, що законодавець надихався досвідом держав, де інститут угод про визнання провини або подібних до них вже введено і використовується.

Більш інтенсивно цей інститут використовується в країнах загального права в таких як США, Канада. У США більшість кримінальних справ вирішуються угодами про визнання вини. Угоди про визнання вини – угода між прокурором і захисником, в наслідок якої обвинувачення припиняється (попри наявність достатніх доказів) або даються конкретні обіцянки щодо покарання в обмін на бажання обвинуваченого визнати вину. Це може бути угода між прокурором і захисником (його підсудним), змістом якої є відмова прокуратури від пред'явлення обвинувачення в більш тяжкому делікті (наприклад у тяжкому вбивстві), якщо підсудний визнає свою провину у вчиненні менш тяжкого злочину (наприклад вбивства).

Цікавим фактом є те, що в США можливим є укладення навіть, так званих, «латеральних» угод, які існують для того, щоб змінити тавро обвинувачення. Наприклад особа, вчинивши такий злочин як зґвалтування, боїться зазнати приниження в очах суспільства, і, маючи таке право, визнає вину в пограбуванні тощо [3]. На мій погляд, якщо

особа вчинила такий злочин, то вона заслуговує на громадський осуд, і, можливо саме страх перед ним змусить особу не вчиняти подібного. Крім цього «згвалтування» і «пограбування» – злочини, які посягають на два різні нерівнозначні об'єкти, відповідно, на статеву свободу особи і на право власності. Невже можна, обвинувачуючи особу в згвалтуванні, покарати за пограбування. А це є неприпустимо.

На відміну від угод про визнання вини, в США діють доволі демократичні і ефективні угоди про застосування альтернативних видів виправного впливу.

Крім права підсудного в США визнати вину, він може укласти в певних випадках угоду про застосування альтернативних видів виправного впливу. Вона полягає в можливій домовленості прокурора і адвоката, що обвинувачення буде призупинено на певний строк, після чого обвинувачення буде знято за умови, що правопорушник дотримається певних умов упродовж цього періоду призупинення обвинувачення (наприклад, розпочне лікування, виконає громадські роботи, відшкодує збитки, не вживатиме наркотичні засоби тощо). Укладення такої угоди є можливе за таких умов:

- якщо правопорушник обвинувачується у злочині, який вважається таким, що підходить для виведення справи з кримінального судочинства;
- якщо правопорушник раніше не притягувався до кримінальної відповідальності;
- якщо правопорушник не становить загрози суспільству [3];

Вважаємо, що саме такі угоди: по-перше, сприяють виправленню правопорушника; по-друге, є проявом демократичності процесу.

У свою чергу в більшості країн романо-германської правової системи (Франція, Італія) інститут угод про визнання провини діє не більше 10 років і існує в обмеженому варіанті. У кримінальному процесі Німеччині такі угоди також мають свої особливості.

Дуже спірним інститут угод про визнання провини був і залишається у Франції, де проти нього виступали юристи і поважні політики, які помічають неможливість повного дотримання презумпції невинуватості, права на судовий захист. Більш того, юристами вважається принизливим укладати подібні угоди, тому що це суперечить етиці професії в деяких аспектах.

В результаті запровадження таких угод в кримінальному процесі виникнуть ситуації, коли особа винна в вчиненні одного злочину, насправді буде нести відповідальність за зовсім інший злочин, якого не вчиняла – це в кращому випадку, а в гіршому – особа не будучи винною у скоєнні злочину, через недосвідченість, занепокоєння в можливості реалізації свого права на захист, розчаруванні в судовій системі та недовірі до неї, відсутності коштів на досвідченого захисника буде переконана, що краще укласти таку угоду і понести меншу відповідальність, як наслідок – буде засуджена за відсутності у неї вини. Це в свою чергу порушує передбачені в ст. 2 КПК такі завдання кримінального судочинства забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності, наголошую, в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений [2].

Саме тому, вважаємо, даний інститут у кримінальному процесі на Україні потребує реформування.

Використані джерела:

1. Конституція України. – С.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2012- 48 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 15 січня 2013 р.: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 328 с.
3. Серівка А. Угоди в кримінальному процесі України за новоприйнятим КПК. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://justconsult.info/index.php>.
4. Казак К. Угода зі слідством: компроміс чи пастка? // Правовий тиждень – 2012. – № 33-35 – 23 жовтня. – С.10.



ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТИМЧАСОВОЇ ВИДАЧІ

Принцип взаємодопомоги є основним положенням для будь-якого процесуального виду міжнародного співробітництва в кримінальному судочинстві, а міжнародна правова допомога – однією з процесуальних форм такого співробітництва. На думку Аленіна Ю.П. міжнародна правова допомога – це здійснювана на підставі міжнародного договору, принципу взаємності та положень національного законодавства діяльність компетентних органів запитуваної сторони з надання інформації, матеріалів кримінальних справ або проведення окремих процесуальних дій з кримінальної справи, яка знаходиться у провадженні Запитуючої сторони (активна допомога), або надання можливості самостійного проведення таких дій на території Запитуваної держави представниками компетентних органів Запитуючої сторони, в тому числі консульським шляхом (пасивна допомога) [5, с. 791].

Але слід зазначити, виходячи з вимог нового кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК України 2012 року) доцільно вживати замість терміну «кримінальна справа» – термін «кримінальне провадження».

Згідно КПК України 2012 року міжнародна правова допомога – проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою [3, с. 201].

При наданні міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні може застосовуватись такий захід забезпечення кримінального провадження як тимчасова видача.

В КПК України 2012 року визначено, що тимчасова видача – видача на певний строк особи, яка відбуває покарання на території однієї держави, іншій державі для проведення процесуальних дій з її участю та притягнення до кримінальної відповідальності з метою запобігання закінченню строків давності або втраті доказів у кримінальній справі [3, с. 201].

Відповідно до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. якщо відстрочка видачі може протягнути закінчення терміну давності карного переслідування або завдати шкоди розслідуванню злочину, особа, видача якої потрібна за клопотанням, може бути видана на час.

Видана на час особа повинна бути повернута після проведення дії у кримінальному провадженні, для якої вона була видана, але не пізніше, ніж через три місяці з дня передачі особи. В обґрунтованих випадках термін може бути продовжений [1, с. 17].

Згідно з ч. 2 ст. 64 Конвенції строк тимчасової видачі не може перевищувати три місяці, однак в обґрунтованих випадках строк може бути продовжений.

Частина 3 ст. 64 Конвенції передбачає можливість продовження строку тимчасової видачі. У разі виникнення необхідності продовжити строк тимчасової видачі, компетентний орган України, який здійснює кримінальне провадження, готує клопотання про продовження такого строку, та надсилає його відповідному центральному органу не пізніше як за двадцять днів до закінчення строку тимчасової видачі [1, с. 17].

У відповідності зі ст. 579-586 КПК України 2012 року у разі необхідності запобігання закінченню строків давності притягнення до кримінальної відповідальності або втраті доказів у кримінальному провадженні може бути направлений запит про тимчасову видачу.

У разі задоволення запиту про тимчасову видачу така особа має бути повернута до відповідної іноземної держави у погоджений строк.

У разі необхідності компетентний орган України, який здійснює кримінальне провадження, готує документи про продовження строку тимчасової видачі, що надсилаються відповідному уповноваженому органу не пізніше як за двадцять днів до закінчення строку тимчасової видачі [3, с. 214].

Період тримання особи під вартою на території України на підставі рішення

компетентного органу іноземної держави під час тимчасової видачі не зараховується такій особі у строк відбування покарання, призначеного за вироком суду України.

Особі, стосовно якої розглядається питання про видачу, і яка не володіє державною мовою, забезпечується право робити заяви, заявляти клопотання, виступати в суді мовою, якою вона володіє, користуватися послугами перекладача, а також отримати переклад судового рішення та рішення центрального органу України мовою, якою вона користувалася під час розгляду.

Затримана особа негайно звільняється у разі, якщо:

- 1) протягом шістдесяти годин з моменту затримання вона не доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового або екстрадиційного арешту;
- 2) встановлено обставини, за наявності яких екстрадиція не здійснюється.

У випадках встановлення, що розшукувана особа на території іноземної держави відбуває покарання за злочини, вчинені в цій країні, міжнародними договорами та КПК України передбачене звернення компетентного органу України про тимчасову видачу такої особи.

Запит про тимчасову видачу подібний до запиту про видачу особи (екстрадицію), однак він обов'язково повинен містити гарантії центрального органу України щодо тримання особи під вартою упродовж усього періоду тимчасової видачі та стосовно своєчасного повернення такої особи до іноземної держави для подальшого відбування покарання.

Аналізуючи запропоновану законодавцем дефініцію поняття "тимчасова видача", можна виділити такі його ознаки:

- суб'єктом є особа, яка відбуває покарання на території однієї держави;
- полягає у видачі зазначеної особи іншій державі;
- спрямована на проведення процесуальних дій з цією особою та притягнення до кримінальної відповідальності;
- мета тимчасової видачі полягає у запобіганні:
 - 1) закінченню строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 579 КПК України 2012 року);
 - 2) втраті доказів у кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 579 КПК України 2012 року);
 - 3) завданню шкоди розслідуванню злочину (ч. 1 ст. 64 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р.);
- має часові обмеження;
- передбачає обов'язкове повернення виданої особи.

Використані джерела:

1. Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах, що уклали держави-члени Співдружності Незалежних Держав у м. Мінську 22 січня 1993 р. [Електронний ресурс] : - Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Кримінальний процес України. Навч. посібник / Молдован А.В., Мельник С.М. – К.: «Центр учб. л-ри» 2013. – 366 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: - К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 292 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. у 2т. Т 2 / Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пионки, А.В. Портнова – Х.: Право, 2012. – 664 с.
5. Кримінально – процесуальне право України : Підручник // За загальною редакцією Ю.П.Аленіна . – Х.: ТОВ Одиссей. 2009. – 806 с.
6. Кримінально-процесуальне право: Курс лекцій, Видання друге, змінене і доповнене // За редакцією Л.М. Лобойко – К.: «Істина» 2008. – 485 с.



О СООТНОШЕНИИ ПОНЯТИЙ “СУДЕБНЫЙ КОНТРОЛЬ” И “ПРАВОСУДИЕ” В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

В последнее время в связи с расширением полномочий суда на досудебных стадиях уголовного процесса Республики Беларусь актуальными стали вопросы о функциях суда в уголовном процессе, а также содержании таких из них как «правосудие» и «судебный контроль» и их соотношении.

Что касается понятия «правосудие», то законодатель не приводит его определения и не раскрывает содержания. В ст. 9 Уголовно-процессуального кодекса Республики Беларусь (далее – УПК) закреплён лишь принцип осуществления правосудия только судом. В ст. 24 УПК предусмотрено, что правосудие осуществляется на основе состязательности и равенства сторон обвинения и защиты. В соответствии со ст. 31 УПК суд, являясь органом судебной власти, осуществляет правосудие по уголовным делам и обеспечивает их правильное и законное разрешение.

В то же время, например, в УПК Российской Федерации (п. 50 ст. 5) закреплено положение о том, деятельность суда в досудебном производстве, реализуемая в судебном заседании, является правосудием.

В уголовно-процессуальной литературе по-разному трактуется сущность правосудия. В содержание правосудия в уголовном судопроизводстве такие учёные, как В.Н. Бибило, К.Ф. Гуценко, А.Д. Бойков, Т.З. Зинатуллин включают процессуальную деятельность суда, осуществляемую на всех судебных стадиях уголовного процесса [1, с. 19; 2, с. 60; 3, с. 31–32; 4, с. 35]. Ю.К. Якимовичем, В.М. Бозровым аргументируется тезис, согласно которому всякая деятельность суда по разрешению отнесённых к его компетенции правовых споров будет не чем иным, как правосудием [5, с. 25; 6, с. 11].

Таким образом, поскольку нет единого подхода к содержанию правосудия, в зависимости от того, что вкладывается в данное понятие, определяется и природа и место в уголовном процессе судебного контроля. Так, по вопросу их соотношения точки зрения учёных можно разделить на три группы.

Первая группа ученых (И.Л. Петрухин, В.А. Лазарева и др.) придерживается мнения, закрепленного в УПК Российской Федерации, и рассматривает судебный контроль как форму осуществления правосудия [7, с. 33; 8, с. 23]. Вторая группа учёных (В.А. Азаров, И.Ю. Таричко) говорит о том, что судебный контроль представляет собой вспомогательную, обеспечительную по отношению к правосудию деятельность, т.е. деятельность, направленную на обеспечение вынесения судом правосудного приговора [9, с. 133]. Третья группа учёных (Н.А. Колоколов, Н.Г. Муратова и др.) считает судебный контроль самостоятельной функцией судебной власти, отдельной от правосудия [10, с. 33; 11, с. 12].

Придерживаясь последней точки зрения, полагаем, что отождествление судебного контроля и правосудия основывается лишь на анализе процессуальной формы осуществления судебного контроля – судебного заседания. Отнесение судебного контроля к деятельности по осуществлению правосудия, как представляется, необоснованно по следующим причинам. Во-первых, сходство процессуальных форм осуществления правосудия и контроля ещё не говорит о том, что вся осуществляемая судом деятельность будет являться правосудием. Её соблюдение при осуществлении судебного контроля в наибольшей степени позволяет гарантировать законность и объективность выносимых по его итогам решений. Во-вторых, правосудие должно осуществляться только судом, в то время как полномочиями по разрешению жалоб на действия и решения органов уголовного преследования могут наделяться и наделяются и иные государственные органы и их должностные лица (прокурор, начальник следственного подразделения). В-третьих, правосудие заключается в рассмотрении и разрешении дела по существу. При осуществлении правосудия решается главный вопрос всего производства по уголовному

делу, каковым и является вопрос о виновности (невиновности) определённого лица в инкриминируемом преступлении. Ни в каком ином процессуальном решении суда, рассматривавшего уголовное дело по первой инстанции, акта правосудия нет. В-четвертых, учёными выделяются две формы судебного контроля: предварительный и последующий. Если в отношении последующего судебного контроля можно вести дискуссию об отнесении его или нет к правосудию, то, как представляется, предварительный судебный контроль, заключающийся в утверждении, например, решений органов уголовного преследования об избрании меры пресечения в виде заключения под стражу, домашнего ареста и других, ни по содержанию, ни по форме не может быть отнесён к правосудию.

Таким образом, полагаем, что судебный контроль представляет собой иную, наряду с правосудием, функцию судебной власти, реализуемую на досудебных стадиях уголовного процесса. Несмотря на то, что и правосудие, и судебный контроль реализуются посредством одной и той же процессуальной формы (судебного заседания), при соотношении их необходимо, в первую очередь, рассматривать характер той деятельности, которая составляет содержание указанных понятий.

Использованные источники:

1. Бибило, В. Н. Социально-правовые основы правосудия по уголовным делам: автореф. дисс. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / В.Н. Бибило; Белгосуниверситет. – Минск, 1995. – 32 с.
2. Гуценко, К.Ф. Правоохранительные органы: учебник / К.Ф. Гуценко, М.А. Ковалев; под ред. К.Ф. Гуценко. – М.: Зерцало-М, 2010. – 496 с.
3. Бойков, А.Д. Третья власть в России. Книга вторая: Продолжение реформ / А.Д. Бойков. – М.: Юрлитинформ, 2002. – 280 с.
4. Зинатуллин, Т.З. Правосудие как уголовно-процессуальная функция / Т.З. Зинатуллин // Российский судья. – 2002. – № 6. – С. 34–38.
5. Якимович, Ю.К. Понятие правосудия и принципы его определения. Избранные статьи (1985 – 1996 гг.) / Ю.К. Якимович. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1997. – 189 с.
6. Бозров, В.М. Современные проблемы российского правосудия по уголовным делам в деятельности военных судов (Вопросы теории и практики) / В.М. Бозров. – Екатеринбург: Издательство УрГЮА, 1999. – 232 с.
7. Азаров, В.А. Функция судебного контроля в истории, теории и практике уголовного процесса России / В.А. Азаров, И.Ю. Таричко. – Омск, 2004. – 252 с.
8. Петрухин, И.Л. Судебная власть: контроль за расследованием преступлений / И.Л. Петрухин. – М.: Проспект, 2008. – 288 с.
9. Лазарева, В.А. Судебная власть. Судебная защита. Судебный контроль: понятие и соотношение: Лекции-очерки / В.А. Лазарева. – Самара: Самарская гуманитарная академия, 2000. – с. 178.
10. Колоколов, Н.А. Судебный контроль в стадии предварительного расследования: реальность, перспективы / Н.А. Колоколов // Государство и право. – 1998. – № 11. – С. 31–39.
11. Муратова, Н.Г. Многофункциональность судебного контроля в уголовном судопроизводстве / Н.Г. Муратова // Уголовное судопроизводство. – 2006. – № 1. – С. 11–16.



Чупринська Євгенія Михайлівна,
здобувач Національної академії прокуратури України

ПЕРЕГЛЯД РІШЕНЬ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ ЯК ІНСТИТУТ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПРОЦЕСУАЛЬНА МЕТА

Із набранням чинності Законом України від 7 липня 2010 року «Про судоустрій і статус суддів» та внесенням відповідних змін у всі процесуальні кодекси суттєвої

трансформації зазнав правовий статус Верховного Суду України. Вирішення часто обговорюваного у широких колах науковців та практиків питання місця ВСУ у сучасній судовій системі України та пошук шляхів його законодавчого вдосконалення потребує детального аналізу повноважень Верховного Суду з перегляду рішень судів нижчестоящих інстанцій як окремого інституту процесуального права.

Згідно з положеннями статті 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» перегляд справ Верховним Судом України допускається лише з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права у подібних правовідносинах у порядку, передбаченому процесуальним законом та у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом [1].

Ці ж положення із незначними редакційними відмінностями закріплені і у Господарському процесуальному (ст. 111-16), Цивільному процесуальному (ст. 355) кодексах та у Кодексі адміністративного судочинства України (ст. 237) як підстави для подання заяви про перегляд судових рішень до Верховного Суду України. Певною мірою їх межі і окремі особливості юрисдикційного та процесуального характеру конкретизуються, а отже і відрізняються від загальних, у новому Кримінальному процесуальному кодексі України, стаття 445 якого, тим не менш, також визначає їх єдиними підставами для подання заяви про перегляд судових рішень до ВСУ. У зв'язку з цими особливостями та з огляду на особливу важливість перегляду Верховним Судом рішень у кримінальних справах, виняткове значення доступності судового захисту та ефективності діяльності ВСУ у кримінальному судочинстві, зосередимось на аналізі норм чинного КПК, які регулюють правовий інститут перегляду судових рішень Верховним Судом України.

Правова природа перегляду судових рішень ВСУ за чинним Кримінальним процесуальним кодексом впливає зі змісту п. 24 ч. 1 ст. 3 та положень глави 33 КПК і полягає у існуванні окремої, виключної за своєю суттю стадії судового провадження – провадженні з перегляду судових рішень Верховним Судом України з підстав та у порядку, встановленому цим Кодексом [2]. Таким чином, перегляд судових рішень Верховним Судом повинен бути наділений усіма ознаками самостійної стадії судового провадження, відокремленої від усіх попередніх – як процесуально, так і змістовно, що на практиці, у зв'язку з численними положеннями як Закону «Про судоустрій і статус суддів» так і норм чинного КПК є вкрай проблемним.

Це виражається уже у механізмі допуску Верховним судом з розгляду цивільних та кримінальних справ до провадження Верховного Суду України кримінальних справ, передбаченого статтями 450-451 Кримінального процесуального кодексу. Відповідно до абзацу 8 підпункту 5.2 Рішення Конституційного Суду України № 17-рп/2011 від 13.12.2011 наявність такого механізму спрямована лише на забезпечення надходження справ до найвищої судової інстанції згідно з вимогами, визначеними процесуальним законодавством. На практиці ж подібна ситуація веде до потенційних зловживань та правових колізій.

Мета перегляду судових рішень Верховним Судом України повинна бути і його головним повноваженням як найвищого судового органу у системі судів загальної юрисдикції – здійснення нагляду за тлумаченням та однаковим застосуванням закону судами нижчого рівня [4, с. 19] шляхом розгляду справ у порядку окремої, незалежної та самостійної стадії судового провадження. Вказана мета повинна досягатись одночасно на двох рівнях, передбачених нормами чинного законодавства. По-перше, на національному рівні, втіленням якого є перегляд справ Верховним Судом України з підстав неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права та, по-друге, на міжнародному рівні, що відображається у перегляді справ ВСУ у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Як слушно зазначають А.Г. Ярема та А.В. Лужанський у чинному законодавстві немає визначення поняття «неоднакового застосування закону» ані в цілому, ані його складових,

що зумовлює необхідність формування компетентними судами відповідних правових позицій у власних судових актах [5, с. 29]. Тому виділення основних рис, які характеризують таку підставу перегляду судових рішень Верховним Судом України як неоднакове застосування судами (судом) касаційної інстанції однієї і тієї ж норми матеріального права необхідно проводити на основі судової практики та наукових напрацювань з даної проблематики, а також шляхом тлумачення норм чинного КПК.

Під неоднаковим застосуванням закону слід розуміти інші, ніж у справі, що розглядається тлумачення та застосування одних і тих самих норм кримінального закону при вчиненні різними особами подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності) [5, с. 29-30].

При цьому, предметом перегляду Верховним Судом, виходячи зі змісту статті 448 КПК виступає не тільки судові рішення, яке оспорується, але і конкретні судові рішення, надані для порівняння в яких (оспорованих та порівнюваних) має місце неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь. Це покладає на особу заявника необхідність проведення пошукової та порівняльно-правової роботи, що за можливості подання заяви захисником або представником є допустимим та логічним.

Виходячи зі змісту п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК та спеціальної по відношенню до вказаного положення норми, закріпленої ч. 4 ст. 451 КПК, ВСУ наділений повноваженнями щодо перегляду справ лише стосовно неоднакового застосування закону України про кримінальну відповідальність [2] (кримінального закону, Кримінального кодексу України), тобто лише щодо норм матеріального права, тоді як відповідні повноваження за умов порушення норм процесуального права (при цьому у випадку обох підстав перегляду рішень Верховним Судом) належать Вищому спеціалізованому суду з розгляду цивільних та кримінальних справ.

За умови допуску справи до свого провадження ВССУ та результатами такого розгляду Верховний Суд України більшістю голосів від складу суду може постановити або ухвалу про повне або часткове задоволення заяви або ухвалу про відмову в задоволенні заяви [2]. Окремо варто вказати на проблему ухваленню ВСУ нового рішення у випадку задоволення заяви, оскільки відсутній реальний правовий механізм його застосування [6, с. 38].

Також варто звернути увагу це те, що чинне законодавство відносить до повноважень ВСУ перегляд справ з підстави неоднакового застосування норм матеріального права лише судів касаційної інстанції, якими є Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ, Вищий адміністративний та Вищий господарський суди, усуваючи ВСУ від перегляду рішень судів першої та апеляційної інстанцій, не говорячи уже про розгляд справи по суті у якості суду першої або касаційної інстанцій, а також розгляд справи за нововиявленими обставинами, оскільки цих повноважень ВСУ позбавили.

Другою підставою для перегляду судових рішень Верховним Судом України є встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Не допускається перегляд судових рішень з цієї підстави з метою застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення або збільшити обсяг обвинувачення чи з інших підстав погіршити становище засудженого, а також виправдувального вироку, ухвали чи постанови про закриття справи. Верховний Суд України має право залишити вид і розмір покарання, визначені місцевим або апеляційним судами, без зміни, пом'якшити покарання або виключити додаткове, змінити правову кваліфікацію вчиненого злочину на норму Кримінального кодексу, що передбачає менш суворе покарання.

Закріплення цієї підстави перегляду судових рішень ВСУ та зазначеного обмеження такого перегляду спрямовані на виконання одразу кількох стратегічних завдань правосуддя в Україні. Це і захист та унеможливлення порушень прав людини і громадянина при порушенні судами нижчого рівня міжнародних зобов'язань, взятих на себе Україною, і забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини, що, по суті, є єдиною

міжнародною судовою установою, що активно розглядає справи за зверненням громадян України та юрисдикція якої визнана Україною.

Таким чином, констатуємо окремі позитивні зрушення у сфері здійснення Верховним Судом України перегляду рішень судів нижчестоящих інстанцій, пов'язані, передусім, із усуненням невизначеності правового регулювання у випадку постановлення Європейським судом з прав людини рішення на користь заявника до ЄСПЛ у справі проти України, варто підкреслити наявність багатьох проблемних питань, гостру необхідність їх вирішення у найкоротші строки для приведення судової системи України до оптимального стану з урахуванням як загальних рис демократичного судового устрою, так і специфіки потреб українського судочинства у аспекті дотримання принципів територіальності та спеціалізації. Для того щоб правова природа та процесуальна мета інституту перегляду судових рішень Верховним Судом України становили єдине та узгоджене ціле з позицій юридичної теорії та правотворчості.

Використані джерела:

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України від 13.12.2011 № 17-рп/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-11>.



Штанько Артем Олександрович,

провідний науковий співробітник відділу досліджень проблем кримінального провадження
Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України,
юрист 1 класу, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВИЙ ПОРЯДОК НАДАННЯ ДОСТУПУ ДО ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ ПІДОЗРЮВАНОМУ ЧИ ОБВИНУВАЧЕНОМУ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю врегульовано Гл. 40 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України). Відповідно до ч. 1 ст. 517 КПК України досудове розслідування та судове провадження у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, проводяться з дотриманням вимог режиму секретності [1, с. 897]. Відповідно до ст.ст. 1, 2, 3, 8, 12 Закону України від 21 січня 1994 року № 3855-XII «Про державну таємницю» відомостями про державну таємницю є інформація у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки і охорони правопорядку, розголошення якої може завдати шкоди національній безпеці України і яка рішенням державних експертів з питань таємниць визнана державною таємницею та включена до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 року № 440, або до конкретизованих у межах цього Зводу галузевих чи відомчих (міжгалузевих, міжвідомчих) розгорнутих переліків відомостей, що становлять державну таємницю [2].

Режим секретності відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» – це встановлений згідно з вимогами вказаного Закону та інших виданих відповідно до нього нормативно-правових актів єдиний порядок забезпечення охорони державної таємниці. У Законі України «Про державну таємницю» передбачено, що охорона державної таємниці охоплює комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв. У свою чергу, в цьому Законі визначено підходи до розуміння термінів і загальний зміст організаційно-правових (ст.ст. 18–20), інженерно-технічних (ст. 35), криптографічних (ст.ст. 1, 35) та оперативно-розшукових заходів (ст. 36) охорони державної таємниці [2].

Згідно з ч. 3 ст. 517 КПК України до участі у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, допускаються особи, які мають допуск до державної таємниці відповідної форми та яким надано доступ до конкретної секретної інформації (категорії секретної інформації) та її матеріальних носіїв [1, с. 897]. Умови допуску учасників кримінального провадження до участі у такому кримінальному провадженні, КПК України диференціюються залежно від їх процесуального статусу. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» допуском до державної таємниці є оформлення права громадянина на доступ до секретної інформації. За загальним правилом, встановленим у ч. 1 ст. 22 зазначеного Закону, допуск до державної таємниці надається дієздатним громадянам України віком від 18 років, які потребують його за умовами своєї службової, виробничої, наукової чи науково-технічної діяльності або навчання, органами Служби безпеки України після проведення їх перевірки. У ст. 24 Закону України «Про державну таємницю» передбачено, що перевірка громадян у зв'язку з їх допуском до державної таємниці здійснюється органами Служби безпеки України у двомісячний строк у порядку, встановленому цим Законом і Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». У Законі України «Про державну таємницю» визначено, що доступ до державної таємниці – це надання повноважною посадовою особою дозволу громадянину на ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, або ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, цією посадовою особою відповідно до її службових повноважень (ст. 1) [2].

Новелою у кримінальному процесуальному законодавстві України і винятком із загальних вимог ст.ст. 22–27 Закону України «Про державну таємницю» є норма КПК України, яка дозволяє підозрюваному чи обвинуваченому брати участь у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю у особливому, спрощеному порядку – без проходження процедури оформлення допуску до державної таємниці. Так, у ч. 3 ст. 517 КПК України встановлено, що підозрюваний чи обвинувачений бере участь у кримінальному провадженні без оформлення допуску до державної таємниці після роз'яснення йому вимог ст. 28 Закону України «Про державну таємницю», зокрема: 1) не допускати розголошення будь-яким способом державної таємниці, яка стала йому відомою у зв'язку з участю в кримінальному провадженні; 2) виконувати вимоги режиму секретності; 3) повідомляти слідчого, прокурора, суд, який надав йому доступ до державної таємниці, про виникнення обставин, передбачених ст. 23 Закону України «Про державну таємницю», або інших обставин, що перешкоджають збереженню відомої йому державної таємниці; 4) додержуватися інших вимог законодавства про державну таємницю. Окрім того, підозрюваний, обвинувачений попереджається про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю за ст. 328 Кримінального кодексу України [3, с. 902].

При цьому необхідно врахувати вимоги ст. 27 Закону України «Про державну таємницю», згідно з якими доступ до вказаних відомостей або матеріальних носіїв секретної інформації надається керівниками відповідних органів і організацій [2]. У кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю рішення про надання

доступу до конкретної таємної інформації та її матеріальних носіїв приймаються у формі наказу або письмового розпорядження керівником органу досудового розслідування, прокурором, судом [1, с. 900]. Варто також наголосити, що оскільки у ст.ст. 22, 23 Закону України «Про державну таємницю» передбачено взяття громадянином на себе письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці, яка буде йому довірена, а також одержання у письмовій формі згоди громадянина на передбачені законом обмеження прав у зв'язку з його допуском до державної таємниці [2], необхідно передбачити складання протоколу про підтвердження факту роз'яснення підозрюваному, обвинуваченому вимог ст. 28 Закону України «Про державну таємницю» та попередження його під особистий підпис про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю (ст. 328 КК України) [1, с. 900].

Використані джерела:

1. *Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О.А. Банчука, Р.О. Куїбіди, М.І. Хавронюка. – Х. : Фактор, 2013. – 1072 с.*
2. *Про державну таємницю [Електронний ресурс] : Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-ХІІ / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3855-12/conv/print1371451652763341>.*
3. *Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / відп. ред. : С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х. : Одиссей, 2013. – 1104 с.*



Яскевич Елена Александровна,
студентка 5 курса факультета управления
Академии управления при Президенте Республики Беларусь

**СТАТИСТИЧЕСКИЕ ОТЧЁТЫ КАК ОДИН ИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ
ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА:
СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ**

Современный этап развития белорусской государственности характеризуется активным реформированием правоохранительной системы, одним из этапов которого стало создание в Республике Беларусь Следственного комитета, в компетенцию которого входит производство предварительного следствия по уголовным делам. В этой связи следственный аппарат был выделен из органов прокуратуры, что, в свою очередь, повлекло высвобождение прокуроров от большого объёма ранее выполняемой работы по уголовному преследованию. Это потребовало пересмотра, как приоритетов прокурорского надзора, так и показателей оценки его эффективности.

В целях усовершенствования оценки эффективности деятельности органов прокуратуры Республики Беларусь, объективной оценки результатов работы прокуроров по основным направлениям деятельности и, как представляется, устранения существующих недостатков Генеральной прокуратурой Республики Беларусь были выработаны основные критерии оценки эффективности деятельности органов прокуратуры, нашедшие отражение в приказе Генерального прокурора Республики Беларусь № 37 от 5 декабря 2012 г. «Об основных критериях оценки эффективности деятельности органов прокуратуры Республики Беларусь» (далее – приказ № 37) [1]. Одним из таких критериев и является статистическая отчётность.

Анализ ежегодных итогов работы органов прокуратуры свидетельствует о том, что статистическая отчётность является одним из ключевых аспектов при оценке эффективности и результативности работы органов прокуратуры [2, с. 3]. Как правило, статистические отчёты содержат значительное количество показателей, демонстрирующих основные

результаты деятельности прокурора за аналогичный прошедший и оцениваемый периоды. Однако показатели таких отчётов в большинстве случаев свидетельствуют об объёме проведённой работы, который является существенным, но не единственным критерием оценки деятельности прокурора, отражающим его результаты. Главной задачей прокурора является результативность проведённой им работы, а не механическое, искусственное увеличение проводимых им мероприятий, поскольку наращивание количественных показателей может привести к снижению эффективности осуществляемого прокурором надзора. Использование в качестве критериев эффективности статистических показателей, кроме того, понуждает постоянно увеличивать цифровые показатели: нередко в отчётах фиксируется не только та деятельность, которая проводится прокуратурой, но и та работа, которую могут и должны выполнять иные государственные органы и должностные лица [3, с. 308–309].

Таким образом, одной из наиболее существенных проблем, касающихся организации прокурорского надзора в целом, является привычная гонка за цифрами, не позволяющая сосредоточиться на главном, специфичном для органов прокуратуры предназначении.

Полагаем, что в целях наиболее объективной оценки эффективности прокурорского надзора не следует ограничиваться анализом только статистических данных. Необходимо использовать разнообразную информацию по всем или многим направлениям деятельности с применением различных методов, способов и средств, таких как сопоставление и анализ прокурорских статистических отчётов в совокупности с данными других ведомств, применение на практике проведённых исследований, осуществление проверок исполнения законов на определённых объектах или территориях.

В то же время при оценке эффективности прокурорского надзора следует учитывать не только количественные показатели реально выполненной работы, но и факторы, влияющие на проведение каких-либо прокурорско-надзорных действий, а также условия, в которых они осуществлялись, используя в этих целях информацию по всем видам деятельности, как органов прокуратуры, так и поднадзорных ей правоохранительных и иных государственных органов.

Использованные источники:

1. *Об основных критериях оценки эффективности деятельности органов прокуратуры Республики Беларусь: приказ Генерального прокурора Респ. Беларусь, 5 дек. 2012 г., № 37 // Информационный бюллетень Генеральной прокуратуры Респ. Беларусь. – 2012. – № 51. – Минск, 2012. – С. 13 – 19.*
2. *Итоги работы органов прокуратуры в 2012 году и резервы повышения качества прокурорского надзора: по материалам коллегии Генеральной прокуратуры Республики Беларусь // Законность и правопорядок. – 2013. – № 1(25). – С. 3.*
3. *Яскевич, Е.А. К вопросу об эффективности прокурорского надзора в Республике Беларусь / Е.А. Яскевич // Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах близького зарубіжжя: збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної інтернет конференції «Актуальні проблеми правового регулювання в Україні та країнах близького зарубіжжя». – Львів, 2012. – С. 306 – 309.*



МІЖНАРОДНЕ ПРАВО. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО.

*Purinova Karolina,
4th-year student of Maritime Law and Management Faculty
of Odessa National Maritime Academy*

THE UNIFICATION OF PRIVATE INTERNATIONAL MARITIME LAW

The unification of law governing maritime commerce has been a very important issue for the majority of countries in the world since the beginning of the twentieth century. Merchant shipping is a wide field of human activity connected with the usage of civil vessels in the World Ocean according to their intended purpose. This specific field of human activity is international in its essence. First and foremost, it takes place in sea expanses which have diverse legal statuses. Also, the parties involved in these relations are the representatives of different legal systems. So, they are international subjects with respect to each other. In the majority of cases, these relations exceed the bounds of any domestic law system and it creates a need in applying the foreign law and points of law of international treaties and customs [3, p. 3].

Surely, commercial transaction is connected with more than one legal system and it creates an uncertainty to the existence, size, and content of obligations. Due to the diversity of the law prevailing in various parts of the world, an interested party may not readily ascertain the place where a potential dispute can be settled, the governing substantive law (since that choice will depend to a large extent on the forum), and whether a judgment obtained in one country can be enforced in another country. Traditionally, such problems arising in transactions involving multiple contacts have been dealt with by resorting to rules of conflict of laws. The function of conflict of law rules is to refer a given dispute to a definite legal system in accordance with a variety of contacts considered significant for the legal relation in question. In commercial transactions, the parties ordinarily enjoy a large measure of autonomy and thus they may, by selecting the proper contacts, subject their relations to a desired legal system, which will eventually furnish the substantive rule of decision. According to the point 1 article 5 of the Law of Ukraine "On International Private Law", the parties (party) can choose independently the law which is to be applied to the relations matter. Generally speaking, the problem of conflict of laws does not exist when the parties choose the applicable law on their own [2, art. 5]. But what should be done if the parties have not chosen the desirable law and they are subjects to different legal systems? Of course, such kind of situation is much more difficult and they have to decide which law to apply. However, if there is the uniform international act, which can be applied to such relations, the process of choosing the necessary law will be easier.

So what are the main reasons for unification of private international maritime law? First of all, it should be stressed that in a world of multiple legal systems and uncertainty about where things will go wrong, the parties have worry about divergent rules applying to their disputes. A carrier or goods may end up in one place, the parties may hold assets in another, and courts in any number of jurisdictions might both make it easy to sue foreign parties and refuse to apply another jurisdiction's substantive law. Knowing that this divergence exists, parties may act opportunistically, such as by claiming a default and filling suit in a jurisdiction know for its eccentric rules and practices. Expecting this, parties in turn will invest in ways to protect themselves from this opportunism, including at the margin turning away from otherwise profitable transactions [4, p. 250].

Moreover, reduction of legal risk in turn increases the value of transactions. To understand this point, think of increased certainty as a form of information, for which businesses willingly would pay something. Minimizing the possibilities for opportunism also allows parties to cut back on their precautions, further adding value to potential deals. A legal system that allows people to

form clear legal commitments with predictable consequences makes it easier for people to rely on each other and thereby extends the realm of productive cooperative behaviour.

By the way, the contract for the carriage of goods (affreightment) by sea-going vessels under bills of lading was one of the first areas of commercial law to attract attention for possible unification of law. Unification of law in that area was more than simply desirable; it was virtually necessary due, on the one hand, to the great importance of maritime transportation for the economy of several countries and the world trade in general, and, on the other hand, due to a sharp conflict among national regulations of the contract of affreightment and the liabilities of sea carriers under bills of lading. In some countries, cargo interests had prevailed and strict liability had been imposed on sea carriers for loss or damage to the goods carried; in other countries, hull interests had prevailed and the sea carriers enjoyed an almost unlimited freedom of contracting. The important step in this area was the development of the International Convention for the Unification of Certain Rules of Law relating to Bills of Lading (Brussels, 25 August 1924) [1]. This Convention is one of the Brussels Conventions which were worked out by the International Maritime Committee and adopted at diplomatic conferences in Brussels. Also, there can be mentioned such organizations that formulate uniform law instruments for the private international maritime law: UNCITRAL, UNCTAD AND IMO. They have brought into existence a lot of different conventions but not all of them are in force or are only in force for a few major shipping and trading nations.

To sum up, the unification of private international maritime law is very important nowadays. The uniform conventions have greatly improved international trade relations. The uniform rules that it contains have been drafted carefully by international bodies of experts to improve the position of parties to commercial transactions and nations as a whole. One of the first steps towards the unification of merchant shipping was creation of the uniform rules applied to bills of lading. It was hoped that owing to such points of law the outcome of a possible litigation would be the same in the courts of any of the contracting states. And this would be so whether the convention was regarded an international legislation or as a model for domestic legislation, or whether it was to be given the force of law in its entirety or in a form appropriate to the national legislation of the contracting parties. So, it is evident that all the uniform conventions are intended to eliminate the conflict of choice the applicable law between parties.

Used sources:

1. *International Convention for the Unification of Certain Rules of Law relating to Bills of Lading (The Hague Rules), 1924 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/07/7-04/hague-rules.xml>*
2. *Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року / / Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422*
3. *Шемякін О.М. Міжнародне приватне морське право. – О.: ЛАТСТАР, 2000. – 272с.*
4. *R. Force, A.N. Yiannopoulos, M. Davies Admiralty and Maritime Law. – Beard Books, 2005. – 536 p.*



Бесецкая Маргарита Владимировна,
*студентка 5 курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы*

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ СИСТЕМА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Основные принципы институциональной структуры изначально оказались в центре внимания ещё при построении Европейских сообществ. Порядок формирования и внутренняя организация институтов, их место и роль в системе, круг полномочий и порядок их осуществления получили закрепление в учредительных договорах Сообществ, а также специальных нормативных актах (вторичном праве), изданных в их развитие [1, с. 14]. Среди

последних особо важное место занимают внутренние регламенты, структурирующие и регламентирующие деятельность каждого их институтов.

Первый опыт формирования институтов был получен с образованием Европейского объединения угля и стали (далее – ЕОУС). Центральная роль в ЕОУС была отведена наднациональному по своей природе институту в лице Высшего руководящего органа. Однако в рамках Европейского экономического сообщества и Евратома, образованных на основе Римских договоров 1957 г., структура институтов претерпела существенные изменения [5, с. 48]. Так, согласно Римским договорам 1957 г. институтами двух вновь созданных Сообществ провозглашались Совет, Комиссия, Парламентская ассамблея (в будущем – Европейский парламент) и Суд. При этом главным институтом, наделённым правом принятия решения, стал Совет.

С появлением трёх Сообществ сразу же были объединены такие институты, как Суд и Ассамблея. Остальные институты, созданные Римскими договорами, стали общими, но только для двух сообществ – ЕЭС и Евратома. Что касается ЕОУС, то в нем на определённое время сохранились два собственных института: Высший руководящий орган и Совет. Такая ситуация, как отмечает Б.Н. Топорнин, порождала трудности и сбои в регулировании интеграционных процессов [4, с. 53]. Проблема была решена в 1965 г. подписанием Договора о слиянии, учредившего Совет и единую Комиссию европейских сообществ. Единый европейский акт 1986 г. официализировал существование и деятельность Европейского Совета – органа политического руководства на уровне глав государств и глав правительств государств-членов. Судебная система Европейских сообществ была дополнена ещё одним судебным органом – Судом первой инстанции. Маастрихтский договор 1992 г., закрепивший создание Европейского Союза, предусмотрел функционирование единой институциональной структуры Сообществ и Союза [4, с. 115]. Отныне одни и те же институты стали выступать в двух ипостасях. В зависимости от выполняемых функций они действовали либо в качестве институтов Сообществ, либо в качестве институтов Союза. В этих случаях их статус и объем полномочий был неодинаков.

Последующие ревизионные договоры – Амстердамский договор 1997 г. и Ниццкий договор 2001 г. – вносили определённые изменения в статус и порядок функционирования институтов. В качестве наглядного примера таких за, изменений можно привести реформу судебной системы Европейского Союза, предусмотренную Ницским договором. Так, в качестве института ЕС фактически стала выступать судебная система ЕС в широком смысле слова. Эта система включала в себя Суд Европейского Сообщества, Суд первой инстанции и специализированные судебные палаты.

Дальнейшая реформа институциональной структуры предполагалась по Конституции ЕС. Так, Конституция планировала включить в качестве институтов Европейский совет и уточнить его полномочия. Из перечня институтов должна была быть исключена Счётная палата как орган финансового контроля. Конституция также предлагала изменить порядок принятия решений в Совете, изменить численность Европейской Комиссии и т.д. [2, с. 76]. Однако конституционный кризис, который развернулся после провала Конституции ЕС, привёл государства к необходимости скорейшей выработки нового текста учредительных договоров. Итогом стало принятие Лиссабонского договора 2007 г. (Договора о реформе), который внёс существенные изменения в структуру институционального механизма ЕС, дополнив его двумя институтами (Европейский Совет и ЕЦБ), а также изменив существующие институты.

Классическая система разделения властей, предусмотренная для отдельных государств, не вполне подходила такому динамично саморазвивающемуся государствовидному наднациональному образованию интеграционного типа, как Европейский Союз [3, с. 219]. Вместо этого была создана гибкая и подвижная система элементов разделения и взаимодействия властей, не ставящая перед собой целью их разделить и жёстко закрепить в определённой взаимной связи, но дающая возможность эффективно обеспечить их взаимодействие между собой. Такая организация оптимально

способствует достижению координации при постановке задач и обеспечению субординации при их осуществлении. Именно это отражает специфический метод права Европейского Союза – метод скоординированной субординации (или гармонизации) [1, с. 67].

Одним из важнейших принципов построения институциональной системы является её единство и целостность. Ликвидация правовых различий и достижение единства связаны с ликвидацией различий в правовом режиме составных частей ЕС. Это было предусмотрено Конституцией ЕС и нашло своё закрепление в Лиссабонском договоре 2007 г., который окончательно ликвидировал систему трёх опор и наделил Союз статусом юридического лица, полномочия которого будет осуществлять единая система институтов Союза. Вместе с тем всех различий в порядке функционирования институтов и процедуре принятия решений Лиссабонский договор не устранил.

Совет, официально являющийся органом законодательной власти Союза, состоит из министров – членов исполнительной власти, что явно противоречит традиционной системе разделения властей, но вполне успешно работает в структуре единого институционального механизма Европейского Союза. Положение и развитие судебной системы, пожалуй, ближе всего к классическому. Комиссия, однако, наделяется характерными для суда полномочиями по наложению штрафов. Передача ряда законодательных функций Европейскому центральному банку (в самый сложный период введения единой валюты евро) также отличает организацию власти в Союзе от стандартной схемы. Лиссабонский договор показывает, что в ходе развития Европейского Союза дальнейшие подвижки в системе элементов разделения и взаимодействия властей неизбежны.

Использованные источники:

1. Бирюков, М.М. *Европейское право: учеб. пособие* / М.М. Бирюков. – 2-е изд., доп. – М.: ОМЕГА-Л, 2006. – 128 с.
2. Кавешников, Н.Ю. *Трансформация институциональной структуры Европейского союза: монография* / Н.Ю. Кавешников. – М.: Навона, 2010. – 480 с.
3. Капустин, А.Я. *Общая характеристика основных принципов институциональной системы Европейского Союза* / А.Я. Капустин // *Правоведение*. – 2000. – № 1. – С. 217–236.
4. Топорнин, Б.Н. *Европейские сообщества: право и институты. Динамика развития: монография* / Б.Н. Топорнин. – М.: Изд-во ИГиП РАН, 1992. – 183 с.
5. Топорнин, Б.Н. *Европейское право: учебник* / Б.Н. Топорнин. – М.: Юристъ, 2001. – 456 с.



Буйницкая-Саядова Юлия Владимировна,
студентка 5 курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ЗАКЛЮЧЕНИЯ БРАКА С ИНОСТРАННЫМИ ГРАЖДДАНАМИ

Браки с иностранными гражданами – частое явление не только в рамках международного масштаба, но и Республики Беларусь. Однако некоторые проблемы вызывают браки, заключённые между гражданами Республики Беларусь и иностранными гражданами, являющимися мусульманами по вероисповеданию. Это связано с тем, что для последних полигамный брак не противоречит нормам Корана – основного источника не только их религии, но и зачастую права. Так, полигамный брак не запрещён в Иордании, Йемене, Катаре, Кувейте, Ливане, Объединённых Арабских Эмиратах, Саудовской Аравии, Сирии, Пакистане, Иране, Египте и многих других государствах [1].

Что касается Республики Беларусь, то её законодательство, а в частности ч. 1 ст. 19 Кодекса о браке и семье закрепляет запрет на заключение брака между лицами, из которых

хотя бы одно состоит уже в другом браке. Более того, несоблюдение данной нормы влечёт по ч. 1 ст. 45 Кодекса о браке и семье Республики Беларусь недействительность брака [2].

Однако стоит отметить, что в настоящее время в нашем государстве отсутствует система контроля над браками, заключёнными между белорусскими гражданами и иностранными гражданами, заключёнными на территории Республики Беларусь. При заключении данного брака иностранный гражданин наряду с иными документами обязан представить документ об отсутствии зарегистрированного брака с другим лицом, выданный компетентным органом государства гражданской принадлежности иностранного гражданина, – в случае, если иностранный гражданин не проживает на территории государства гражданской принадлежности (п. 5.2 Указа Президента Республики Беларусь «Об административных процедурах, осуществляемых государственными органами и иными организациями по заявлениям граждан») [3].

Что же касается брака, зарегистрированного у данного гражданина с белорусским гражданином в Республике Беларусь, то это фиксируется только в выданном свидетельстве о заключении брака, а также локальной базе данных (которая содержит в себе информацию о заключённом браке лишь в пределах определённой территории, на которую распространяется компетенция того или иного органа, регистрирующего акты гражданского состояния). Данную проблему смогло бы разрешить создание единой базы данных, содержащей информацию о заключённых браках с гражданами Республики Беларусь и иных браках, заключённых на территории Республики Беларусь. Реестр такого рода уже создан Законом Республики Беларусь «О регистре населения» [4]. Однако данный регистр затрагивает лишь сведения в отношении тех иностранных граждан, которые получили вид на жительство, то есть постоянно проживающих. Однако существуют и такие категории иностранных граждан, как временно пребывающие и временно проживающие (ч. 1 ст. 38 Закона Республики Беларусь «О правовом положении иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь») [5].

Кроме того, важным признаком заключённого брака у гражданина Республики Беларусь является наличие в удостоверяющем документе (в паспорте, в частности) соответствующей отметки (штампа). Удостоверяющие документы же иностранного гражданина не содержат в себе таких сведений. Запись о регистрации брака иностранного гражданина с гражданином Республики Беларусь вносится лишь в вид на жительство (то есть иностранному гражданину, постоянно проживающему в Республике Беларусь) (п. 11¹ постановления Совета Министров Республики Беларусь «О порядке организации работы с гражданами в органах, регистрирующих акты гражданского состояния, по выдаче справок либо иных документов, содержащих подтверждение фактов, имеющих юридическое значение») [6].

Таким образом, фактически иностранный гражданин может заключить множество браков на территории Республики Беларусь в разных по территориальности органах, регистрирующих акты гражданского состояния. Этому способствует отсутствие контроля со стороны данных органов.

Представляется разрешить данную проблему созданием единой действующей в Республике Беларусь базы данных или реестра, который будет содержать в себе информацию о заключённых браках не только в отношении иностранных граждан, постоянно проживающих в Республике Беларусь, но и в отношении временно пребывающих и временно проживающих. Это позволит защитить граждан Республики Беларусь и в целом наше государство от возможности заключения браков, признанных в последующем недействительными.

Использованные источники:

1. *Правовой статус полигамных браков в мире // Metoid: электронное средство массовой информации [Электронный ресурс]. – 2009. – Режим доступа: <http://>*

http://www.memoid.ru/node/Pravovoj_status_poligamnyh_brakov_v_stranah_mira. – Дата доступа: 20.02.2013.

2. *Кодекс о браке и семье Республики Беларусь: принят Палатой представителей 3 июня 1999 г.; одобрен Советом Респ. 24 июня 1999 г.; текст Кодекса по состоянию на 7 января 2012 г. // Консультант Плюс: Беларусь [Электрон. ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2013.*
3. *Об административных процедурах, осуществляемых государственными органами и иными организациями по заявлениям граждан: Указ Президента Республики Беларусь, 26.04.2010 г., № 200; в ред. Указа Президента Республики Беларусь от 30 мая 2013 г. // Эталон-Беларусь [Электрон. ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2013.*
4. *О регистре населения: Закон Республики Беларусь, 21.07.2008 г., № 418–З; в ред. Закона Республики Беларусь от 13.07.2012 г. // Эталон-Беларусь [Электрон. ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2013.*
5. *О правовом положении иностранных граждан и лиц без гражданства в Республике Беларусь: Закон Республики Беларусь, 04.01.2010 г., № 105–З; в ред. Закона Республики Беларусь от 25.11.2011 г. // Эталон-Беларусь [Электрон. ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2013.*
6. *О порядке организации работы с гражданами в органах, регистрирующих акты гражданского состояния, по выдаче справок либо иных документов, содержащих подтверждение фактов, имеющих юридическое значение: постановление Совета Министров Республики Беларусь, 14.12.2005 г., № 1454; в ред. постановления Совета Министров Республики Беларусь от 17 июля 2012 г. // Эталон-Беларусь [Электрон. ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2013.*



Габец Наталья Сергеевна,
преподаватель кафедры международного права
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы,
магистр юридических наук

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КАТЕГОРИИ “МЕЖДУНАРОДНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ” В СОВРЕМЕННОМ МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Вопросы международной безопасности традиционно относят к приоритетным направлениям мировой политики. На протяжении долгого времени господствовало представление о том, что проблемы безопасности являются главным направлением деятельности государств на международной арене, а основой обеспечения безопасности является высокий военный потенциал. Данное представление, как отмечает российский исследователь Л.В. Дериглазова, базировалось на видении международного устройства как анархического, где каждое государство «находится во враждебном окружении и для обеспечения собственной безопасности вынуждено постоянно готовиться к войне, развивать свой военный потенциал» [2, с. 56].

Вплоть до недавнего времени определение понятия «международная безопасность» обычно сводилось лишь с военно-политическим аспектом. Ряд исследователей при попытке дать определение термину «международная безопасность» отмечали, что эта категория относится к числу тех, которые не поддаются точному пониманию и определению. Более того, польский юрист М. Добросельский подчёркивал, что «любая попытка дать чёткое определение понятия «безопасность» заранее обречена на неудачу и не имеет никакого практического значения, так как невозможно предвидеть и учесть все элементы, структуры или процессы, гарантирующие безопасность во всех возможных ситуациях» [3, с. 93]. Вместе с тем, очевидно,

что смысл категории «безопасность» применительно к государству как участнику международных отношений связывается, прежде всего, с указанием на его физическую способность защитить себя от внешней опасности, сохранить своё существование среди подобных образований. О «праве на безопасность» писал швейцарский юрист-международник Э. Ваттель, понимая под этим право государства на «защиту себя от всякой обиды» и соотнося его с тем, что он называл «сохранением» и «совершенствованием» [1, с. 18].

В современный период развития международных отношений термин «безопасность» применительно к государству был впервые введён президентом США Т. Рузвельтом ещё в 1904. Однако термин «безопасность» сводился в большей степени к понимаю его как обороны. После принятия Закона США о национальной безопасности 1947 года «общая национальная цель» США, сформулированная на основе доктрины «национальной безопасности», означает в настоящее время «защиту нации, её институтов и источников её могущества от внешних и внутренних врагов», то есть во «внешнем» применении, по крайней мере, в формальном смысле, также ассоциируется с идеей «обороны» [6, с. 7]. Понимание безопасности в смысле физической способности государства защитить от угрозы извне наиболее важные для себя атрибуты власти и тем самым обеспечить сохранность своего существования среди других государств остаётся в принципе верным и для настоящего времени.

Как отмечает белорусский автор Л.А. Васильева, международная безопасность – это миропорядок, в котором созданы благоприятные международные условия для свободного развития государства и иных субъектов международного права [5, с. 503]. Другими словами, это такое состояние международных отношений, при котором исключаются угрозы миру, нарушение мира и акты агрессии в какой бы то ни было форме, а отношения между государствами строятся на нормах и общепризнанных принципах международного права. Такое понимание международной безопасности соответствует положениям ст. 1 Устава ООН, где подчёркивается: одной из важнейших целей этой организации является поддержание международного мира и безопасности и принятие с этой целью «эффективных коллективных мер для предотвращения и устранения угрозы миру и подавления актов агрессии или других нарушений мира и осуществление мирными средствами, в согласии с принципами справедливости и международного права, улаживания или разрешения международных споров или ситуаций, которые могут привести к нарушению мира».

В юридической литературе советского периода, в частности В. Левоновым, подчёркивалось, что «обеспечение интересов национальной безопасности государства подразумевает прежде всего защиту его независимости, суверенитета, территориальной целостности, неприкосновенности его границ, недопущение ни под каким предлогом вмешательства в его внутренние дела» [4, с. 89]. По этой причине, как считает Л.А. Иванашенко, безопасность государств «традиционно связывается с безопасностью в военном отношении, с военной безопасностью» [6, с. 7].

При взгляде на проблему безопасности государства извне, с позиций системы международных отношений, в рамках которой оно является лишь одним из участников, можно говорить о едином для каждого из государств механизме обеспечения безопасности как совокупности условий, гарантирующих их взаимное сохранение и существование. При этом, структура механизма обеспечения безопасности государства в его отношениях с другими государствами раскрывается в решении им вопросов о том, с чем связывать проблему безопасности, какими средствами её обеспечивать и какими ресурсами для этого необходимо обладать.

О новом понимании термина «международная безопасность» говорит и практика деятельности Организации Объединённых Наций. Так, при трактовке той или иной международной ситуации как угрожающей «международному миру и безопасности», Совет Безопасности ООН к таковым ситуациям относил не только вооружённые вмешательства, но также и серьёзные нарушения прав человека внутри конкретного государства.

Таким образом, международная безопасность – это миропорядок, в котором созданы благоприятные международные условия для свободного развития государств и иных

субъектов международного права. Реальности современного мира свидетельствуют о том, что международная безопасность имеет многогранный и всеобъемлющий характер; безопасность одного государства связана с безопасностью мирового сообщества в целом.

Использованные источники:

1. Ваттель, Э. *Право народов или принципы естественного права, применяемые к поведению и делам наций и суверенов* / Э. Ваттель. – М.: Междунар. отношения, 1960. – 235 с.
2. Дериглазова, Л.В. *Проблемы обеспечения международной безопасности после окончания «холодной войны»* / Л.В. Дериглазова // *Вестник Томского государственного университета*. – 2005. – № 288. – С. 56–61.
3. Добросельский, М. *Вопросы теории и практики мирного сосуществования: монография* / М. Добросельский. – М.: Наука, 1977. – 234 с.
4. Леонов, В. *Разоружение и международная безопасность* / В. Леонов // *Международная жизнь*. – 1978. – № 6. – С. 88–92.
5. *Международное публичное право: учеб. пособие* / Л.А. Васильева, О.А. Бакиновская. – Минск: ТетраСистемс, 2010. – 576 с.
6. Скакунов, Э.И. *Международно-правовые гарантии безопасности государств: монография* / Э.И. Скакунов. – М.: Междунар. отношения, 1983. – 192 с.



Дубровіна Ульяна Олександрівна,
студентка 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТРИБУНАЛІВ (НА ПРИКЛАДІ РУАНДИ ТА КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ)

Великий вплив на розвиток системи міжнародної кримінальної юстиції здійснили міжнародні трибунали, які вперше притягали індивідів до відповідальності за скоєнні правопорушення на основі норм міжнародного права. Такими кримінальними судами стали Нюрнберзький та Токійський військові трибунали після Другої світової війни, які розглядали справи щодо військових злочинів, вчинених посадовими особами під час військових конфліктів.

В останні роки подібні трибунали також виникли внаслідок порушення норм міжнародного гуманітарного права. До них належать: 1) Міжнародний трибунал для колишньої Югославії (створений резолюцією 827 (1993) Ради Безпеки ООН від 25 травня 1993 р.) як трибунал "ad hoc". Зазначений трибунал отримав повну назву «Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, скоєні на території колишньої Югославії з 1991 р.» та 2) Міжнародний трибунал для Руанди (повна назва – «Міжнародний кримінальний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території Руанди, і громадян Руанди, відповідальних за геноцид та інші схожі порушення, вчинені на території сусідніх держав, у період з 1 січня 1994 р. до 31 грудня 1994 р.»).

Трибунал з колишньої Югославії складається з наступних частин: судового органу, який складається з трьох Судових камер та однієї Апеляційної камери; Канцелярії Обвинувачувача та Секретаріату. До складу Трибуналу входять 25 суддів, з них 16 постійних та 9 суддів ad litem. Кандидати в судді повинні володіти необхідним досвідом і знаннями в

галузі кримінального права, міжнародного права, включаючи гуманітарне право і права людини.

Прокурор діє незалежно, як самостійний орган трибуналу. За поданням Генерального секретаря ООН він призначається Радою Безпеки на чотири роки. Прокурор для Югославії є також прокурором для Руанди. Він має право починати розслідування з власної ініціативи або на підставі інформації, отриманої від урядів, органів ООН, міжурядових і навіть неурядових організацій. При проведенні розслідування держави зобов'язані надавати прокурору необхідне сприяння.

Обвинувальний висновок затверджується судовою камерою. Після цього видається ордер на арешт або наказ про взяття під варту. Обвинуваченому забезпечуються права згідно з Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966 року. Трибунал вживає заходів для захисту потерпілих і свідків. Єдиною мірою покарання є тюремне ув'язнення. Може бути також прийняте рішення про конфіскацію майна і повернення законним власникам власності, здобутої злочинним шляхом. Тюремне ув'язнення засуджених (засуджені) відбуває в державі, що визначається трибуналом на основі списку держав, які дали на це згоду.

Часова юрисдикція Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії розповсюджується на період, що починається з 1 січня 1991 р. Верхня межа часової юрисдикції вказаного Трибуналу його Статутом не визначена. Юрисдикція Трибуналу для Руанди обмежується періодом з 1 січня до 31 грудня 1994 р.

Просторова юрисдикція Югославського трибуналу розповсюджується на територію колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія, включаючи її сухопутну територію, повітряний простір і територіальні води. На будь-якому етапі судового розгляду Міжнародний трибунал може офіційно просити національні суди передати провадження по справі Міжнародному трибуналу відповідно до Статуту зазначеного Трибуналу і Правил процедури і доказування цього Трибуналу.

Територіальна юрисдикція Міжнародного трибуналу для Руанди розповсюджується на територію Руанди, включаючи її сухопутну територію і повітряний простір, а також на територію сусідніх держав щодо серйозних порушень міжнародного гуманітарного права (які входять до предметної юрисдикції), вчинених громадянами Руанди.

Предметна юрисдикція Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії обмежується серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права, вчиненими на території колишньої Югославії з 1991 р. Перелік діянь, що входять у предметну юрисдикцію Трибуналу по колишній Югославії, містить у собі чотири категорії злочинів: серйозні порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., порушення законів та звичаїв війни, геноцид, злочини проти людства.

Предметна юрисдикція Міжнародного трибуналу для Руанди також обмежується серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права. Однак, з огляду на те, що збройний конфлікт у Руанді мав не міжнародний характер, до переліку діянь, що входять до предметної юрисдикції, належать: порушення ст. 3, загальної для Женевських конвенцій і Додаткового протоколу II, а також геноцид та злочини проти людства.

Аналізуючи положення Статутів Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії, Міжнародного трибуналу для Руанди можна дійти висновку, що їх персональна юрисдикція фактично не відрізняється та розповсюджується на фізичних осіб. Статут Міжнародного трибуналу по колишній Югославії і Статут Трибуналу по Руанді проголошують індивідуальну міжнародну кримінальну відповідальність.

Відповідно до статті 6 («Персональна юрисдикція») Статуту Югославського трибуналу, юрисдикція трибуналу поширюється на фізичних осіб. До таких фізичних осіб належать особи, які планували, підбурювали, наказували, вчиняли або іншим чином сприяли в плануванні, готуванні чи вчиненні злочинів, які входять до предметної юрисдикції. Причому посадове становище обвинуваченого (наприклад, глави держави, глави уряду) не

звільняє таких осіб від кримінальної відповідальності та не є підставою для пом'якшення їх відповідальності.

Про те, яке значення надається притягненню до кримінальної відповідальності високопоставлених посадових осіб, свідчить висловлення Генерального Секретаря ООН у його Доповіді на П'ятдесят шостій сесії Генеральної Асамблеї. «Що стосується співробітництва держав із Трибуналом, – говориться в Доповіді, – то найбільш примітною подією за останній рік була затримка і видача, що виплила з цього, Трибуналу 28 червня 2001 року колишнього президента Союзної Республіки Югославії Слободана Милошевича. Це ознаменувало собою початок нової ери в розвитку міжнародного кримінального правосуддя»

Судові рішення Міжнародного трибуналу колишньої Югославії. У 2005 році було створено палату з військових злочинів у Державному суді Боснії та Герцеговини, що забезпечила додаткові можливості для судового переслідування за скоєння військових злочинів у цьому регіоні. У 2005 році Трибунал виніс вирок дев'яти обвинувачуваним, розглядав 30 інших справ, за якими проходять 51 обвинувачуваний. Судові камери винесли загалом три судових рішення. Апеляційна камера винесла чотири рішення. У слідчому ізоляторі Трибунала під вартою знаходились 58 чоловік, а 21 людину було звільнено умовно. Трибунал передав трьох осіб, яких було засуджено Данії, Іспанії та Об'єднаному Королівству для відбування покарання. Отже, Трибунал продовжує рухатися вперед на шляху до виконання свого мандату для забезпечення того, щоб загалом 163 особи, яким було пред'явлено обвинувачення, були передані правосуддю.

В період з 1 серпня 2006 року до 31 липня 2007 року судді продовжували приділяти велику увагу розгляду справ високопосадових осіб, яких звинувачують в найтяжчих злочинах. Судова колегія з передачі справ внесла рішення про передання справ 13 обвинувачуваних осіб нижньої та середньої ланки в національні судові органи. У 2003 році Рада Безпеки розробила стратегію поступового припинення діяльності міжнародного Трибуналу по колишній Югославії. Планується, що до 2010 року Трибунал закінчить роботу, яку почав у 1993 році.

29 травня 2013 року Міжнародний трибунал з колишньої Югославії (МТКЮ) виніс вирок шістьом високопосадовцям колишнього об'єднання хорватів на території Боснії та Герцеговини. "Шість колишніх високопосадовців з хорватського об'єднання за часів війни були засуджені Судовою палатою III трибуналу за злочини проти людяності, порушення законів та звичаїв війни та серйозні порушення Женевської конвенції в період між 1992 та 1994 роками", - йдеться у заяві МТКЮ.

Мова йде про экс-прем'єра Герцег-Босни Ядранку Прліча, якого було засуджено до 25 років ув'язнення, колишнього голову департаменту оборони Хорватського віча оборони (ХВО) Бруно Стоїча, головнокомандуючого ХВО Слободана Праляка та його заступника Мілівоє Петковича, кожного з яких було засуджено до 20 років ув'язнення. Крім цього, МТКЮ засудив до 10 років ув'язнення іншого високо посадовця ХВО Беріслава Пушіча, а також визнав 16-річний термін ув'язнення міністру внутрішніх справ Валентину Чорічу.

Метою цієї діяльності було виселення мусульманського населення з територій, на які претендувала влада Хорватії, шляхом етнічних чисток проти не хорватського населення. Пізніше, згідно з висновками трибуналу, відвойовані в такий спосіб території мали приєднатися до Хорватії або залишитися з нею у тісній асоціації.

Міжнародний трибунал з колишньої Югославії також зауважив, що у діяльності шести засуджених приймали участь та допомагали серед інших президент Хорватії Франьо Туджман (1990-1999), міністр оборони Гойко Шушак, генерал хорватської армії Янко Бобетко, президент хорватської спільноти, а пізніше Герцег-Босни Мате Бобан.

Судові рішення Військового Трибуналу по Руанді.

На даний момент діяльність судових камер Трибуналу знаходиться на надзвичайно високому рівні, оскільки в них проходить безпрецедентне число судових процесів. Трибунал виніс судові рішення щодо 25 обвинувачуваних, а судові процеси ведуться щодо 25 інших

обвинувачуваних. Протягом звітнього періоду Апеляційна камера винесла три рішення по відношенню щодо чотирьох обвинувачуваних.

2 червня 2006 року Міжнародний трибунал по Руанді виніс вирок колишньому члену Ради директорів руандійської телерадіокомпанії «Тисяча пагорбів» Джозефу Серугендо. Його було засуджено до шести років тюремного ув'язнення за публічне підбурення на вбивства за етнічною ознакою. Джозеф Серугендо став 28 обвинувачуваним, засудженим Міжнародним трибуналом по Руанді. Суд розглядає ще 27 справ. 14 обвинувачуваних чекають на початок своїх процесів.

Аналіз рішень міжнародних військових трибуналів ще раз підкреслює невинну тенденцію світової спільноти до пошани та збереження людського життя як окремого індивіда так і народу, етнічної групи чи національної спільноти в цілому, а також підтримання миру і спокою, стабільності, які є запорукою додержання законності і правопорядку.

Використані джерела:

1. Репецький В.М. Міжнародне міжнародне право: підручник / - К.: Знання, 2012.- 437 с.
2. Сенаторова О. В. - Міжнародне прово.
3. Міжнародні кримінальні трибунали для Югославії і Руанди [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pravodom.com/mzhnarodne/36/595-mizhnarodni-kriminalni-tribunali-dlya-yugoslavi%D1%97-i-ruandi>.
4. Міжнародно-правове регулювання питань юрисдикції [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://law.biz.ua/books/0026/0232.htm>.
5. Міжнародний трибунал з колишньої Югославії виніс вирок шістьом високопосадоцям Герцег-Босни [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://1tv.com.ua/uk/specialnews/2013/05/29/15714>.
6. Міжнародний кримінальний суд: структура та компетенція [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://works.doklad.ru/view/95DKUqdXcEk/4.html>.



Коломієць-Людвіг Євгенія Павлівна,

старший викладач кафедри правового регулювання економіки

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У США

Усвідомлення необхідності більш широкого впровадження в юридичну освіту практичної складової, активізація клінічного руху на загальнодержавному рівні (що полягає у зростанні ролі Асоціації юридичних клінік України, проведенні відповідних тематичних конференцій та круглих столів, участі у підготовці проектів нормативних актів щодо їх правового статусу та організації роботи), а також обмін професійним досвідом, зокрема в рамках програми «Верховенство права. Відкритий світ» Американських Рад з міжнародної освіти [1] спонукає до вивчення загальносвітового досвіду діяльності юридичних клінік як суб'єктів надання безоплатної правової допомоги.

Ідея юридичної клінічної освіти, європейська за походженням, активно впроваджується в країнах англосаксонської правової сім'ї, зокрема в США [2, С. 39].

Як зазначає О. Байков, в практиці США існує два види юридичних клінік:

а) структурний підрозділ юридичного вищого навчального закладу, що має власний документообіг, окремий штат викладачів та обслуговуючого персоналу, окреме приміщення з відповідним обладнанням тощо; даний підрозділ очолює адміністратор, звільнений від інших обов'язків по навчальному закладу;

б) незалежна юридична клініка, яка має статус юридичної особи та «обслуговує» декілька юридичних факультетів, виконуючи такі самі функції, що й юридичні клініки першого виду [3].

Розглянемо особливості організації роботи юридичних клінік першого виду на прикладі Університету Кейс Вестерн Резерв та Правового коледжу Клівленд-Маршал Державного університету м. Клівленд, штат Огайо.

Юридичний клінічний центр імені Мільтона Кремера Університету Кейс Вестерн Резерв надає безоплатну первинну та вторинну правову допомогу місцевому населенню у таких напрямках, як цивільний та кримінальний процес, юридичне супроводження діяльності неприбуткових організацій та суб'єктів малого підприємництва, загальний добробут та право інтелектуальної власності [4]. Кожен з перерахованих напрямків обирається студентом для опанування протягом двох навчальних семестрів та наступним отриманням заліку («кредиту»). Загалом семестрову практику у юридичній клініці проходить третина всіх студентів випускного (третього курсу), а це приблизно 60 осіб [5].

З клієнтом працює два студента, які надають повний спектр юридичних послуг – від початкового інтерв'ю (опитування з метою визначення проблеми та формулювання завдання для консультанта) до представництва інтересів в судах першої та апеляційної інстанції. На щотижневих зустрічах з кураторами юридичної клініки студенти обговорюють спірні питання, погоджують тактику ведення справи та/або захисту, подають на перевірку підготовлені у письмовій формі документи. В залі судових засідань факультету можливе інсценування майбутнього процесу за участю інших студентів-спостерігачів, викладачів та запрошених спеціалістів з органів державної влади, прокуратури, суду.

Напрямок «Юридичне супроводження діяльності організацій та суб'єктів малого підприємництва», окрім вищезазначеного режиму співпраці студента-клієнта-викладача, передбачає надання консультацій з питань запуску старт-апів або заснування господарських організацій, проведення переговорів зі спірних (претензійних) питань, підготовки проектів підприємницьких договорів та юридичного супроводження виконання господарських договорів.

Свого роду унікальною є практика по напрямку «загального добробуту»: студенти представляють інтереси клієнтів в судах з питань заповітів та спадщини, співпрацюють з Адміністрацією соціального забезпечення, готують документи на отримання статусу інваліда, або здійснюють кураторство над інтернатами для людей похилого віку разом з регіональною службою розгляду скарг фізичних осіб на установи та організації.

В юридичній клініці Правового коледжу Клівленд-Маршал Державного університету м. Клівленд студенти третього та четвертого років навчання набувають практичних навичок у таких напрямках, як цивільний процес, надання правової допомоги найбільш уразливим верствам населення, екологічне право, право та суспільна політика, договірне право. У супроводі викладача студенти здійснюють представництво інтересів у судах, беруть участь в адміністративних слуханнях, опановують вміння спілкування з клієнтом та практику складання документів [5].

Порівнюючи юридичні клініки зазначених та деяких інших вищих навчальних закладів США, підкреслимо наступне: напрямки практики студентів можуть різнитися в залежності від обраного університету, термін практики в клініці може тривати один або два семестри і протягом навчання студент проходить одну або декілька спеціалізацій. Зарахування до практики в клініці відбувається з попереднім складанням тематичних тестів або проходженням предметної співбесіди або без цього. Наприклад, у підрозділ юридичної клініки, що спеціалізується на праві інтелектуальної власності в Університеті Джорджа Мейсона, Вашингтон, ОК, зараховуються лише студенти, що успішно пройшли курс з теорії патентного права й курс зі складання та написання патентної документації [6]. Однак обов'язковим компонентом клінічної освіти є щотижневі семінари та практичні заняття з викладачем-куратором, на яких обговорюються конкретні справи.

Таким чином, реалізація практичного компоненту юридичної освіти в США в юридичних клініках є повноцінною альтернативою практиці в якості асистента або офісного співробітника штату судді, адвоката або іншого державного службовця.

Використані джерела:

1. Верховенство права. Програма «Відкритий світ» за підтримки Американських рад з міжнародної освіти. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.openworld.gov/about-us/program-information>.
2. Савелова Ю.М. Історико-правовий аспект виникнення та розвитку юридичної клінічної освіти // Ю. М. Савелова. – Малий і середній бізнес (право, держава економіка). - № 1. – 2013 р. – С. 36-42.
3. Байков А. Что подразумевают под клиническими методами преподавания права // А. Байков. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1129428>.
4. Юридична клініка Університету Кейс Вестерн Резерв, м. Клівленд, Охайо – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://law.case.edu/clinic>.
5. Юридична клініка Правового коледжу Клівленд-Маршал Державного університету м. Клівленд – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <https://www.law.csuohio.edu/academics/clinics>.
6. Юридична клініка Університета Джорджа Мейсона, Вашингтон, Округ Колумбія – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.law.gmu.edu/academics/clinics>.



Кудін Сергій Володимирович,

доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційно-правових дисциплін
Академії праці, соціальних відносин і туризму,
кандидат юридичних наук, доцент

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА У ПРАЦЯХ С. М. ОРНАТСЬКОГО

Однією з основних тенденцій розвитку української юридичної науки початку ХХІ ст. стає відновлення порівняльно-правових досліджень. Застосування порівняльного підходу дозволяє інтенсифікувати отримання предметних знань, з'ясувати як універсальні закономірності, так і національні особливості розвитку правових інститутів. Проте, важко уявити сучасні розвідки без звернення уваги до наукової спадщини вчених, що здійснювали розробку ідей порівняльного правознавства. У зв'язку із викладеним вище, варто оцінити наукову спадщину С.М. Орнатського, який у першій половині ХІХ ст. одним з перших із українських вчених звернувся до порівняльно-правової тематики.

У праці “Про відношення між загальним і приватним у законодавстві та правознавстві” (1839 р.) С.М. Орнатським було науково осмислено деякі епістемологічні проблеми порівняльного правознавства. С.М. Орнатський був переконаний, що для всіх людей, незалежно від просторово-часового виміру, існує універсальний інваріантний т. зв. “Закон Вічної Правди”. До інтерпретації поняття цього Закону вчений підходив з позицій об'єктивного ідеалізму, вважаючи, що його “роду людському” надав Бог [1, с. 184, 194; 2, с. 68, 69]. Проте, на відміну від класичних теологів середньовіччя, які розглядали світ метафізично, С.М. Орнатський дотримувався діалектичних поглядів: саме тому людська цивілізація, правовий устрій окремих народів уявлялись ним у русі, на їх розвиток впливали як географічно-кліматичні причини, так і фактори, зумовлені діяльністю того чи іншого соціуму.

Як вважав вчений, після гріхопадіння “Закон Вічної Правди” перетворився на лише одну загальну ідею, недосяжну людині через її суб'єктивне світосприйняття. Тому виникла

потреба у створенні людських законів, які внаслідок людської недосконалості є між собою різними і в них не відображено у всій повноті і чистоті “Закон Вічної Правди”. Вчений наводить і причини різниці між людськими законами. Зокрема, для теократичних держав Стародавнього Сходу такою причиною були різні релігійні уявлення народів цих країн; для Стародавньої Греції та Риму – взаємне відчуження і розділення одних народів від інших. Але дані причини у розумінні С.М. Орнатського були тимчасовими: відтак, він виділяє і константні фактори, що діяли “... у всі часи і у всіх народів”: географічне положення країни, родючість її ґрунтів, клімат, спосіб господарства (мисливство, рибальство, скотарство, землеробство, ремісництво та торгівля), воля законодавця [2, с. 71–72]. Проте, природні та господарські причини, хоч і є суттєвими, але не мають абсолютної сили. У даному питанні вчений не погоджувався із тезою Монтеस्क’є про виключну детермінованість розвитку права кліматичними факторами: вони можуть із часом, із розвитком розумових сил того чи іншого народу, бути подолані. У такому разі «геній народів» або «великих Государів», що втілюють у собі народні сили, можуть виступити провідною причиною розвитку законодавства [2, с. 74–76, 84].

Вчений також звернув увагу і на межі різниці між різними законодавствами. На його погляд, різниця може бути виключно кількісна, а не якісна. Різноманітність окремих положень законодавств тих чи інших держав може тією чи іншою мірою відповідати “Закону Вічної Правди”, ідеї справедливості, і зумовлюється особливими обставинами або волею законодавця. Показовим прикладом кількісної різниці є наведений С.М. Орнатським строк повноліття, вказаний у нормах законодавств різних держав: в Російській імперії – 21 рік, в Пруссії – 24, у Ганновері – 25 [2, с. 80, 81]. Вчений припускає, що законодавці різних країн, піклуючись про “благо для своїх підданих”, із усіх можливих варіантів, що не суперечать “Закону Вічної Правди”, обирають найбільш оптимальний. З іншої сторони, законодавці мали б між собою домовитись про розробку такого закону, який би влаштовував усіх. Слід зауважити, що у даному випадку С.М. Орнатський висловив думку про необхідність розробки норм міжнародного права, нагальна потреба в якій вже існувала у першій половині ХІХ ст.

На мою думку, сформульована С.М. Орнатським проблема “кількісних відмінностей”, у свою чергу, зумовила поставити ним питання про існування чи відсутність взаємозв’язку між системами законодавства різних держав через призму протилежних понять “подібність-різниця”, які відображали спільні або відмінні ознаки суспільного розвитку. Відтак, вже у 30-х роках ХІХ ст. одним із представників української правової науки було виявлено, що при подібності умов суспільної еволюції різних країн їх закони повинні мати схожі риси [2, с. 86–87].

С.М. Орнатський обґрунтовує думку про те, що лише у рамках кількісної різниці допустимим є органічний розвиток права у сукупності із органічним розвитком народного життя, на чому настоювали представники історичної школи права. Ідеї цієї школи, на погляд вченого, можуть бути визнані справедливими стосовно лише найголовніших рис, що відрізняють народи взагалі, і конкретно – системи законодавства. Але подробиці життя, різноманітність взаємовідносин між людьми як у межах однієї держави, так і різних країн, визначають волею законодавця, який може діяти як у відповідності до духу народу, так і всупереч йому – якщо є нагальна необхідність викорінювати зловживання, шкідливі звичаї та ін. Кількісні різниці та мудра діяльність законодавця мали сприяти позитивному впливу запозичення норм права. Він наводить приклади із рецепцією римського права до системи цивільного права німецьких держав, запозичення Петром І деяких норм із шведського та датського законодавства тощо. Проте, вчений зауважує, що запозичувати не слід безоглядно, а діяти лише у рамках забезпечення автохтонних потреб [2, с. 94–97].

Таким чином, із сказаного вище можна зробити наступні висновки:

1. С.М. Орнатський зупинився на таких аспектах порівняльного правознавства як співвідношення людських законів та “Закону Вічної Правди”, причини різниці між людськими законами, межі протилежності між законодавствами різних країн. Він вважав, що існує один універсальний закон і у питанні про визначення його природи виходив з позицій об’єктивного ідеалізму. Відхід людства від постулатів цього закону призвів до утворення

людських законів, що були відмінними між собою як результат впливу різних релігійних уявлень, географічно-кліматичних умов, способу господарства. Проте, дія даних факторів може бути подолана волею законодавця. Різниця між людськими законами є виключно кількісною, а їх різноманітність має відповідати універсальному закону.

2. На думку С.М. Орнатського, рецепція могла відбутись за умови подібності умов суспільної еволюції різних країн, внаслідок чого їх закони повинні мати і схожі риси. Але запозичення має відповідати умовам розвитку даної держави.

Використані джерела:

1. Орнатский С.Н. Об отношении между общим и частным в законодательстве и законоведении / С.Н. Орнатский // Журнал Министерства народного просвещения. – 1839. – Сентябрь. – С. 169 – 196.
2. Орнатский С.Н. Об отношении между общим и частным в законодательстве и законоведении / С.Н. Орнатский // Журнал Министерства народного просвещения. – 1839. – Август. – С. 63 – 110.



Куцкий Константин Анатольевич,

магистрант Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

СУЩНОСТЬ, СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ КНИЖКИ МДП

Долгое время существовало большое количество проблем при осуществлении автомобильных перевозок, которые были связаны со сложностью таможенных процедур, от которых зависят расходы перевозчиков на ввозные и вывозные пошлины и сборы, а также простои автотранспорта на границах. Для разрешения проблем данного характера была принята Таможенная Конвенция о международной перевозке грузов с применением книжки МДП (1975 г.), которая упростила и отработала таможенные процедуры.

Книжка МДП (TIR Carnet) является единым таможенным документом, применяемым при международной автомобильной перевозке грузов и является подтверждением существования международной гарантии уплаты таможенных пошлин и налогов на товары, перевозимые по процедуре МДП, в пределах сумм, установленных договаривающимися сторонами, и на условиях, предусмотренных Конвенцией МДП.

На сегодняшний день единственной международной организацией, которая получила право на централизованное изготовление и распространение книжек МДП среди национальных гарантийных объединений, в соответствии с договорными обязательствами, утверждёнными Административным комитетом МДП является Международный союз автомобильного транспорта (МСАТ)[1, с. 83]. В свою очередь, каждое национальное гарантийное объединение выдаёт книжки МДП перевозчикам своего государства на условиях, определённых в декларации – обязательстве перевозчика.

Применение книжки МДП освобождает перевозчика от необходимости представлять гарантии, предусмотренные национальными правилами, по оплате таможенных пошлин и сборов, а так же, данный документ имеет преимущество в том, что при его наличии таможенные органы не проверяют сам груз, а лишь смотрят сохранность и целостность пломб на транспортном средстве.

На дорожном транспортном средстве или составе транспортных средств, осуществляющих операции МДП, должны быть прикреплены таблички с надписью «TIR» [2]. Знак «TIR» даёт преимущество первоочередного таможенного оформления.

Каждая книжка МДП имеет уникальный идентификационный номер. Книжка МДП состоит из двух страниц обложки, отрывного листка и корешка, набора белых и зелёных отрывных листов и корешков, содержащих описание груза и таможенных наложений,

протокола о происшествии, который заполняется в случае повреждения в пути пломб или груза, и, если необходимо, специального листка для смешанных перевозок.

Книжки, используемые для процедуры МДП в рамках региональной системы гарантий, могут издаваться на любом официальном языке Организации Объединённых Наций, за исключением первой страницы обложки, рубрики которой печатаются на английском или французском языках. В этом случае «Правила пользования книжкой МДП» печатаются на странице два обложки на используемом официальном языке Организации Объединённых Наций [2].

Первая страница обложки, а также отрывные листки и корешки, сгруппированные по два, являются наиболее важной частью книжки МДП для таможенного контроля и действия гарантийной системы. Комплект из двух отрывных листков и двух корешков используется в каждом государстве, на территории которого осуществляется операция МДП.

Книжка МДП может содержать 4, 6, 14 или 20 отрывных листков. Так как в каждой стране используется комплект из двух отрывных листков, количество листков в книжке указывает число стран, через которые можно проехать транзитом по данному типу книжки, включая страну отправления и назначения. Например, 20-страничные книжки могут быть использованы для перевозки МДП через максимум 10 стран.

Целью жёлтого (грузового) манифеста является упрощение заполнения книжки МДП и содействие проведению необходимых проверок в случае какого-либо спора по таможенным вопросам. Он ни в коем случае не должен отделяться от книжки МДП.

Если маршрут перевозки проходит только через одну таможенную местность отправления и одну таможенную местность назначения, то в книжке МДП должно быть по меньшей мере 2 листа для страны отправления, 3 листа для страны назначения и 2 листа для каждой другой страны, по территории которой производится перевозка. Для каждой дополнительной таможни местность отправления или местность назначения требуется соответственно 2 или 3 дополнительных листа; кроме того, следует добавить еще 2 листа, если таможни местность назначения находятся в двух разных странах.

Составление книжки МДП, при осуществлении международных перевозок грузов, происходит по установленному Конвенцией МДП образцу.

Манифест в книжке МДП заполняется на языке страны отправления, если только таможенные органы не разрешат использование другого языка. В книжке МДП не должно быть ни подчисток, ни помарок. Все исправления должны быть произведены путём вычёркивания ошибочных указаний и добавления, в случае необходимости, надлежащих указаний. Листы, заполненные неразборчиво, не принимаются таможенными органами.

Для состава транспортных средств или для нескольких контейнеров, погруженных либо на одно транспортное средство, либо на состав транспортных средств, выдаётся одна книжка МДП [2].

Книжка МДП должна представляться вместе с дорожным транспортным средством, составом транспортных средств или контейнером(ами) в каждой таможне местность отправления, в каждой промежуточной таможне и в каждой таможне местность назначения. В последней таможне местность отправления должностное лицо таможни ставит подпись и штамп с датой под грузовым манифестом на всех отрывных листках, которые будут использованы на остальной части маршрута.

Каждая отдельная книжка МДП может быть использована только для одной перевозки МДП. Книжка МДП действительна до завершения перевозки МДП в таможне назначения при условии, что операция начата в таможне отправления в сроки, установленные выдавшим книжку МДП гарантийным объединением[3].

По завершению перевозки МДП в таможне назначения, книжка МДП возвращается водителю, заверенная надлежащим образом таможенными органами назначения. Таможенные органы должны немедленно подтвердить в электронном виде прекращение перевозки МДП через SafeTIR. Книжка МДП возвращается в ассоциацию и отправляется затем в МСАТ для окончательного контроля и архивирования.

Книжка МДП осуществляет контроль за доставкой грузов. Применение книжки МДП освобождает перевозчика от необходимости предоставлять гарантии, такие как: подтверждение финансовой гарантии, право на пересечение стран транзитом и т.д. Доказательством существования и действительности гарантии уже сама по себе является предъявленная и заполненная перевозчиком должным образом именная книжка МДП, содержащая подписи и печати международной организации и выдавшего её гарантийного объединения.

Таким образом, применение книжки МДП при осуществлении международной перевозки грузов, повышает эффективность и оперативность данного вида перевозок, уменьшает себестоимость перевозок, расходы перевозчиков на ввозные и вывозные пошлины и сборы.

Использованные источники:

1. Садиков, О.Н. Правовое регулирование международных перевозок. / Садиков О.Н. – М.: Юрид. литература, 1981. – 161 с..
2. О международной перевозке грузов с применением книжки МДП: международная конвенция, 1975 г. // [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2013. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>. – Дата доступа: 18.09.2013.
3. Справочник по Конвенции МДП 1975г. // [Электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.tks.ru/jur/0010000004>. – Дата доступа: 18.09.2013 г.



Левчук Дмитрий Васильевич,

*священник Русской православной церкви из г. Гродно (Беларусь),
бакалавр богословия (Санкт-Петербургская духовная академия),
бакалавр гуманитарных и общественных наук, ВА (Открытый университет Израиля),
бакалавр права, LLB (Европейский гуманитарный университет)*

ПРЕЦЕДЕНТНОЕ ПРАВО НА СВОБОДУ МЫСЛИ, СОВЕСТИ И РЕЛИГИИ НА ПРИМЕРЕ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Противоречия между судебной практикой стран-членов Совета Европы, с одной стороны, и положениями Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод (далее – ЕКПЧ), с другой, выявляют проблемы имплементации норм ЕКПЧ в национальных законодательствах. Правовых прецедентов по вопросу о свободе мысли, совести и религии существует относительно немного.

Основополагающим решением Европейского Суда по правам человека (далее – ЕСПЧ) в вопросе о рассмотрении прозелитизма как преступления, является дело «КОККИНАКИС v. GREECE» (25.05.1993) [4]. Отметим, что ст. 13 Конституции Греции [1] запрещает прозелитизм, а тенденциозные законы 1938–1939 гг. возвели убеждения и деяния чисто устного исповедания религии в ранг уголовных преступлений. (В греческих законах «под прозелитизмом подразумевается любая прямая или косвенная попытка посягнуть на религиозные верования личности другого вероисповедания... с целью подорвать эти верования либо через какую-то приманку или обещание выгоды, моральной поддержки или материальной помощи, либо обманными способами, или воспользовавшись»). Суть дела: заявитель, свидетель Иеговы, жаловался на то, что в 1988 г. греческие суды вынесли ему обвинительный приговор за прозелитизм после того, как у него состоялся разговор о религии с соседкой, женой регента местной православной церкви. ЕСПЧ отметил п.1 ст.9 ЕКПЧ как фундаментальный правовой элемент личности и религиозных мировоззрений не только верующих, но и атеистов, агностиков, скептиков и безразличных. ЕСПЧ согласился, что право исповедовать свою религию включает и право проповедовать, но счёл необходимым

провести различие между “надлежащим” и “ненадлежащим” прозелитизмом. ЕСПЧ постановил определять, в чём именно состоит «ненадлежащий характер» средств, с помощью которых осуществляется прозелитизм. Если греческий суд лишь воспроизводит формулировку закона, то это есть нарушение ст.7 ЕКПЧ, требующей, чтобы текст закона четкого определял правонарушение.

В этой тематике интересно дело «LARISSIS AND OTHERS v. GREECE» (24.02.1998) (№№ 23372/94; 26377/94; 26378/94), где ЕСПЧ счёл приемлемым профилактическое наказание трёх офицеров военно-воздушных сил (являвшихся последователями церкви пятидесятников) за попытку обращения в свою веру трёх рядовых, находившихся в их подчинении. ЕСПЧ разделил ответственность за прозелитизм в отношении военных и гражданских лиц. Ст. 9 ЕКПЧ в отношении военных не была нарушена, т.к., имелась попытка давления и принуждения.

В другом греческом случае «MANOUSSAKIS AND OTHERS v. GREECE» [5] истцы, Свидетели Иеговы (законно признанная, но – по мнению греческого суда – «социально опасная» религиозная конфессия), оспаривали приговор суда за создания и использование места для богослужения без необходимого разрешения от соответствующего министерства. ЕСПЧ пришёл к выводу, что греческое законодательство, направлено на ограничение деятельности религиозных конфессий, кроме Греческой православной церкви, что является прямым влиянием на свободу исповедания религии. Исполнительная власть Греции, по своему усмотрению решающая, какие религиозные верования или средства их выражения являются законными, нарушает ст. 9 ЕКПЧ. ЕСПЧ пошёл достаточно далеко в этом случае, считая, что право на свободу вероисповедания, гарантированное ЕКПЧ, исключает какую-либо свободу действий со стороны государства, определения законности религиозных верований или средств, используемых для выражения религиозных убеждений.

Рассмотрим некоторые дела об уважении государством права родителей обеспечивать своим детям образование и обучение в согласии с их религиозными и философскими убеждениями (ст.2 Протокола №1) [7].

В деле «KJELDEN, BUSK MADSEN AND PEDERSEN v. DENMARK» [2], родители с сильной христианской верой возражали против обязательных уроков полового воспитания в датских государственных школах. ЕСПЧ пояснил, что государство обязано обеспечивать передачу информации и знаний не внушением, но в плюралистической манере. И в указанных занятиях по половому воспитанию школьников, нет акцента на воспитание и пропаганду определенного вида сексуального поведения.

Дела «VALSAMIS v. GREECE», and «EFSTRATIOU v. GREECE» [6], – два аналогичных дела, где Свидетели Иеговы отказываются принимать участие в событиях, имеющих военный оттенок. Например, в деле Валсамиса, двенадцатилетний ученик отказался принимать участие в школьном параде, который должен был последовать за официальной (православной) Литургией в тот же день, что и военный парад, и проходить перед гражданскими, церковными и военными властями. Ученик подвергся временному исключению из школы. Суд постановил, что обязательство принимать участие в параде (ни цель, ни устройство, которого не могли задеть пацифистских убеждений) не оскорбляет религиозные убеждения истцов. При этом в особом мнении судьи отметили, «что в вопросе религиозных убеждений значение имеют не характер и продолжительность наказания, а то унижение, которое оно может вызвать и которое и должно приниматься во внимание в качестве существенного фактора в спорах, затрагивающих религиозные убеждения».

В деле «KALAC v. TURKEY» (1 июля 1997 г.) ЕСПЧ признал, что ограничения на публичное выражение взглядов военнослужащих не противоречит ст. 9 ЕКПЧ. ЕСПЧ безоговорочно принял доводы турецкого правительства-ответчика, о якобы нарушающем военную дисциплину «поведение» истца, хотя веских доказательств этого предъявлено не было. ЕСПЧ не только не произвёл необходимой проверки, которую устанавливает п.2 ст.9 ЕКПЧ, но сделал новую оговорку к ст.9 ЕКПЧ: «...осуществляя свою свободу открыто

исповедовать религию, человек может столкнуться с необходимостью считаться со спецификой своего положения».

Интересно рассмотреть дело «HOFFMANN v. AUSTRIA» [3], где матери было отказано в родительских правах после развода из-за ее принадлежности к организации Свидетелей Иеговы. ЕСПЧ признал подход Верховного суда Австрии к данному разбирательству обусловленным религиозными соображениями, что является нарушением ст. 8 в сочетании со ст. 14 ЕКПЧ.

В делах «ALEXANDRIDIS v. GREECE» (№ 19516/06) и «SINAN ISIK v. TURKEY» (№ 21924/05) ЕСПЧ, на основании ст. 9 ЕКПЧ, подчеркнул, что свобода выражать свои религиозные взгляды включает и обратный аспект – право не быть обязанным раскрывать свою религиозную принадлежность.

Актуальным является вопрос об отказе от военной службы по моральным и религиозным соображениям. В решении по двум делам против Финляндии, увеличившей срок альтернативной службы вдвое по сравнению со сроком службы в армии, Комиссия постановила, что такая мера не является нарушением Конвенции.

В деле «THLIMMENOS v. GREECE» (№ 34369/97) истец был лишен доступа к свободной профессии из-за приговора за отказ от военной службы по религиозным соображениям. Суд установил нарушение статьи 14 в совокупности со статьёй 9, посчитав, что отказ назначить заявителя на должность бухгалтера был несоразмерен цели надлежащего наказания для лиц, отказывающихся служить своей стране, поскольку тот уже отбыл наказание в виде лишения свободы за это преступление.

Дело «TSIRLIS and KOULOUMPAS v. GREECE» (№№ 19233/91 и 19234/91): проповедники Свидетелей Иеговы просили освободить их от военной службы по религиозным соображениям, но получили отказ и были задержаны. ЕСПЧ посчитал их задержание произвольным в соответствии со ст. 5 (п. 1) ЕКПЧ. Но жалобу истцов на то, что проповедники Православной церкви, напротив, получили освобождение без всяких трудностей и отсрочек, ЕСПЧ посчитал не заслуживающую внимания для рассмотрения тех же фактов в свете ст. 9, как самой по себе, так и в купе со ст. 14 ЕКПЧ.

В деле «BAYATYAN v. ARMENIA» (№ 23459/03) (07.07.2011) заявитель (свидетель Иеговы) просил заменить ему военную службу на гражданскую альтернативную. Ему было отказано, со ссылкой на то, что в Армении нет закона об альтернативной службе. ЕСПЧ увидел здесь нарушение ст. 9 ЕКПЧ и сослался на практику сегодняшнего дня, когда большинство государств-членов Совета Европы признают право на отказ от службы по убеждениям.

Право на свободу религии, убеждений и мысли, безусловно, станет в ближайшие годы быстро расширяющейся сферой судопроизводства в рамках Европейской конвенции. Конвенция и Протокол 11 к ней сейчас ратифицированы всеми 47 членами Совета Европы, включая Россию, которая ратифицировала его 5 мая 1998 г. Вероятно, характер церковно-государственных отношений и подход к религиозным меньшинствам во многих странах, подписавших в последнее время Конвенцию, станут для судебных органов в Страсбурге источником значительного роста числа дел, подобных описанным выше.

Обзор показывает, что прецедентное право ЕКПЧ в области церковно-государственных отношений и подхода к религиозным меньшинствам – из-за недостатка случаев прецедентного права ЕСПЧ по вопросу о свободе религии – находится на стадии развития последовательного судопроизводства в отношении права на свободу религии или убеждений. ЕСПЧ, в рассмотренных нами делах, установил, что свобода мысли, совести и религии являются основополагающими для ЕКПЧ. Подход ЕСПЧ в этих случаях следует философии, которая проходит через всю ЕКПЧ, обеспечения плюрализма и толерантности как признаки демократического общества и уважения ценностей плюралистического общества и права человека на самоопределение и самоопределение.

ЕСПЧ в своём прецедентном праве, защищает права миноритарных религиозных групп, когда они сталкиваются с господствующей религией; также ЕСПЧ вынужден признать ответственность государств защитить религиозные чувства большинства. В тех

делах, когда имеется потенциальный конфликт с другими правами ЕКПЧ, ЕСПЧ находит баланс. Возможно, в будущем ЕСПЧ должен точно определить различные элементы ст. 9 ЕКПЧ и, в частности, что сводится к «религии», с учетом роста количества сект и мер, принятых в разных государствах, чтобы ограничить их деятельность.

Использованные источники:

1. Конституция Греции (Греческой Республики) от 11 июня 1975 г. [он-лайн] [просмотрено 13 мая 2013 года]. Доступ через Интернет: <<http://right777.ru/konst.html#id13>>.
2. 23 Eur. Ct. H.R. (ser. A) (1976).
3. 255 EUR. Ct. HR (Сер.) (1993).
4. 260 Eur. Ct. H.R. (ser. A) (1993).
5. 1996-IV Eur. Ct. H.R. Rep. Judgments & Dec. 1346 (1996).
6. 1996-VI Eur. Ct. H.R. Rep. Judgments & Dec. 2312 (1996); 1996-VI Eur. Ct. H.R. Rep. Judgments & Dec. 2347 (1996).
7. Protocol No. 1 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Mar. 20, 1952, art. 2.



Леонова Татьяна Олеговна,

магистрант Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

К ВОПРОСУ О СОДЕРЖАНИИ ПОНЯТИЯ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ НОРМ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА

В международно-правовой практике термин «имплементация» получил широкое распространение. Его можно встретить в многочисленных резолюциях Генеральной Ассамблеи ООН и её органов, решениях иных международных организаций, принятых в связи с обсуждением вопросов о ходе реализации международных договоров.

Предполагается, что термин «имплементация» был заимствован из английского языка, в котором широко употребляемое в зарубежной юридической литературе и документах существительное «implementation», производное от глагола «to implement», означает осуществление, выполнение [1, с. 163]. В свою очередь, английский глагол «to implement» происходит от латинского глагола «implere», который среди прочих имеет значения: выполнять, исполнять, оправдывать, осуществлять. Таким образом, в международном праве под термином «имплементация» буквально понимается «осуществление, исполнение государствами норм международных договоров».

По мнению Д. Джебрина, верным является такое понимание имплементации, которое включает весь процесс осуществления норм международного права, а также средства, при помощи которых воплощаются эти нормы в жизнь, т.е. до достижения предполагаемого результата [2, с. 20].

Поскольку весь смысл международно-правового регулирования состоит в достижении определённого конечного результата, к которому стремятся участники международного общения, то, по справедливому замечанию известного российского юриста И.И. Лукашука, «осуществление международно-правовых норм является, как правило, гораздо более сложной и ответственной задачей, чем их принятие» [3, с. 10]. Разрешение этой задачи возможно лишь при наличии эффективного механизма имплементации как совокупности организационных и правовых средств, используемых субъектами международного права на международном и внутригосударственном уровнях с целью реализации норм международного права.

А.С. Гавердовский предлагает рассматривать имплементацию норм международного права как «целенаправленную организационно-правовую деятельность государств, предпринимаемую индивидуально, коллективно или в рамках международных организаций в

целях своевременной, всесторонней и полной реализации принятых ими в соответствии с международным правом обязательств» [4, с. 62]. Очевидное достоинство данного определения состоит в том, что в нем зафиксирован подход к процессу реализации международного права как к органическому сочетанию правотворческой и организационной деятельности государств, осуществляемой ими внутри государства и на международной арене, в том числе при помощи и в рамках существующих или вновь создаваемых институционных структур.

Наличие в национальной правовой системе государства эффективного механизма имплементации норм международного права гарантирует гражданам наилучшую защиту их прав и свобод, гарантированных им международным правом. В то же время, эффективный имплементационный механизм облегчает деятельность государственных органов государства по своевременной разработке и принятию национальных правовых актов в целях исполнения международных обязательств государства. Что, в свою очередь, существенно снижает риск международно-правовой ответственности государства за несвоевременное и недолжное исполнение данных обязательств. Наконец, эффективный механизм имплементации международного права позволяет избежать коллизий международного и национального права и обеспечивает сбалансированное взаимодействие ветвей государственной власти в области международного правотворчества [5].

Таким образом, имплементация норм международного права не состоит лишь в правотворческой деятельности государства – участника того или иного международного договора, связанной с воспроизводством норм международного права внутригосударственным законодательством. Она предполагает проведение объёмного комплекса мероприятий организационного характера, направленных на непосредственную реализацию международно-правовых норм.

Следовательно, об эффективной имплементации международно-правовых норм можно говорить лишь в том случае, когда государство не только издаёт необходимые законодательные акты (изменяет или отменяет уже существующие) для осуществления норм международного права, но и проводит в жизнь эти акты.

Использованные источники:

1. *Англо-русский и русско-английский словарь (краткий)* / под. ред. О.С. Ахмановой, Е.А.М. Уилсон. – 3-е изд., испр. – М.: Рус. яз., 1992. – 663 с.
2. *Джебрин, Д.Д. Имплементация норм международного права во внутригосударственном законодательстве: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.10 / Д.Д. Джебрин. – Киев, 1984. – 220 л.*
3. *Лукашук, И.И. Международно-правовое регулирование международных отношений (системный подход) / И.И. Лукашук. М.: Международные отношения, 1975. – 174 с.*
4. *Гавердовский, А.С. Имплементация норм международного права / А.С. Гавердовский. – К.: Вища шк., Головное изд-во, 1980. – 320 с.*
5. *Барбук, А. Имплементация международного права в Республике Беларусь / А. Барбук // Белорус. журн. междунар. права и междунар. отношений [Электронный ресурс]. – 2001. – № 4. – Режим доступа: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=449&Itemid=52. – Дата доступа: 28.08.2013.*



Ляпина Елена,
курсантка 4 курса факультета морского права и менеджмента
Одесской национальной морской академии

РАССМОТРЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ СПОРОВ В МЕЖДУНАРОДНЫХ АРБИТРАЖНЫХ СУДАХ

На сегодняшний день организации и фирмы различных стран, заключая контракты, предпочитают арбитражное разбирательство. И это объясняется следующими причинами:

во-первых, стороны, участвующие в споре, могут избрать по взаимной договоренности любой арбитраж и тех арбитров, которых они считают наиболее подходящими для рассмотрения данного спора; во-вторых, арбитражные судьи отличаются компетентностью (арбитры избираются из числа специалистов), в-третьих, арбитражное решение носит окончательный и обязательный характер.

Международный арбитражный суд приобретает компетенцию на рассмотрение споров только на основании письменного соглашения спорящих сторон (например, в договоре купли-продажи). Важной особенностью является то, что арбитражная оговорка (соглашение в отношении споров, могущих возникнуть в будущем) признается имеющей юридическую силу независимо от действительности договора, составной частью которого она является[5,86]. А правом, регулирующим настоящий договор, является материальное право страны. Стороны оговаривают не только выбор определенного Международного арбитражного суда, но и язык рассмотрения дела. Так же, очень важной особенностью является то, что решение любого Международного арбитражного суда невозможно пересмотреть или отменить никакими национальными судами страны.

Участниками спора, подлежащего рассмотрению арбитражным судом, могут быть только частные лица – как физические, так и юридические. Стороной процесса может быть и государство, если оно выступает в качестве частного лица. В тех случаях, когда оно выступает как представитель государственной власти и при осуществлении государственных функций, арбитражное рассмотрение не применяется[4,189]. Таковыми являются налоговые споры или иные административно-правовые споры с участием государства.

Для рассмотрения дела в Международном арбитраже обязательно арбитражное соглашение сторон — это письменное соглашение сторон о передаче в Международный коммерческий арбитраж уже возникшего спора или спора, который может возникнуть между ними в будущем[3].

Предметом спора, подлежащего арбитражному рассмотрению, может быть только частноправовой, гражданский спор. Это может быть любое имущественное или неимущественное требование сторон, по которому субъекты частного права правомочны заключить мировое соглашение.

В следствии этого международная практика создала два вида коммерческого арбитража:

- изолированный (случайный) — *ad hoc*;
- постоянно действующий (институционный).

Изолированный арбитраж образуется сторонами для рассмотрения конкретного спора, после разбирательства которого и вынесения решения он прекращает свое существование. Стороны самостоятельно выбирают место проведения арбитражного разбирательства, определяют правила избрания арбитров и устанавливают арбитражную процедуру. Институционный коммерческий арбитраж создается при национальных торговых и торгово-промышленных палатах, ассоциациях, биржах и т.д., работает постоянно, имеет свой устав (или положение) и регламент, устанавливающий правила арбитражного процесса. При обращении в постоянно действующий арбитраж стороны выбирают арбитров из установленного перечня.

В Европе существует более ста постоянно действующих арбитражей (при Международной торговой палате в Париже, Арбитражный институт Торговой палаты в Стокгольме). Постоянные арбитражи можно подразделить на общие и особые (отраслевые). Арбитражи, существующие при торговых палатах соответствующих стран, являются общими арбитражами. Их называют также генеральными арбитражами. Особые (отраслевые) арбитражи рассматривают и принимают решения по определенным группам спорных дел. Например, Международный арбитраж по морскому и внутреннему судоходству в Гдыне – по всем спорам, связанным с морским и портовым хозяйством, а также с внутренним судоходством, а Арбитраж при Торговой палате в Гавре (рассматривает споры в области торговли хлопком).

Что же касается признания и исполнения арбитражных решений, вынесенных на территории иностранного государства, основывается на нормах международных конвенций, которые ратифицировала Украина: Нью-Йоркская Конвенция о признании и приведении в исполнение иностранных арбитражных решений 1958 г., Европейская Конвенция о внешнеторговом арбитраже 1961 г.[1]. Конвенции дают возможность исполнять данные решения на территории Украины. При этом порядок исполнения иностранных арбитражных решений возлагается на государство, исполняющее данное решение, в соответствии с собственным правом. Так же не Нью-Йоркскими правилами не определен срок предъявления решения к принудительному исполнению решения, поэтому данный вопрос так же регулируется национальным законодательством[2]. Но без участия компетентных государственных органов арбитражные суды сами не могут обеспечить принудительное исполнение принятых ими решений. Таким государственным органом, который обеспечивает признание и принудительное исполнение третейских решений, является суд.

Не смотря на то, что рассмотрение дел в Международных арбитражных судах имеет как свои плюсы так и минусы - в Украине данный вид рассмотрения начинает пользоваться популярностью. Но не следует рассматривать арбитражные суды как конкурентов, угрожающих судебной власти государства. Его наоборот нужно поощрять, потому что любое государство должно быть заинтересовано в том, что бы гражданские споры решались по инициативе сторон и без осложнений. Очевидно, что украинская арбитражная судебная система не соответствует международным стандартам, но с расширением международных экономических связей и глобализацией – может стать высококвалифицированной.

Использованные источники:

1. *Европейская Конвенция о внешнеторговом арбитраже.* – Женева, 1961. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravoexpert.com/pvsy45.html>, свободный. – Загл. с экрана. – Яз. рус.
2. *Конвенция о признании и приведении в исполнение иностранных арбитражных решений.* – Нью-Йорк, 1958. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravoexpert.com/pvsy01.html>, свободный. – Загл. с экрана. – Яз. рус.
3. *Міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. № 4003-XII; зі змінами від 15.05.2003 р. № 762-IV, від 06.09.2005 р. № 2798-IV // Відомості Верховної Ради України.* – 1994. – № 4003-12. – Ст. 198.
4. *Фединяк Г. С. Международное частное право: [учебник] / Г. С. Фединак, Л. С. Фединак.* – М. : Атика, 2003. – 234 с.
5. *Кибенко Е. Р. Международное частное право: [учебно-практ. пособие] / Е. Р. Кибенко.* – М. : Эсп.



Мельникова Дарья Станиславовна,
студентка 2 курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ПРИНЦИП НЕДИСКРИМИНАЦИИ В ТРУДОВОМ ПРАВЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Принцип запрета дискриминации относится к числу важнейших в трудовом праве стран Европейского Союза (далее – ЕС) и, прежде всего, следует из общеправового принципа равенства возможностей и запрета дискриминации. Право каждого человека на защиту от дискриминации относится к универсальным правам, закреплённым в целом ряде международно-правовых документов: Всеобщей декларации прав человека, Конвенции ООН об устранении всех форм дискриминации в отношении женщин, Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод и др.

Основой правового регулирования запрета на дискриминацию в трудовом праве ЕС служат положения учредительных договоров ЕС. Так, в Договоре о Европейском союзе (далее – ДЕС) в ст. 3 борьба с дискриминацией возводится в разряд целей Союза [1], а в Договоре о функционировании Европейского Союза (далее – ДФЕС) данные положения излагаются более подробно: «Союз и государства-члены ставят своими целями: повышение занятости, улучшение условий жизни и труда, обеспечивающее их выравнивание при одновременном прогрессе, адекватную социальную защиту, социальный диалог, развитие человеческих ресурсов, позволяющее добиться высокого и стабильного уровня занятости» [2]. Статья 18 и 19 ДФЕС раскрывают основания, относимые к категории дискриминирующих. Так, в ст. 18 ДФЕС речь идёт о запрете любой дискриминации «по признаку национального гражданства». Статья 19 ДФЕС закрепляет возможность применения мер, необходимых «для борьбы с любой дискриминацией по признакам пола, расы или этнического происхождения, религии или убеждений, инвалидности, возраста или сексуальной ориентации» [2].

В развитие положений учредительных договоров был принят ряд актов вторичного права, прежде всего, директив о равном обращении с гражданами:

- Директива 75/117/ЕЭС от 10 февраля 1975 г. «О сближении законодательства государств-членов относительно применения принципа равной оплаты труда мужчин и женщин»;
- Директива 76/207/ЕЭС от 9 февраля 1976 г. «Об имплементации принципа равенства мужчин и женщин в вопросах трудоустройства, профессионального обучения, продвижения по службе и условиях труда»;
- Директива 2000/43/ЕС от 29 июня 2000 г., имплементирующая принцип равенства между людьми безотносительно расового и этнического происхождения;
- Директива 2000 /78/ЕС от 27 ноября 2000 г. «О создании общих стандартов, направленных на обеспечение равноправия в сфере труда и занятости»;
- Директива 2006/54/ЕС 5 июля 2006 г., имплементирующая принцип равных возможностей и равного обращения для мужчин и женщин в вопросах занятости и труда;
- и некоторые другие.

Указанные документы содержат определение дискриминации и ряд оснований, по которым она может существовать. Так, под дискриминацией понимается ситуация, «когда к одному лицу относятся менее благосклонно, нежели относились, относятся или будут относиться к другому в аналогичной ситуации по признаку расового, этнического происхождения, пола, религиозных или иных убеждений, инвалидности, возраста, сексуальной ориентации» [4]. По причине большего разнообразия вариаций дискриминаций, образуется некоторый пробел, который восполняет Суд Европейского союза. Так, в решении по делу «Coleman» суд приравнял к дискриминации по признаку инвалидности, отказ в принятии на работу женщины имевшей ребёнка-инвалида. В решении по делу «P v. S» суд признал дискриминационным увольнение лица, осуществившего операцию по перемене пола. В тоже время Суд часто исключает те или иные признаки из ряда дискриминационных, как в деле «Sonia Chacón Navas» – отделив инвалидность от болезни и признав отказ в приёме на работу по мотивам последней недискриминирующим [4].

В указанных выше случаях речь идёт о так называемой прямой дискриминации. Вместе с тем, на практике имеют место и случаи косвенной дискриминации. Последняя, как отмечает белорусский исследователь Т.А. Постовалова, возникает тогда, когда «правило, критерий или практика, будучи внешне нейтральными, способны повлечь для лиц, имеющих определённую религию или убеждения, инвалидность, возраст или сексуальную ориентацию, особое неблагоприятное последствие по сравнению с другими лицами, но только в том случае если это положение, этот критерий или эта практика не являются объективно оправданными законной целью, и средства достижения этой цели не являются надлежащими и необходимыми» [3, с. 61]. В практике Суда концепция «косвенной

дискриминации» также находит своё отражение. Например, в деле «Ursula Voß v. Land Berlin», Суд признал дискриминационной оплату сверхурочного труда женщины работавшей неполное рабочее время, по сравнению с работниками полной занятости [4].

Помимо нормативных актов, в рамках ЕС принимается масса других документов, так или иначе отражающих процесс регулирования вопросов равенства. Так, в 2005 году Комиссией Европейского союза была издана Рамочная стратегия по недискриминации и равным возможностям для всех. Одной из основных целей данной стратегии является обеспечение эффективной правовой защиты от дискриминации в рамках ЕС на основе полного транспонирования всеми государствами-членами законодательства Союза в этой области. Данная стратегия также призывает принять дополнительные меры, такие, как распространение информации, повышение осведомлённости, обмен опытом, обучение и доступ к правосудию.

Следует отметить, что в целом положения трудового права Европейского Союза, такие как запрещение прямой дискриминации, были восприняты белорусским законодателем. Вместе с тем, анализ применения принципа запрещения косвенной дискриминации, свидетельствует, что он не был должным образом отражён в отечественном законодательстве, что ещё раз подтверждает целесообразность использования опыта Европейского Союза в сфере обеспечения равенства и борьбы с дискриминацией.

Использованные источники:

3. Договор о Европейском Союзе: Совершено г. Маастрихт, 7 февр. 1992 г. // *Право Европейского Союза [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://eulaw.ru/treaties/teu>. – Дата доступа: 30.09.2013.
4. Договор о функционировании Европейского Союза: Совершено г. Рим, 25 марта 1957 г. // *Право Европейского Союза [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: <http://eulaw.ru/treaties/tfeu>. – Дата доступа: 30.09.2013.
5. Постовалова, Т.А. *Трудовое и социальное право Европейского Союза: учеб. пособие* / Т.А. Постовалова. – Минск: Зорны Верасок, 2010. – 219 с.
6. Фомин, Д.П. *Недискриминация в сфере труда: опыт Европейского Союза* / Д.П. Фомин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eu-law.ru/2011/11/nediskriminaciya-v-es/>. – Дата доступа: 29.09.2013.



Мойсеенко Анжела Валерьевна,

студентка 5 курса юридического факультета

Гомельского государственного университета имени Франциска Скорины

ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СТАТУСА ДЕТЕЙ-БЕЖЕНЦЕВ

Право на жизнь в семье является одним из основных прав ребёнка. Однако нарушения прав человека по политическим убеждениям, признаку расы, вероисповедания, гражданства, национальности, принадлежности к определённой социальной группе, а также вооружённые конфликты заставляют людей покидать свои дома, оставляя при этом не только своё имущество, но и семьи. Особую категорию беженцев составляют дети. По статистике Управления Верховного комиссара ООН по правам беженцев (далее – УВКБ) они составляют половину всех беженцев в мире. Для Республики Беларусь проблема беженцев возникла в 1990-х гг., когда в страну прибыли десятки тысяч мигрантов и до сих пор является актуальной ввиду происходящих политических процессов, экономической обстановки, некоторых сложностей, связанных с занятостью населения и других обстоятельств. Отсутствие миграционного законодательства серьёзно затрудняло решение проблемы беженцев. Поэтому УВКБ ООН стало сотрудничать с белорусским государством в решении этой проблемы [1, с. 115].

В основе защиты детей беженцев, лежат стандарты (права и пути их обеспечения), установленные международными договорами. Однако, Конвенция о статусе беженцев 1951 г. и Протокол 1967 г., касающийся статуса беженцев, устанавливают для детей беженцев те же стандарты, что и для взрослых. Никаких универсальных стандартов в отношении детей беженцев не было также установлено ни в Конвенции ОАЕ 1969 г., ни в Картахенской декларации 1984 г. Первым международным договором, который установил большинство стандартов в отношении детей-беженцев, стала подписанная в 1989 г. Конвенция о правах ребёнка. Хотя данная конвенция не является специальным договором в отношении беженцев, дети-беженцы подпадают под ее действие, так как она охватывает всех людей моложе 18 лет без какой-либо дискриминации.

В отличие от других международных соглашений, Конвенция о правах ребёнка ратифицирована почти всеми государствами мира, в том числе и Республикой Беларусь. В случае, если та или иная страна не присоединилась к Конвенции 1951 г. и/или Протоколу 1967 г., но ратифицировала Конвенцию 1989 г., последняя может быть использована как инструмент для защиты детей-беженцев. Даже когда государство не ратифицировало её, УВКБ использует Конвенцию 1989 г. очень широко, поскольку установленные в ней стандарты являются универсальными и приняты во всем мире. В частности, при работе с детьми-беженцами Управление руководствуется установленным Конвенцией 1989 г. принципом поиска наилучшего решения для детей беженцев, установленным в статье 3 Конвенции о правах ребёнка.

Хотя права, зафиксированные в Конвенции о правах ребёнка, охватывают почти все аспекты жизни ребёнка, существуют три права, которые настолько фундаментальны, что обобщают смысл Конвенции: правило «наилучших интересов», отказ от дискриминации, право на участие.

Правило «наилучших интересов» применяется в двух основных случаях: в ходе принятия государством политических решений в отношении детей и на индивидуальном уровне. Считается, что правительство не обязательно должно выстраивать весь свой политический курс в «наилучших интересах» детей, но в случаях каких-либо конфликтов оно используется как приоритетное. Это правило используется при формировании бюджета, принятии законов, в деятельности правительства. На индивидуальном уровне любое решение должно приниматься на основании этого правила. Возможно даже переселение к близким людям, не являющимся кровными родственниками семьи, но проживающим в стране, наиболее подходящей для адаптации ребёнка [1, с. 116].

Отказ от дискриминации зафиксирован в статье 2 Конвенции о правах ребёнка, где указано, что каждый ребёнок, в пределах юрисдикции государства обладает всеми правами по данной Конвенции независимо от гражданства, иммиграционного статуса или какого-либо иного статуса [2]. Дети беженцы, ещё не получившие официального статуса, или чьи ходатайства были отклонены, имеют все права по Конвенции о правах ребёнка.

Право на участие подразумевает возможность участия детей в жизни общества [1, с. 117]. Основу этому положению даёт статья 12 Конвенции 1989 г., обеспечивающая право ребёнка выражать своё мнение и взгляды без какой-либо дискриминации и гарантирует должное внимание к нему с учётом его возраста и зрелости. Пункт 2 данной статьи, гарантирует возможность выступления ребёнка в ходе любого судебного или административного разбирательства прямо или через представителя [2].

В Республике Беларусь права детей-беженцев рассматриваются в рамках прав ребёнка и прав беженцев с некоторыми особенностями. Так, дети, прибывшие в Республику Беларусь, имеют право обратиться с ходатайством о предоставлении статуса беженца или дополнительной защиты в Республике Беларусь либо убежища в соответствии с законодательством Республики Беларусь. Местные исполнительные и распорядительные органы по месту нахождения ребёнка устанавливают над ним опеку или попечительство, обеспечивают другие формы его устройства на воспитание [3, ст. 34]. При этом ребёнок помещается на государственное обеспечение. В установленном законодательством порядке

ему выдаётся пособие. Данные права реализуются в случае, если ребёнок прибыл без родителей или законных представителей. Несовершеннолетний иностранец, которому предоставлен статус беженца, в отличие от совершеннолетнего лица со статусом беженца, имеет право на обучение в учреждениях, обеспечивающих получение дошкольного и общего среднего образования, и медицинское обслуживание наравне с несовершеннолетними гражданами Республики Беларусь [4, ст. 19]. Также предоставляются иные права, гарантирующие защиту личности и интересов прав ребёнка-беженца.

Использованные источники:

1. К.В.Григоричев, Е.П. Зимовина *Правовой статус беженцев* / К.В.Григоричев, Е.П. Зимовина. – Караганда: Экожан, 2005. – 208 с.
2. Конвенция о правах ребенка [Электронный ресурс]: принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 20 ноября 1989 г. – Режим доступа: <http://www.memo.ru/prawo/child/891120.htm>.
3. О правах ребенка: Закон Республики Беларусь, 19 ноября 1993 г., № 2570-XII: в редакции Закона республики Беларусь от 10 ноября 2008 г. // Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. - 2001. - № 277. - 2/408.
4. О предоставлении иностранным гражданам и лицам без гражданства статуса беженца, дополнительной и временной защиты в Республике Беларусь: Закон Республики Беларусь, 23 июня 2008 г., № 354-3 // Национальный центр правовой информации Республики Беларусь. -2008. - 2/1451.



Мустафаева Надежда Авезага гызы,
студентка 3 курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

К ВОПРОСУ О НАИМЕНОВАНИИ ПРИНУДИТЕЛЬНЫХ МЕР ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Проблема применения принудительных мер является одной из важнейших в международном праве. Принуждение выступает в качестве необходимого средства, позволяющего обеспечить надлежащее соблюдение международно-правовых норм. При этом следует отметить, что неотъемлемым признаком принудительных средств осуществления ответственности является их правомерность, которая определяется, прежде всего, целями и принципами международного права [1, с. 400]. Кроме того, способы восстановления нарушенного права, имеющие в основании принцип принуждения и силы, обставлены правилами, ограничивающими применение насилия [2, с. 412]. Наличие и соблюдение установленных ограничений содействует поддержанию правопорядка на международной арене.

Следует отметить, что принудительные средства либо меры реализации международной ответственности имеют различное наименование в международной практике. В частности, употребляются такие термины, как: «репрессалии», «реторсии», «санкции», «ответные меры» [1, с. 400]. Причём каждая из упомянутых дефиниций отражает специфические черты данных мер. Вместе с тем, понимание отдельных терминов менялось с течением времени.

Так, ранее категория «репрессалии», что в переводе с лат. – *repressaliae* – сдерживать, включала в себя все меры воздействия на правонарушителя. Доказательством этому служит Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединённых Наций (далее – ООН) от 24 октября 1970 года, где установлено: «Государства обязаны воздерживаться от актов репрессалий, связанных с применением силы» [3]. Также отметим, что В.А. Уляницким в работе «Международное право», относящейся к 1911 году

«репрессалии» рассматриваются в обширном и тесном смысле [4, с. 396]. Под понятие «репрессалий» в обширном смысле подпадает всякое действие, совершаемое одним или несколькими государствами относительно другого с целью принудить его к восстановлению нарушенных им прав или интересов, но без вступления в войну. Репрессалии в тесном смысле имеют двоякое применение: в мирное время; во время войны [4, с. 396-398].

На современном этапе термин «репрессалии», как правило, применяется в узком значении: их приравнивают к действиям, которые имеют место в период вооружённых конфликтов, причём указывается на запрещение совершения таких действий (бомбардировка, интервенция и т.д.). Это подчёркивается в вышеупомянутой Декларации о принципах международного права 1970 года [3]. Также данным понятием обозначаются ответные принудительные меры экономического характера (бойкот, эмбарго) либо политического (приостановление или разрыв дипломатических отношений).

Относительно термина «реторсии» (от лат. – *retorsio* – обратное действие) отметим, что он сохранил свое значение и, традиционно, под ним понимаются принудительные меры государства в ответ на недружественный акт. Однако, по мнению А.В. Щукина: «реторсии трудно отнести к принуждению, поскольку по существу они представляют недружественные акты, не связанные с отступлением от принятых обязательств, которые могут применяться без каких-либо ограничений и соответственно в правовой регламентации не нуждаются» [2, с. 412]. Так, к реторсиям относятся: отзыв посла из государства, совершившего недружественный акт; ответное ограничение прав граждан государств, на территории которых граждане применяющего меры государства ущемлены в правах и т. д. Изложенное позволяет прийти к выводу, что реторсии – такие меры, которые, как правило, являются аналогичными либо тождественными по значению тем, против которых они направлены. Полагаем, что их значение состоит в том, что они могут быть использованы как средства, стимулирующие государства соблюдать свои обязательства, так и в качестве превенции совершения правонарушения.

По поводу дефиниции «санкции» отметим, что в настоящее время его употребление сводится к обозначению мер, принимаемых на основании решений международных организаций. Вместе с тем, в прошлом общеизвестны печальные последствия одностороннего применения санкций крупными державами, не останавливавшимися перед применением силы [1, с. 405]. В связи с этим, считаем, что обоснованным является понимание санкций в качестве мер принуждения, применяемых только международными организациями, поскольку такое толкование способствует укреплению международного правопорядка.

Учитывая существование различных понятий для определения односторонних мер государств принудительного характера, Комиссия международного права ООН в разработанном в 2001 году Проекте статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния, отдала предпочтение термину «контрмеры», включающему в себя весь комплекс мер принуждения, которые могут предпринимать государства, причём только лишь при наличии определённых обстоятельств [5].

Резюмируя изложенное, следует подчеркнуть, что меры принуждения не есть форма насилия, а необходимый инструмент, обеспечивающий соблюдение международно-правовых норм, а также поддерживающий международный порядок. Вместе с тем, отметим, что допустимость применения таких мер вступает в противоречие с одним из принципов международного права: принципом мирного разрешения международных споров. Тем не менее, подчас принудительные средства являются единственно возможным способом защиты государствами своих нарушенных прав.

Использованные источники:

1. Лукашук, И.И. *Международное право: особенная часть: учебник для студентов юридических факультетов и вузов.* – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 517 с.

2. *Международное публичное право. Общая часть: учеб.пособие* / Ю.П. Бровка [и др.]; под ред. Ю.П. Бровки, Ю.А. Лепешкова, Л.В. Павловой. – Минск: Амалфея, 2011. – 496 с.
3. *Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций: Совершено г. Нью-Йорк, 24 окт. 1970 г.* // *Консультант Плюс: Беларусь. [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь.* – Минск, 2013.
4. *Золотой фонд российской науки международного права.* – М.: *Междунар. отношения*, 2010. – Т. III. – 488 с.
5. *Проект статей об ответственности государств за международно-противоправные деяния 2001 г.* // *Доклад Комиссии международного права о работе ее пятьдесят третьей сессии: док. ООН: A/56/10.* – Нью-Йорк: ООН, 2001. – С. 26-46.



Нигреева Алена Александровна,
доцент кафедры общеправовых дисциплин и международного права
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова,
кандидат юридических наук, доцент

К ВОПРОСУ О ПРИМЕНЕНИИ ГУМАНИТАРНЫХ ИНТЕРВЕНЦИЙ

Долгое время одним из основополагающих устоев международной системы выступал принцип невмешательства во внутренние и внешние дела государств. Закреплённый в ряде важных международных документов, данный принцип приобрёл статус основного принципа международного права, нарушение которого рассматривалось как международное преступление и влекло за собой наиболее серьёзные меры международной ответственности. Однако 90-е годы XX ст. продемонстрировали наметившуюся в международных отношениях тенденцию к отходу от классического понимания принципа невмешательства. Это было связано с целым рядом крупных гуманитарных катастроф, произошедших в этот период и ранее. Достаточно вспомнить события в Сребренице, Руанде, Дарфуре. Невозможность осуществления вмешательства в эти внутренние по своему характеру ситуации с целью предотвращения массовых убийств и других нарушений прав и свобод человека подтолкнула международное сообщество в лице ООН к необходимости пересмотра концепции невмешательства во внутренние дела государства. Её следствием стало обращение к концепции гуманитарной интервенции, допустимость или же неприемлемость которой вот уже третье десятилетие обсуждается в международных отношениях. На фоне событий, происходящих в Сирии в последние годы, исследование возможности осуществления гуманитарной интервенции на её территории является остроактуальным и тесно связанным с исследованием международно-правовых оснований её применения в целом.

Документальную базу для развития и исследования вопросов гуманитарной интервенции заложил в своём Докладе тысячелетия в 2000 г. Генеральный Секретарь ООН Кофи Аннан, который заявил о том, что «если гуманитарная интервенция действительно является неприемлемым ударом по суверенитету, то как нам следует реагировать на такую ситуацию, как в Руанде или в Сребренице, – как реагировать на грубые и систематические нарушения прав человека, которые противоречат всем заповедям человеческого бытия» [1]. Следствием этого выступления стало создание правительством Канады в декабре 2001 г. Международной комиссии по вопросам вмешательства и государственного суверенитета. Она, в свою очередь, подготовила доклад по проблемам гуманитарной интервенции, содержащийся в письме Постоянного представителя Канады при ООН на имя Генерального Секретаря ООН от 26 июля 2002 г.

Что интересно, уже в этом докладе термины «гуманитарная интервенция», «вмешательство» постепенно подменяются понятием «ответственность за защиту». Как представляется, такая смена направления исследований обусловлена явно выраженным несогласием части международного сообщества («Группа 77», Движение неприсоединения) с применением гуманитарной интервенции как средства для защиты прав и свобод человека. Вероятно, именно одиозность термина «гуманитарная интервенция» привела к тому, что на данный момент в официальных документах ООН и научной литературе упоминается концепция «ответственности за защиту», которая даже в какой-то степени противопоставляется концепции гуманитарной интервенции. К примеру, в своём докладе от 12 января 2009 г. «Выполнение обязанности защищать» Генеральный Секретарь ООН Пан Ги Мун подчёркивает: «... обязанность защищать ... является «союзником», а не «противником» суверенитета. Она возникает из позитивного и конструктивного понятия «суверенитет как ответственность», а не из менее масштабной идеи гуманитарной интервенции» [2].

Но независимо от терминологии и понятий одним из последствий реализации концепции «ответственности по защите», по сути, является та самая гуманитарная интервенция, т.е. вмешательство невоенного и даже военного характера в дела государства, входящие в его внутреннюю компетенцию, в том случае, если это требуется для защиты населения государства от серьёзных и массовых нарушений прав человека.

Ключевым документом, раскрывающим понятие «обязанности защищать», является Итоговый документ Всемирного саммита 2005 г., пункт 138 которого определяет, что «каждое государство обязано защищать своё население от геноцида, военных преступлений, этнических чисток и преступлений против человечности. Эта обязанность влечёт за собой необходимость предотвращения таких преступлений, в том числе подстрекательств к ним, путём принятия соответствующих и необходимых мер». В продолжение пункт 139 документа закрепляет, что «международное сообщество, действуя через Организацию Объединённых Наций, обязано также использовать соответствующие дипломатические, гуманитарные и другие мирные средства в соответствии с главами VI и VIII Устава для того, чтобы содействовать защите населения от геноцида, военных преступлений, этнических чисток и преступлений против человечности. В этой связи мы готовы предпринять коллективные действия, своевременным и решительным образом, через Совет Безопасности, в соответствии с Уставом, в том числе на основании главы VII, с учётом конкретных обстоятельств и в сотрудничестве с соответствующими региональными организациями, в случае необходимости, если мирные средства окажутся недостаточными, а национальные органы власти явно окажутся не в состоянии защитить своё население от геноцида, военных преступлений, этнических чисток и преступлений против человечности [3]».

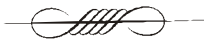
Таким образом, данный документ заложил базу для возможных вмешательств гуманитарного характера на территории суверенных государств в случае невыполнения ими обязанности по защите собственного населения от массовых и систематических нарушений прав и свобод человека. Представляется, что придание этой концепции юридической обязательности влечёт за собой широкие возможности для её расширительного толкования и злоупотреблений в её применении. Тем более что, как показывает практика последнего десятилетия, организация гражданских войн и тому подобных дестабилизирующих ситуаций на территории государств с неустойчивой политической и экономической системой – вполне возможна, в том числе при определённом внешнем влиянии. Сегодняшняя ситуация в Сирии ярко демонстрирует это. Понимая далеко идущие последствия закрепления концепции гуманитарной интервенции, многие государства открыто противодействуют этому процессу, поэтому подписание международного договора, который бы допускал её применение, в ближайшее время представляется маловероятным. В то же самое время не следует забывать о возможности формирования обычной нормы международного права.

Подводя итоги вышеизложенному, хочется выделить следующие положения:

- 1) концепція гуманитарної інтервенції все ще знаходиться на етапі свого формування і закріплення. Однак випадки її застосування стають все більш частими, що свідчить про формування нової норми міжнародного права;
- 2) в умовах юридическої неопределенності застосування концепції гуманитарної інтервенції дає широкі можливості для зловживань, що обумовлює необхідність розробки якомога більш чіткої і детальної правової регуляції відповідних міжнародних відносин;
- 3) бажаною була б саме договірна форма закріплення даних норм, т.к. формування міжнародного звичаю, який би допускав гуманітарні інтервенції, може породити ще більші складності і неоднозначність в їх застосуванні.

Использованные источники:

1. *Ответственность по защите : информационная справка [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/preventgenocide/rwanda/pdf/bgresponsibility.pdf> – Название с экрана.*
2. *Выполнения обязанности защищать : Доклад Генерального Секретаря ООН на 63-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН от 12 января 2009 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/206/12/PDF/N0920612.pdf?OpenElement> – Название с экрана.*
3. *Итоговый документ Всемирного саммита 2005 года : Принят резолюцией 60/1 Генеральной Ассамблеи от 16 сентября 2005 г. / Генеральная Ассамблея ООН [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/outcome2005_ch3.shtml.*



Подворний Дмитро Вікторович,
студент 3 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У 1948 році з підписання в м. Боготі (Колумбія) Статуту Організації американських держав, який набув чинності в грудні 1951 року, була створена Організація американських держав (далі – ОАД), яка є регіональною за своїм характером та об'єднує всі 35 незалежних держав Північної та Південної Америки.

Організація була створена з метою підтримання миру і справедливості, сприяння солідарності, співробітництву держав американського континенту. Для реалізації своєї мети організація співпрацює з іншими суб'єктами міжнародного права в наступних напрямках: розвитку демократії, поваги прав людини, підтримання безпеки та розвитку держав.

Основними органами ОАД, які працюють у сфері прав людини є Міжамериканська Комісія з прав людини та Міжамериканський Суд з прав людини.

Міжамериканська Комісія з прав людини є головним органом, який засновано на основі Статуту ОАД для захисту прав людини. Складається з семи осіб, які обираються Генеральною асамблеєю ОАД на чотири роки з правом переобрання ще на один строк. Основним обов'язком Комісії з прав людини є заслуховування та розгляд петицій (скарг), що подаються проти держави-учасниці ОАД. В петиціях заявляється про порушення прав людини. Комісія після розгляду петиції приймає рішення, що має рекомендаційний характер, та в якому вказується на те, які дії слід вжити державі по конкретній справі.

Головною функцією Міжамериканської Комісії з прав людини є сприяння дотриманню та захисту прав людини. Для реалізації цієї функції Комісія наділена

відповідними повноваженнями, серед яких: надання урядам держав-членів ОАД відповідних рекомендацій; розгляд петицій щодо порушення прав людини з боку держави-учасниці Конвенції та ін. [3, с. 255].

Міжамериканський Суд з прав людини є другою ланкою в американській системі захисту прав людини. Суд складається з семи суддів, які є громадянами країн ОАД і обираються на термін шість років, та які діють самостійно, а не як представники своїх держав. У складі суду не може бути представників двох громадян однієї і тієї ж держави. Судді обирають зі свого складу президента і віце-президента суду. Судовий розгляд здійснюється як письмово, так і усно. Обговорення Суду завжди конфіденційні, його рішення і висновки публікуються. Якщо Суд вирішить, що право було порушено, він повинен розпорядитися виправити ситуацію [3, с. 250].

Міжамериканський Суд з прав людини – це автономний судовий орган, наділений функціями щодо: а) застосування Міжамериканської конвенції з прав людини 1969 р. (далі - Міжамериканська конвенція), б) тлумачення положень як самої Конвенції, так і інших договорів, які стосуються захисту прав людини в країнах американського континенту. Як показує практика, однією з витребуваних функцій Суду стало прийняття заходів у вкрай важливих і термінових випадках, а також у разі потреби запобігання заподіяння особам непоправної шкоди (п. 2 ст. 63 Міжамериканської конвенції); Таким чином, коло питань, з яких Суд може давати консультативні висновки, значно ширше аналогічного кола згідно Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Європейська конвенція) [4].

Всі петиції повинні направлятися в Комісію, яка спочатку вивчає їх на предмет відповідності. Критерії відповідності петицій за Міжамериканською конвенцією в цілому співпадають з аналогічними вимогами Європейської конвенції 1950 року. У разі визнання петиції прийнятною, Комісія проводить розслідування. За підсумками розгляду петиції Міжамериканська комісія складає доповідь, в якій міститься висновок про те, чи були порушені норми Конвенції. Дану доповідь Комісія, за певних умов, може надалі передати для розгляду в Міжамериканський Суд з прав людини.

Міжамериканський суд наразі не здійснив значного впливу на формування регіональних стандартів прав людини. За 40 років свого існування розглянув трохи більше десяти справ. Перше рішення Міжамериканський суд прийняв лише у 1988 році. Проте протягом останнього десятиліття ситуація потроху змінюється і тому невелика кількість винесених Судом рішень і консультативних висновків дозволяє зробити висновок, що діяльність контрольних органів в рамках Міжамериканської системи є не в повній мірі ефективною, що пояснюється тим, що основою для її створення була Європейська система захисту прав людини, яка наділена певним рядом географічних та політичних особливостей, які відрізняються від американських [1, с. 97].

Слід зазначити, що функції Міжамериканської комісії та Міжамериканського суду з прав людини багато в чому запозичені з Європейської конвенції. Проте діяльність цих органів, на відміну від європейської системи захисту прав людини, виявилася практично не ефективною. Міжамериканська конвенція, на наш погляд, є відсталою від реального життя та соціально-економічних умов, що склалися на Латиноамериканському континенті [6, с. 124].

Європейська конвенція з прав людини не з'явилась на порожньому місці - їй передували Загальна декларація прав людини та Американська декларація прав і обов'язків людини. Європейська конвенція з прав людини стала першим міжнародним правозахисним документом, який був спрямований на захист широкого спектру громадянських та політичних прав. Разом з тим Конвенція встановлює, що з метою захисту інтересів держави, національної безпеки, економічного добробуту, здоров'я та моралі суспільства, прав і свобод інших людей чи запобігання злочинам або зворушенням країни-учасниці можуть обмежувати права людини, проголошені Конвенцією. Однак таке право держав також не є абсолютним, і за жодних обставин не можуть бути порушені зобов'язання держави поважати

право особи на життя, обов'язки щодо заборони катувань, рабства, неприпустимості зворотної дії закону.

Ключова роль у забезпеченні чіткого і дієвого контролю за реалізацією державами - учасниками Конвенції взятих на себе зобов'язань щодо забезпечення прав та основних свобод людини належить Європейському Суду з прав людини (далі – Європейський суд). Саме ця судова інституція забезпечує гарантії прав людини, є контрольним механізмом, закладеним Конвенцією, дотримання державами-учасниками її положень, упровадження норм і принципів у рамки національних правових систем. Європейський Суд з прав людини складається з такої кількості суддів, яка відповідає кількості держав - членів Ради Європи (зараз їх сорок); серед членів Суду не може бути двох громадян однієї й тієї самої держави. Європейська Конвенція з прав людини передбачає, що Суд функціонує на постійній основі, встановлює власні правила судочинства і визначає свою процедуру.

Європейська Конвенція та власне практика Суду виходять з того, що права людини, гарантовані Конвенцією, об'єктивні за своєю природою, та не залежать від характеру відносин між державами-учасниками. Тому юрисдикція Європейського суду з прав людини поширюється як на заяви про порушення прав людини державами-учасниками Європейської конвенції, так й на петиції, подані особами, котрі є громадянами держав, що не ратифікували Європейську конвенцію, або інших держав-учасниць, які неналежним чином дотримуються конвенційних зобов'язань за умов, що стороною-відповідачем буде держава, приєднана до Конвенції.

В результаті росту обізнаності європейців з їхніми правами згідно із Конвенцією, Суд став жертвою власного успіху. Необхідно до 5 років для того, щоб почати розглядати деякі нові справи, утворилася значна черга зі справ. Наприклад, згідно із Інформаційним бюлетенем з прав людини (видається Радою Європи), в період між 1 листопада 2003 та 29 лютого 2004 Суд розглядав 7315 справ, з яких 6255 було визнано неприйнятними.

Щодо оцінки ефективності захисту прав людини на американському континенті існує багато суперечностей, оскільки діюча в рамках ОАД система захисту прав людини володіє певними особливостями в порівнянні з іншими регіональними системами захисту прав людини [2; 4].

Однією з особливостей є нормативна основа діяльності ОАД. Основу функціонування міжамериканської системи захисту прав людини складають одразу три документи: Статут Організації Американських Держав 1948 р., Американська декларація прав і обов'язків людини 1948 р. і Міжамериканська конвенція з прав людини 1969 р.

Конвенція 1969 року передбачає створення Міжамериканської комісії і Міжамериканського суду з прав людини. Перелік прав і свобод, що міститься в Міжамериканській конвенції, не виходить за межі традиційних каталогів громадянських і політичних прав. Однак, слід зазначити, що цей перелік прав в Міжамериканській конвенції є значно ширшим, ніж в Європейській конвенції. Зокрема, в Міжамериканській конвенції містяться такі права, як право на ім'я, права дитини, право на громадянство чи національність, право на рівність перед законом, право на притулок та ін. [4].

В преамбулі документа говориться про те, що «міжнародний захист прав людини має бути одним з принципів еволюції американського права». Далі зафіксовано 27 прав і 10 обов'язків людини. Перший перелік охоплює громадянські, політичні, соціальні, економічні права та права у сфері культури: право на життя, право на свободу, право на безпеку особи, право на рівність перед законом, право на справедливий суд, право на захист від незаконного арешту, право на притулок. Окремо виділені права на віросповідання, асоціації та об'єднання.

Конвенція захищає право власності, право на здоров'я та освіту, працю, відпочинок, соціальний захист тощо. Перелік обов'язків людини охоплює обов'язки щодо суспільства, дітей і батьків, обов'язок брати участь у голосуваннях, виконувати закони, служити суспільству та нації, платити податки, працювати, утримуватися від політичної діяльності в інших країнах тощо.

Американська декларація прав і обов'язків людини дає загальне розуміння громадянських і політичних прав, що включають право на життя, на свободу й особисту недоторканність. У ній підкреслюється взаємозв'язок громадянських, політичних і соціально-економічних прав, необхідність встановлення такого соціального і міжнародного правопорядку, при якому вони можуть бути цілком здійснені. Трактуючи права і свободи людини як невід'ємну властивість особистості, Декларація закріплює їх домінуюче положення, зменшуючи цим виключну роль держави у визначенні статусу особистості. Це виявилось у встановленні конкретних вимог до правомірних обмежень прав і свобод людини з боку держави.

Мала ефективність міжамериканської системи захисту прав людини обумовлена тим, що США та низка країн Латинської Америки не підписали цю конвенцію, у регіоні має місце політична нестабільність та дуже великий розрив між країнами в рівнях економічного, соціального і культурного розвитку.

Отже, порівнюючи деякі аспекти захисту прав людини на європейському та американському континентах, більш успішною та прогресивною є система захисту прав людини в рамках Ради Європи на підставі Європейської конвенції 1950 року Європейським судом з прав людини.

Використані джерела:

1. Карташкин В. А. Права человека в международном и внутригосударственном праве [Текст]: учебник. – М. : ИГиП РАН, 1995. – 135 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Лукьянцев Г. Е. Европейские стандарты в области прав человека: Теория и практика функционирования Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод [Текст] : учебник. – М. : Звенья, 2000. – 280 с.
4. Міжамериканська конвенція про права людини [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://law7.ru/base64/part6/d64ru6132.htm>.
5. Організація американських держав: цілі, структура та принципи [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/83.htm>.
6. Федянин В. Ю. Латиноамериканский опыт (Проблемы Латинской Америки и международное право) [Текст] : учебник. – М. : Международные отношения, 1998. – 151 с.



Рекетъ Николай Николаевич,

*старший преподаватель кафедры гражданского и международного права
Учреждения образования “БІП – институт правоведения”*

ПРОБЛЕМА ПОНИМАНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ГУМАНИТАРНОГО ПРАВА

В правовой науке долгое время ведутся споры вокруг соотношения принципов и норм международного права, регламентирующих обеспечение прав человека и защиту жертв вооруженных конфликтов.

С подачи швейцарского юриста Ж. Пикте многие публицисты и даже международные учреждения (МККК, Женевская конференция) восприняли термин «международное гуманитарное право» как полуофициальный, которым сам автор обозначает «значительный раздел международного права, проникнутый духом гуманности и направленный на защиту индивидуума в военное время». «Именно от этого раздела и ни от какого другого, – утверждал Пикте, – будет зависеть жизнь и свобода миллионов людей, если война своей зловещей тенью накроет мир» » [7, с. 76].

Схожие позиции в определении международного гуманитарного права занимают

многие видные ученые, включая в перечень основных источников данной отрасли: гаагские конвенции 1899г. и 1907 г. и женеvские конвенции 1949 г., протоколы к ним 1977 г. и другие соглашения, направленные на защиту участников и жертв вооруженных конфликтов.

Однако данный подход к определению и содержанию международного гуманитарного права думается не отражает ту объективную действительность, которая сложилась в реалиях современного международного права.

Ещё в 1917 г., ныне забвенный, В.И. Ульянов (Ленин) назвал войну «величайшим преступлением против человечества» [5, с. 14].

С того времени принято не малое количество международно-правовых документов (а также и национальных конституционных актов), провозглашающих и поддерживающих принципы мирного сосуществования народов и наций, неприменения силы или угрозы силой; признающих войну противоестественным состоянием человеческого общества, преступлением и т.п.

Все государства мира (в частности члены ООН) признают, указанные выше принципы, как руководящие основы поведения субъектов международного права, обязуясь тем самым прилагать все усилия для недопущения нарушений международного мира и безопасности, а также общепризнанных прав и свобод человека.

В этом свете любой вооруженный конфликт (сам факт его существования) является грубейшим нарушением международного права, серьёзнейшим промахом международной дипломатии, невыполнением своих обязательств государствами (их правительствами) и международными организациями. Ибо в любом вооруженном конфликте всегда имеет место тягчайшее преступление – убийство, т.е. лишение человека святого права на жизнь, да еще и массово. При этом не имеет значения, кто гибнет – гражданское лицо или вынужденный комбатант, взявший в руки оружие в силу воинской обязанности или став жертвой политикорелигиозных манипуляций. Ведь мобилизованный для защиты Родины солдат или доведенный до фанатизма исламист тоже человек, обладающий правом на жизнь и достойное существование. Его жена и дети вправе иметь мужа и отца, а не цинковый «привет» с театра военных действий.

С такой точки зрения Женевские конвенции 1949 г. выглядят как правила хорошего тона при совершении тягчайшего в мире преступления. В свою очередь Гаагские «Законы и обычаи ведения войны» и другие, подобной направленности, международно-правовые акты смотрятся инструкцией к руководству «Как совершать преступление (т.е. войну) в соответствии с нормами права».

Как не классифицируй войны и вооруженные конфликты на международные и не международные, на справедливые и не справедливые, лучшим способом обеспечения прав человека (народов и наций) будет недопущение войны, а не помощь гибнущим и страдающим раненым, больным или военнопленным. Создание стабильных, равных и реальных условий мирного проживания и добровольного передвижения, а не благотворительные акции помощи беженцам, спасающимся от ужасов войны. Меркнет оправданность и актуальность существования норм Женевской конвенции о защите гражданского населения во время войны перед правом этого населения на мирную, спокойную и безопасную жизнь.

Если война «своей зловещей тенью накроет мир», то никакое «гуманитарное» соглашение не заставит амбициозного политического лидера либо иное, увлечённое войной лицо соблюдать права женщин, детей или стариков, не обстреливать объекты, обозначенные символикой красного креста, не бомбить города и др. населённые пункты, если в них расположены (по мнению воюющей стороны) военные объекты.

Здесь необходимо обозначить, что критике подвергается существование и дальнейшее развитие международного гуманитарного права в старом его понимании. Толкование международного гуманитарного права как «права войны» или «права защиты жертв войны» явно устарело. Объективным обоснованием содержания международного гуманитарного права видится вывод Независимой комиссии по международным гуманитарным вопросам,

сделанный в докладе «Сохранит ли человечество человечность?», одобренный Ген. Ассамблеей ООН еще в 1987 г., согласно которого «гуманизм как концепция ... включает в себя гуманитарный подход ко всем проблемам современного развития, уважения к правам человека и их защиту, выход за пределы старого понимания международного гуманитарного права» [2, с. 78].

В новом понимании международное гуманитарное право должно быть направленно на обеспечение мирных прав человека и, в первую очередь, основываться на принципе мирного сосуществования народов и наций как единственном условии истинного обеспечения этих прав.

Если все государства, как субъекты международного права будут, в первую очередь стремиться обеспечить право человека (народа, нации, человечества) на мир а не подсыпать из «гуманитарных соображений» в нестабильные регионы бомбы и ракеты, то не придется задумываться, как обеспечить права человека во время войны.

Использованные источники:

1. Батырь В.А. *Международно-правовая регламентация применения средств ведения вооруженной борьбы в международных вооруженных конфликтах* // *Государство и право*. 2001. – №10. – С.63-75.
2. Блищенко И.П., Солнцева М.М. *Мировая политика и международное право*. – М., 1991. – 160с.
3. Калугин В.Ю., Павлова Л.В., Фисенко И.В. *Международное гуманитарное право*. – Мн., «Тесей», 1999. – 308 с.
4. Куклина И.Н. *Права человека: политическое и гуманитарное измерение*. // *Мировая экономика и международные отношения*. 2000. – № 11. – С. 21–25.
5. Ленин В.И. *Декрет о мире* // *Полное собрание сочинений*. 5-е изд. Т. 35. – М., 1971-1978. – 579 с.
6. Мелков Г.М. *Гуманитарное вмешательство (международно-правовые аспекты)* // *Московский журнал международного права*. 2000. – №3. – С. 180–193.
7. Пикте Ж. *Развитие и принципы международного гуманитарного права*. // *Юстыцяя Беларусі*. 2000. -№ 3. – С. 76–83.
8. *Сохранит ли человечество человечность? [Текст] : докл. Независ. комис. по междунар. гуманит. вопр. / С. Ага Хан, Х. Бен Талал, С. Аньелли [и др.]*. – М.: *Междунар. отношения*, 1989. – 268 с.



Шамрай В'ячеслав Вікторович,
*асистент кафедри конституційного права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЛЬ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Міжнародна організація – це стабільна форма міжнародних відносин, що включає, в переважній більшості випадків, контрагентів принаймні з трьох держав і має узгоджені її учасниками цілі, компетенцію діяльності та власні органи, а також інші специфічні організаційні інституції (це може бути статут, процедура, членство, порядок роботи, ухвалення рішень тощо).

Характерними рисами, що вирізняють міжнародні організації, є: політична воля до співпраці, зафіксована в установчих документах; наявність постійного апарату, що забезпечує послідовність у розвитку організації й, нарешті, автономність компетенцій та ухвал [2, с.190].

Українська наука міжнародного права почала досліджувати проблеми діяльності міжнародних організацій від середини ХХ ст. У їх вивчення великий внесок зробили українські вчені – фахівці з міжнародного права: В. Денисов, О. Висоцький, В. Євінтов, В. Муравйов, В. Опришко, О. Григоров, Л. Тимченко, С. Войтович, Т. Циганкова, А. Гавердовський, М. Буроменський [4, с. 186].

Серед зарубіжних фахівців правовими проблемами діяльності права міжнародних організацій займалися такі вчені: М. Блищенко, Г. Даниленко, Г. Ігнатенко, Ю. Колосов, О. Кривчикова, Д. Фельдман, С. Малінін, О. Тарасов, В. Замятін, І. Лукашук, Т. Нешатаєва, Г. Тункін, Ж. Тускоз, Дж. Шоу, Х. Шреплер, А. Фердрос. Однак питання ролі та особливостей права міжнародних організацій у сучасній системі міжнародного права є недостатньо дослідженим.

Міжнародні організації відносяться до числа найбільш розвинених і різноманітних механізмів впорядкування міжнародного життя. Помітне підвищення активності міжнародних організацій, так само як і значне збільшення їх загальної кількості, є одним з визначних феноменів сучасного міжнародного розвитку [2, с. 192].

Однією з найболючіших проблем сучасності є використання сили у вирішенні міжнародних конфліктів. Держави виправдовують ці дії необхідністю досягнення внутрішньої чи національної безпеки; історичною обґрунтованістю; попереднім вторгненням чи загрозою вторгнення; регіональною безпекою; необхідністю надання братньої допомоги; гуманітарною інтервенцією (за санкцією Ради Безпеки ООН); попередженням поширення небезпечних ідеологій (наприклад комунізму) тощо [1, с. 31].

Найбільш потужною та впливовою міжнародною організацією на сьогоднішній день є Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН).

ООН – це універсальна міжнародна організація, створена для підтримання міжнародного миру, загальної безпеки та для сприяння розвитку всебічного співробітництва між державами. Статут ООН був підписаний 26 червня 1945 року на Конференції в Сан-Франциско та набув чинності 24 жовтня 1945 року [2, с. 216].

Сучасне міжнародне право можна характеризуватися рядом позитивних рис. Зокрема, міжнародне право має за мету обмежити право держави на ведення війни і перетворити координацію дій суверенних держав на систем співробітництва та досягнення спільної вигоди. Також можна констатувати, що відбувся перехід від співіснування держав до співробітництва між ними – з метою не лише досягнення міжнародного миру та безпеки, а й сприяння здійсненню соціальних та політичних ідей, що виражається в поширенні міжнародних всесвітніх і регіональних організацій. Яскраво прослідковується, підвищення правового статусу окремого індивіда в міжнародному праві, що проявляється у створенні міжнародно-правового механізму захисту прав людини. Удосконалено механізм реалізації норм міжнародного права як на інтернаціональному, так і на національному рівні, з'являються зобов'язання, на участь у забезпеченні дотримання яких мають право всі держави. Загалом, в міжнародному праві затверджено принцип демократії, згідно з яким лише держава, що відповідає загальноприйнятим стандартам демократії, може бути повноправним членом міжнародного співтовариства.

Таким чином, більш прийнятним можна вважати визначення поняття міжнародної організації, надане в Комісії міжнародного права ООН у 1968 р. Спеціальним доповідцем з питання «Про відносини між державами і міжурядовими організаціями», єгипетським професором А. Єль-Єріаном. «Міжнародна організація є асоціація держав, створена угодою, володіє конституцією і спільними органами і має юридичну особу, що відрізняється від особи держав-членів». В основі цього визначення лежить визначення міжнародної організації, надане в 1956 р. Дж. Фітцморисом [3, с. 16]. А роль міжнародних організацій визначається як одного з основних учасників міжнародних відносин та захисника норм міжнародного права. Звичайно, самим яскравим прикладом такої міжнародної організації є ООН, яка втілює в життя самі сучасні тенденції прогресивного розвитку та постійного вдосконалення норм міжнародного права.

Використані джерела:

1. Антонович М.М. Міжнародне публічне право. – К.: Вид.дім „КМ Академія”; Алеута, 2003. – 308 с.
2. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / За заг. ред. Теліпко В. Е. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 608 с.
3. Шибаева Е. А., Поточный М. Правовые вопросы структуры и деятельности международных организаций. — М., 1988. — С. 4–21.
4. Шпакович О. Місце міжнародних організацій у сучасній системі міжнародних відносин / О.Шпакович // Право України. – 2010. – №12. – с. 186–192.



Шошин Сергей Владимирович,

*доцент кафедры уголовного, уголовно-исполнительного права и криминологии
Саратовского государственного университета имени Н. Г. Чернышевского,
кандидат юридических наук, доцент*

СУДЕБНЫЙ ЗАПРЕТ КАК ПРОБЛЕМА КОМПАРАТИВИСТСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ УГОЛОВНОГО ПРАВА МУСУЛЬМАНСКИХ СТРАН И РОССИИ

Оригинальная проблема появилась перед учёными, исследующими особенности современного компаративистского анализа уголовного права целого ряда мусульманских государств по сравнению с национальным уголовным правом Российской Федерации. Таковой проблемой неожиданно стал судебный запрет. 17 сентября 2013 года заместитель председателя Октябрьского районного суда г. Новороссийска Краснодарского края, федеральный судья Чанов Геннадий Михайлович вынес решение по делу №2-3649/2013. По заявлению Новороссийского транспортного прокурора в защиту интересов Российской Федерации данным судебным решением была признана экстремистской книга «Смысловой перевод священного Корана на русский язык». [1, с. 2] Заявитель усмотрел в данном издании, которое прибыло на территорию Российской Федерации в международном почтовом отправлении, информацию возможно экстремистского содержания. По мнению заявителя, «распространение такого рода материалов приводит к увеличению преступной экстремистской направленности, что создаёт угрозу национальной безопасности государства». [2, с. 1] Данное решение суда было обращено им к немедленному исполнению. Соответствующая книга была признана судом подлежащей уничтожению. Копия указанного решения суда была направлена в Министерство юстиции Российской Федерации для решения вопроса о включении издания в федеральный список экстремистских материалов. По состоянию на 30 сентября 2013 года на официальном интернет-сайте Министерства юстиции Российской Федерации не имеется информации о включении указанного выше иностранного издания в федеральный список экстремистских материалов. [3, с. 1]

Остаётся предполагать, что в установленный в процитированном решении федерального судьи срок в 1 месяц оно будет обжаловано в апелляционном порядке заинтересованными лицами. Апелляционной инстанции Краснодарского краевого суда, несомненно, придётся внести свой вклад в разрешение данного спорного вопроса.

В той или иной степени, исламизация оказалась востребованной при трактовке уголовного права современных Саудовской Аравии, Пакистана, Судана, Ирана и целого ряда иных мусульманских стран, которые провозгласили себя исламскими государствами в официальном порядке [4, с. 662]. Конституция Ирана прямо указывает, что все законодательство государства Иран должно соответствовать нормам, содержащимся в исламе. Уголовное законодательство Ирана в данном вопросе также не является исключением. Дословно это было сформулировано следующим образом: «Законотворчество, которое отражает принципы социального управления, находится в рамках Корана и Сунны» [5, с. 1].

Сравнение уголовного законодательства, действующего сегодня в указанных выше

мусульманских государствах, с современным российским уголовным правом, практически невероятно без творческого исследования текста Корана. На русский язык в сфере доступности для российских исследователей имеется лишь несколько переводов. В фондах Российской государственной библиотеки сегодня находится, в частности, переводы, выполненные: а) под редакцией М.-Н.О.Османова (изданный в 2010 году), б) с участием составителя Аминева А. (изданный в 1993 году); в) в переводах Э.Кулиева (изданные в 2008 и 2012 годах); г) в переводе Крачковского И.Ю. (изданный в 2013 г.); д) в переводе Аляутдинова Ш.Р. (изданный в 2012 году). Также имеются и некоторые иные переводы Корана, выполненные иными авторами.

Истории с XVIII века известно существование переводов Корана на русский язык, выполненных с ряда иных европейских языков. Первый перевод с арабского языка на русский язык, выполненный И.Ю.Крачковским, появился лишь во второй половине XX века. Вместе с тем, специалистами высказываются критические замечания даже к изданиям переводов Корана, выполненных И.Ю.Крачковским и М.-Н.О.Османовым. Не остался свободен от критики и перевод Э.Р.Кулиева [6, с. 71].

Сложности качественного перевода, правильной трактовки и восприятия исторического текста, каким является Коран, предполагает внимательное отношение к каждому его изданию на русском языке. Количество верующих мусульман в России свидетельствует о целесообразности логичности и последовательности в деятельности по изданию и сохранению переводов Корана на русский язык. Существовавший с 2002 по вторую половину 2013 года перевод текста Корана, ставший объектом исследования в суде, не вызывал прежде никаких нареканий. Здесь возможны самые разнообразные толкования влияния временного фактора на сохранность переводов текстов в истории.

Использованные источники:

1. *Смысловой перевод священного Корана на русский язык/ Пер. с арабского Э.Р.Кулиева. 1-ое издание. Комплекс имени Короля Фахда по изданию священного Корана. п/я 6262. Медина Мунаввара. Саудовская Аравия, 2002. 1088 с.*
2. *Решение по делу №2-3649/2013 от 17 сентября 2013 г., вынесенное судьей Октябрьского районного суда города Новороссийска Краснодарского края Чановым по заявлению Новороссийского транспортного прокурора в защиту интересов Российской Федерации о признании экстремистской книги «Смысловой перевод священного Корана на русский язык» / Перевод с арабского Э.Р.Кулиева. 1-е издание. Комплекс имени Короля Фатха по изданию священного Корана. п/я 6262. Медина Мунаввара. Саудовская Аравия, 2002. 1088 с.» // Интернет-сайт RosPravosudie.com (дата обращения: 30 сентября 2013 г.) (режим доступа – свободный): <http://rospravosudie.com/court-oktyabrskij-rajonnyj-sud-g-novorossijska-krasnodarskij-kraj-s/act-437440813/?export=pdf>.*
3. *Б.а. Федеральный список экстремистских материалов// Официальный интернет-сайт Министерства юстиции Российской Федерации (дата обращения: 30 сентября 2013 г.) (режим доступа – свободный): <http://minjust.ru/ru/extremist-materials?search=%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD>.*
4. *Наумов А.В. Российское уголовное право: курс лекций. Т.1: Общая часть.- М.: Wolters Kluwer Russia, 2008. 710 с.*
5. *Конституция Исламской Республики Иран (окончательно утверждена 24 абана 1358 г., что соответствует 15 ноября 1979 г.) Пер. на русский яз. // Российский правовой портал. Библиотека Паикова. (дата обращения: 30 сентября 2013 г.) (режим доступа – свободный): <http://constitutions.ru/archives/140>.*
6. *Шарипов У.З., Шарипова Р.М. Предисловие к новому переводу Корана// Историческая психология и социология истории. – Волгоград: «Учитель», 2010. – С. 67-82. Цит. по: Научная электронная библиотека e-library (дата обращения: 30 сентября 2013 г.) (режим доступа – свободный): <http://elibrary.ru/download/86876504.pdf>.*



Шуляк Леся Борисівна,
Міністерство соціальної політики України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ В РАМКАХ СНД

Серед важливих проблем світової юридичної науки виняткове місце посідають проблеми міжнародного комерційного арбітражу як одного із засобів вирішення спорів, що виникають у сфері міжнародних торговельних відносин. 90 відсотків зовнішньоекономічних договорів передбачає вирішення спорів саме цим органом. За період з 1994 р. по 2012 р. кількість справ, розглянутих у постійно діючих міжнародних комерційних арбітражних установах, збільшилася у два рази, а кількість господарських спорів, розглянутих Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України (далі – МКАС при ТПП України), у 2012 році становила 306 справ. За цим показником МКАС при ТПП України посідає перше місце серед постійних арбітражних установ Європи. За 20 років свого існування МКАС при ТПП України розглянув понад 5000 зовнішньоекономічних спорів, сторонами у яких були господарюючі суб'єкти із 102 країн світу.

Переваги міжнародного комерційного арбітражу перед будь-якими іншими способами вирішення зовнішньоекономічних контрактних спорів полягають: у спрощеній, але достатньою визнаній арбітражній процедурі; можливості формування сторонами складу арбітражу на свій розсуд шляхом призначення по справі арбітрів, які мають великий досвід, високу кваліфікацію і неупередженість; узгодження взаємоприйнятних мови арбітражного провадження і права, що застосовується. Важливими перевагами є також конфіденційний характер арбітражного провадження, остаточність рішення, відсутність апеляційного і касаційного оскарження (за винятком процедурних порушень); наявність забезпечувального механізму визнання і виконання арбітражного рішення завдяки Європейській конвенції про зовнішньоторговий арбітраж і Нью-Йоркській конвенції про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень.

Сьогодні міжнародний комерційний арбітраж чи не найпоширеніший спосіб вирішення міжнародних суперечок у зовнішньоекономічній сфері. Українські ж підприємства лише освоюють цей варіант урегулювання конфліктів із закордонними контрагентами. У більшості випадків перевага віддається розгляду в міжнародних арбітражних судах, які і до теперішнього часу здійснюють свою діяльність в абсолютній більшості країн Європейського Союзу та Співдружності Незалежних Держав (СНД).

Правники України слідом за Російськими вченими пішли шляхом уніфікації міжнародного права, спираючись на міжнародний досвід багатьох країн, які розробляючи законодавство для вирішення зовнішньоторговельних спорів, прийняли за основу норми типового закону “Про міжнародний комерційний арбітраж” ЮНСІТРАЛ 1985 р.

Закон України “Про міжнародний комерційний арбітраж” є чудовим прикладом вдалого і працюючого нормативного акту, адже мало якому нормативному документу можна похвалитися такою долею – з моменту його прийняття в 1994 році в нього вносилося лише дві зміни. Це свідчить не лише про якість згаданого закону, а й про певну стабільність в регулюванні правовідносин, пов'язаних зі сферою міжнародного комерційного арбітражу.

В рамках СНД діяльність міжнародного комерційного арбітражу набуває все більшого значення, це пояснюється посиленням динаміки зовнішньої торгівлі постійно зростає, що веде за собою зростання кількості цивільно-правових актів між країнами. Така тенденція зумовлює зростання кількості спорів між країнами і тут є певні особливості. Спори, в класичному випадку, частіше за все передаються до визнаних міжнародних арбітражів (наприклад, в Арбітражний інститут Торгової палати м. Стокгольма). Аналізуючи специфіку договірних відносин пострадянських країн – країн СНД, потрібно зазначити, що європейський арбітраж не є дуже зручним. Така ситуація зумовлює обставини в яких вченим-правникам країн СНД замислились над питанням створення окремого арбітражного

центру в рамках СНД, незважаючи на те, що можливо така політика не буде спрямована на євроорієнтацію країн, які обрали для себе напрямок євроінтеграції.

Нині діє Мінська конвенція 1993 року Про правову допомогу та правовідносини у цивільних, кримінальних та цивільних справах. Але Російська Федерація активно підтримувала ідею створення міжнародного центру при СНД. Тож 3 квітня 2008 році, переймаючись відсутністю “єдиного органу зі спеціальною компетенцією з урегулювання економічних суперечок приватноправового характеру на просторі СНД” у Санкт-Петербурзі на 30-й сесії Міжпарламентської асамблеї СНД було схвалено рішення про створення *Міжнародного центру з врегулювання спорів при Економічному Суді СНД* (далі – Центр). А вже 4 квітня 2008 р. у Таврійському палаці відбулося підписання установчих документів Центру, засновниками якого, з-поміж інших, у статусі юридичних осіб виступають Економічний Суд СНД, Секретаріат Ради МПА держав-учасників СНД, Міжнародний союз громадських об’єднань “Міжнародний союз юристів”.

Проте вітчизняні юристи були не в захваті від створення Центру. Так, (нині покійний) академік Академії правових наук України, професор, голова Міжнародного комерційного арбітражного суду та Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України, міжнародний арбітр у 14 країнах Ігор Побірченко неохайно відгукувався про Центр. Він був переконаний, що рішення про його появу мало більш політичний, ніж юридичний характер. Українське арбітражне правосуддя має значно вищі показники в розгляді справ, до нього прислухаються [5].

Тож навіть з появою Міжнародного центру з врегулювання спорів при Економічному Суді СНД ситуація не надто змінилась. Хоча Україна в цій ситуації залишилась в переможцях. Професіоналізм арбітрів (до складу арбітрів залучено вихідців із 24 країн. 12 представників – це президенти чи голови комерційних арбітражів за кордоном), швидкість вирішення спорів (60 відсотків справ у строк до 3 місяців, а третину – у строк до 6 місяців) і нижча вартість [4].

Поки між державами ЄС і СНД відсутнє правове регулювання процедури визнання й виконання рішень державних судів, міжнародний комерційний арбітраж є, по суті, єдиним способом ефективного захисту прав сторін у конфліктних ситуаціях, які не можна перебороти мирним шляхом. Але навіть ефективність міжнародного комерційного арбітражу в ряді випадків може бути поставлена під сумнів через недосконалість механізмів взаємодії третейських судів у різних державах й окремих державних судах. Наразі міжнародний комерційний арбітраж залишається одним із найвдаліших та найзручніших механізмів вирішення спорів між сторонами з різних держав завдяки своїй гнучкості та максимальному врахуванню волі сторін та їхнього бачення справедливості через обране право.

Використані джерела:

1. *Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж 1961 р. // Регистр текстів міжнародних конвенцій і других документів, касаючихся права міжнародної торгівлі. Т. II. – Нью-Йорк: ООН, 1973. – С. 51-53.*
2. *Про міжнародний комерційний арбітраж. Закон України від 24 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 25. – С. 198.*
3. *Бардина М. П., Комаров А. С. Международный коммерческий арбитраж – современные проблемы // Арбитражный и гражданский процесс. – 2002. – № 9. – С. 28.*
4. *<http://www.viche.info/journal/2096/> - Ігор ПОБІРЧЕНКО: «Рішення має бути справедливим. Але, звичайно ж, це здійсниться волею тих, хто вирішує».*
5. *<http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120555> - «І чужому навчайтесь, і свого не цурайтесь...»*



ЗМІСТ

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО.

Буркова Е. А. Отмена вытрезвителей в России: последствия	4
Виговський Д. Л. Заходи протидії поширенню псевдозаконів кримінальної субкультури	6
Вітко О. Ю. Питання об'єкта злочину, передбаченого статтею 232-2 Кримінального кодексу України	8
Дідик С. Є. Історичний нарис щодо регламентації відповідальності суддів за корупційні злочини	10
Досюкова Т. В., Лапушина Н. Н. Некоторые вопросы уголовной политики России на современном этапе	12
Захарчук В. М. Розмежування самовільного зайняття земельної ділянки з окремими злочинами проти власності	14
Каденко О. О. Стажування як передумова здобуття статусу адвоката	17
Касабян С. С. Кримінальна відповідальність за розбещення неповнолітніх	18
Козлюк Л. Г. Деякі аспекти діяльності громадського контролю у протидії злочинності в екологічній сфері	20
Константінова О. О. Соціально-демографічні ознаки в кримінологічній характеристиці особистості злочинців, які вчиняють шахрайство з фінансовими ресурсами	22
Лапина И. А. К вопросу о сущности коррупции	24
Ларченко М. О. Деякі проблемні аспекти застосування математичних моделей у кримінології	26
Любовецька В. В. Предмет складу підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів	28
Мануилов М. А. Дело Вагнера: “парадокс близнецов”, или кто виноват?	30
Мартынченко И. Э. Проблемы установления уголовной ответственности за нарушения законодательства Украины об охране культурного наследия	32
Мельничук Т. В. Загрози та ризики кримінологічної безпеки економічної діяльності	34
Михайловская Ю. В. Проблемы криминологической профилактики мошенничества в расчётно-кредитной сфере	36
Навроцька І. О. Особливості кримінальної відповідальності за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини в Україні	37
Назарова О. А. К вопросу о трактовке понятия “группа лиц” в уголовно-правовой доктрине и законодательстве Республики Беларусь и Украины	40
Налуцишин В. В. Характеристика осіб, які вчиняють кримінально-каране хуліганство (за матеріалами кримінальних справ, розглянутих міськрайонними судами Хмельницької області)	41
Нема А. Б. Особливості кримінальної відповідальності осіб за умисне зараження вірусом імунodefіциту людини (відповідно до ст. 130 ККУ)	43
Нікіфорова Т. І. Вчинення злочину неповнолітнім як обставина, що пом'якшує покарання	45

Новик О. О. К вопросу об определении уголовно-правовых последствий признания в деяниях лица рецидива преступлений	47
Огороднік К. М. Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків ...	49
Парасюк Н. М. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочину, вчиненого групою осіб за попередньою змовою (в контексті ч. 3 ст. 358 КК України)	50
Плисюк Н. М. Потерпілий у складах умисних вбивств при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця	53
Рождествина А. А. О некоторых социально-демографических свойствах субъекта преступлений, связанных с нарушением правил охраны труда	55
Рубцова Л. Ф. Этико-правовые проблемы принудительного кормления заключённых российских мест лишения свободы, объявивших о своём отказе от приёма пищи	57
Сазонова С. В. Понятие невиновного причинения вреда и его отграничение от преступлений, совершенных по неосторожности	58
Семенюк-Прибатень А. В. Знищення майна як суспільно небезпечна дія об'єктивної сторони злочину	60
Слободзян А. П. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили службове підроблення	61
Терно А. М. Невиконання рішень Європейського суду з прав людини в системі злочинів проти правосуддя	63
Томчук І. О. Проблемні аспекти протидії корупційним правопорушенням в Україні	65
Турлюк Т. П. Проблемы квалификации убийств, совершенных под влиянием психотравмирующей ситуации	66
Туровець Ю. М. Окремі аспекти запобігання та профілактики злочинності серед неповнолітніх	68
Хандрико А. А. Виды наказаний за кражу в призме судебной статистики Республики Беларусь	70
Чорний Р. Л. Змова у складі злочину, передбаченому ст. 109 КК України: проблеми тлумачення	71
Чужеземец А. С. Проблемы применения иных мер уголовной ответственности	74
Шопіна Ю. О. Виховно-виправні заклади для неповнолітніх у пенітенціарній системі Російської імперії	76

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС. КРИМІНАЛІСТИКА. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА.

Боржецька Н. Л. Закінчення досудового розслідування у формі складання обвинувального акта при здійсненні кримінального провадження на підставі угод: окремі теоретичні та практичні проблеми	80
Бухер Т. О. Прокурор як керівник досудового розслідування	82
Волкотруб С. Г. Види кримінально-процесуальних функцій відповідно до КПК України 2012 року	84
Долінська А. М. Презумпція невинуватості у сучасному кримінальному провадженні	85

Крушинський С. А. До питання про класифікацію суб'єктів кримінального провадження	87
Курман О. В. Щодо обстановки незаконного збирання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю	90
Лейба О. А. Повідомлення про підозру – новий інститут кримінального провадження	92
Лях О. А. Особенности проведения процессуальных действий в рамках международной правовой помощи по уголовным делам	93
Мазур А. П. Місце “способу вчинення” в розкритті та розслідуванні злочинів проти правосуддя	95
Макогонюк А. М. Медіація у кримінальних справах: поняття та перспективи запровадження	98
Максимишин Н. М. Окремі аспекти допиту експерта в суді	99
Меланчук А. В. Гонорар адвоката: історія та сучасність	102
Михалькевич И. В. Процессуальный анализ целесообразности существования стадии возбуждения уголовного дела	104
Муфаздалов С. И. Проведение всеобщей дактилоскопической регистрации: криминалистические аспекты и гарантии безопасности её применения в современном обществе	105
Нор В. Т. Правові угоди у кримінальному провадженні за новим КПК України	107
Притченко Р. С. Суд присяжних засідателів в Україні: реалії та проблеми	111
Прокоф'єва Л. М. Роль слідчого судді в дачі дозволу на проведення деяких слідчих (розшукових) дій	113
Савчук Т. А. Дискуссионные вопросы исчисления домашнего ареста в качестве меры пресечения	115
Сибіга Т. П. Угода між прокурором і підозрюваним (обвинуваченим) про визнання винуватості: зарубіжний досвід	117
Сторожик Я. Б. Поняття, ознаки тимчасової видачі	119
Хиревич М. Л. О соотношении понятий “судебный контроль” и “правосудие” в уголовном процессе	121
Чупринська Є. М. Перегляд рішень Верховним Судом України як інститут процесуального права: правова природа та процесуальна мета	122
Штанько А. О. Особливий порядок надання доступу до державної таємниці підозрюваному чи обвинуваченому під час кримінального провадження	125
Яскевич Е. А. Статистические отчёты как один из показателей эффективности прокурорского надзора: состояние и перспективы совершенствования	127

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО.

Purinova K. The unification of private international maritime law	129
Бесецкая М. В. Институциональная система Европейского Союза	130
Буйницкая-Саядова Ю. В. Правовые вопросы заключения брака с иностранными гражданами	132
Габец Н. С. Определение категории “международная безопасность” в современном международном праве	134

Дубровіна У. О. Правові засади діяльності Міжнародних кримінальних трибуналів (на прикладі Руанди та колишньої Югославії)	136
Коломієць-Людвіг Є. П. Організаційно-правові аспекти діяльності юридичних клінік у США	139
Кудін С. В. Теоретичні аспекти порівняльного правознавства у працях С. М. Орнатського	141
Куцкий К. А. Сущность, структура и содержание книжки МДП	143
Левчук Д. В. Прецедентное право на свободу мысли, совести и религии на примере судебной практики Европейского суда по правам человека	145
Леонова Т. О. К вопросу о содержании понятия имплементации норм международного права	148
Ляпина Е. Рассмотрение международных споров в международных арбитражных судах	149
Мельникова Д. С. Принцип недискриминации в трудовом праве Европейского Союза	151
Мойсеенко А. В. Вопросы правового регулирования статуса детей-беженцев	153
Мустафаева Н. А. К вопросу о наименовании принудительных мер осуществления международной ответственности	155
Нигреева А. А. К вопросу о применении гуманитарных интервенций	157
Подворний Д. В. Порівняльно-правові аспекти захисту прав людини на регіональному рівні	159
Рекеть Н. Н. Проблема понимания международного гуманитарного права	162
Шамрай В. В. Особливості та роль сучасних міжнародних організацій	164
Шошин С. В. Судебный запрет как проблема компаративистского исследования уголовного права мусульманских стран и России	166
Шуляк Л. Б. Сучасні тенденції регулювання міжнародного комерційного арбітражу в рамках СНД	168

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

збірник тез

Міжнародної науково-практичної конференції

“Дванадцяті осінні юридичні читання”

(м. Хмельницький, 8–9 листопада 2013 року):

у 4-х частинах

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА:

Кримінальне право

Кримінологія

Кримінально-виконавче право

Кримінальний процес

Криміналістика

Судова експертиза

Міжнародне право

Порівняльне правознавство

Відповідальний редактор – *Місінкевич Л. Л.*

Верстка – *Новерсальюк А. А.*

Дизайн обкладинки – *Стрихар А. М.*

Підписано до друку 6.11.2013 р. Формат 60x84 ¹/₁₆
Ум. друк. арк. 10,1. Наклад 110 прим. Зам. № 239.

Віддруковано у Хмельницькому університеті управління та права.

29013, м. Хмельницький, вул. Театральна, буд. 8

Тел.: (0382) 71-75-91

www.univer.km.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення
та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції

Серія ДК № 2105 від 21.02.2005 р.